Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guide per l'utilizzo

Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

Inoltre ti chiediamo di:

+ *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.

+ *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.

+ *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.

+ *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertati di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da `http://books.google.com`

Тем, что эта книга дошла до Вас, мы обязаны в первую очередь библиотекарям, которые долгие годы бережно хранили её. Сотрудники Google оцифровали её в рамках проекта, цель которого – сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Эта книга находится в общественном достоянии. В общих чертах, юридически, книга передаётся в общественное достояние, когда истекает срок действия имущественных авторских прав на неё, а также если правообладатель сам передал её в общественное достояние или не заявил на неё авторских прав. Такие книги – это ключ к прошлому, к сокровищам нашей истории и культуры, и к знаниям, которые зачастую нигде больше не найдёшь.

В этой цифровой копии мы оставили без изменений все рукописные пометки, которые были в оригинальном издании. Пускай они будут напоминанием о всех тех руках, через которые прошла эта книга – автора, издателя, библиотекаря и предыдущих читателей – чтобы наконец попасть в Ваши.

Правила пользования
Мы гордимся нашим сотрудничеством с библиотеками, в рамках которого мы оцифровываем книги в общественном достоянии и делаем их доступными для всех. Эти книги принадлежат всему человечеству, а мы – лишь их хранители. Тем не менее, оцифровка книг и поддержка этого проекта стоят немало, и поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые меры, чтобы предотвратить коммерческое использование этих книг. Одна из них – это технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас:

- **Не использовать файлы в коммерческих целях.** Мы разработали программу Поиска по книгам Google для всех пользователей, поэтому, пожалуйста, используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- **Не отправлять автоматические запросы.** Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого рода. Если Вам требуется доступ к большим объёмам текстов для исследований в области машинного перевода, оптического распознавания текста, или в других похожих целях, свяжитесь с нами. Для этих целей мы настоятельно рекомендуем использовать исключительно материалы в общественном достоянии.
- **Не удалять логотипы и другие атрибуты Google из файлов.** Изображения в каждом файле помечены логотипами Google для того, чтобы рассказать читателям о нашем проекте и помочь им найти дополнительные материалы. Не удаляйте их.
- **Соблюдать законы Вашей и других стран.** В конечном итоге, именно Вы несёте полную ответственность за Ваши действия – поэтому, пожалуйста, убедитесь, что Вы не нарушаете соответствующие законы Вашей или других стран. Имейте в виду, что даже если книга более не находится под защитой авторских прав в США, то это ещё совсем не значит, что её можно распространять в других странах. К сожалению, законодательство в сфере интеллектуальной собственности очень разнообразно, и не существует универсального способа определить, как разрешено использовать книгу в конкретной стране. Не рассчитывайте на то, что если книга появилась в поиске по книгам Google, то её можно использовать где и как угодно. Наказание за нарушение авторских прав может оказаться очень серьёзным.

О программе
Наша миссия – организовать информацию во всём мире и сделать её доступной и полезной для всех. Поиск по книгам Google помогает пользователям найти книги со всего света, а авторам и издателям – новых читателей. Чтобы произвести поиск по этой книге в полнотекстовом режиме, откройте страницу `http://books.google.com`.

WIDENER
HN KG9N M

3282.668

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

Digitized by Google

Digitized by Google

Stojanov
I, S. 249, Nr. 5324.

Digitized by Google

7/3 25 авг. 1880 г. Гафрово
v 264.

ГРАММАТИКА

ЗА

СТАРОБЪЛГАРСКЫЯ ЖЗЫКЪ

ПО СИЧКО-ТО МУ РАЗВИТІѢ,

СЪСТАВЕНА

ОТЪ

Ив. Н. Момчилова.

ПЪРВО ИЗДАНІѢ.

ВІЕНА,
въ шипографія-ша на Л. Соммерова.
1865.

Digitized by Google

32 82. 668

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
OCT 6 1965

Digitized by Google

ПРЕДИСЛОВІЕ.

До сега комахай сичкы-тѣ учены славенисты наричахѫ и наричатъ прадѣднія ни језыкъ „*славянскій*, *церковнославянскій*, *языкъ словенскій древняго нарѣчія (Добровскій) и священный языкъ Словянъ (Ганка)*“, като че бы той да је пріелъ най-първо начало-то въ писменность-та си не исключително по едно отъ славенскы-тѣ нарѣчія, а изобщо по сичкытѣ, и слѣдователно като че бы той да је не собствена принадлежность на едно само нарѣчіе а изобщо на сичкы-тѣ. Туй наименованіе му даватъ, макаръ и да са-увѣрихѫ най-послѣ чревъ доста историческы надырванія, че ни едно друго отъ славенскы-тѣ нарѣчія не је послужило въ основа за превода на св. писаніе, освень старобългареко-то. Само І. Шафарикъ въ съчиненіе-то си, „*славянскій народописъ* (издаденъ въ Прага 1842 год.)“ и професоръ Шевиревъ, Русинъ (може и другый нѣкой йонце) отдаватъ намъ тъзи исключително нашѫ принадлежность съ названіе „*старобългарскій языкъ*.“

Туй право названіе *старобългарскый језыкъ*, доро и у насъ сега, по вліяніе-то на поправены-тѣ печатаны цьрковны книгы, има повечто значеніе въ ограниченъ смысьлъ относително само къмъ найдревнія періодъ на този језыкъ, т. е. кога са-говори

Digitized by Google

за паметници-тѣ му, за най-древни тѣ му ржкописи, а не изобщо да означава ѣзыка по сичкы-тѣ му періоды (а). Поради туй ный безъ да обърнемъ внимание на бытіе-то му, неговы-тѣ паметници наричамы *сшаробългарскы книгы*, а сегашни-тѣ печатаны цьрковны книгы, що сѫ поправены по свойства-та на русскыя ѣзыкъ, наричамы *славенскы книгы*, като че бы старобългарскый-тъ ни ѣзыкъ, слѣдъ препрaвданья-та му по чужды за насъ свойства, да ѣ изгубилъ право-то си надъ свое-то наименованіе.

Този ѣзыкъ, ѣдничка-та наша древность, ѣдничко-то отъ прáдѣды-тѣ ни наслѣдіе, като са-развивалъ въ писменность-та си само на нѣколко вѣкове въ родно-то си мѣсто, отредено было отъ Всевышня-та сѫдба да премине послѣ негово-то развитіе по друго нарѣчіе, и слѣдователно да пріѣмне друго направленіе. Той, слѣдъ пренасянье-то му у Русы-тѣ заѣдно съсъ въвожданье-то на христіянска-та вѣра, былъ у тѣхъ за писменень ѣзыкъ въ употребеніе за доста време, комахай до предъ Петра Ве-

(а) Извѣстно ѣ, че г. Въстоковъ историѫ-тѫ на писменно-то развитіе на старобългарскыя ѣзыкъ дѣли на три періода: *древнѣйшій*, който обѣема древни-тѣ му паметници и са-простира отъ X-то до XIII-то стол.; *средній*, който обѣема цьрковны-тѣ книгы, що сѫ списаны въ Россія, Сьрбія и Българія, и са-простира отъ XIII-то до XVI-то стол., когато са-почѣвили печатаны книгы-тѣ на св. писаніе и когато са-почело поправянье-то на този ѣзыкъ по свойства-та на Русскыя; *новый*, който обѣема цьрковны-тѣ книгы, що сѫ печатаны въ Россія, Полша, Сьрбія и Венеція, и са-простира отъ XVI-то стол. до наше-то време.

Digitized by Google

ликаго, съ маловажны нѣколко измѣненія. Тогази въ 1663 г. вече той былъ съвсѣмъ поправенъ по свойства-та на русскыя езыкъ, споредъ начьртаніе-то на Патріарха Никона, който пріелъ за рѫководство грьцкѫ-тѣ и Острожкѫ-тѣ Библіи, и тъй са-евява въ този-си видъ, какъвто днесь го гледамы въ печатаны-тѣ отъ тогази до сега цьрковны книгы (б). Но

(б) Ако да бы наши-тѣ стары цьрковны книгы быхѫ были опазены и не бы были истребены отъ наши-тѣ гоннтели на езыка и народность-та ни — отъ грьцкото духовенство —; ако да бы, въ такъвзи случай, тѣ въ послѣдствіе быхѫ тука печатаны и бы слѣдовало до сега по тѣхъ четенье-то въ цьркви-тѣ ни: то, колкото за насъ-си, да ли таквозь направленіе щеше да пріемне този прадѣдній нашъ езыкъ въ развитіе-то си? Колкото за насъ-си, да ли не щяхѫ да сѫ опазены до сега повечто му стары звукове и свойщины, конто сега глѣдамы поруссены въ книгы тѣ, що смы принудены да доставямы за цьркви-тѣ си отъ чужды страны? Въ доказателство на туй имамы (който е запомнилъ) четенье-то на нѣкои наши стары вечь починѫлы свещенници, конто са были учили по стары рѫкописны цьрковны книгы, а не по сегашни-тѣ печатаны. Таквызи свещенници азъ запомнихъ двама-трима да четяхѫ по старо-то произношеніе: **КЪСКРЬСЫН ИЗЪ МРЬТВЫНХЪ . . ., ДА БѪДЄТЬ ВОЛИ ТВОИ . . ., НАСТАВИ МѪ НА ПѪТЬ ПРАВЫН . . ., АЩЕ НЄ СМѢСТЄ ПЛЪТИ И КРЪВЄ СЫНА ЧЛОВѢЧЄСКАГО . . .** и другы таквызи.

Грьцко-то духовенство, съ цѣлъ — да слѣе нашѫ-тѫ народность съ грьцка-та — съ време като сполучило съ разны интриги при Честно-то ни Правителство да истреби цьрковны-тѣ ни книгы, за да гы замѣсти съ грьцкы (което и сполучило по доста мѣста изъ отечество-то ни, че и до днесь по нѣкадѣ не може йоще да са-искорени), съ този народоубійственъ начинъ то принудило насъ — Българы-тѣ да си доставямы бого-

Digitized by Google

при сичкы-тѣ си тѣзи измѣненія, конто той претърпѣлъ, да ли престава отъ да е сѫщій-тъ той въ бытіе-то си? и слѣдователно да ли трѣба да изгуби право-то си надъ свеѣ-то древнье наименованіе „старобългарскын изыкъ“? Мыслѭ, че ни единъ здравъ разумъ не бы допусналъ туй, до като явно са-види, че този езыкъ въ бытіе-то си е единъ и този сѫщій-тъ по сичко-то си развитіе отъ само-то му начало доро до сега, ако и да е претърпѣлъ доста премѣны по свойства-та на друго наръчіе. Като е тъй, то произлѣзва, че неоспоримо праведливо е да носи той за по сичкы-тѣ си періоды наименованіе-то „*Старобългарскій языкъ*“ споредъ Шафарика и Шевирева а не „*славянскій, нито цьрковный.*“ „*Славянскій*“ дѣто го наричатъ не е праведливо, защото, по най-пьрво-то си начало въ пис-

---

служебны книгы за цьркви-тѣ отъ чужда страна, и тъй намѣсто грьцкы-тѣ си книгы натлъпило ни на главы-тѣ да слушамы при богослуженіе-то си чужды за насъ звукове. А сега при сичко-то ся туй народоубійственно постѫпванье, то пріема туй за средство йоще да ны компромитирува предъ Чеетно-то ни Правителство, ужь че русскый-тъ езыкъ бы ималъ вліянніе въ цьркви-тѣ ни. Можели да бѫде по-голѣмо убійство заеднинъ народъ отъ туй? (!!!)

Руссы-тѣ, като пріеели съ време прадѣднія ни езыкъ за богослужебенъ езыкъ въ цьркви-тѣ си, въ послѣдствіе дѣто го поправили по свойства-та на езыка си, направили туй колкото за тѣхъ-си, за да иде четенье-то му по звука на езыка имъ, а не съ намѣреніе да унищожатъ наше-то произношеніе, че да ни наложатъ тѣхно-то.

Кога Руссы-тѣ не могли да търпѣятъ чужды звукове при богослуженіе-то си, но гы измѣнили въ

Digitized by Google

менность-та, той не принадлежи изобщо на сичкытѣ славенскы нарѣчія, но исключително собственна принадлежность ѥ само на старобългарско-то. Тъй и „*церковный языкъ*“ не прилича да са-зове, защото цьрква-та нѣма особитъ неинъ или общій за сичкытѣ христіены ѥзыкъ. Слѣдователно този прадѣдній нашъ ѥзыкъ неоспоримо, право и здраво прилича да са-зове по сичко-то си развитіе *старобългарскій ѧзыкъ* (по нашему *ѥзыкъ* отъ древньe-то ꙗ̀зꙑкъ = ѥзыкъ).

Съ мысьль — че имамы неоспоримо право надъ туй наименованіе на прадѣднія си ѥзыкъ и че трѣба да са-преподава той въ по-горни-тѣ ни учебны заведенія по сичкы-тѣ му проѥвенія, съставихъ по този начинъ настояще-то си рѫководство и му дадохъ названіе *грамматика за старобългарскыя ѥзыкъ по сичко-шо*

свойственны по звука си: то, за да бы ный могли да излѣземъ отъ туй таквози положеніе, въ коѥто насилственно ѥ втыкало насъ грьцко-то духовенство, да ли бы было грѣшно предъ Бога за насъ, ако быхмы поискали въ богослужебныя си ѥзыкъ да въспоставимъ наше-то си намѣсто чуждо-то? Струва ми са, сѣкый здравомыслящій да ѥ съгласенъ въ туй — какъ прилича́ло бы на наше-то духовенство, ако ѥ възможно, полека-лека да изгонва отъ богослужебныя ни ѥзыкъ чужды-тѣ за насъ звукове и да гы замѣстя съ прадѣдовы-тѣ ни, колкото имамы опазены отъ древность-та, и при сичко туй, подъ покровителство-то на Н. В. Боговѣнчанныя ни Царь, Султанъ-Абдулъ-Азиса, който покровителствува цьрковны-тѣ ни правдины, да са-земне промысьлъ за печатанье на новы богослужебны за насъ книгы, но народны-тѣ ни звукове, що сѫ остали отъ древность-та сега опазены въ ѥзыка ни, а не по чужды.

Digitized by Google

му развитіе. Тя ѥ съвсѣмъ различна отъ първо-то ми изданіе и по съдържаніе-то, и по расположеніе то, и по туй назначавана пакъ *първо изданіе.* Въ нея отъ єдна страна сѫ изоставены тѣзи граммати-ческы познанія, които са-считатъ вече упознаты на ученика отъ новобългарска-та грамматика, а отъ друга — напълно сѫ изслѣдованы свойщины-тѣ на старобългарскыя єзыкъ по сичко-то му развитіе. За туй са-излагатъ примѣры за него и отъ древность-та, и отъ новыя му періодъ, и са-забѣлѣжватъ колкото премѣны най-послѣ той ѥ претърпѣлъ, по вліяніе-то на постъпенно вкараныя въ него руссизмъ. При сичко туй, понѣкадѣ, дѣто има въ сегашнія ни єзыкъ опазены свойщины отъ древнія, тѣ са-забѣлѣжватъ въ сравненіе между два-та.

При съставянье то ѝ, азъ имахъ въ съвѣтъ и въ подражаніе граматикы-тѣ П. Перевлѣвскаго и Пе-нинскаго, отъ които на първа-та повечь послѣдовахъ, щото доста и преводъ чистъ употребихъ отъ нея, като наблюдавахъ да съобразявамъ правила-та отно-стително къмъ новобългарскыя ни єзыкъ.

А тъй, като що ѥ самъ єдинъ Всевышній съвършенъ въ дѣла-та си, а на неговы-тѣ смьртны сынове дѣла-та като бываатъ вынаги недостатъчны: то азъ въ погрѣшкы-тѣ и въ недостатъци-тѣ на тру-да си надѣѭ-са да улучѭ снисхожденіе-то на наши-тѣ учены въ критикуванье-то имъ.

Ив. Н. Можиловъ.

Digitized by Google

ВВЕДЕНІЄ.

§ 1. Старобългарска-та грамматика учи за правилно-то свойственно устройство на старобългарскыя ѣзыкъ, по сичко-то му развитіе.

I. СТАРОБЪЛГАРСКЫ ПИСМЕНА ИЛИ БУКВЫ.

§ 2. Старобългарскый-тъ ѣзыкъ има 38 буквы, които са-пишатъ и изговорятъ тъй:

Древнье	сегашнье	древнье	сегашнье
начьртаніе на старобългарска-та азбука.		наричанье на буквы-тѣ.	
А а	А а	Азъ	Ѧ́зъ
Б б	Б б	боукъвы	Бꙋ́ки
В в	В в	вѣдѣ	Вѣ́ди
Г г	Г г	глаголи	Глаго́ль
Д д	Д д	добро	Добро̀
Є є ѥ	Є є	ѥсть	Є̃сть
Ж ж	Ж ж	живѣте	Живѣ́те
Ꙁ ꙁ	З з	земла	Земла̀
И и	И и	нже	Ѭ́же
І і ї	І ї	—	І
К к	К к	како	Ка́ко
Л л	Л л	людиѥ	Лю́ди
М м	М м	мыслите	Мыслѣ́те
Н н	Н н	нашь	На́шъ
О о	О о ѡ	онъ	О̃нъ

Digitized by Google

Древнье	сегашнье	древнье	сегашнье
начьртаніе на старобългарска-та азбука.		наричанье на буквы-тѣ.	
П п	П п	покон	Поко́й
Р ρ	Р ρ	рьци	Рцы̀
С с	С с	слово	Сло́во
Т т	Т т	тврьдо	Тве́рдо
Оу ѹ	Оу ѹ	оукъ	Оӳкъ
Ф ф	Ф ф	фрьтъ	Фе́ртъ
Х х	Х χ	хѣръ	Хѣ́ръ
Ѿ ѿ	Ѿ ѿ	отъ	О̋тъ
Ц ц	Ц ц	ци	Цы
Ч ч ҷ	Ч ч	чрьвь	Че́рвь
Ш ш	Ш ш	ша	Ша̀
Щ щ	Щ щ	шта	Ща̀
Ъ ъ	Ъ ъ	ѥръ	Е̋ръ
Ы ы ꙑ	Ы ы	ѥръы	Е̋ры̀
Ь ь	Ь ь	ѥрь	Е̋рь
Ѣ ѣ	Ѣ ѣ	ѧть	Я̋ть
Ю ю	Ю ю	ю	Ю̋
Ѫ ѫ Ѭ ѭ			
Ѧ (а суп. р.)			Ю̋сове
Ѩ ѩ (а суп. р.)			
Ѫ ѫ	Ѫ ѫ ѧ	ѫ	Я̋
Ѯ ѯ	Ѯ ѯ	ѯи	Ксѝ
Ѱ ѱ	Ѱ ѱ	ѱи	Псѝ
Θ ѳ	Θ ѳ	ѳита	Ѳита̀
Ѵ ѵ	Ѵ ѵ	ѵкъ	И̋жица

Digitized by Google

Забѣлѣжкы.

1. Тъзи старобългарска азбука са-нарича кирилловска или кирилица отъ съставителя ѝ, Константина философа, нареченаго въ мънашество Кирилла, а сега у насъ извѣстенъ заедно съ брата си — св. Български просвѣтители, Кириллъ и Меѳодій. Тѣзи пьрвы наши просвѣтители, родомъ старобългары, отъ Солунъ, като стърпили намѣреніе да дадатъ писменность на бащеныя си езыкъ, съставили тъзи азбука и превели съ нея отъ грьцкый на старобългарскый езыкъ свещенныѣ ни книгы, въ Цари-градъ, въ 862-ра год., наскоро слѣдъ покрьщаньe-то на наши-тѣ прадѣды. За образъ на своя-та азбука св. Кириллъ зелъ грьцкыя алфабетъ: но той, като що има само 24 буквы, не достигалъ да изрече сичкы-тѣ старобългарскы звукове. За туй св. Кириллъ измыслилъ йоще нѣкои-си буквы: Ж, Ѫ, Ѧ, Ѭ, Ъ, Ы, Ь, а нѣкои-си заелъ отъ латинскыя езыкъ (Б отъ Ъ, Ж отъ Х) и отъ еврейскыя (Ц = ץ, и Ч = ׳, Ш = ש), и тъй допълнилъ недостатъка.

2. Какъвъ пьрвоначаленъ видъ сѫ имали буквы-тѣ на тъзи азбука, навѣрно не са-знаe; защото нито нѣкой автографъ са ѥ опазилъ до сега отъ тѣзи наши просвѣтители, нито нѣкой писменень паметникъ отъ тѣхны-тѣ съвременници. Нейно-то древньe начьртаніѥ може са-представи по паметници-тѣ отъ X-ыя — XI-ыя вѣкъ, на които почьркъ-тъ може да са-нарече *древня Старобългарска кирилица*. Тъзи древня кирилица слѣдъ време претьрпѣла доста измѣненія въ начьртаніѥ-то на буквы-тѣ си; по туй ти са-отличила доста отъ употребявана-та сега въ новыя періодъ на старобългарскыя езыкъ, и йоще повечь станѫла различна отъ сегашня-та *гражданска* наричвана азбука, както въ горѣнзложена-та таблица са-види.

Digitized by Google

3. Колко сѫ были на брой буквы-тѣ на пьрвоначална-та кирилица, и то навѣрно не е изѣстно: едны гы полагатъ 42, другы — 44, другы — доро до 46, а нѣкои гы снематъ до 35. Но по-достовѣрно може да са-пріемнѫтъ 38, споредъ думы-тѣ на Чьрноризьца Храбра, който живѣлъ въ IX-ыя—X-ыя вѣкъ. Той въ свое-то съчиненіе „о писменехъ“ утвьрдително говори, че „Кирилъ сътворн л̀ писмена и осмь, ѡкѡ ѡбо по уиноу грѣуьскыхъ писменъ, ѡкѡ же по словѣнѣстѣи рѣуи“. „По словѣнѣстѣи рѣуи“ Чьрноризецъ счита слѣдующи-тѣ 14: Б . Ж . S . Ц . Ч . Ш . Щ . Ъ . Ы . Ь . Ѣ . Ю . Ѫ . Ѧ . Ѭ . Ѩ (дирни-тѣ двѣ за ѣдна буква смѣтаны съ Ж, Ѧ), а приличны на грьцкы-тѣ писмена нарича тѣзи 24: А . В . Г . Д . Є . Ꙁ . И . Ѳ . І . К . Л . М . Н . Ѯ . О . П . Р . С . Т . Ѵ . Ф . Х . Ѱ . Ѡ.

4. Буквы-тѣ въ старобѣлгарскыя ѣзыкъ са-употребяватъ и вмѣсто представителны цыфры за изброяванье на числа-та. Въ такъвзи случай, тѣ въ древность-та выпагы имали надъ себе-си знака ¯, а отъ страны-тѣ си по ѣдна точка. ; въ новыя періодъ точкы-тѣ сѫ изоставены и само титла-та стои надъ тѣхъ, но преобърнѫта ¯. Числително-то имъ значеніе комахай въ сичко е сходно съ грьцко-то, както са-види въ тъзи таблица:

Digitized by Google

Числително значеніе на старобъл. буквы въ сличаванье съ числително-то значеніе на грьцкы-тѣ буквы.

·А·	α′	1.	·АІ·	ια′	11.
·В·	β′	2.	·ВІ·	ιβ′	12.
·Г·	γ′	3.	·ГІ·	ιγ′	13.
·Д·	δ′	4.	·ДІ·	ιδ′	14.
·Є·	ε′	5.	·ЄІ·	ιε′	15.
·S·	ς′	6.	·SІ·	ις′	16.
·Ζ·	ζ′	7.	·ЗІ·	ιζ′	17.
·Н·	η′	8.	·НІ·	ιη′	18.
·Ѳ·	ϑ′	9.	·ѲІ·	ιϑ′	19.
·І·	ι′	10.	·К·	κ′	20.
			·КА·	κα′	21.
·Л·	λ′	30.	·ѺУ·	υ′	400.
·М·	μ′	40.	·Ф·	φ′	500.
·Н·	ν′	50.	·Х·	χ′	600.
·Ѯ·	ξ′	60.	·Ѱ·	ψ′	700.
·О·	ο′	70.	·Ѿ·	ω′	800.
·П·	π′	80.	·Ҁ·	ϡ′	900.
·Ч·	ϛ′	90.	·҂А·	͵α	1000.
·Р·	ρ′	100.	·҂В·	͵β	2000.
·С·	σ′	200.	·҂Г·	͵γ	3000.
·Т·	τ′	300.	·҂І·	͵ι	10000.

По-голѣмы-тѣ количества представлян-са съ тѣзи знакове: ТЬМА (А)=10 т., ЛЄГЄОНЪ (А)=100 т., ЛЄОДРЪ ҂А҃ = миліонъ. Въ нов. періодъ за число-то 900 употребява-са буква-та ѱ вм. древня-та А.

Digitized by Google

5. Освенъ кирилица-та, която е въ употребеніе у Славены-тѣ отъ Въсточно-то исповѣданіе, има и друга старобългарска азбука, наричвана *глаголишска и глаголица*, и употребявана въ Далмація у не много Славены отъ Западно-то исповѣданіе. Въ нея е задържано названіе-то на буквы-тѣ на първа-та, но дадено имъ е произволно начьртаніе и друго числително значеніе. За съставители-тѣ и на двѣ-тѣ тѣзи старобългарскы азбуки, за време-то и мѣсто-то на съставянье-то имъ, има разны мнѣнія, отъ които йоще не е наздраво издырено и подтьрдено — кое е сщо-то (вижь въ Сборника отъ образ. на старобъл. языкъ § 2-й).

II. РАЗДѢЛЕНІЕ НА БУКВЫ-ТѢ.

§ 3. Буквы-тѣ на наричвана-та кирилловска азбука съ време не сѫ имали грамматическо раздѣленіе: но съотвѣтственно съ природныя имъ звукъ раздѣлятъ гы, както слѣдва, на гласны и съгласны.

а. Гласны.

§ 4. Старобългарскый-тъ езикъ въ гласны-тѣ си звукове е по-богатъ въ древность-та си нежели въ нов. періодъ; защото сега той са-представя лишенъ отъ туй богатство по вліяніе-то на постѣпенно вкараныя въ него руссизмъ. Сичкы-тѣ му гласны звукове сѫ:

1. Десеть наричваны отворены звукове, употребяваны и въ новыя періодъ сичкы-тѣ: а, и (и ѧ въ новыя пер.), є, ѥ = (е въ нов. пер.), ѣ, и (ї), о, оу, ѡ, ы (ы въ нов. пер.).

2. Два тѫпы звукове: ъ, ь, употребяваны и

Digitized by Google

тѣ и въ нов. періодъ съ нѣкоя разлика, за което ще са-каже на прилично-то имъ мѣсто.

3. Четыри носовы звукове, съвсѣмъ порусѣны и неупотребяваны въ нов. періодъ, свойство-то на които най-напредъ е объяснилъ ученый-тъ Славенистъ Въстоковъ въ свое-то разсѫжданье „о Славян. языкѣ: ѫ, ѭ, ѧ ѩ“.

§ 5. Отъ гласны-тѣ звукове а, и, ѵ сѫ основны, а сичкы-тѣ другы произлѣзватъ отъ тѣхъ, или чрезъ съединяванье-то на ѣдна гласна съ друга, напр: а+и=є, ѣ, ѧ=(ен); а+ѵ=о, ѫ, или чрезъ ослабянье-то имъ, напр.: ь отъ ї (linum=льнъ) лі́нъ; ъ отъ оу (vetus=вєтъхъ), (lupus=влъкъ) вѡ́лкъ (dulgs Готск=длъгъ) дѡ́лгъ. Отношеніе-то на производны-тѣ гласны къмъ основны-тѣ може да са-види отъ тъзи таблица:

а		є	ѣ	ѧ	(ен)	
и	ь					о ѫ
оу	ъ	ы				

§ 6. Въ старобългарскый ѣзыкъ гласны-тѣ звукове, съединяваны съ съгласна отразяватъ твѣрдо или меко произношеніе. И тъй са-ѣевяватъ твърды гласны: а, є, о, оу, ы, ѫ, а меκы: ю, ѥ, (ѳ), ѣ, и, ѭ, ѧ (ен), ѩ, ю, ь. Туй меко свойство на нѣкои отворены и носовы гласны отличава-са въ древность-та съ особенъ знакъ — йота і, която обыкновенно са-притуря при тѣхъ съединена съ горизонтална

Digitized by Google

чърта *). По тъзи йота, притурнѫта при гласны-тѣ буквы, раздѣлятъ гы на два разреда:

а. Просты: ѧ, є, ѣ, и, оу, ы, ѫ, ѧ, ъ, ь.

и *б*. Йотированы ѩ, ѥ, ю, ѭ, ѩ.

б. Съгласны.

§ 7. Старобългарскы-тѣ съгласны буквы раздѣлятъ-са:

а) по органы-тѣ, къмъ които тѣ са-допиратъ въ произношеніе-то си, на 4 разредбы:

1. усненны: б, в, п, ф, м.
2. Ѣзычны: д, т, ѳ, р, л, н.
3. Зѫбны: з, с, ж, ш, щ, ц, ѵ.
4. Гърляны: г, к, х.

б) по сила-та или стьпень-та на своѥ-то прекарванье крѣй органы-тѣ — на петь разредбы:

1. тънкы: п, к, т.
2. гѫсты: б, г, д.
3. мекы: л, м, н, р.
4. придѫхливы: ф, х, ѳ, ж, ш, щ, ѵ.
5. свитливы: з, с, ц.

Тънкы-тѣ съ гѫсты-тѣ и мекы-тѣ, за разлика отъ придѫхливы-тѣ и свистливы-тѣ, у грамматицитѣ са-наричатъ и чисты съгласны.

---

*) Горизонтално-то положеніе на тъзи чърта ѥ единъ отличителенъ бѣлѣгъ отъ древность-та на ржкописи-тѣ; защото въ XIV-ыя вѣкъ, както забѣлѣжва Кон. Колайдовичь, нейно-то положеніе значително са-измѣнило: зели да ѭ повдигатъ на горѣ тъй: Ѥ, Ѭ.

Digitized by Google

Забѣлѣжкы:

1. Буквы-тѣ Ї, Ѡ не сѫ помѣстены въ раздѣленіе-то на буквы тѣ, защото Ѡ не е буква, но отдѣлна дума, а Ї е единъ и този звукъ съ И. Вѣроятно тѣзи буквы сѫ смѣстены въ азбука-та йоще въ древность-та за числително-то имъ значеніе: защото писачи-тѣ тогази обыкновенно винѫгы пишали — отъ, И ;нарѣдко само въ края на реда, за спистяванье на мѣсто-то употребявали Ѡ или т о, і, както са-види въ древни-тѣ ржкописи.

2. Буква-та S, която у насъ сега не са-употребява, е една и тъзи съ буква-та З, и тя въ древность-та была въ употребеніе само за числителенъ знакъ. Послѣ въ нов. періодъ пріела мѣсто само въ тѣзи думы: ѕѣлѡ, ѕѣница, ѕвѣздà, ѕѣлїе, ѕлáкъ, ѕлó, ѕмїй, и то не насѣкадѣ.

III. ПРОИЗНОШЕНІЕ НА БУКВЫ-ТѢ.

§ 8. Старобългарскы-тѣ буквы като са-произносятъ комахай досущъ както и въ новобългарската ни писменность, нѣма нужда да са-говори за произношеніе-то на сичкы-тѣ. За туй са-излага тукъ само за тѣзи буквы, на които произношеніе-то или досущъ точно не е опазено, или е излѣзло отъ употребеніе въ новобългарскыя ни езыкъ. Тѣ сѫ слѣдующи тѣ:

1. Юсове-тѣ или носовы-тѣ гласны изговаряли са въ древность-та по слѣдующія начинъ — *а*) ѫ —, както и у насъ сега са-изговаря, но съдружаванъ съ н или м изъ носъ=ѫн, ѫм (като французско-то en, em: enfant, encore, empire, temps); *б*) ѭ —,

Digitized by Google

както сега у насъ са-произнося, но съдружаванъ и той съ ѫ или ѧ изъ носъ=ѫѫ, ѧѧ; *в*) ѧ —, като ен или ем изъ носъ (както французско-то in, im: indigne, impuissant); *г*) ѭ —, като йен или йем изъ носъ. А кога при юсове-тѣ трѣбало да са-чува носова ѫ, кога — ѧ, то са-опредѣля отъ тѣхно-то мѣсто въ дума-та. Въ начало-то и въ среда-та на думы-тѣ, — по аналогія на полскы-тѣ носовы — ą, ją, ę, ję, — носовый-тъ звукъ ѫ трѣбало да са-чува въ юсове-тѣ, кога тѣ са-нахождатъ предъ усненны-тѣ: б, в, п, а предъ сичкы тѣ другы буквы, гласны и съгласны, трѣбало да са-чува носовый-тъ звукъ ѫ, напр: гѫба (като че да ѥ писано по нашему *гѫмба*), зѫбъ (=ząb *зѫмбъ*), въстѫпити (=*въстѫмити*, полски wstąpić), сѫдъ (*сѫндъ*), пѫть (*пѫнть*), мѫжь (*мѫнжь*), мѫка (*мѫнка*), жгълъ (*жнгълъ*, angulus), чѫдо (*чендо*), пѧть (*пенть*, πέντε), мясо (*менсо*), ѩзыкъ (*йензыкъ*) и друг. такв. На края въ думы-тѣ трѣбало да са-чува носовый-тъ звукъ ѫ: рѫкѫ (*рѫнкѫн*, ręką), имѧ, сѣмѧ (*имен*, *сѣмен*, nomen, semen); — само на глаголы-тѣ въ окончаніе-то на първо-то лице на настояще-то и бѫдѫще-то време по-вѣроятно ѥ да са допусне носовый-тъ звукъ ѫ, а не ѫ: идѫ, приндѫ, рекѫ (*идѫм*, *пріидѫм*, *рекѫм*); защото ѫ, като бѣлѣгъ на първо-то лице въ тѣзи времена, чува-са и днесь въ много славенскы нарѣчія, както ѥ и отъ древность-та оцѣлѣлый-тъ остатъкъ — ѥсмь, имь, дамь, имамь, сѫщо и у насъ сега — *сьмь*, *ямь*, *дамъ*, *имамъ*, *знамъ*, *вѣмъ*, *крамъ*, *чувамъ*, *сѣдамъ* и проч.

Digitized by Google

Въ новыя періодъ Руссы-тѣ съвьршенно исчистили юсове-тѣ, и гы замѣнили съ другы свойственны по језыка имъ звукове, а именно: ѫ — съ ѹ (гѹба, зѹбъ, рѹкѹ, йдѹ), ѭ — съ ю (вѭлю, твою, пїю, творю), а на ѧ и ѩ мѣсто-то застѫпила буквата ꙗ, която задьржала и начьртаніе-то на пьрвыя юсъ ѧ въ среда-та и въ края на думы-тѣ (имѧ, пѧть, прїѧхъ). Въ новобългарскыя ни језыкъ на сичкы-тѣ тѣзи юсове опазено ѥ само основно-то произношеніе, а носово-то исчезнѫло: *мѫжь*, *гѫба*, *вѫбъ*, *сѫдъ*, *идѫ*, *пѣѫ*, *мыѫ*, *чедо*, *име*, *сѣме*, *месо*, *пешь*, *језыкъ*, *прїехъ* и друг. такв.

2. Гласна-та ы имала въ древность-та твьрдо произношеніе, като що ѥ съставена отъ твьрда-та ъ и ї, а не отъ ь и ї, както въ новыя періодъ стои. Тя са-срѣщополагала на мека-та н, ї: мы, ны, вы, ты, бытн, различаваны отъ — мн, нн, кн, тн, битн и по звука и по значеніе-то. Отстѫпванье-то отъ пьрвоначално-то ѝ начьртаніе забѣлѣжено ѥ йоще въ XI-тыя вѣкъ (вижь въ Сборници тѣ). Сега ный въ писменность-та си употребявамы ѣ по новыя ѝ видъ, а произношеніе-то ѝ єднакво карамы съ н, ї, щото нѣкоя разлика на да ли може са-осѣти. Нейно-то твьрдо произношеніе точно ѥ опазено у Руссы-тѣ.

3. Буквы-тѣ ѯ и ѱ произносятъ-са като кс и пс: Алеѯандръ = Алекса́ндръ, ѱаломъ = псало́мъ.

4. Буква-та ѵ (въ нов. періодъ ѵ) изговаря-са като съгласна-та в, кога са-нахожда между двѣ гласны и кога съ гласны-тѣ ѧ, є занимава мѣсто на грьц-

Digitized by Google

кы-тѣ двугласны (δίφθογγοι αυ ευ,): Левѝтъ=Левитъ, Ѷвгѕстъ=Августъ, Пáвелъ=Павелъ, Ѥвáнгелїе евангеліе. Въ сичкы-тѣ другы случаи произнося-са като и: стѷχíа=стихія, Мѡѷсéй, Ѵссóпъ, Ѵпокрѝтъ, мѵ̑ро=Моисей, иссопъ, Ипокритъ, миро и друг. Въ древность-та была притурнѫта гласна-та о при ѹ, по аналогія на грьцка-та двугласна ου, и тъй са-образовала буква-та оѹ оукъ или ѹ, въ която о ѥ подписана подъ грьцко-то ипсилонъ Υ.

IV. РАЗДѢЛЕНІѢ НА ГРММАТИКА-ТА.

§ 9. Старобългарска-та грамматика са-дѣли на три части:

1. *Словопроизводство* (*Етимологія*), което показва състава, измѣненіѥ-то и образованье-то на думы-тѣ въ рѣчь-та.

2. *Правописаніѥ* (*орѳографія*), което показва правилно-то употребеніѥ на буквы-тѣ и на другы-тѣ знакове.

3. *Словосъчиненіѥ* (*синтаксисъ*), което показва правилно-то събиранье и распорежданье на думы-тѣ въ рѣчь-та.

Digitized by Google

ЧАСТЬ ПЪРВА.

ЗА СЛОВОПРОИЗВОДСТВО-ТО.

ПРЕДВАРИТЕЛНЫ ПОЗНАНІЯ.

I. СЪСТАВЪ НА ДУМЫ-ТѢ.

§ 10. Въ старобългарскыя, както и въ сѣкы другы пишимь ѥзыкъ, отъ буквы-тѣ са-съставятъ слогове-тѣ, а отъ слогове-тѣ думы-тѣ въ рѣчь-та: а̂, и̂, мѧ̀, прѝ, Бо́гъ, бра́тъ, люби́ти; Бо́гъ Е̑сть пра́ведный сѫдїѧ̀, то́й сѫди́ти и̑матъ ми́рѫ подѣлю́мъ ка́ждомѫ.

§ 11. Въ сѣка дума онъзи нейна часть, която ѥ пріѥта най-първо въ ѥзыка за означаванье на нѣкоѥ понятіе, самостоятелно и безотносително къмъ друго, нарича-са *корень*: нес, оу̑м, цѣл, мъ, къ, чь, дв, а притурваны-тѣ въ края на кореня буквы или слогове, за да покажатъ понятіе-то му въ отношеніе къмъ друго, или за да са-образова отъ кореня друга дума, наричатъ-са *сломагателны буквы* и *слогове*, или *окончанія*: нес(тѝ)-нес(ѫ̀), оу̑м(ъ)-оу̑м(а̀)-оу̑(менъ)-оу̑м(ѣ́ти), цѣ́л(ый)-цѣ́л(ость)-цѣл(ѣ́ти)-цѣл(и́ти)-цѣл(и́тель)-цѣл(и́телство), мъ(иѧ)-мє(нє)-мо́(й), къ(то), чь(то), дъв(а). Отъ туй думы-тѣ споредъ кореня си бываатъ — или *първообразны* или *производны*.

§ 12. Двѣ отдѣлны думы, слѣны въ ѥдна, за да означаватъ двѣ понятія слѣны въ ѥдно, образуватъ думѫ наричванѫ *сложнѫ*: богомо́лецъ, скоропи́сецъ.

Digitized by Google

II. ИЗМѢНУВАНЬЕ, ВМѢТАНЬЕ И ОТНЕМАНЬЕ НА НѢКОИ БУКВЫ ВЪ СЪСТАВА И ВЪ ОБРАЗОВАНЬЕ-ТО НА ДУМЫ-ТѢ.

а. Измѣнуванье на гласны-тѣ.

§ 13. Правила-та за благозвучіе-то на старобългарскыя језыкъ въ образованье-то и въ състава на думы-тѣ сѫ комахай једны и тѣзи, както и въ новобългарскыя. Тъй както и у насъ гласны-тѣ звукове сѫ способны да са-измѣнуватъ различно и да преминуватъ једны въ другы: напр. основны-тѣ гласны: а, ѣ, оу измѣнуватъ-са једна на друга, и преминуватъ въ производны-тѣ; производны-тѣ между-си и тѣ са-измѣнуватъ једна на друга и преминуватъ и въ основны-тѣ. По-забѣлѣжителны-тѣ имъ измѣненія сѫ тѣзи:

1. а, о измѣнуватъ-са једна на друга: ста́ти, стои́ти; ро́дъ, роди́ти, раждáти; клони́ти, кла́нятисѧ; брáти, борю̀.

2. а — на ѣ, на и, на ѣ: стлáти, стелѭ; братн, берѭ; дратн, дерѭ, раздирáти; (само въ древ. — заматорѣти и замѣтерѣти; обнтáль, обнтѣль и обнтѣль) *).

3. ѣ — на а, на и: влѣкѫ, влáкъ; мрѣ́ти, оу̀мирáти; жещѝ, сожигáтн (и съжагати).

4. о — на ѣ, на ѣ, на и или ї: топлю̀, тѣ́плъ;

---

*) Образы-тѣ отъ древность-та ще са-распознаватъ по туй, дѣто нѣматъ ударенія, до като образы-тѣ отъ нов. періодъ нматъ ударенія, и почьркъ-тъ имъ не различенъ. Но нѣкадѣ въ измѣняваны-тѣ части не ще са-помѣстятъ и отъ два-та почьрка въ образы-тѣ, поради тѣснота-та на мѣсто-то.

Digitized by Google

пою̀, пѣ́ти, пѣ́нїе, вопи́ти, вопїю̀; и обратно — ѣ на о: вестѝ, води́ти, во́ждь; везтѝ, вози́ти, повóзъ, лещѝ, ло́же; текѫ́, то́къ.

5. и, ї, кога въ коренныя слогъ при производството слѣдва слѣдъ тѣхъ друга и или ї, то първа-та са-измѣнува на о или на а: пи́ти, пои́ти, напа́сти, напо́й.

6. и, ы, ѫ измѣнуватъ-са една на друга: стѫ́дъ и сты́дъ; дохъ, дъ́хати; вернга и вероуга, сыровъ и соуровъ; плы́ти и плѫ́ти.

7. ѧ и ѣ, є и а са-измѣнуватъ една на друга: ѧ́сти, снѣ́сти; сѣ́сти, сѣдѣ́ти, са́дѫ; ѿвръ́стѝ, ѿвря́щѫ; сръ́сти, сря́щѫ (отъ кореня рѣт); лещѝ ля́гѫ; клати клєнѫ́ — кльнж (разлага-са а въ ьн).

Забѣл. При измѣнуванье-то на гласны-тѣ една на друга, въ старобългарскыя езыкъ, както и въ новобълг. важнж ролж играе усилванье-то или повдиганье-то на гласна-та. Туй става чрезъ измѣнуванье-то на тжпа гласна въ отворена, на кратка гласна въ дълга; или тъй да са-каже — гласна съ по-стиснжтъ гласъ измѣнува-са на най-пълногласна. Тъй тжпы-тѣ ъ и ь въ древн. усилватъ-са и са-повдигатъ въ отворены-тѣ — о, ы, оу, и: звънѣти, звонъ; пьнж, опонж; зъкати, зовж; бъдѣти, боудити; съхнжти, соушити; жьдати, ожидати; мънѣти, помнѧти; пити, понти, напасти; отъ отворены-тѣ гласны усилватъ-са: є въ о, о въ а, и въ а, ѝ въ ѝ̄ въ ѣ, а въ ж:

ведж водити	клонити	клаштисѧ	двйгати	двѝзати
текѫ́ точи́ти	родити	раждати	висити	вѣсити
пити пити		напасти		
несж носити	творити	тварь	мати	мжка

Digitized by Google

б. Измѣнуванье на съгласны-тѣ.

§ 14. Съгласны-тѣ по-часто са-измѣнуватъ ѥдна на друга. При тѣхно-то съчетаванье въ старобългарскыя ѥзыкъ, както и въ новобългарскыя, забѣлѣжено ѥ че:

1. Съчетаванье-то на гласны отъ ѥдинъ органъ не са-търпи, затуй ѥдна-та отъ тѣхъ обыкновенно или са-отмахва: ѻ҃блакъ, оу҃ваѫ҆ти, уьли вм. ѻ҃клакъ, оу҃вѫ҆дѫ҆ти, уьтли или са-измѣнува въ друга: вєсти́, плєсти, гѫсли, ѭсли вм. вєдти́, плєтти гѫдли, ѭдли (отъ кореня гѫд, ѭд.).

2. Съгласны отъ ѥдинъ органъ и отъ ѥдна стьпень преминуватъ въ съгласны отъ другы органъ и друга стьпень; напр. гѫрляны-тѣ и свистливы-тѣ предъ мекы-тѣ гласны преминуватъ въ придѫхливы: лѣгати лѣжнѣ лѣжєсѧдѣтель, пла́кати пла́чь плачєнъ, гр҃ѣ́хъ гр҃ѣ́шєнъ, лицє лиуьнын разли́чєнъ, близъ ближьнын, проси́ти прошє́нъ, поѭсъ поѭсати поѭшѫ.

г	к	х
з	ц	с

3. Гърляны-тѣ: г, к, х, при измѣненіе-то на думы-тѣ предъ и, ѣ, измѣнуватъ-са въ свистливы-тѣ: з, ц, с: предъ є — въ придѫхливы-тѣ: ж, ч, ш:

г	к	х
ж	ч	ш

дрѹ́гъ	дрѹ́жє	дрѹ́зи	дрѹ́зѣ́хъ
могѹ́	мо́жєши	помози	мозѣтє
вноучъ	вноучє	вноуци(ы)	вноуцѣхъ
рєкѫ	рєчєши	рьци(ы)	рьцѣтє
дѹ́хъ	дѹ́шє	дѹ́сн	дѹ́сѣ́хъ

а предъ глаголно-то окончаніе — ти измѣнуватъ-са

Digitized by Google

на ш: мог мошти=щи, пек пещи, връх врѣшти (врѣхѫ).

4. Крайна-та буква з на предлозы-тѣ: безъ, възъ, изъ, разъ, въ слаганье-то имъ съ друга дума, предъ п, т, к, х, като са-отмахне ъ, измѣнува-са на с: бесплътенъ, въспрѣмати, въстрѫбити, растворѝти, раскопати, расхытити, а с предъ д измѣнува-са наопако въ з: здравъ (съдравъ), по́здѣ (посдѣ).

в. Вмѣтанье на буквы.

§ 15. Вмѣтатъ-са нѣкои буквы въ коренны-тѣ думы на старабългарскыя ѣзыкъ: 1. за омекотяванье на нѣкоя буква, 2. за избѣгванье на зѣянье-то (hiatus), 3. за избѣгванье на недоброзвучіе-то.

1. За омекотяванье на нѣкоя буква:

а) Усненны-тѣ: в, б, м, п омекотяватъ-са чрезъ вмѣтанье-то на ѣзычна-та л слѣдъ тѣхъ (нѣкога въ древн. вм. л — ь), кога имъ слѣдва нѣкоя отъ мекы-тѣ гласны: є, ю, ѧ, ѩ (ѥ, ѣ, ѧ, въ древн.): ѝзбавлѐніе, прѣломлѣнніе; люблю, ловѣ: кора́бль, вопль; капля, земля (родит. пад. капля земля); избавьєнъ, вм. ѝзбавлѐніе, прѣломленніе; люблю, ловѣ; кора́бь, вопь; капи, земи (род. пад. капи земи); избавєнъ. Въ новобългарскыя ни ѣзыкъ не са-допуща вмѣтанье-то на л, но стои само мека-та гласна: *избавенье*, *либѣ*, *сиѣ*, *ловѣ*, *дремѣ*, *земя* и друг. такв.

б) Ѣзычна-та д омекотява-са чрезъ вмѣтанье-то на буква-та ж, предъ нея: рѣжда, род рождѐ, сѣд сѣждѐ, сѣд сѣждѐ, ход хождѐ, вид виждѣ, твърдити оутвърждати, (въ нов. періодъ са-нахожда —

Digitized by Google

ржа, отвержение, вижь, руссизмъ). А въ думы-тѣ: йждень, йждивь, вождѣленъ вм. йзжень, йзживь, възжѣленъ, вмѣтнѫта-та д (за умѣряванье на мекота-та) изгонва кореннѫ-тѫ з на предлозы-тѣ йзъ, возъ.

в. Буквы-тѣ: т, ст, омекотяватъ-са чрезъ вмѣтанье-то на ш: злато злащь, свѣтъ свѣщѣ, хотѣти хоштѫ, пость пощь, гость, гощь (искати иштѫ омекотява с въ ш).

Забѣл. У насъ вмѣсто да са-вмѣта ж и ш за омекотяванье, измѣнува-са твърдо-то окончоніе ѫ въ меко ѭ: *видѭ, сѣдѭ, ходѭ, родѭ; свѣшѭ, злашѭ, пошѭ, гошѭ.* Кога вече туй ѥ невъзможно, тогази са вмѣта д, ш: *завиждамъ, ошхождамъ, раждамъ; просвѣщавамъ, иозлащавамъ* (и *иозлашявамъ*), *гощавамъ, завѣщавамъ* (*завѣшъ*), освень *ищѫ, искамъ, илещѫ, илескамъ, дращѫ, драскамъ.* Слѣдователно неправилно ѥ — дѣто нѣкои отъ напи-тѣ учены пишатъ *водѫ, ходѫ, видѫ, садѫ,* както и по-горьнѣе-то меко окончаніе — *ловѫ, сиѫ, шрьиѫ,* вм. *ловѭ, сиѭ, шрьиѭ* или *шьриѭ* и другы таквызи.

г) Наопако за умѣряванье на мекота-та на мека-та буква р, кога тя ѥ въ съчетаніе съ ж, з, вмѣта-са прѣдъ нея д, а кога ѥ въ съчетаніе съ с вмѣста-са предъ нея т: ноздрн, издрѣшити, стрѣтєніѥ, вм. нозрн, изрѣшити, срѣтєніѥ. И у насъ сега — *здрѣѭ, здрѣлъ* и *здрѣѭ, здрѣлъ.*

2. За избѣгванье на зѣянье-то, кога двѣ гласны съвпадатъ ѥдна слѣдъ друга, старобългарскый-тъ ѩзыкъ употребява сѫщи-тѣ средства, които сѫ и у насъ сега, а именно — вмѣта между двѣтѣ гласны:

Digitized by Google

a. ї=j: пою поѭ, каѧтисѧ

b. в: дѣва́ти, кыбати, съкрꙑвати.

c. н: вни́ти, снискáти, въ него́, къ нѣмоу.

d. д: йдѫ, бѫдѫ.

По сѫща-та причина гласны-тѣ: ы, оу, ю, кога имъ слѣдва гласна а, є, и, (нѣкога и ъ слѣдъ ы), измѣнуватъ-са — ы въ ыв или ъв=ов, оу — въ ов (=oo грьц.), ю — въ ьв=ев: крꙑти кро́въ сокрꙑва́ти, сокро́вище съкрꙑвенъ, рꙑти ро́въ сърꙑвати, мꙑти оумꙑвенъ, бꙑти забꙑвенъ, вероуѫ верованъ, плюѭ плювати, крачю́ крачева́ти.

Забѣл. При съставянье-то на сложны думы, съвпаданье-то на еднородны гласны не докарва зѣянье: поострити, златоу́стъ, благожѣлати.

За избѣгванье на недоброзвучіе-то при съчетаніе-то на трудно-изговарвани съгласны, въ древность-та, са-вмѣтатъ тѫпы-тѣ гласны — ъ, ь: посланъ, мѫжьскы, сладъкъ, снльнын, сѫдьба. Въ новыя періодъ, по вліяніе-то на руссизма, ъ, ь сѫ непостоянны въ този случай, защото или сѫ исхвърлены съвсѣмъ, или сѫ замѣнены ъ съ о, ь съ є: по́сланъ, сла́докъ, мѫ́жескїй, си́лный, си́ленъ, си́лна, сѫ́дба́, кра́сный, красе́нъ, красна́.

г. Отнеманье на Буквы.

§ 16. Въ образованье-то на думы-тѣ са-отнематъ:

1. Езычны-тѣ д, т предъ мекы-тѣ л, н: йдлъ, че́лъ, воспрнѫ́, вм. йдлъ, че́тлъ, воспрѫдну́; д са отнема и предъ мека-та м: мнь, кѣмь, вм. мдмь, вѣдмь.

Digitized by Google

2. Буква-та **к** часто са-отнема слѣдъ **б**, въ сложны думы отъ предлога **ѿ**къ: **ѿ**бита́ти, **ѿ**бѣ́тъ, **о**бласть, вм. **ѿ**бита́ти, **ѿ**бѣ́тъ, **о**бласть; **ѿ**ма-за́ти вмѣсто **ѿ**бма́зати.

3. Гласна буква рѣдко са-отнема, като въ думата **и**́змѣ вм. **и**́зимѣ; цѣлы слогове — йоще по-рѣдко; **й**но, **й**нокъ, вм. **е**́дино, **е**́динокъ.

III. ЧАСТИ НА РѢЧЬ-ТА.

§ 17. Части-тѣ на рѣчь-та въ старобългарскыя езыкъ сѫ толкози, колкото и въ новобългарскыя (ако са-пріемне и членна-та форма): *име сѫществително, име прилагателно, мѣстоименіе, глаголъ, причастіе, нарѣчіе, предлогъ, съюзъ* и *междометіе*. Отъ тѣхъ пьрвы-тѣ петь *сѫ измѣняваны* въ окончанія-та си, а дирни-тѣ четыри — *неизмѣняваны*.

Забѣл. Преводители-тѣ на св. книгы въвели въ старобългарскыя езыкъ нѣкои формы отъ грьцкыя езыкъ, между които е и относително-то мѣстоименіе — **й**же, **й**же, **ѣ**же, като за членъ намѣсто грьцкыя ὁ ἡ τὸ. Но старобългарскый-тъ езыкъ освень него има и собственно свое свойство, като за членъ, употребеніе-то на древнье-то третолично мѣстоименіе — **и**, **ы**, **ѥ** въ края на прилагателны имена, на прилагателны мѣстоменія и на причастія, за което ще са-каже дѣто трѣба.

§ 18. Измѣняваны-тѣ части на рѣчь-та имать общи принадлежности — число и родъ.

§ 19. Въ старобългарскыя езыкъ (по сичкытѣ му періоды), освень *єдинственно* и *множественно число* употребява-са и *двойственно*, което

Digitized by Google

именно означава двѣ лица или двѣ нѣщя: ногáма, мойма; мúлость и йстина срѣтóстѣсѧ, прáвда и мúръ ѿблобызáстасѧ.

Забѣл. Двойственно-то число не е притурка, вкарана отъ подражение на грьцкыя езыкъ, но то си е свойственно на старобългарскыя йоще отъ сама-та му древность доро и до сега. У насъ сега двойственно число има упазено въ думы тѣ — *ржцѣ, колѣнѣ, крылѣ* и другы нѣкои.

§. 20. Родове, както и въ новобълг. езыкъ, сѫ три: *мѫжкый, женскый и средній.*

Забѣл. 1. Въ сичкы-тѣ измѣнявany части, колкото за рода, трѣба да са-забѣлѣжатъ двѣ главны окончания: *твьрдо* на ъ и *меко* на ь или й (което е едно и туй).

1. Ако мѫжкый-тъ родъ са-окончава на твьрда ъ, то женскый-тъ трѣба да е на а, средній-тъ — на о:

въ единственно-то число.

	мѫж. — ъ	женс. — а	средн. — о
сѫщ. име:	УЛОВѢКЪ	ЖЕНА	УДО
	кóлъ	крáка	говадо
прил. име:	нóвъ	нóва	нóво
мѣстоним.:	ѳнъ	ѳна	ѳно
причаст:	дáлъ	дала	дало
	дáнъ	дана	дано
	даємъ-ємь	даема-íма	даемо-íмо.

въ двойственно-то число.

мѫж. — а	женс. и	сред. — ѣ
УЛОВѢКА	ЖЕНѢ	УДѢ
кола	крáкѣ	говадѣ
нóва		нóвѣ
ѳна		ѳнѣ

Digitized by Google

да́ла	да́лѣ
да́на	да́нѣ
даѭма-е́ма	даѭмѣ-е́мѣ.

въ множественно-то число.

мжж. — и	жен. — ы	сред. — а
ѵловѣцы-цы	жены	ѵада
воли	кра́вы	говада
но́ви	но́вы	нова
о҃ни	о҃ны	о҃на
дали	далы нов. пер. -ли	дала нов. п. -ли
да́ни	даны	дана
даѭми -е́ми	даѭмы -е́мы	даѭма -е́ма.

2. Ако ли мжжкый-тъ са-окончава на меко ь или й, то женскый-тъ и средній-тъ иматъ тѣзи окончанія:

въ единственно-то число.

мжж. — ь или й	жен. — а=ѧ	сред. — е
кнѧзь	кнѧги́нѧ -ѧ	по́ле
сла́вїй -нн	ладїѧ -ѧ	пѣ́нїе-нніе
си́нь	си́нѧ -нѧ	си́не -ѥ
мо́й мон	моѧ -ѧ	моѥ -ѥ
на́шъ нашь	на́ша -шѧ	на́ше

въ двойственно-то число.

мжж. — а=ѧ	жен. — и	сред. — и
кнѧ́за -ѧ	кнѧги́ни	по́ли
сла́вїѧ -нна	ладїи -дни	пѣ́нїи -нии
си́нѧ -нѧ	си́ни	си́ни
моѧ -ѧ	мои	мои
на́ша -шѧ	на́ши	на́ши

Digitized by Google

въ множественно-то число.

мжж. — и	жен. — и	сред. — ѧ=ꙗ
кнѧ́зи	кнѧгѝни	полѧ́ -лꙗ
слáвїи -вии	ладїѝ -диꙗ	пѣ́нїѧ -нии
сѝни	сѝни -ниꙗ	сѝнѧ -нꙗ
мои́	моѧ́ -ꙗ	моѧ́ -и
нáши	нáшѧ -ꙗ	нáша

Отъ тѣзи главны родовы окончанія, общи на сичкытѣ измѣняваны части, и въ три-тѣ числа има малко исключенія, които повечто сѫ руссизмы, както въ горѣизложены-тѣ окончанія са-види. За сѣко отъ тѣхъ ще са-каже на свое-то му мѣсто.

Забѣл. 2. У насъ употребеніе-то на твьрдо или меко окончаніе за звука ї въ измѣняваны-тѣ части, въ множественно-то имъ число, зависи отъ твьрдо-то имъ или меко окончаніе въ единс. число, напр.: ако дума-та въ единственно-то число са-окончава на твьрда гласна — ъ, ѧ, о, то въ множ. звукъ-тъ ї прилича да са-пише съ ы: *прадѣдъ прадѣды, глава главы, книга, книгы, новъ -ва -во новы, гнилъ -ла -ло гнилы;* ако ли дума-та въ единс. число са-окончава на мека гласна — ь, й, ꙗ, ѣ, то въ множ. прилича звукъ-тъ ї да са-пише съ и: *орачь орачи, день дни, честь чести, славей славеи, рабыня -быни, синь -ня -ньe сини.* Тъй и слѣдъ окончателны-тѣ: ж, ш, щ, ц, ч, трѣба да са-пише и, макаръ тѣ и да пріематъ подырѣ-си и твьрды гласны.

А на минжло-то време причастіе-то на лъ множественното му число, кога са-употребява съ глаголно значеніе, трѣба да са-пише съ и: *идли смы, испаднжли бѣхмы;* а кога отъ срединъ залогъ туй причастіе са-употребява съ значеніе на прилагателно име: трѣба да са-пише съ ы: *паднжлый-шъ, паднжла-ша, паднжло-шо, паднжлы-шѣ умрѣлый-шъ, умрѣла-ша, умрѣло-шо умрѣлы-шѣ.*

Digitized by Google

§ 21. Сѫществителны-тѣ имена, прилагателны-тѣ, мѣстоименія-та и повечто отъ причастія-та иматъ йоще общѫ принадлежность — *скланянье-то си*, т. е. измѣнуванье-то на дума-та въ края ѝ по падежи. Старобългарскый-тъ ѥзыкъ има седемь падежи: *именителный*, *родителный*, *дателный*, *винителный*, *звателный* *творителный* и *предложный*.

Забѣл. 1. Новобългарскый-тъ ни ѥзыкъ, като ѥдинъ отъ новы-тѣ аналетическы ѥзыци, изгубилъ свойственны-тѣ на старыя ѥзыкъ падежны формы, освень нѣколко твьрдѣ малобройны, опазены отъ древность-та; за туй разны-тѣ отношенія, що гы изрекватъ стары-тѣ падежны окончанія, той гы изреква съ помощь-та на разны предлозы.

Забѣл. 2. Предложный-тъ падежь, въ нѣкои славенскы грамматикы, ѥ нареченъ *мѣстный*, като що означавалъ въ древность-та мѣстны обстоятелства: **онѣмъ же (мнѣмъ, иже кѣдѣахѫ св. Василиска) пдѫштемъ къ клѣти, приказаша скаталаго дѣбѣ соуси лѣковѣ.** Супр. ржк. 13. Но тука той са-оставя съ обыкновенно-то си названіе, което му ѥ дадено, защото въ нов. періодъ на ѥзыка безъ предлогъ рѣдко са нахожда.

ГЛАВА I.

ЗА СѪЩЕСТВИТЕЛНО-ТО ИМЕ.

§ 22. *Сѫществително-то име*, освень общитѣ му съ другы-тѣ измѣняваны части принадлежности, има йоще за своя принадлежность и *видъ*. Неговы видове сѫ два: 1.) *обыкновенъ:* цвѣ́тъ, гра́дъ,

Digitized by Google

дъска, книга, свѣтило; 2) *умалителенъ*: цвѣтецъ, гвоздецъ, дъщица, книжица, свѣтилце. Увеличителенъ видъ нѣма, освенъ въ новыя періодъ твърдѣ рѣдко: дѣтище, женище, пѣлчище.

§ 23. Въ старобългарскыя языкъ измѣнуванье-то на съществителны-тѣ имена въ окончанія-та имъ по падежи състои: — 1) въ просто прилаганье на падежны-тѣ окончанія при кореня на име-то: им. рабъ, род. раба, дат. рабу и проч., 2) въ прилаганье-то на падежны-тѣ окончанія съ нарастяванье отъ една носова гласна, която са-крые въ отличително-то окончаніе: семя (семен), род. семене, дат. семени, или пакъ ѫ нѣма ни въ коренныя съставъ, ни въ падежно-то окончаніе: им. небо, род. небесе, дат. небеси . . . По туй свойство на имена-та, склоненіята имъ са-раздѣлятъ на два отдѣла: — I. *ненарастяваны склоненія и II. нарастяваны склоненія.*

I. НЕНАРАСТЯВАНЫ СКЛОНЕНІЯ.

§ 24. Ненарастяваны-тѣ склоненія, по число-то на родове-тѣ, полагатъ-са три: първо-то за имена мѫжкый родъ на: ъ, ь, й: рабъ, тать, рой; второто за имена женскый родъ на: а, я=ꙗ (и ѧ въ древ.), ь: жена, земля=-лꙗ, рабыня=-ыни (и рабъıни въ древ.), печаль; третье-то за имена среденъ родъ на: о, е, ѥ: лѣто, море, пѣнїе-нїѥ.

§ 25. Въ ненарастяваны-тѣ склоненія замѣнуванье-то на твърды-тѣ гласны пакъ съ твърды, на мекы-тѣ пакъ съ мекы, повечь ѥ опазено въ най древни тѣ паметници на языка, а послѣ постъпенно

Digitized by Google

са-види непостоянно послѣ придѫхливы-тѣ съгласны, и най-повечь въ новыя періодъ. Тъй въ Остр. Ев. стои — отъ мѫжь род. мѫжа, а не мѫжи, както трѣбало, а въ новыя періодъ комахай редомъ — но́жъ, но́жа, но́жѹ, ножѣ́мъ; врачь -ча -чѹ -чѣ́мъ; дѫша́, дѫ́шѹ, дѫ́шы. Като са-положе постоянно правилното замену́ванье на гласны-тѣ, т. е. твърды-тѣ на твърды, мекы-тѣ на мекы, въ измѣ́нуванье-то на имената по падежи, сѣко отъ три-тѣ склоненія са-подраздѣля на: — А. *Склоненіе твърдо*: (ра́бъ, жена́, лѣ́то), и Б. *склоненіе мекo*: (дѣ́нь, капля, пѣ́нїе = пѣ́ние).

ПЬРВО СКЛОНЕНІЕ.

§ 26. Сѫществителны-тѣ мѫжкы родъ имена съ отличително окончаніе ъ, иматъ твърдо склоненіе: образы — сы́нъ, Бо́гъ, славя́нинъ.

а) твърдо склоненіе.

	I-й образъ.	II-й.	III-й.
		Единственно число.	
и.	сы́нъ	бо́гъ	славя́нинъ
р.	сы́на -ѹ	бо́га	славя́нина
д.	сы́нѹ -ови	бо́гѹ -ови	славя́нинѹ
в.	сы́на -ъ	бо́га -ъ	славя́нина -ъ
з.	сы́не	бо́же	славя́нине
т.	сы́номъ -омь	бо́гомъ -ъмь	славя́ниномъ -ъмь
п.	сы́нѣ -ѹ	бо́зѣ	славя́нинѣ
		Двойственно.	
и. в. з.	сы́на	бо́га	славя́на
р. п.	сы́нѹ	бо́гѹ	славя́нѹ
д. т.	сы́нома	бо́гома	славя́нома

Digitized by Google

Множествено.

и. з. сы́ни -ове	бо́зи	славя́не
р. сы́нъ -о́въ	бо́гъ -о́въ	славя́нъ -о́въ
д. сынѡ́мъ-ова́мъ	богѡ́мъ -о́мъ	славя́нѡмъ-о́мъ
в. сы́ны -о́вы	бо́ги -гы	славя́ны
т. сы́ны -ами	бо́ги-ами-гы	-вя́ны -ами
п. сы́нѣхъ	бо́зѣхъ	славя́нѣхъ

Тъй са-скланятъ по I-ыя образъ: во́инъ, спа́съ, ра́бъ, до́мъ, во́лъ, ло́въ, гра́дъ, гро́бъ, дѣ́бъ, сто́лъ и друг.; по II-ыя: — дрѣ́гъ, вра́гъ, до́лгъ, вѣ́къ, лѣ́къ, поро́къ, грѣ́хъ, вьрхъ, слѣ́хъ, дѣ́хъ и друг.; по III-ія: — Ри́млянинъ, Е́ллинъ, Самара́нинъ, Се́рбинъ мн. Се́рби и Се́рбе, Ѐвре́инъ мн. Ѐвре́и и Ѐвре́е и друг.

Забѣл. 1. Въ двойственно-то число защото винит. и зват. падежи вынагы сѫ сходны съ именит., твор. съ дател., а предл. съ родит., затуй въ склоненія-та ще сѫ помѣстены само имин., родит. и дател., подъ кои-то ще са-разумѣватъ и оставены-тѣ.

Забѣл. 2. По II-ыя образъ гърляны-тѣ: г, к, х постоянно са-измѣнуватъ предъ е въ зват. един. въ придъхливы-тѣ: ж, ч, ш (дрѣ́же, проро́че, дѣ́ше), а предъ ѣ, и въ предл. един. и въ именит., зват. и предл. множ., въ свистливы-тѣ: з, ц, з (кразѣ, кразѝ, кразѣ́хъ; проро́цѣ, проро́цы -ци, проро́цѣхъ; дѣ́сѣ, дѣ́си, дѣ́сѣхъ, (вижь § 14. 3.). Въ новыя періодъ изданія-та сѫ отстѫпили отъ древня-та форма съ тѣзи руссизмы: — *а)* дѣто послѣ ц въ именит. и зват. множ. употребяватъ ы а не и, *б)* дѣто въ винит. и твор. множ. буква-та и послѣ гърляны-тѣ: г, к, х стои вмѣсто ы,

Digitized by Google

— и въ такъвзи случай гърлены-тѣ пакъ не са-превръщатъ въ придъхливы: Почто оученицы твои преступаютъ преданїе старецъ. Мат. XV. 2. И абїе понуди Ісъ оучекы своа влѣзти в' корабль. Там. XIV. 22. Мудрыа же пріаша елеи въ сосудѣхъ со свѣтилники своими. Там. XXV. 4.

§ 27. Съществителны-тѣ мъж. родъ имена съ отличителны окончанія ь, й (древ. н.) иматъ меко: склоненіе: образы — звѣрь, врачь, врабїй.

Меко склоненіе.

	I-й образъ.	II-й.	III-й.
		Единственно число.	
и.	звѣрь	врачь	врабїй -нн
р.	звѣра -м	врача -ы	врабїя -нм
д.	звѣрю	врачѹ -ю -евн	врабїю -евн
в.	звѣра -ь	врача -м -ь	врабїя -нн
з.	звѣрю	врачю	врабїю -е
т.	звѣремъ -емь	врачемъ -емь	врабїемъ -иемь
п.	звѣри -к	врачи -к	врабїи -нн
		Двойнственно.	
и.	звѣра -м	врача -м	врабїя -нм
р.	звѣрю	врачѹ -ю	врабїю -ню
д.	звѣрема	врачема	врабїема -нюма
		Множественно.	
и. з.	звѣри -їе	врачи -їе -чеве	врабїи-їе -нн
р.	звѣрь -ей	врачь -ей	врабїй -нн
д.	звѣремъ	врачемъ	врабїемъ -иемъ
в.	звѣри -м	врачи -м	врабїи -м

Digitized by Google

т. звѣри -ьми	врачи -ьми	врачіи -іими
п. звѣрѣхъ-ѣхъ-ихъ	-ѣхъ -ѣхъ -ихъ	врачіихъ -ѣхъ

Тъй са-скланятъ по I-ыя образъ: — цáрь, пáстырь, корáбль, оучитель, оўгль, гвóздь, тáть, вóпль, кóнь, вóжды, пѣнязь, клáдязь, пѣнь род. пня= древ. пьнь пьнк и друг.; по II-ыя —: мíчь, бíчь, ключь, падéжь и другы; по III-ія —: рáй, рóй, знóй, гнóй, злодѣй, рáтай, мрáвїй, жрéвїй и другы.

Забѣлѣжкы. При скланяньe-то на общест. имена мжк. родъ, както въ твьрдо-то, тъй и въ мекo-то склоненіе забѣлѣжватъ-са слѣдующи-тѣ:

а. въ единственно-то число.

1. Въ твьрдо-то склоненіе, окончаніе-то оу въ родит. и предл. пад. пріематъ въ нов. періодъ само нѣколко имена, отъ конто по-забѣлѣжителны сж: дóмъ гробъ, закóнъ, бóкъ, стáнъ; родит. дóмꙋ, гробꙋ, закóнꙋ..., предл. домѣ, гробѣ, закóнѣ, бокѣ станѣ. То е остатъкъ отъ древность-та, дѣто съ туй окончаніе сж и — волоу, мироу, полоу, длъгоу, умноу, тлъкоу, пироу, сапогоу и другы. Въ мекo-то склоненіе чужды имена на й въ нов. періодъ имать а въ родит. и виніт. вмѣсто а=я: Ѧндрéа, Ѥрéа, Ѩлїа.

2. Дател. падежь кога пріема въ твьрдо-то склоненіе вставныя слогъ — ов, а въ мекo-то — ев (нѣкога и — ов), тогази падежно-то окончаніе ѣ, ю измѣнуваса на и, че става — ови, еви. Туй окончаніе е свойственно на старобългар. языкъ по сичкы-тѣ му періоды, въ кедно- и двусложны думы, а рѣдко въ многосложны; то не исключава обыкновенно-то окончаніе — ѣ, ю: но

Digitized by Google

ѥдна и тъзи дума може да прiѥма кога ѥдно-то (ѕ, ю), кога друго-то (ови, ѥви): бо́гъ и бо́гови, ми́ръ и ми́рови, до́мъ и до́мови, дъ́хъ и дъ́хови, царю́ и царе́ви, врачъ́ и врачѣ́ви, ключъ́ -ѥви, дождю́ -ѣ́вн, ра́ю -ѥви, змiю́ -ѥви и -ови. Особито въ употребенiѥ ѥ въ чужды думы: Петро́ви, Iоа́нновн, Iисо́сови, Iю́сифови, ке́сарѥви, Iюдѣ́ѥви -ови, -Ѧндре́ѥви -ови, Никоа́ѥви.

3. И въ твьрдо-то и въ меко-то склон., виннт. пад. на имена на одушевены и на неодушевены предметы, въ най-древни-тѣ паметници ѥ равенъ съ именнт. пад., а послѣ часто са-нахожда равенъ съ родит. пад. не само на имена на одушевены но и на неодушевены предмѣты, подъ конто са-разумѣватъ одушевены: Бо́га, христа, Бисъра, ка́мена, свѣ́тл, стълпа; оць ко любитъ сна. Остр. Iоан. V. 20 — 23. Привѣдоша же ѵестъналаго съ-сѫда и стѣжера мѫченикомъ, крѣпа вѣры камыка, Ѳеодора непобѣдимаго. Супр. р. 44. А въ нов. перiодъ, по вліянiѥ-то на русснзма, виннт. на одушевены предметы редомъ ѥ равенъ съ родит. пад., а на неодушевены — съ именнт: послѣдй же посла къ нимъ сына своего́. Мат. XXI. 37. Й вїногра́дъ преда́стъ иньiмъ дѣ́лателемъ; Царя́ чтите; препоа́ши ме́чь твой.

4. Звателный-тъ пад. въ твьрдо-то склоненiѥ въ древность-та нѣкога освень на Є окончава-са и на ѺѶ: поминоуи ма сноу двдвъ. Ост. Мат. XV. 22; въ меко-то склон. освень ю има въ древн. нѣкога на ѺѶ: цароу, враѵоу и — на Є: а) въ чужды думы на: ай, ей, ѣй, їй, б) въ думы на ь съ предиджiца Ц или З, конто тогази са-нзмѣ-

Digitized by Google

нунатъ въ съотвѣтственны-тѣ си — ч ж: Никóлае, Ѧндрéе, закхéе, Іоудѣи -ѣе, Григóрїй -їе, лáзарь -ре кнáзь -же, отьцъ, отьче.

5. Творителный-тъ и въ двѣ-тѣ склоненія, въ древность-та окончава на меко мь и са-отличава съ него отъ дател. множ. пад., който са-окончава на твърдо мъ, а въ новыя періодъ и два-та тѣзи падежи сж съ твърдо мъ. Той въ древность-та вм. емь има нѣкога ьмь: отьцьмь, корабльмь, а въ чужды думы на — ай, ей, їй, ѣй, има емь или омь: Николáемъ, Іереемъ -омъ, Ѧдéомъ -емъ, Моусéемъ -омь, Матѳѣи матѳѣемь -омь.

б. Въ двойственно-то.

1. Именит. пад. въ твърдо-то склоненіе освень на а нахожда-са и на ъ, ако и рѣдко въ древность-та: дъва краты, оба полы, дъва волъ.

2. Дател. въ твърдо-то склон. вмѣсто ома има ъма въ древность-та: колома и колъма, а въ меко-то склон. вмѣсто ема рѣдко быва въ древн. ьма: тъгда повелѣ святын Артемонъ еленьма и дикинмъ козам' ити к' епископоу. Супр. р.

в. Въ множественно-то.

1. Именит. и зват. падежи слѣдъ вставка-та ов, въ твърдо-то склон. и ев въ меко-то, пріемать вм. и окончаніе-то е, въ едно -и двусложны думы: сынове, оудове, дѫхове, оумове, плодове, ликове, врачеве, ключеве, мечеве, роеве.

Въ меко-то склон. вм. и пріема йоще и тѣзи окончанія: а) ѥ = їе, въ имена на одушевены

Digitized by Google

предметы: пастыри -їе, оучи́тели -їе, врабїи -їе дѣлатели -їе; б) ые=їе, ѥ, ѣ, конто ставать отъ ѥ: молые=моліе, трьные=тѣрнїѥ, оуглїе, дѣлателѥ=-ле, архїерѣе, мытаре. Туй трояко окончаніе: и, ове или евѣ, ѥ или ые, види-са, че въ древность-та не са-употребявало безразлично. Първо-то окончаніе и изобщо са употребявало за означаванье на родово понятіе: и мжжи дрьжаще нісоуса ржгахж са немоу. Второ-то — ове или евѣ показвало видово понятіе, кога искали да различѫтъ единъ видъ предметы отъ другый, отъ туй на ове, евѣ по-часто са-нахождатъ видовы-тѣ названія на животны-тѣ: врабиневѣ, скорпиневѣ, змиевѣ; єгуптьстѣни зноевѣ (за разлика отъ другы-тѣ). А окончаніе-то ѥ, ые и съкратено ѣ употребявало-са за означаванье на събирателно име, за изрекванье на цѣлъ купъ отъ еднородны предметы: предсташа царіе земстіи и кънази събрашѧ са къкоупѣ; мжжіе братіе — обыкновенно апостолско възъзваніе. Съ таквозь значеніе и у насъ сега ѣ употребеніе-то: *трьнье, колье, пржшье, лозье, мравье, камънье, сношье* и другы.

2. Родител., дат. и винит. падежи и въ въ дв-тѣ склоненія, освень обыкновенны-тѣ си окончанія, пріематъ и вставкж-тж ов, ев между тема-та и падежно-то си окончаніе: домѡвъ, сѣновъ, дарѡвъ, волѡвъ; домекѡмъ, сѣновомъ, даровомъ, воловомъ; бѣсовы, домовы, часовы, сѣновы; царевъ, корабевъ, врачевъ; дъждевемъ, мытевы и др. Дател. йоще въ меко-то склон., въ чужды думы на ѣи и ей прави и на омъ=ѡмъ: фарисѣемъ -ѣѡмъ, филипсеомъ, июдеомъ, а винител. само въ древн. вм. и има а, ы, ѧ: вм. оучитєли, корабли, пастыри, стон оучитєла -ѧ,

Digitized by Google

корабла -лы пастыр'ин, татин. Дател. пад. въ древность-та и въ двѣ-тѣ склон. различава-са въ окончаніе-то по твърда-та ъ отъ творит. единственный, който е съ мека ь, а въ новый пер. са-различава въ твърдо-то склон. по гласна-та ѡ въ окончаніе-то, въ меко-то — по гласна та є, до като творит. един. има ѳ, ѣ: дат. ми. — рабомъ, царемъ, рабѡ́мъ царе́мъ; твор. единст. — рабомь, царемь, рабо́мъ царе́мъ.

3. Творит. въ твърдо-то склон., освень окончаніе-то ы или и, въ новыя пер. има и руссизма — ами: рабы -а́ми, богы -ги -ами, а въ меко-то склон. вм. и има и ѧми или ами (руссизмъ) и ьми (древ.): цари -рьми -ря́ми, враги -гьми -ча́ми, дръкольми. А кога прiема вставкѫ-тѫ ек, има твърдѫ-тѫ ы: ножекы, мыдекы, въ древность-та.

4. Предлож. пад. въ твърдо-то склон. има окончанія: ѣхъ, охъ и съсъ вставка ов (древни), ѣхъ (по сичкы-тѣ періоды) и ахъ (руссизмъ): домѣхъ, домохъ, домовѣхъ, доме́хъ, дома́хъ; сынѣхъ, сынохъ, сыновѣхъ, сыне́хъ, сына́хъ; въ домѣхъ црнхъ сѫть. Остр. Мат. XI. 8. Въ меко-то склон. освень обыкновенны-тѣ окончанія: ехъ, ѣхъ, има йоще въ древн. — нхъ, нихъ и охъ: царе́хъ -ѣхъ, вра́бїнхъ, корабленхъ, фарисѣнхъ, коюхъ, нюдюхъ, мѣсацехъ -цохъ; послѣ вкараѧ и руссизмъ-тъ — ахъ, мхъ: врача́хъ, звѣрма́хъ, меча́хъ.

Забѣл. 1. Нѣкои имена отъ твърдо-то склон., що иматъ въ древность-та предъ окончателна-та он съгласна ъ, ь, поруссены послѣ въ ѳ, е, въ новыя періодъ исхвърлятъ гласнѫ-тѫ ѳ, е, въ сичкы-тѣ другы падежи и въ

три-тѣ числа, освень въ именит. един. и родит. множ., кога той ѥ равенъ съ именит. единст.: сънъ=сóнъ, снà, снѫ̀... снѝ и сóнїе (по меко-то), сѡ́нъ и снѡ́въ и сóнїй...; орьлъ=ôрéлъ, ôрлà, ôрлѫ̀... ôрлѝ, ôрéлъ и ôрлѡ́въ...; рóвъ-рвà, лóбъ-лбà, лóмъ, свéкоръ, вúхоръ, пятóкъ, начáтокъ начáтки и -тцы; ы-рéмъ -рмà, хребéтъ -бтà, рожéнъ, творьць -рéцъ, отьць ôтéцъ, лéвъ, мьскъ=мéскъ, пънь=пéнь -пнѝ (по меко-то) и другы. Нѣкои отъ на ѥцъ, кога съвпадатъ двѣ съгласны предъ ѥ, премѣстятъ ѥ -то въ другы-тѣ падежи жрьць=жрéцъ -жерцà, пришльць -лéцъ пришéлца, множ. жерцы, пришéлцы, род. жрéцъ и жерцéвъ пришлéцъ и пришéлцевъ. А нѣкои ради недоброзвучіе-то, което бы произлѣзло въ отстятсвіе-то на гласна-та, задьржатъ ѫ на мѣсто-то ѝ: бѣглéцъ -лецà, мѫ́дрéцъ -рецà, а̂нгелъ, а̂пóстолъ, стóлъ, снóпъ, востóкъ, закóнъ, ѝнокъ, ѳ̂трокъ, позóръ, порóкъ, прорóкъ, сѣверъ, трéпетъ, чтéцъ, ѡ̂крóкъ, близнéцъ. Сичкы-тѣ тѣзи (освень на ьць=ецъ) и въ древность-та сѫ съ О, Є, а не съ Ъ, Ь. — Кога предъ гласна-та ѥ лежи въ нѣкои думы друга гласна, ѥ са-измѣнува въ ѝ въ другы-тѣ падежи: коéцъ-койцà, оу̑éцъ-оу̑йцà, оу̑кíецъ-оу̑кíйца, оу̑éмъ-оу̑ймà.

§ 28. Съществителны-тѣ имена мѫж. родъ на мека ь, слѣдъ съгласны-тѣ: ж, ш, щ, ч, ц, по сичкы-тѣ періоды, смѣсватъ нѣкои падежны окончанія съ твърды, напр.: отьць-отьца, мѫжь-мѫжа, ôтéцъ-ôтцà-ôтцѫ̀, мѫ́жъ-мѫ́жа-мѫ́жѫ, а не отьць-отьцѫ-отьцю, мѫжь-мѫжѫ-мѫжю.., както бы

Digitized by Google

трѣбало по правилно-то измѣненіе на гласны-тѣ. Но въ най-древни-тѣ паметници има примѣры, дѣто измѣненіе-то на мекы-тѣ гласны са-види правилно: оцю своємоу. Глагол. Клоц. За скланянье-то на тѣзи смѣсены измѣненія излагатъ-са образы за улесненіе.

Единственно число.

и. мѫжь	отьць	мытарь	нѣрєи
мѹ́жъ	о҃тє́цъ	мытáрь	і҃ерéй
р. мѫжа	отьца	мытарѧ	нѣрєѧ
мѹ́жа	о҃тца҃	мытарѧ҃	і҃ерéа
д. мѫжєви	отьцоу -ю	мытарю	нѣрєю -ови
мѹ́жѹ -єви	о҃тцѹ́ -éви	мытарю҃	і҃ерéю -ови
в. мѫжь -а	отьць -а	мытарь -ѧ	нѣрєѧ
мѹ́жа	о҃тца҃	мытарѧ҃	і҃ерéа
з. мѫжоу	отьує	мытарю	нѣрєю -ѥ
мѹ́жѹ -є	о҃тчє	мытарю҃	і҃ерéє
т. мѫжемь	отьцьмь	мытарємь	нѣрєомь -ѥмь
мѹ́жемъ	о҃тцéмъ	мытарéмъ	і҃ерéмъ -омъ
п. мѫжи	отьцн	мытарн	нѣрєи
мѹ́жи -ѣ	о҃тцѣ҃	мытарѝ	і҃ерéи

Двойственно.

и. мѫжа -и	отьца	мытарѧ	нѣрєѧ
мѹ́жа	о҃тца҃	мытарѧ҃	і҃ерéа
р. мѫжоу	отьцю	мытарю	нѣрєю
мѹ́жѹ	о҃тцѹ́	мытарю҃	і҃ерéю
д. мѫжьма	отьцема	-рема -ьма	нѣрєѥма
мѹ́жема	о҃тцéма	-рéма -рма	і҃ерéма

Digitized by Google

Множествено.

и. з. мѫжи -иѥ	отьци	мытарие -ре	иерєи
мѹ́жи -їѥ	о҃тцы́	мытарѝ	їерє́и
р. мѫжии -евъ	отьць	мытарь -рии	иерєи
мѹ́же́й -е́въ	о҃тє́цъ-е́въ	-та́рь -ре́й	їерє́й -евъ
д. мѫжемъ	отьцемъ	мытаремъ	иереомъ
мѹ́же́мъ	о҃тце́мъ	мытаре́мъ	їерє́мъ -ѡмъ
в. мѫжа -евъ	отьца	мытара -ныа	иерєа
мѹ́жи	о҃тцы́	мытарѝ	їерє́и
т. мѫжи -ьми	отьци,	мытари -ьми	иерєи
мѹ́жи -ами	о҃тцы́ -а́ми	-тари -рми	їерє́и
п. мѫжихъ	отьцихъ	мытарихъ	-ехъ -еихъ
-жи́хъ -а́хъ	-цѣ́хъ -а́хъ	-ре́хъ -а́хъ	їерє́ехъ

ВТОРО СКЛОНЕНІЕ.

§ 29. Съществителны-тѣ женс. родъ имена на: а, ѧ=ꙗ, и, ь обыемать второ-то склоненіе; отъ тѣхъ на а иматъ твьрдо склоненіе, а на ѧ=ꙗ, и, ь — меко.

а. Твьрдо склоненіе.

	Единствено.		*Множествено.*	
и. жена́	нога́	жены́ -ы	но́ги -ы
р. жены́ -ы	ноги́ -ы	же́нъ	но́гъ
д. жен҃ѣ	ноз҃ѣ	жена́мъ	нога́мъ
в. жен҃ѹ -ж	но́г҃ѹ -ж	жены́ -ы	но́ги -ы
з. же́но	но́го	жены́ -ы	но́ги -ы
т. жено́ю -ою	ного́ю -ою	жена́ми	нога́ми
п. жен҃ѣ	ноз҃ѣ	жена́хъ	нога́хъ

Digitized by Google

Двойственно.

и. женѣ	нóзѣ
р. женѹ̀	ногѹ̀
д. женáма	ногáми

По образа жена̀ са-скланятъ — слáва, глава̀, нúва, вода̀, лѫна̀, лоза̀, кѣ́ра, ю҃нота, красота̀ слѹ́жба и другы; по образа нога̀ — що сѫ съ гърляна окончателна: г, к, х — слѹгà, мѹ́ка, рѹ́кà, сноха̀ мѹхà, и другы. Тѣ предъ окончаніе-то ѣ измѣнуватъ г, к, х на съотвѣтственны-тѣ имъ з, ц, с (вижъ § 14. — 3.); — въ новыя періодъ окончаніе-то ы слѣдъ тѣзи гърляны замѣнено ıе съ и по вліяніе-то на руссизма. — рáка има въ древность-та именит. един. и ракы.

Забѣл. 1. Въ женскый родъ на а имена, които въ древность-та иматъ въ вторыя слогъ тѫпъ гласнъ ъ или ь, защото тѣзи гласны сѫ исхвърлены въ новыя пер. но вліяніе-то на руссизма, за туй въ родител. множ. появява-са гласна-та о вм. ъ и е вм. ь: дъска = доска, род. дъскы = дскú, род. мн. дъскъ = дóскъ; оставъка, игъла, мольба, сѹдьба, род. мн. ôстáвокъ, йгóлъ, молéбъ, сѹдéбъ.

Забѣл. 2. Тукъ са-скланятъ и имена мжк. родъ на а: владыíка, воевóда, Iѡ́ана, Сáвва, Ѳѡмà, Лѹкà. — Дума-та пáсха има дател. и предл. един. пáсцѣ, по древнье-то употребеніе въ именит. падежъ паскà.

Забѣл. 3. Дóмъ владыíка въ скланяньe-то измѣнува, само дирнък-тъ думà: И. дóмъ владыíка. Род. дóмъ владыíки -къ. Дат. дóмъ владыíцѣ. Вин. дóмъ владыíкѹ -кѫ.

Digitized by Google

б. Мѧко склоненіе.

Единственно.

	I-ый образъ.	II-ый.	III-ій.
и.	вóлѧ -ѧ	стрѣлѧ́ -ѧ	кóсть
р.	вóли -ѧ	стрѣлѝ -ѧ	кóсти
д.	вóли	стрѣлѝ	кóсти
в.	вóлю -ѭ	стрѣлю́ -ѭ	кóсть
з.	вóле	стрѣлѐ	кóстѣ -и
т.	вóлею -ѣѭ	стрѣлéю -ѣѭ	кóстїю -нїѭ (1)
п.	вóли	стрѣлѝ	кóсти

(1) нїѭ нѣкога ю замѣнено съ ьѭ: костьѭ, пѣсньѭ, ночьѭ.

Двойственно.

и.	вóли	стрѣлѝ -оу	кóсти
р.	вóлю	стрѣлю́ -оую	кóстїю -нію
д.	вóлѧма -ѧма	стрѣлѧ́ма -ѧма	костéма (2)

(2) вм. ема быва и ьма: костьма, дланьма усѣлюстьма.

Множественно.

и. з.	вы́ли -оли	стрѣлѝ -ѧ	кы́сти
р.	вóль	стрѣлѝ	кóсть -éй (3)
д.	вóлѧмъ -ѧмъ	стрѣлѧ́мъ -ѧмъ	костéмъ (4)
в.	вы́ли вола	стрѣлѝ -ѧ	кы́сти
т.	вóлѧми -ѧми	стрѣлѧ́ми -ѧми	костьмѝ
п.	вóлѧхъ -ѧхъ	стрѣлѧ́хъ -ѧхъ	костéхъ (5)

(3) вм. éй намѣрва-са ни: пеуални въ древн.

(4) вм. емъ нахожда-са въ древн. ьмь: двьрьмъ.

(5) вм. ехъ — сѫщо въ древн. ьхъ: двьрьхъ.

По I-ыя образъ са-скланятъ: землѧ, капля, кѫпля,

Digitized by Google

недѣлѧ, бáнѧ, сóтнѧ, бѫ́рѧ, рабынѧ-нн, сватыíнѧ, книгúнѧ-нн, дрѫгúнѧ-нн, свúнѧ и др., по II-ыя —: выíѧ, лáдїѧ, змíѧ, стáѧ, чашѫ́ѧ, скúнїѧ (и скúнїа), и мѫж. родъ сѫдїѧ́, вѣтíѧ и другы; по III-ія —: слáсть, лéсть, пѣ́снь, пéрсть, смéрть, плóть, рáдость, вѣ́твь, Ѥсдúрь, Рахúль и др.

§ 30. Съществителны женс. родъ имена на а, слѣдъ ж, жд, ц, ч, ш, щ (мрéжа нѫ́жда, дѣвúца, тѫ́ча, дѫшà, кѫ́ща) въ склоненіе-то си, иматъ нѣкои падежи по твърдо-то склоненіе, а нѣкои — по меко-то: за туй за по-лесно изучванье на тѣхны-тѣ формы излага-са особенъ образъ и за тѣхъ.

Единственно.		*Множественно.*	
и. дѫшà -ѧ	мыíшца -ѧ	дѫ́ши -а	мыíшцы -а
р. дѫшú -а	мыíшцы -а	дѫ́шъ -ь	мыíшцъ -ь
д. дѫшú	мыíшцѣ -н	дѫшáмъ	мыíшцамъ
в. дѫ́шѫ -ж	мыíшцѫ -ж.	дѫ́шы -а	мыíшцы -а
з. дѫшé	мыíшце	дѫ́ши -а	мыíшцы -а
т. дѫшéю -еж	мыíшцею -еж	дѫшáми	мыíшцами
п. дѫшú	мыíшцѣ -н	дѫшáхъ	мыíшцахъ

Двойственно.

и. дѫшú	мыíшцы -н
р. дѫ́шѫ	мыíшцѫ
д. дѫшáма	мыíшцема -цѧма

Тъй са-скланятъ: ѳдéжда, кóжа, мрéжа, лѫ́ча, пúща, свѣ́ща, десни́ца, денни́ца, вдови́ца, зѣ́ница и мѫж. родъ — велмóжа, невѣ́жа -жда предтéча, ю̆ноша; нѣкога и — слъза, стъза -зѧ, полза.

Digitized by Google

ТРЕТЬЕ СКЛОНЕНІЕ.

§ 31. Сѫществителны-тѣ средень родъ на о объематъ твърдо-то склоненіе, а сѫществителны-тѣ отъ сѫщія родъ на ѥ, ѥ — меко-то.

Единственно.

	а. твърдо склоненіе.		*б.* меко склоненіе.	
и. в. з.	лѣто	дѣло	мо́ре	пѣ́нїѥ -нию
р.	лѣта	дѣла	мо́ря -я	пѣ́нїа -нию
д.	лѣтѹ	дѣлѹ	мо́рю (1)	пѣ́нїю -нию
т.	-томъ -ъмь	-ломъ -ъмь	мо́ремъ -ьмь	пѣ́нїемъ -нием (2)
п.	лѣтѣ	дѣлѣ	мо́ри	пѣ́нїи -нии

(1) нахожда-са и на ѥви: морѥви, въ древность-та.

(2) нахожда-са и на имь, ьемь, ьимь: оружимь, гокѣньемь, писаньимь, въ древность-та.

Двойствсино.

и.	лѣтѣ	дѣлѣ	мо́ри	пѣ́нїи -нии
р.	лѣтѹ	дѣлѹ	мо́рю	пѣ́нїю -нию
д.	лѣтома	дѣлома	мо́рема (3)	пѣ́нїема -нием

(3) нахожда-са и на ьма, нма: сонмицьма -цима.

Множественно.

и. в. з.	лѣта	дѣла	моря -я	пѣ́нїа -нию
р.	лѣтъ	дѣлъ	мо́рь	пѣ́нїй -нии
д.	лѣтѡмъ-ѡмъ	-ламъ омъ	-ре́мъ-емъ	-нїѥмъ -нїемъ
т.	лѣты -ы (4)	дѣлы -ы	мо́ри	пѣ́нїи -нии (6)
п.	лѣтѣхъ	дѣлѣхъ	мо́рихъ(5)	-нїихъ -нихъ.

(4) въ новыя пер. и на ами: лѣтѣ́ми, дѣла́ми (руссизмъ).

(5) въ древн. и на ехъ, охъ, ихъ: съкровницехъ,

Digitized by Google

лицохъ, рыданнохъ, (бѣдѣнихъ, оучѣнихъ, и въ нов. пер: пѣнїахъ).

(б) въ древн. и на ьми, ими: оржьми, рыданьми, беззаконними.

Тъй са-скланятъ — по твърдо-то: мѣсто, вѣно, колѣно, дьно, сѣно, уздо, стадо, жало, село, чело, нѣдро, бедро, масо и другы; по меко-то: поле, брѣнїе, зрѣнїе, оучѣнїе (молїе, оуглїе, кореніе, вѣтвїе, стеблїе, съзначеніе множественно само въ един. число).

Забѣл. На е имена отъ туй склоненіе, съсъ свистлива-та ц и приджхлиы-тѣ ж, ш, иматъ повечто твърды окончанія вмѣсто мекы-тѣ, по сичкы-тѣ періоды, напр: вм. ѣ, ю иматъ а, ѕ: лицѣ, солнце, ѣйце, окóнце, сóнмище, оучилище, съборище, ложе; оуже: родител. лица, солнца, ѣйца, окóнца, сóнмища, оучилища, съборища, ложа, оужа; дател. лицѣ, солнцѣ, ѣйцѣ, сóнмищѣ, съборищоу, оучилищѣ, ложѣ оужѣ..... Но въ най-древни-тѣ паметници са-нахожда и правилно-то употребеніе на меко-то окончаніе: лицѣ, лицю, ложѣ, ложю.

II. НАРАСТЯВАНЫ СКЛОНЕНІЯ.

§ 32. Нарастяваны-тѣ въ склоненіе-то си сѫществителны имена сѫ твърдѣ малобройны; отъ тѣхъ едны са-окончаватъ въ древность-та на-ы, и-въ именит. един. падежь, които въ новыя пер. иматъ нарастяваны буквы и въ сѫщія именит. пад: камы кáмень, кры крóвь, мати мáтерь и мáти, а другы по сичкы-тѣ періоды са-окончаватъ на о, а въ именит. един. пад. и прiематъ нарастяванье въ другы-

Digitized by Google

тѣ падежи: сло́во словесе́, имя имене, тѣло тѣлате. Отъ на ы, мѫжкый родъ дѣто сѫ пріематъ нарастяванье ен, а женскый родъ дѣто сѫ пріематъ нарастяванье ък=ок: камы ка́мень, ка́мене; кры кръвь и кро́вь кро́ви, кро́ве. На и що са-окончаватъ, сичкы-тѣ сѫ женс. родъ и пріематъ нарастяванье ер: мати ма́терь, ма́тере; на о сѫ сред. родъ и пріематъ нарастяванье ес: не́бо, небесе́. На а що са-окончаватъ, ѣдны пріематъ нарастяванье и, а другы — т (послѣднье-то ѣ за имена на животны младичкы); и пьрвытѣ, и вторы-тѣ сѫ среденъ родъ и иматъ родит. падежь на е, дател. на и: има=(имен), имене, имени; тѣла=(тѣлен), тѣлате=(тѣленте), тѣлати=(тѣленти).

§ 33. На ы мѫж. родъ съ нарастяванье и и женс. родъ съ нарастяванье ък са-скланятъ тьй:

Ѥдинственно.

I-ый образъ мѫж. р.	II-ый — женс.
и. камы ка́мень	црькы це́рковь це́ркви
р. ка́мене	црькъве це́ркве
д. ка́мени	црькъви це́ркви
в. камы ка́мень	црькъвь це́рковь
з. камы -ень -ению	црькы це́ркве -кви
т. каменьемь -енемъ	црькъвнѫ це́рковїю
п. камени -ене -ени	црькъви це́ркви

Двойственно.

и. каменн	црькъви це́ркви
р. каменоу -ению	црькъвню це́рковїю
д. каменома -енема	црькъвама це́рковма

Digitized by Google

Множественно.

и. в. з. каменн -енїе	црькъвн цѣ́ркви
р. каменнн -нїй -ней	-къвнн -ен цѣ́рквїй-ей-въ
д. каменемъ -енємъ	црькъвамъ цѣ́рквамъ
т. каменьмн	црькъвамн цѣ́ркваии
п. каменехъ	црькъвахъ цѣ́рквахъ

Тъй са-скланятъ: по I-ыя образъ — пламы -мень ремы -мень, кремы -мень, шумы -мень, (у насъ сега — *камъкъ* и *камыкъ*, *пламъкь* и *пламыкъ*, *ремъкъ* и *ремыкъ ремычка*, *кремъкъ* и *кремыкъ*, *ячмыкъ*): но и въ древность-та са-нахождатъ и на ыкъ: крѣпа вѣры камыка, Θеодѡра непобѣдимаго. Супр. ркп. 44.

По II-ыя образъ — кры и крывь - кро́вь и кро́ви, любы и любывь - любо́вь и любы, свекры и свекрывь - све́кровь, неплодъ и неплодывь - непло́довь, смыкы и смокывь и смокывы - смо́кви и смо́ковь.

§ 34. На - н - жес. родъ съ нарастяванье ер скланятъ-са тъй:

Единственно.

и. з. матн ма́терь	дъщи - дщи́ерь
р. ма́тере	дъщере дщи́ере
д. ма́тери	дъщери дщи́ери
в. матн -тере -терь	дъщерь-ре дщи́ерь
т. материж -рїю	дъщержж -рїю
п. матетере -тери	-щере -рн -щи́ери

Двойственно.

и. матери	дъщери дщи́ери
р. материю -рїю	дъщерню -рїю
д. материма -рма	дъщерьма -рма

Digitized by Google

Множествено.

и. в. з. матери -тери	дъщери дщéри
р. -рни -ръ -ій -ей -рь	-рни -ръ -рій -ей -рь
д. матеремъ -тéремъ	дъщеремъ -щéремъ
т. матерьми -рми	дъщерьми -рми
п. матерехъ -рехъ	дъщерехъ -рехъ

§ 35. На о среденъ родъ съ нарастяванье ес и на а съ нарастяванье н или т скланятъ-са тъй:

Единствено.

I-ый обр.	II-й.	III-й.	IV-й.
и. в. з. нéко	ôко	нма=нмен	тела=-лен
р. небесè	ôчесè	ймене	телáте
д. п. небесй	ôчесй	ймени	телáти
т. -сéмъ -емь	-éмъ -емь	-немъ -емь	-темъ -емь

Двойствено.

и. небесй	ôчи (ôцѣ)	ймени	телáти
р. небесѹ	ôчію ôчесѹ	йменѹ	телáтѹ
д. небесéма	ôчима	-нома -ньма	-тома -тъма

Множествено.

и. в. з. небесà	ôчесà	йменà	телáта
р. небéсъ	ôчéсъ	йменъ	телáтъ
д. небесéмъ -емъ	-сéмъ-емъ	-немъ -емъ	-емъ -емъ
т. небесьі -съі	ôчесьі -съі	ймены -ы	-áты -ы
п. -сѣхъ -сехъ	-сѣхъ-сехъ	-нѣхъ -ехъ	-ѣхъ -ехъ

Тъй са-скланятъ: по I-ыя образъ — слóво, чѧдо, тѣло, дрéво, кóло; по II-ыя — оўхо; по III-ія, — брéмѧ, врéмѧ, вймѧ, знáмѧ, пúсмѧ, плéмѧ, сѣмѧ; по IV-ыя — жрекà, козлà, котà, прасà и въ древность-та на ѧ — овцà, юнцà, отроцà, вноўцà и

Digitized by Google

мьꙗ, (отъ мьскъ), които сичкы-тѣ въ новыя пер. сѫ на ча — о҃вча, ю҃нча, о҃троча.....

Забѣл. 1. Сло́во, кога означава предвѣчное Бга О҃ца Сло́во, винит. единс. има на а, и зват. един. на е: Сло́ва, Сло́ве Бжїй.

Забѣл. 2. Нѣкои отъ I-ыя и II-ыя образъ са-употребяватъ и безъ нарастяванье, повечто въ новыя пер.: не́бо, не́ба, не́бѫ, не́бомъ; дре́во, дре́ва, дре́вѫ, -вомъ, -вѣ; о҃ко, о҃ка, о҃кѫ, о҃комъ, о҃цѣ, о҃чи; ꙋ҃хо, ꙋ҃ха, ꙋ҃хѫ, ꙋ҃хомъ, ꙋ҃сѣ, ꙋ҃ши.

Забѣл. 3. Въ творит. и предл. множ., освень горѣизложены-тѣ окончанія, въ новыя пер. са-нахождатъ и ами, ахъ (руссизмы): небеса́ми -са́хъ, о҃чеса́ми -са́хъ, и҃мена́ми -на́хъ, тела́тами -тахъ.

РАЗНО-СКЛАНВАНЫ И НЕПРАВИЛНЫ СѪЩЕСТВИТЕЛНЫ ИМЕНА.

§ 36. Разно-склонваны и неправилны сѫществителны имена сѫ, които иматъ падежны-тѣ си окончанія, по разны склоненія, по разны образы, или другѫ нѣкоѭ неправилность иматъ въ измѣненіе-то си. Тѣ сѫ слѣдующи-тѣ:

1. О҃бі́ецъ р. -йца, любодѣ́ецъ р. -дѣ́йца, а҃́децъ -дца, пі́ецъ -йца, по 1-то твьрдо склон., и о҃бі́йца -йцы, любодѣ́йца -йцы, а҃́дца -цы, по 2-то твьрдо склоненіе.

2. Древодѣ́лъ-лѫ, книго́чїй -чїѫ, по 1-то меко склон. и древодѣ́лѫ -ли, книго́чїѫ -чїи, по 2-ро-то меко склоненіе.

3. о҃́дъ о҃́да -дѫ -ови... множ. о҃́ди -ове,

Digitized by Google

оу҃дъ -ѡвъ... по 1-то твърдо склон., и (оу҃до неупотребявано) род. оу҃десѣ -десѝ... множ. оу҃деса оу҃дѣ́съ по I-ыя образъ на нарастяваны-тѣ сред. родъ имена.

4. Бра́тъ -та -тѳ -ови... по 1-то твърдо склон., а множ. има: *а)* по III-ія образъ на 1-то меко склон.: бра́тїе, бра́тїй, бра́тїемъ... *б)* по II-ыя образъ на 2-то меко склон. въ единъ. число съ значеніе множественно: бра́тїа, бра́тїи...

5. Хрїсто́съ въ древность-та правилно са-склоня: хрнстосъ, хрнстоса -стосоу..., а въ новыя пер. на слѣдъ грьц. езыкъ изоставя въ другы-тѣ падежи слога ос: хрїсто́съ, хрїста́, хрїстѣ... Кога е съдружено Іисѳ́съ Хрїсто́съ, или и двѣ-тѣ думы са-измѣнуватъ: Іисѳ́са Хрїста́, Іисѳ́сѳ хрїстѣ..., или само дирня-та: Іисѳ́съ Хрїста́, Іисѳ́съ Хрїстѣ -о́ви..

6. Госпо́дь смѣсва и твърды окончанія: Госпо́дь, Го́спода, Го́сподѳ -еви, Го́спода, Го́споди, Го́сподемъ -емь -омь, Го́сподѣ; Двойст. госпо́да, госпо́дѳ, госпо́дема -ьма; мн. госпо́дїе, -дїй, дѣ́мъ, -спо́ды, -дми, -дѣ́хъ -ѣхъ.

7. Пѫть и горта́нь повечто пріѣматъ окончанія-та на 2-то меко склоненіе женс. род на ь, както отъ предлаганыя образъ са-види.

Единс.	*Двойст.*	*Множ.*
и. пѫ́ть	пѫтѝ	пѫтиѐ -їѣ
р. пѫтѝ	пѫтію́ -їю	пѫтиӣ -ій -ѣ́й
д. пѫтѝ -еви	пѫтьма́	пѫтьмъ -ѣ́мъ
в. пѫ́ть	пѫтѝ	пѫтѝ

Digitized by Google

з. пѫтѝ -е	пѫтѝ	пѫтѝ
т. пѫтѐмь ѣмъ	пѫтьма̀	пѫтьмѝ (ногѣты)
п. пѫтѝ	пѫтню -їю	пѫтьхъ -тѣхъ

Въ древность-та и: голѫбь, гость, звѣрь, зять, лакть, могѣть слѣдватъ повечто туй измѣненіе, а въ новыя пер. са-измѣнуватъ по I-ыя образъ на 1-то меко склоненіе, и твьрдѣ рѣдко нѣкои отъ тѣхъ са-срѣщатъ по измѣніе-то на пѫть.

8. Дьнь, кóрень, стѣпень, грѣбень, келен смѣсватъ падежны-тѣ си окончанія съ формы-тѣ на I-ыя образъ на нарастяваны-тѣ мѫжкый родъ имена. Ето единъ образъ и за тѣхъ: Единс. и. дѣнь, -дьнь, р. днѐ-дьне, д. днѝ-дьни -дню-днѣви, в. дѣнь-дьнь, з. дню-днѝ-дьни, т. днѐмъ-дьньмь, п. днѝ-дьни дьне. Двойс. и. днѝ-дьни, р. днію-дьнню-днью -дьноу, д. дѣнма-дьньма. Множ. и. днѝ-днѝе--дьнне, р. днїй -ѣй-дьнни-дьнъ, д. днѐмъ дьнемъ, в. з. днѝ-дьни т. дѣнми-дьньми пр. днѣхъ-дьнехъ -ньхъ.

9. Нѣкои имена сѫществителны, кога означаватъ купъ отъ еднородны предметы, или сѫ съ събирателно значеніе, тогази иматъ падежны формы на 3-то меко склоненіе въ еднис. число съ значеніе множественно: и. в. з. оўглїе, р. оўглїѫ, д. оўглїю, т. оўглїемъ -днемь, п. оўглїи; тъй и — стѣклїе, кóренїе, вѣтвїе, лóзїе, рóждїе, прѫ́жїе (въ древн. сѫ на ье).

10. Вóлхвъ, р. -лхвà, з. волшвѐ; множ. и. з. волсви, в. волхвы.

11. Чужды имена: и. Мáрко. р. в. Мáрка, д.

Digitized by Google

мáркѵ -кови, з. Мáрко, т. Мáркомъ, п. Мáркѣ; — и. з. Нóе, р. . Нóа -а, д. Нóю -еви, т. Нóемъ, пр. Нóи; — Ви̋ссонъ, р. -ссона... тв. Ви̋ссомъ; — Лéнтїонъ, лéнтїа, -тїю, -емъ; — Стáдїѵмъ, -дїа, -дїю, мн. и. з. стáдїи, р. -дїй, д. -дїемъ -дїамъ... Θамáръ и Їѵдíѳъ, р. -мáры и -díды, д. -мáрѣ и -díдѣ в. -мáръ и -díдъ, т. -мáрою и -díдою; — и. в. з. Ѣлисавéтъ -вéть, р. д. -вéти, т. -вéтою, пр. -вéтѣ; — и. в. з. Мáрїамъ -áмь, р. -áми, д. пр. -áмѣ, т. -áмїею.

12. Дѣтѧ -тáтє въ единс. число по IV-ыя образъ на нарастяваны-тѣ среденъ родъ имена, а въ множ. са-скланя по III-ія образъ кѡ́сти на 2-то меко склоненіе: и. в. з. дѣ́ти, р. -тéй -тии д. -тéмъ -темъ, т. дѣтмѝ-ьми пр. дѣтéхъ.

13. Рáмо и. в. з. по з-то твьрдо склоненіе, а другы-тѣ единс. падежи, двойственно-то и множест. числа измѣнува по III-ія образъ на нарастяваны-тѣ среденъ родъ имена: р. рáмене, д. рáмени... като че да бы было им. единст. рáмѧ.

14. Чужды думы — дóгма, грáмма, ѧнáдема, нахождатъ-са или въ среденъ родъ съ формы по IV-ыя образъ на нарастяваны-тѣ среденъ родъ имена: дóгма, р. дóгмате, д. дóгмати..., или въ женскый родъ съ формы по 2-то твьрдо склоненіе: дóгма, р. дóгмы, д. дóгмѣ.... Пьрва-та са-нахожда и въ мѫжкый родъ съ формы по 1-то твьрдо склоненіе: и. догмáтъ, р. догмáта, д. догмáтѹ...

Digitized by Google

НЕДОСТАТЪЧНЫ СѢЩЕСТВИТЕЛНЫ ИМЕНА.

§ 37. Недостатъчны сѣществ. имена сѫ, които сѫ въ употребеніе или само въ нѣкои падежи, или само въ нѣкое отъ числа-та. Таквызи въ старобългарскыя езыкъ сѫ:

1. дрѹ́гъ дрѹ́га = (грьц. ἀλληλοπαθῆς ἀντωνυμία-ἀλλήλων); то си измѣнува само дирнѣ-тѣ думѣ въ косвенны-тѣ единственны падежи: р. в. дрѹ́гъ дрѹ́га, д. дрѹ́гъ дрѹ́гѹ, т. дрѹ́гъ дрѹ́гомъ, пр. дрѹ́гъ дрѹ́зѣ; множ. ч. нѣма.

2. Лю́дїе само въ множ. число; то са скланя по I-выя образъ на 1-то меко склоненіе: и. з. лю́дїе, р. людє́й, д. лю́дємъ, в. лю́ди, т. людмѝ, п. лю́дєхъ.

3. Женскый родъ имена, употребяваны само въ множест. число: но́ꙗвы, ѩ́слы, о̑ко́вы, вероу̑гы, надра́ги -гы, че́тки -кы по 2-то твьрдо склоненіе; о̑тре́ки, ѩ́згре́ки, гѫ́сли, пѣ́рси, гра́бли, плещѝ, мо́щи, ра́дощи род. -щей, по III-ія образъ на 2-то меко склон. Тъй и нѣкои имена на градища: Ѩди́ны, Θи́вы, Фїлі́ппы и Фїлїпѹ́сы, по 2-то твьрдо склоненіе.

4. Среденъ родъ сѫщест. имена употребяваны само въ множ. число: врата́, чресла́, оу̑ста́, р. оу̑сте́нъ (и оу̑стнѣ́ двойст. число, кога значи *уста*), пѹ́та, ра́сна, по 3 то твьрдо склоненіе; ла́дкїѧ и ва́їа, р. ва́їй, по 3-то меко склоненіе.

5. Прелюбы́ и собственно-то Є̑леѡ́нъ — нескланяемы.

Digitized by Google

ГЛАВА II.

ЗА ПРИЛАГАТЕЛНО-ТО ИМЕ.

§ 38. Старобългарскы-тѣ *прилагателны имена*, както и новобългарскы-тѣ, по значеніе-то си бываѣ: *качествены*, *притежателны*, *обстоятелствены*, *относителны*, *дѣйствены* и *числителны*. Тѣ иматъ по двѣ формы; *пълнѫ* и *усѣченѫ*, или *опредѣленѫ* и *неопредѣленѫ*, които сѫ твърды или мекы.

а. Пълна или опрѣдѣлена форма.

	мѫж.	*жен.*	*сред.*
1. твърда.	но́вый -ꙑ	но́вая -ая	но́вое -ое
2. мека.	си́нїй -нн	си́нѧя -нюю	си́нее -нее
	бо́їй -боуии	бо́ѧя -юю	бо́ее -ее

б. Усѣчена или неопредѣлена форма.

1. твърда.	но́въ	но́ва	но́во
2. мека.	си́нь	си́ня -ню	си́не -нее
	бо́й -боуи	бо́я -ю	бо́е -боуе

Забѣлѣж. 1. Усѣчены-тѣ формы сѫ по-пърбы по древность-та отъ пълны-тѣ: защото, както са-види, пърбы-тѣ сѫ станѫли наслѣдъ формы-тѣ на сѫществителны-тѣ имена, а вторы-тѣ — отъ пърбы-тѣ и отъ притурка та на третьелично-то мѣстоименіе: и, ꙗ, ѥ. При туй усѣчены-тѣ иматъ неопредѣлено значеніе, а пълны-тѣ опредѣлено, тоесть значеніе на членъ, както са-види въ сравняванье-то на превода на църковны-тѣ книгы съ Грьцкыя текстъ. Тъй напр.: ѣ́мъ за ρо́κѳ слѣпа́го (τοῦ τυφλοῦ) Марк. VIII, 23. Приведоша къ нѥ-

Digitized by Google

моу слѣпа (τυφλὸν). пакъ тамъ ст. 22. За туй са-наричатъ първы-тѣ *неопредѣлены*, а вторы-тѣ *опредѣлены*.

Забѣлѣж. 2. Качественны-тѣ и обстоятелственны-тѣ прилагателны иматъ и двѣ-тѣ формы: сватый -тáм -тóе, свáтъ -та -то; богáтый -там, -тое, богáтъ -та -то; вы́шній - вы́шень, ни́жній -жень, здѣ́шній -шень, вчерáшній -шень. На притежателны-тѣ, като що изрекватъ самы по себѣ-си опредѣленж идеж, повечь сж свойственны усѣчены-тѣ формы: Авраáмовъ, Аарóнь, сы́нъ Іóсифовъ, Христóво рождество. Само въ древность-та рѣдко са-виждa у тѣхъ пълна-та форма: христосовое порожденіе. Супр. ржк. А относителны-тѣ прилагателны на скын, нын срѣщатъ-са кога съ усѣчена, кога съ пълна форма: грáдъ галилéйскій и галилéйскъ, страна галилеянскам и галилеянска, море галилеянское и галилеянско, змиинное и змиинно лжаство.

Забѣл. 3. Нѣкои притежателны иматъ по двѣ усѣчены формы: Карнáвинъ -авль, Іώнинъ Іώнь, Авраáмовъ -áмль, Іáкововъ -вль, Стефáновъ -áнь, Пáвловъ -вль.

§ 39. Споредъ двѣ-тѣ формы на прилагателны-тѣ имена — твърда-та и мека-та, и склоненія-та имъ бываватъ двѣ: а) твърдо и б) меко.

а) твърдо склоненіе.

§ 40. Тукъ са-относятъ прилагателны съ твърда форма 1) пълна на ый, ам, ое, 2) усѣчена на ъ, а, о.

Digitized by Google

1. Съ пълна форма.

Единственно число.

	мѫж.	*жен.*	*сред.*
И. З.	но́вый -ꙑи	но́вая -аѧ	но́вое -ое
Р.	-ваго -аго	-выа -ыѧ	-аго -аго
Д.	-вому -оуоумоу	-ой -ѣй -ѣи	-ому -оуоумоу
В.	-ваго (ый) -ꙑи	-вую -жѫ	Р. имен.
Т.	-вымъ -ꙑимь	-вою -оѫ	-вымъ -ꙑимь
П.	-омъ -ѣмъ -ѣемь	-ой -ѣй -ѣи	-омъ -ѣмъ -ѣмь

Двойствено.

И.	но́вая -аѧ	но́вѣй -ѣи	но́вѣй -ѣи
Р.	но́вую -оую	но́вую -оую	но́вую -оую
Д.	но́выма -ꙑима	-выма -ꙑима	-выма -ꙑима

Множествено.

И. З.	но́вїи -ꙑи	но́выа -ꙑіѧ	но́ваа -аѧ
Р.	-выхъ -ꙑихъ	-выхъ -ꙑихъ	-выхъ -ꙑихъ
Д.	-вымъ -ꙑимъ	-вымъ -ꙑимъ	-вымъ -ꙑимъ
В.	но́выа -ꙑіѧ	Р. имен.	Р. имен.
Т.	-выми -ꙑими	-выми -ꙑими	-выми -ꙑими
П.	-выхъ -ꙑихъ	-выхъ -ꙑихъ	-выхъ -ꙑихъ

2. Съ усѣчена форма:

Единственно число.

	мѫж.	*жен.*	*сред.*
И.	но́въ новъ	но́ва нова	но́во ново
Р.	но́ва нова	но́вы -ы	но́ва -а
Д.	но́вѹ -оу	но́вѣ -ѣ	но́вѹ -оу
В.	но́ва -ъ	но́вѹ -ѫ	Р. им.
З.	но́въ -є	Р. им.	Р. им.
Т.	но́вымъ -ъмь	но́вою -оѫ	но́вымъ -ъмь
П.	но́вѣ новѣ	но́вѣ	но́вѣ

Digitized by Google

Двойственно.

и. но́кл	но́къ	но́къ
р. но́въ	но́въ	но́въ
д. но́вѣма -ѣма	но́кѣма -ома	но́кѣма -ома

Множественно.

и. з. но́ви новн	но́вы новы	но́кл нова
р. но́въ новъ	но́къ новъ	но́въ новъ
д. но́вѣмъ -комъ	но́кѣмъ -комъ	но́вѣмъ -комъ
в. но́вы новы	р. им.	р. им.
т. но́вы -ыми новы	но́вы -ыми новы	-кѣми -ами -ѣы
п. но́къхъ -ыхъ	но́кѣхъ новахъ	но́къхъ -ыхъ

Тъй са-скланятъ: свѧтыи́ -тъ, мла́дъ -дъ, здра́въ -въ, лѣ́пъ -пъ, ста́ръ -ръ, ди́вный -дивьнъін -венъ -вьнъ, си́лный -льнъін -ленъ, злы́и зълъін -зо́лъ -зълъ, ми́рный -рьнъін -ренъ, гръ́шный -гръ́шенъ, те́мный -тьмьнъін -те́менъ и другы.

Забѣл. 1. Ако са-сравнѧтъ падежны-тѣ окончанія на твърдо-то усѣчено склоненіе съсъ падежны-тѣ окончанія на сѫществителны-тѣ имена, отличавать-са въ тѣхъ тѣзи три особенности:

— *а.* Звателный-тъ падежь, който у сѫществителны-тѣ има особно свое окончаніе, тукъ е сходенъ съ именителныя: **о родѥ невѣренъ и развращенъ доколѣ съ вами бѫдѫ.** Но кога прилагателно-то са-употребява безъ сѫществително, или въ видъ като сѫществително, тогази звателный-тъ му има отлично окончаніе отъ имен. падежь и сходно съсъ звят. на сѫществително: **безъ́мне, къ сію́ но́щь йста́ѫтъ дѹ́шѧ твою́ ѿ тебѣ. — Не отъвръгѫ са Дѵрилиѧне томителю и непрѣподобне.** Супр. ржк. 1, 3. **Боже вьседръжителю єдинъ**

Digitized by Google

и блаже и милосрьде, послушаи късѣхъ . . . . Суп. р. 16.

— *б.* Усѣчены-тѣ никога непріематъ вставныя слогъ ов между тема-та и падежны-тѣ окончанія, което у сѫществителны-тѣ начасто быва: дѫ́хѫ -ови, дѫ́хове; сва́тѫ, сва́ти.

— *в.* Относителны-тѣ прилагателны на скы измѣнуватъ к по-часто на т, а не на ц, кога послѣдва ней н или ѣ; лю́дстѣ, лю́дсти, лю́дстѣхъ; на горѣ єлеоньстѣ; (а не лю́дсцѣ -дсци -сцѣхъ, єлеоньсцѣ.

Забѣлѣж. 2. Относителны-тѣ прилагателны съ пълна форма на скын въ новыя періодъ иматъ тъзи формѫ порусенѫвъ скїй. И тѣ сѫщо измѣнуватъ к на т, кога му послѣдва въ окончанія-та ѣ или їй, а дѣто въ окончанія-та въ древность-та ѣ ы, въ новыя періодъ ѣ ї: лю́дскїй вм. -скын, родит. ед. жен. людскїѧ вм. -скыѧ, им. и вин. множ. жен. и вин. множ. мѫж. тоже людскїѧ вм. -скыѧ; лю́дстѣй лю́дстѣмъ, лю́дстїи.

Забѣлѣж 3. По туй склоненіе окончателны-тѣ гърляны: г, к, х въ зват. ед. на мѫж. род, кога сѫ предъ окончаніе-то є, измѣнуватъ-са въ приджхливы-тѣ: ж, ч, ш: на́гъ-на́же, кръ́покъ -пъкѣ -пче, кѣ́тхъ -тьхъ -тше; предъ окончаніе-то ѣ — въ свистливы тѣ: з, ц, с: на́зѣ, кръ́пцѣ, кѣ́тсѣ, и предъ окончаніе-то и само въ имен. и зват. множ на мѫж. род. измѣнуватъ-са въ сѫщи-тѣ: з, ц, с: на́зи, кръ́пцы -ци (древ.), кѣ́тси. Въ новыя періодъ, по вліяніе-то на руссизма, дѣто въ падежны-тѣ окончанія въ древность-та стои ы слѣдъ гърляны-тѣ: г, к, х, сега ѣ

Digitized by Google

замѣнено съ и, а въ пълны тѣ формы — съ ї, — и слѣдъ ц напротивъ вмѣсто и стои ы: на́ги родит. ед. жен., на̂ги вин. множ. мжж. родъ и имен., винит. и зват. множ. женс. родъ; на̂ги -и́ми твор. множ. и на три-тѣ рода; — кр҃кпки - кр҃кпки - кр҃кпки - кимн; - кр҃кпцы им. мн. мжж. родъ; вѣ́тхи - вѣ́тхи - вѣ́тхи -химн; дат. множ. и пред. кр҃кпкимъ, кр҃кпкихъ. Сѫщо-то измѣненіе става и въ пълна-та форма: нагíй, кр҃кпкїй, вѣ́тхїй; — родит. ед. жен. родъ — нагíѧ, кр҃кпкїѧ, вѣ́тхїѧ; — дат. и пред. единн. жен. родъ — нази́й, кр҃кпцѣ́й, вѣ́тсѣ́й; — пред. ед. мжж. и сред. родъ — нази́мъ; им. мн. мжж. нагíи; им. вин. и зв. множ. жен. родъ нагî ѧ; родит. и пред. мн. нагúхъ, дат. нагîмъ, твор. нагúми. и проч.

б. Меко склоненіе.

§ 41. Тукъ са-скланятъ прилагателны съ мека форма: 1) пълна на їй, ѧѧ = ѩѧ, ѣѣ = ѥѣ; 2) усѣчена на ь (й), ѧ = ѩ, ѣ = ѥ.

1. съ пълна форма.

Единствено число.

мжж.	*жен.*	*сред.*
и. з. си́нїй -нии	си́нѧѧ -нѩѧ	си́нѣѣ -нѥѣ
вѣ́їй боүии	вѣ́ѧѧ -ѩѧ	вѣ́ѣѣ -ѥѣ
р. -нѧгш -нѩаго	-нѧгш -нѩаго	
вѣ́ѧгш боүѩаго	вѣ́їѧ -ѩѧ	вѣ́ѧгш -ѩаго
д. -нѣмѵ -нюоүмоү	си́ней -нѣн	-нѣмѵ -нюоүмоү
вѣ́ѣмѵ -юоүмоү	вѣ́ей -ѣн	-ѣмѵ -юоүмоү
в. -нѧго -їй -нии	си́нюю -нѩѫ	р. имен.
вѣ́ѧго -їй боүии	вѣ́юю -ѩѫ	р. имен.

Digitized by Google

т. сѝнѣмъ -нѣмъ	сѝнею -нѣѭ	сѝнѣмъ -нѣмъ
кѣ́имъ -нѣмъ	кѣ́ею -нѣѭ	кѣ́имъ -нѣмъ
п. сѝнѣмъ -нѣмъ	сѝнѣй -нѣи	сѝнѣмъ -нѣмъ
кѣ́емъ -нѣмъ	кѣ́ей -нѣи	кѣ́емъ -нѣмъ

Двойственно.

и. сѝнѣа -нѣѫ	сѝнѣа -нѣѫ	сѝнѣа -нѣѫ
кѣ́аа -кѫ	кѣ́аа -кѫ	кѣ́аа -кѫ
р. сѝнюю —	сѝнюю —	сѝнюю —
кѣ́юю —	кѣ́юю —	кѣ́юю —
д. сѝнима —	сѝнима —	сѝнима —
кѣ́има —	кѣ́има —	кѣ́има —

Множествено.

и. з. сѝнїи -нѣи	сѝнїа -нѣѫ	сѝнѣа -нѣѫ
кѣ́їи боуни	кѣ́їа боуѭ	кѣ́аа боуѫ
р. сѝниχъ -нѣиχъ	-ниχъ -нѣиχъ	-ниχъ -нѣиχъ
кѣ́иχъ -нѣиχъ	кѣ́иχъ -нѣиχъ	кѣ́иχъ -нѣиχъ
д. сѝнимъ -нѣмъ	-нимъ -нѣмъ	-нимъ -нѣмъ
кѣ́имъ -нѣмъ	кѣ́имъ -нѣмъ	кѣ́имъ -нѣмъ
в. сѝнїа -нѣѫ	р. имен.	р. имен.
кѣ́їа боуѭ	р. имен.	р. имен.
т. сѝними -нѣми	-ними -нѣми	-ними -нѣми
кѣ́ими -нѣми	кѣ́ими -нѣми	кѣ́ими -нѣми
п. сѝниχъ -нѣиχъ	-ниχъ -нѣиχъ	-ниχъ -нѣиχъ
кѣ́иχъ -нѣиχъ	-иχъ -нѣиχъ	-иχъ -нѣиχъ

2. Съ усѣчена форма.

Единствено число.

жѫж.	*жен.*	*сред.*
п. сѝнь —	сѝнѧ -нѫ	сине -нѥ
кѣ́й боун	кѣ́ѧ боуѫ	кѣ́е боуѥ

Digitized by Google

р. сѝнѧ -нѫ	сѝни -нѧ	сѝнѧ -нѫ
бѣ́ѧ боуѫ	бѣ́и боуѧ	бѣ́ѧ боуѫ
д. сѝню сннѭ	сѝни сннѣ	сѝню сннѭ
бѣ́ю боую	бѣ́и боуѣ	бѣ́ю боую
в. сѝнь -нѧ сннь	сѝню сннѫ	р. им.
бѣ́й -ѧ боуѣ	бѣ́ю боуѫ	р. им.
з. сѝнь -є сннь -ѥ	р. имен.	р. им.
бѣ́й -є сннь -ѥ	р. имен.	р. им.
т. -нимъ -ньмь -ѥмь	сѝнею -нѣѫ	-нимъ -ньмь
бѣ́нмъ -ѥмь	бѣ́ею -ѣѫ	-нмъ -ѥмь
п. сѝни сннѣ	сѝни сннѣ	сѝни сннѣ
бѣ́и боуѣ	бѣ́и боуѣ	бѣ́и боуѣ

Двойственно.

и. сѝнѧ -нѫ	сѝни —	сѝни —
бѣ́ѧ боуѫ	бѣ́и боуѣ	бѣ́и боуѣ
р. сѝню сннѭ	сѝню сннѭ	сѝню сннѭ
бѣ́ю боую	бѣ́ю боую	бѣ́ю боую
д. -нима -нѣма	-нима -нѣма	-нима -нѣма
-има -ѥма	-има -ѥма	-има -ѥма

Множественно.

и. з. сѝни сннѣ	сѝни -нѧ	сѝнѧ -нѫ
бѣ̂и боуѣ	бѣ̂и боуѧ	бѣ̂ѧ боуѫ
р. сѝнь сннь	сѝнь сннь	сѝнь сннь
бѣ̂й боуѣ	бѣ̂й боуѣ	бѣ̂й боуѣ
д. сѝнимъ -ѥмъ	-нимъ -нѣмъ	-нимъ -ѥмъ
бѣ̂имъ -ѥмъ	-имъ -ѥмъ	бѣ̂имъ -ѥмъ
в. сѝнѧ -нѧ	р. им.	р. им.
бѣ̂ѧ боуѧ	р. им.	р. им.
т. сѝними сннѣ	-ними -нѣми	-ними сннѣ

Digitized by Google

вѣ́ими боуи	вѣ́ими боуѩмъ	вѣ́ими боуи
п. сѝнихъ -нихъ	-нихъ -нѩхъ	сѝнихъ -нихъ
вѣ́ихъ боуихъ	вѣ́ихъ боуѩхъ	вѣ́ихъ боуихъ

Тъй са-скланять: блѝжнїй, дрѐвнїй, йскреннїй, вы́шнїй, го́рнїй, до́лнїй, о̑внїй, сїѽнїй, ѣ́ковлїй, ма́тернїй, сыно́внїй, сѣ́їй, шѣ́їй и другы. Тъй и само съ усѣчена форма що сж: ѣѽнь, господень, Ѣврама́мль, Ѣа́ковль, Ѣаро́нь, завълонь, о̑сль -осьль, вельмѝнь.

§ 42. Прилагателны-тѣ: вѐлій, бо́жїй, ра́бїй, вра́жій, ди́кїй, ко́злїй или ко́зїй, пѐсїй, ско́тїй, ли́сїй, кра́вїй имамъ нѣкои падежны формы пълны и усѣчены, а повечто само усѣчены, както отъ излаганыя образъ са-види.

Ѥдинствено число.

	мжж.	*жен.*	*сред.*
и. в.	вѐлїй -лнн	вѐлїѧ -лнѧ	вѐлїѥ -нѥ
р.	вѐлїѧ -лнѧ	вѐлїѧ -лнѣ	вѐлїѧ -нѣ
д.	вѐлїю -лню	вѐлїѣй -ѣн	вѐлїю -ню
в.	вѐлїѧ -їй -лнн	вѐлїю -лнѣ	р. им.
т.	-нмъ -нмь	вѐлїѣю -ѣѣ	-нмъ -нмь
п.	-емъ -їи -ѣмь	вѐлїѣй -ѣн	-емъ -їи -ѣмь

Двойствено.

и.	вѐлїѧ -лнѧ	вѐлїи -нн	вѐлїи -нн
р.	вѐлїю -лню	вѐлїю -лню	вѐлїю -лню
д.	-ема -ѣма	-ема -ѣма	-ема -ѣма

Множествено.

и. в.	вѐлїи -лнн	вѐлїѧ -лнѣ	вѐлїѧ -лнѧ
р.	вѐлїй -лнн	вѐлїй -лнн	вѐлїй -лнн

Digitized by Google

д. вéлїимъ -иѣмъ	-имъ -ѣмъ	-имъ -ѫмъ
в. вéлїѧ -лиѧ	р. имен.	р. имен.
т. -їими -їи -лии	-ими -їи -ѫми	-ими -їи -лии
п. -лїихъ -лиихъ	-ихъ -ѫхъ	-ихъ -иихъ

§ 43. Прилагателны на їй (ий) и съ усѣчена форма на ь слѣдъ придѣхливы-тѣ: ж, жд, ч, ш и щ преминуватъ въ нѣкои падежи по твьрдо-то склоненіе, защото тѣзи съгласны не са-съединяватъ съ мекы-тѣ гласны ѧ, ю, особито въ новыя періодъ. Ето и за тѣхъ единъ примѣръ.

1. Съ пълна форма.

Единственно число.

мѫж.	*жен.*	*сред.*
и. з. ни́щїй -ий	ни́щаѧ -аѧ	ни́щее -щеѥ
р. -аго -аго	-щїѧ -аѧ	-аго -аго
д. -ему -оуоумоу	-щей -щии	-ему -оуоумоу
в. -аго -їй -щии	-щю -щѫ	р. имен.
т. -щимъ -щимь	-щею -щеѫ	-щимъ -имь
п. -щемъ -щимь	-щей -щии	-щемъ -имь

Двойственно.

и. ни́щаѧ -аѧ	ни́щїѧ -щии	ни́щїѧ -щии
р. ни́щю -оую	-щю -оую	ни́щю -оую
д. -има -имa	-има -имa	-има -имa

Множественно.

и. з. ни́щїи -щии	ни́щїѧ -аѧ	ни́щаѧ -аѧ
р. -щихъ -щихъ	-щихъ -ихъ	-щихъ -ихъ
д. -щымъ -имъ	-щымъ -имъ	-щымъ -имъ
в. ни́щыѧ -щѧ	ни́щыѧ -щѧ	р. имен.

Digitized by Google

т.	цими -нями	-цими -нями	-цими -нями
п.	-цихъ -нихъ	-цихъ -нихъ	-цихъ -нихъ

2. Съ усѣчена форма.

Единствено число.

и.	ни́цъ нищь	ни́ца нища	ни́це нище
р.	ни́ца -ци	ни́ци -ца	ни́ца -ца
д.	ни́цѹ -цоу	ни́ци -ци	ни́цѹ -цоу
в.	-ца -цъ -щь	ни́цѧ -цѫ	р. им.
з.	-цъ -це -щь	р. имен.	р. им.
т.	-цимъ -щьмь	-цею -цеѫ	-цимъ -ьмь
п.	-цемъ -ци	нищи -ци	-цемъ -ци

Двойствено.

и.	ни́ца нища	ни́ци -ци	ни́ци -ци
р.	ни́цѹ -оу	ни́цѹ -оу	ни́цѹ -оу
д.	-има -ема	-има -ама	-има -ема

Множествено.

и. з.	ни́ци нищи	ни́ци -ца	ни́ца нища
р.	ни́цъ -щь	ни́цъ -щь	ни́цъ -щь
д.	ни́цымъ -емъ	-цымъ -амъ	-цымъ -цемъ
в.	ни́цы -ца	ни́цы -ца	р. им.
т.	ни́ци -ци	ни́ци -ами	ни́ци -ци
п.	-цихъ -цихъ	-цихъ -цахъ	-цихъ -цихъ

Тъй са-скланятъ: дю́жїй -ь, чѧ́ждїй -ъ -ь, про́чїй -ь, о́вчїй -ве́чь, о́тчїй -те́чь, ло́вчїй -ве́чь, нѣ́шїй -ъ -ь, кня́жїй -ь, пра́ведничїй -ь, велбло́жїй -ь, (въ древ. вельбѫ́ждни -ждь, тъщни -щь или тъштъ, лъжни -жь=лжи́вый лжи́въ въ нов. пер.), проро́чїй -чь, грѣ́шничїй -чь, человѣ́чїй -чь, е́диноро́жїй -жь и другы.

Digitized by Google

НЕПРАВИЛНЫ И НЕДОСТАТЪЧНЫ ПРИЛАГАТЕЛНЫ.

§ 44. Неправилны прилагателны въ форма-та си сѫ:

1. Неопредѣлително-то количественно вѣ́сь, което са-скланя тъй:

Единствено число.

	мѫж.	*жен.*	*сред.*
и. з.	вѣ́сь вьсь	вса̀ вьсѫ	всѣ̀ вьсѣ
р.	всѣгѡ̀ -го	всѣ̀мъ -ѣмъ	всѣгѡ̀ -го
д.	всѣмѹ̀ -моу	всѣ́й -ѣи	всѣмѹ̀ -моу
в.	всѣго́ -вьсь	всю̀ всѫ	р. им.
т.	всѣ́мъ -ѣмь	всѣ́ю всѣѭ	всѣ́мъ -ѣмь
п.	всѣ́мъ -ѣмь	всѣ́й всѣи	всѣ́мъ -ѣмь

Нѣма двойственно число.

Множествено.

и. з.	всѝ вьси	всѧ̀ вьсѧ	всѧ̀ -вьсѧ
р. п.	всѣ́хъ -хъ	всѣ́хъ —	всѣ́хъ —
д.	всѣ́мъ -мъ	всѣ́мъ —	всѣ́мъ —
в.	всѧ̀ всѧ	р. им.	р. им.
т.	всѣ́ми —	всѣ́ми	всѣ́ми —

2. Всѧ́кїй -кѣи и мно́гїй -гѣи, които са-скланятъ по твърдо-то склоненіе, иматъ нѣкога неправилны: твор. ед. на мѫж. и сред. родъ и дател. множ. на ѣмъ вм. имъ, и родит. и пред. множ. за три-тѣ рода на ѣхъ вм. ихъ, и измѣнуватъ предъ ѣ, к на ц, г на з: всѧ́цѣмъ, всѧ̀цѣмъ, всѧ̀цѣхъ; мно́зѣмъ, мнѡ́зѣмъ, мно́зѣхъ.

Digitized by Google

§ 45. Недостатъчны въ родъ и число сѫ:

1. Всели́ннаѧ (οἰκουμένη) подневе́снаѧ, подсо́лнечнаѧ и четвероконе́чнаѧ, които са-пріе́матъ съ значеніе за сѫществителны и означаватъ земьѣ-тѣ. Тѣ са-скланятъ само въ единъ число по твьрдо-то склоненіе — но́ваѧ.

2. Всѧ́ческаѧ, което е само сред. родъ въ мн. число и са-склоня по примѣра но́ваѧ тъй: и. в. з. всѧ́ческаѧ, р. п. всѧ́ческихъ -кыхъ...; Тъй и погре-ба́лнаѧ -ныхъ..., а прѣиспо́днаѧ -нихъ, и го́р-наѧ -нихъ — по меко-то склоненіе.

3. Испо́лнь, което е и за три-тѣ рода не-скланяемо; — ю҃ро́дъ, що е общій родъ, скла-ня-са като сѫществително по I-ыя образъ на твьр-до-то склоненіе на сѫщ. имена. Нескла́няемы сѫ йоще: свобо́дь -дъ, което са-пріема, кога като сѫ-ществително, кога като прилагателно; е҃дино́родъ, ра́дъ, ми́лъ, множ. -ро́ди, ра́ди, ми́ли, а ницъ е и за три-тѣ числа, но са-нахожда и въ множ. ни́цы.

СТЬПЕНИ НА СРАВНЕНІѢ-ТО.

§ 46. Качественны-тѣ прилагателны имена въ старобългарскыя езыкъ, както и у насъ сега пріе-матъ три стьпени на сравненіе-то: *положителнѫ*, *сравнителнѫ* и *превъсходителнѫ*.

§ 47. Положителна-та са-употребява съ обы-кновенны-тѣ окончанія на прилагателны-тѣ имена, а сравнителна-та става отъ положителна-та, като са-замѣни тѣхно-то пълно или усѣчено окончаніе съ шїй на прим: ста́рый -ръ, ста́р-шїй, ста́р-шаѧ ста́р-

Digitized by Google

шєє; дю́жїй -жь, дю́ж-шїй, дю́ж-шаѧ, дю́ж-шєє. Отъ сравнителна стьпень прилагателны скланятъ-са по примѣра ни́цїй.

§ 48. Сравнителна-та стьпень твьрдѣ часто допуща съкратяванье и измѣнуванье на буквы-тѣ си въ имен. єдинст. падежь, а именно: въ мѫж. и сред. родъ отмахва ш, въ жен. — ꙋ, а мекы-тѣ гласны: ї въ мѫж. родъ и ꙋ въ женск. измѣнуватъ-са на ѣ и и напр:

им. ста́ршїй	ста́ршаѧ -ршиѧ	ста́ршєє -єѥ
старíй	ста́рша	старѣ́є -ѣѥ
старѣ́й	ста́рши	

Другы-тѣ падежи и въ пълна-та и въ усѣчена-та форма са-скланятъ по образа ни́цїй.

§ 49. Прилагателны съ окончаніе на гїй, кїй (гъи, къи), при образованье-то на сравнителна-та стьпень или задьржатъ г, х, или измѣнуватъ г на ж, х на ш (вижь § 14—3): дра́гїй -гшїй -жшїй, ти́хїй -хшїй -шшїй; нѣкога и гласнѫ-тѫ ї измѣнуватъ на а и изоставятъ ш: дражáй -жáє, тишáй -шáє. А на кїй (къи), ако сѫ двусложны, изоставятъ само к; лє́гкїй - лє́гшїй, го́ркїй - го́ршїй; ако ли сѫ тресложны и иматъ предъ к гласна о или є, изоставятъ слога ок, єк, че тогази прiємать шїй: тѫ́жкїй -жшїй, крѣ́пкїй -пшїй, широ́кїй -ршїй, дале́кїй -лшїй. И тѣ нѣкога измѣнуватъ к на ч и гласнѫ тѫ ї на а и изоставятъ ш: крѣ́пкїй -пчáй -пчáє, лє́гкїй -гчáй -гчáє; на єкїй изоставятъ єк и ш: дале́кїй-да́лїй -лѣ́й -лѣ́є. Слѣдъ гѣбны-тѣ: в, п, са-вмѣта омекотителна-та л (вижь

Digitized by Google

§ 15.): глѣбокъıн -окъ глѣбліи глѣбшии, кѣплшїй крѣплїй крѣплѣй крѣплѣе; предъ язычна-та д вмѣта-са омекотителна-та ж: сла́дкїй -дшїй -ждшїй, хоудъıн хоуждии; свистливы-тѣ: з, с, измѣнуватъ-са въ съотвѣтственны-тѣ си придъхливы: ж, ш: нижа́й и нижии (низ), вы́шшїй вышии (отъ въıс).

§ 50. Ако при сравнителна-та стьпень на ѣй и ай изново са-приложи окончаніе-то на сравнителна-та стьпень шїй, то произлѣзва най-пълна, най-опредѣлителна сравнителна стьпень: младѣ́й младѣ́йшїй, сладча́й сладча́йшїй. Тя са-употребява за превъсходителна стьпень, а наздраво тя ѥ само двойна сравнителна стьпень: мъножаншє народи постълашѧ ризы своѭ по пѫти. Остр. ев. — Нну'то же намъ христоса уестьнѣншє. Супр. ркъ.

§ 51. Съ особно окончаніе превъсходителна стьпень нѣма въ старобългарскыя языкъ; но тя са-изреква, като са-приложе при положителна-та нѣкѫ ѥ отъ тѣзи нарѣчія: sѣлѡ̀, велмѝ, мно́гѡ или частицы-тѣ: най, все, пре: sѣлѡ̀ крѣпокъ, весма́ хи́трый, нан сильнъıн, всеблагїй, пресваты́й.

Забѣл. За усилванье на сравнителна-та стьпень нѣкога са-прилага при нея па́че: паче крѣпѣн бъıсть. Супр. ркъ.

§ 52. Неправилно образованье въ сравнителна-та стьпень иматъ слѣдующи-тѣ:

положит.	*сравнит.*	*за превъсх.*
благїй -гъıн	оу҃нїй -ншїй, оу҃не -ншє	блажа́йшїй
до́брый -ъıн	добрѣ́й, лу́чшїй	добрѣ́йшїй
зълы́й -ъıн	го́ршїй	зѣ́йшїй

Digitized by Google

вели́кїй, ве́лїй	ка́цшїй, ко́лїй - лшїй	велича́йшїй
ма́лый -ъıн	мнiй, мнѣ́й, ме́ншїй	малѣ́йшїй
		мнѣ́йшїй
	ли́шшїй, ли́шше	отъ (ли́хъ)

ЧИСЛИТЕЛНЫ ИМЕНА.

§ 53. Числитилны-тѣ имена по форма-та си бываатъ или като сѫществителны (сто́, тысѫца, е̂дини́ца, дво́ица, тро́ица), или като прилагателны (пе́рвый, вторы́й... сѫгъ́бый, тромкїй...); за туй са-скланятъ по образа или на сѫществителны-тѣ имена, или на прилагателны-тѣ. За да са-опредѣли точно склоненіе-то на кое-да-е числително име, дѣ ще са-отнесе, туй зависи отъ окончаніе-то му, на прим.: тро́ица, пя́ть, тысѫца трѣба да са-отнесѫтъ на 2-ро-то склоненіе на сѫщ. имена жен. родъ, а сто́ на третье-то склоненіе; тре́тїй — на меко-то склоненіе на прилагат. имена, а пе́рвый... четве́ртый... сѫгъ́бый на твърдо-то. Но нѣкои отъ тѣхъ имаатъ формы отличны и отъ сѫществителны-тѣ, и отъ прилагателны-тѣ имена.

§ 54. Числителны-тѣ имена, споредъ както означаватъ количество-то, дѣлѧтъ-са на: *просточислителны, редовны, умножителны, събирателны* и *дробны.*

§ 55. Просто-числителны-тѣ са-скланятъ тъй:

1). е̂ди́нъ, е̂ди́на, е̂ди́но пріема и пълны-тѣ и усѣчены-тѣ формы, по твърдо-то склон. на прилагат. имена, освень дѣто има творит. ед. и дател. множ. и на ѣмъ, родит. множ. и на ѣхъ,

Digitized by Google

твор. множ. и на ѣми: ѥ́дінѣмъ -мь, ѥ́дінѣхъ, ѥ́дінѣми.

2) два̀, дъва, дво́й.

Двойственно число.

мжж.		*жен. и сред.*	
и. два̀	дъва	двѣ̀	дъвѣ
р. двою̀	двѣ̀ дъвою	двою̀	двѣ̀ дъвою
д. двѣ̀ма̀	дъвѣма	двѣ̀ма̀	дъвѣма

Единственно число.

мжж.	*жен.*	*сред.*
и. з. дво́й дъвон	дво́а̀ -ѫ	дво́е -ѥ
р. двоегѡ̀ -ѥго	двоеа̀ -ѥѫ	двоегѡ̀ -ѥго
д. двоемѣ̀ -ѥмоу	дво́ей -ѥи	двоемѣ̀ -ѥмоу
в. двоего́ -о́й -он	двою̀ -оѫ	р. им.
т. двои́мъ -нмь	дво́ею -оѥѫ	двои́мъ -нмь
п. двое́мъ -ѥмь	дво́ей -оѥи	двое́мъ -ѥмь

Множественно.

и. в. з. дво́и —	дво́а̀ -ѫ	дво́а̀ -оѫ
р. п. двои́хъ —	двои́хъ —	двои́хъ —
д. двои́мъ -нмъ	двои́мъ —	двои́мъ —
т. двои́ми —	двои́ми —	двои́ми —

Тъй-са скла̀нятъ: о̀бо́й о̀бо́а̀ о̀бо́е, тро́й тро́а̀ тро́е.

3) трѝ, четы́ре.

Множественно.

и. з. тріе трѝ трие	четы́рїе -ре -ри -рие
р. трі́й -рїе́хъ -ре́хъ -рии	-тыре́хъ -тыръ -ръ
д. трїе́мъ тре́мъ трьмъ	-тыре́мъ -тырьмъ
в. трѝ — —	четы́ри -тыри

Digitized by Google

т. трїе́ми тремѝ трьми	-тьі́рми -рьми
п. трїе́хъ тре́хъ трьхъ	-тьі́рехъ -рьхъ

4) Пя́ть, ше́сть, се́дмь, о́смь, де́вять и де́сять, освень дѣто са-скланятъ по III-ія образъ ко́сть на второ-то меко склон. на съществителнытѣ имена, измѣнуватъ-са и по образа на прилагателны-тѣ имена тъй: и. в. з. пя́ть, р. п. пяти́хъ, д. пяти́мъ, т. пяти́ми и пятма́.

5) Де́сять, кога са-слага съ два̀, скланя-са въ двойственно число:

и. два и дв҃де́сяте	дъва и дъв҃де́сяте
р. двою и дв҃де́сятъ	дъвою и дъвоу́десятоу
д. дв҃мадеся́тьма	дъвѣма десятьма

А кога са-слага съ трѝ, четьі́ре, скланя-са въ множеств. число:

и. з. трѝ и четьі́ре деся́ть -ти -те	
р.	трі́й или трїе́хъ и четьі́рь или -рехъ деся́тъ
д.	тре́мъ и четьі́ремъ деся́темъ -имъ -тьмъ
в.	трѝ и четьі́ре деся́ть -ти -те
т.	тремѝ и четьі́ре деся́тми -тими -сатъı
п.	тре́хъ и четьі́рехъ деся́техъ. -сатьхъ

6. Е̂диноня́десять -сате (въ древ.) са-скланя: и. е̂диноня́десять -те, р. е̂ди́нагонадесять -те, д. е̂ди́номонадесять -ти, в. е̂ди́нагоня́десять -те, т. е̂ди́нѣмъ на́десять -те -тимъ, п. е̂ди́номъна́десять -ти; мн. и. е̂ди́нїина́десять, -те, р. е̂ди́ныхъ -нѣхъ -на́десять -те -тихъ, д. е̂ди́нѣмъ на́десять -те -тимъ, в. е̂ди́ныя на́десять -те, тв. е̂ди́нѣми на́десять -те -тими, п. е̂ди́ныхъ на́десять -те -тихъ.

Digitized by Google

7) двана́десать-те, трина́десать-те... имать само за твор. падежъ форма: трина́десатма

8) Отъ 50 — до 90 са-пишатъ на края съ ъ а не съ ь: патьдеса́тъ, шестьдеса́тъ... защото тука деса́тъ е родит. множ., който въ склонението имъ остава неизмѣняванъ: и. в. з. патьдеса́тъ, р. д. п. пати́десатъ, твор. патїю́десатъ.

Забѣлѣж. Пригледано е изобщо въ сложны-тѣ просто-числителны, че въ древность-та само първа-та имъ часть са-измѣнувала; по-послѣ зели да измѣнуватъ послѣдняж-тж, а нѣкога и ednяж-тж и другж-тж заедно: шести́десати, шестїю́десатїю.

9) Сложны-тѣ отъ двѣ, три, четы́ре, пя́ть... и сто́ са-скланятъ:

и. в. з. двѣ, три и четы́ре -ри ста	пя́ть сѫ́тъ
р. двѣ́ю сто́, тре́хъ и -ре́хъ сѫ́тъ	пяти́ сѫ́тъ
д. двѣ́ма -ома́, тре́ма и -четы́рма стѫ́мъ	пяти́мъ стѫ́мъ
т. двѣ́ма-ома́ стѫ́мъ, тре́ма и четы́рма сты	пятми́ сты
п. двѣ́ю сто́, тре́хъ и -ре́хъ сте́хъ	пяти́ сте́хъ

10. Сложны-тѣ отъ двѣ, три, четы́ре и ты́сяща са-скланятъ:

и. в. з.	двѣ, три и четы́ре -ри ты́сящи
р.	двѣ́ю, тре́хъ и четы́рехъ ты́сящъ
д.	двѣ́ма, тре́мъ и четы́ремъ ты́сящамъ
т.	двѣ́ма, тремя́ и -ты́рми ты́сящами
п.	двѣ́ю, тре́хъ и -ты́рехъ ты́сящахъ

11). Пя́ть ты́сящъ са-склоня: и. в. з. пя́ть ты́сящъ, р. пяти́ ты́сящъ, д. пяти́ и пяти́мъ

Digitized by Google

тысѧщамъ. т. пятїю и пятма тысѧщама, п. пати тысѧщахъ. — Тъй и шéсть, сéдмь, ѳсмь, дéсать тысѧщъ.

§ 56. Редовны-тѣ числителны: пéрвый - прьвын, вторы́й, четвéртый -вьртын, пáтый ... десáтый, ѣдинонадесáтый, тринадесáтый, четыренадесáтый, ... двадесáтый, двáдесать пéрвый ... са-скланятъ по твьрдо-то склоненіе на прилагателны-тѣ имена, само трéтїй — по-меко-то.

Забѣлѣж. 1. Редовны-тѣ отъ 11-тый до 19-тый са-нахождатъ и ѣдúный-нáдесать, вторы́й - нáдесать, трéтїй - нáдесать ... конто, само пьрвж-тж си часть скланятъ.

Забѣлѣж. 2. Въ древность-та вмѣсто двáдесать пéрвый, двáдесать вторы́й ... изброявали: прьвын междоу десатьма, вторын междоу десатьма ... на прим.: седьмое междоу десатьма лѣто=двáдесать седмóе лѣ́то; седмое десать лѣто = седмидесáтое лѣ́то.

§ 57. Умножителны-тѣ: сѫгѫ́бый или двоáкїй -кын, трегѫ́бый или троáкїй -кын ... патогѫ́бый, сторúчный ... и тѣ са-скланятъ по твьрдо-то склоненіе на прилагателны-тѣ.

§ 58. Събирателны-тѣ: двóица, трóица, четверúца ... седмерúца ... десатúца са-скланятъ като съществителны на второ-то твьрдо склоненіе по -образа мы́шца. Чéтверо, пáтеро, шéстеро сéдмеро и проч. скланятъ-са: и. з. чéтверо, в. чéтверо -рыхъ, а другы-тѣ падежи иматъ по твьрдо-то склоненіе на пълны-тѣ прилагателны въ

Digitized by Google

множ. число: р. п. чѣ́тверыхъ. д. чѣ́тверымъ, тв. чѣ́тверыми.

§ 59. Дробно числително ѥ само ѥдно — по́лъ; то са — употребява само въ тѣзи падежи: един. ч. и. в. по́лъ, р. поля̀; двойст. и. в. з. по́ла, д. и твор. по́лма; мн. вин. в' полы, на полы.

ГЛАВА III.

ЗА МѢСТОИМЕНІѢ-ТО.

§ 60. Мѣстоименія-та, като думы употребяваны въ рѣчь-та вмѣсто упоменѫты сѫществителны или прилагателны имена, и въ старобѫлгарскыя ѥзыкъ, дѣлѧтъ-са на: *сѫществителны*: а̃зъ, ты̀, сѧ̀, (н, ѫ, ѥ, неупотребяваны, родит. ѥго, ѥѩ, ѥго) и *прилагателны*: сѐй-сь, о̃ный-о̃нъ, мо́й, тво́й, сво́й, на́шъ -ь, са́мъ, то́й-тъ и друг. А по значеніѥ-то си бываты:

1) *Личны:* а̃зъ, ты̀, н, ѫ, ѥ, мы̀, вы̀, н, ѩ, ѫ.

2) *Възвратно:* са или себѐ.

3) *Указателны:* сѐй-сь, о̃ный -нъ, о̃вый -въ.

4) *Опредѣлителны:* са́мый -мъ, то́й-тъ.

5) *Притежателны:* мо́й, тво́й, ѥ̂гѡ́въ, (а) сво́й, на́шъ -ь, ва́шъ -ь.

6) *Въпросителны:* кто̀, что̀, кѝй-кы̀н, ко́й, чѝй.

(а) ѥ̂гѡ́въ, ѥдничко са-срѣща: а̃ще кто̀ дѣ́ха хрто́ва не ймать, сей нѣ́сть ѥ̂гѡ́въ. Къ римл. VIII, 9. Отъ него у насъ сега — *неговъ, негова, негово.*

Digitized by Google

7) *Неопредѣлителны*: ѝный -нъ, нѣкіѝй -кын, кіѝлибо, кіѝждо - къжьдо, нѣкто, нѣчто, никто ничто.

8) *Относително;* ѝже, ѣ̀же, ѣ̀же.

9. *Съотносителны*: а) по количество: въпросително — колѝкіѝй -кын -къ, указателно-то му — толѝкіѝй -кын -къ, относително-то му — ѣ̀лѝкіѝй -кын -къ; б) по качество: въпросително — каковы́й -о́въ, или ка̀кій -кын, указателно-то му — таковы́й -о́въ, или такій -кын -ко́й, или сицевы́й -це́въ, относително-то му — ѣ̀ковы́й -о́въ; или ѣ̀кіѝй -кын -къ.

§ 61. Личны-тѣ на пьрво-то и второ-то лице и възвратно-то иматъ своюобразно склоненіе и разны формы. Ето склоненіе-то имъ.

Ѥдинственно число.

и. ѧ̀зъ —	тыѝ ты	—
р. менѐ —	тебѐ —	себѐ —
д. мнѣ̀ мънѣ̀ ми	тебѣ̀ ти	себѣ̀ си
в. менѐ ма	тебѐ та	себѐ са
т. мно́ю моѫ̀	тобо́ю -боѫ̀	собо́ю -оѫ̀
п. мнѣ̀ мънѣ̀	тебѣ̀ —	себѣ̀ —

Двойствено.

и. ва̀ вѣ̀	ва̀ вѣ̀
р. ва́ю —	ва́ю —
п. ва́ма —	ва́ма —

Множествено.

и. мы̀ мъ	вы̀ въ
р. п. на́съ —	ва́съ —

Digitized by Google

д.	на́мъ	ны	ва́мъ	вы
в.	на́съ	ны	ва́съ	вы
т.	на́ми		ва́ми	—

Забѣл. 1. Възвратно-то са-пріема, както и въ новобългарскыя езыкъ, и за три-тѣ лица и числа. То нѣма имен. падежь, защото не служи никога за подлежаще въ предложеніе-то.

Забѣлѣж. 2. Въ двойственно-то число въ имен. падежь женс. родъ ѣ̀ употребява-са въ древность-та и за мжж. родъ, но ѣа е повечь въ у̀потребеніе, а въ винит. падежь е за първо-то лице на и за второ-то -ва, както на прим. са-видн въ слово-то за Игорова полкъ: „вѣ ѡпꙋтаѥвѣ.“ и въ Супрасл. ржк.: съпасе на отъ оскрьбꙗщихъ наю стр. 10 — пристѫпникъ пожрн богомъ, аште ли нн, то зьло зьлѣ погоубьꙗ ва. стр. 9. — ащє кто ва вьпрошаѥтъ. Лук. XIX, 31. Остр. ев.

§ 62. Сичкы-тѣ другы мѣстоимснія иматъ по едно отъ тѣзи отличителны окончанія; й, ь, ъ, ій-ын, споредъ които са-опредѣлятъ три склоненія.

I. Склоненіе за мѣстоименія на й.

§ 63. Тукъ за образъ са-полага третье-лично-то мѣстоименіе — и, ѧ, ѥ, по което са-скланятъ мѣстоменія на й мжж. р., ѧ=ꙗ жен., ѥ=ѥ, сред.

Единственно число.

	мжж.	*жен.*	*сред.*
и.	— и	— ѧ	— ѥ
р.	ѥ̂гѡ̀ ѥго	ѥ̂ѧ̀ ѥѭ	ѥ̂гѡ̀ ѥго
д.	ѥ̂мꙋ̀ ѥмоу	ѥ̆й ѥи	ѥ̂мꙋ̀ ѥмоу

Digitized by Google

в. ѣгѡ̀ и̑ и (н)ь	ю̑ ѭ	р. им.
т. ймъ имь	ѣю (н)ѥѭ	ймъ ѥмь
п. (н)ѥмъ ѥмь	ѣй (н)ѥи	(н)ѥмъ ѥмь

Двойственно.

и. ѣ̑ ѭ	и̑ и	и̑ и
р. ѣю ѥю	ѣю ѥю	ѣю ѥю
д. йма има	йма има	йма·има

Множественно.

и. — и	— ѭ	— ѭ
р. йхъ ихъ	йхъ ихъ	йхъ ихъ
д. и̑мъ имъ	и̑мъ имъ	и̑мъ имъ
в. а̑ ѭ	а̑ ѭ	а̑ ѭ
т. йми ими	йми ими	йми ими
п. йхъ ихъ	йхъ ихъ	йхъ ихъ

Тъй са-скланятъ: относително-то — йже, и̑же, ѣ̑же, като пріема при сѣкый падежь частицѫ-тѫ же: йже, р. ѣгѡ́же, д. ѣмо́́же...; притежателны-тѣ: мо́й мо́ѭ мо́ѥ, ткон ткоѭ ткоѥ, скон скоѭ скоѥ; въпросителны-тѣ: чіи́ чіѭ́ чіѥ́, или ѵни ѵниѭ ѵниѥ, ко́й ко́ѭ ко́ѥ, р. коѥгѡ̀, коѥѭ́, коѥгѡ̀... и неопредѣлително-то-чіи́либо.

Забѣлѣж. 1. Третьелично-то мѣстоименіе и, както и относително-то йже, въ сичкы-тѣ косвенны падежи, кога слѣдватъ слѣдъ нѣкой предлогъ, пріематъ евфоническѫ-тѫ притуркѫ н: ѡ̃ ниѥгѡ̀, и̑зъ ни́хъ, къ нему́, съ ни́ми: — обрѣтъ же ніс осьла въсѣдѥ на нѥ. Остр. ев. — ндѥ къ нѥмоу... сѥ въ истинѫ изліте-ннінъ, въ нѥмже льсти нѣсть. Остр. ев.

Забѣл. 2. На третьелично-то мѣстоименіе въ и

Digitized by Google

менит. падежъ и въ три-тѣ числа форма-та Н Ѧ Ѥ поставена е въ склоненіе-то отъ учены-тѣ славенисты, споредъ винителныя й единст. падежъ на мжж. и сред. родъ, който е сходенъ съ именит., и по съотвѣственныя образъ на относително-то мѣстоименіе. Но наздраво тъзи форма е излѣзла отъ употребеніе доро и въ сама-та древность: защото тя ни въ единъ отъ древни-тѣ паметницы не са-срѣща, освенъ дѣто са е опазила въ относително-то мѣстоименіе и въ края на прилагателнытѣ имена и на доста мѣстоименія. Тя обыкновено санахожда замѣнена съ указателно-то мѣстоименіе ѻ̀нъ, ѻ̂на̀, ѻ̂но̀, или съ опредѣлително-то то́й, та́ѧ, то́е (тъ, та, то въ древн.): ДА КѢРОУЮТЄ КЪ ТѢ, ЄГОЖЄ ПОСЪЛА ОНЪ. Остр. ев. 14.

II. Склоненіе на: ь, или ѥй, їй.

§ 64. Тукъ са-относятъ мѣстоименія съ окончаніе -ь или ѥй, їй.

1. Образъ.

Единственно число.

мжж.	*жен.*	*сред.*
и. в. сі́й се́й сь	сі́ѧ сн	сі́ѥ се
р. сего̀ сего	се́ѧ сею	сего̀ сего
д. семѹ̀ семоу	се́й сен	семѹ̀ семоу
в. сего̀ се́й сь	сі́ю снѫ	р. имен.
т. си́мъ снмь	се́ю сею	си́мъ снмь
п. се́мъ семь	се́й сен	се́мъ семь

Двойственно.

и. сі́ѧ снѧ	сі́й сн	сі́й сн
р. сею сею	сею сею	сею сею
д. си́ма снма	си́ма снма	си́ма снма

Digitized by Google

Множественно.

и. з. сі́и сни сн	сі́а́ сніа	сі́а́ сніи
р. п. сі́хъ снхъ	сі́хъ снхъ	сі́хъ снхъ
д. сі́мъ снмъ	сі́мъ снмъ	сі́мъ снмъ
в. сі́а́ сніа	р. имен.	р. имен.
т. сі́ми снми	сі́ми снми	сі́ми снми

Забѣлѣж. Мѣстоименіе-то сь въ древность-та за имен. падежь има йоще и другѫ формѫ — снї или сни: къ нАчАло бѣ слово, и слово бѣ отъ бога, и богъ бѣ слово, снї бѣ къ нАчАло отъ бога... снї оубо богъ слово нєбєсноє отєчь сынъ. Супр. ржк. стр. 7; затуй нѣкои падежи имать или двойнѫ формѫ произведенѫ отъ сни, напр. виннт. жен. р., имен. мжж. двойств. и множ. и проч.: уныь коупнымъ хлѣбы, да ѣдать сн Остр. ев. стр. 34. — снї на слоужъбѫ готовлѣахѫсѧ. Гл. Клоц. стр. 252. И йоще срѣща-са въ виннт. единст. жен. родъ ослабянье на и въ ь: прѣспѣ же сьѭ добротѫ. Глаг. Глоц. стр. 368.

§ 65. Мѣстоименіе-то что́ - ѹь-то въ древн., тъй и сложны-тѣ му нѣчь-то, нѣчь-то, что́нибо, макаръ и да са-окончава на ь, има особиты нѣкои измѣненія въ склоненіе-то си. То има само единст. число: что́ - ѹьто., р. чєсогѡ - чесѡ ѹьсого - ѹьсо - ѹєсого, д. чемѹ́ - чесомѹ́ ѹьмоу - ѹьсомоу - ѹєсомоу, в. что́ ѹьто, т. чи́мь ѹнмь, п. чє́м'ь - чесо́мъ ѹнмь - ѹьсомь.

2. Образъ.

Единствено число.

мжж.	*жен.*	*сред.*
и. з. на́ш'ъ -шь	на́ша -ша	на́ше —
р. -єгѡ -єго	-шєѧ -шеи	-єгѡ -єго

Digitized by Google

д. -ѣмѫ ѣмоу	-шей -шѣн	-ѣмѫ -ѣмоу
в. -ѣго -шъ -шь	на́шѫ -шж	р. имен.
т. -шимъ -нмь	-шею -шѣж	-шимъ -нмь
п. -шѣмъ -ѣмь	-шей -шѣн	-шѣмъ -ѣмь

Двойственно.

и. на́ша —	нашн —	на́шн —
р. на́шею —	нашею —	на́шею —
д. на́шима —	нашима —	на́шима —

Множественно.

и. з. на́ши нашн	на́шѫ -шы	на́ша наша
р. п. на́шихъ —	на́шихъ —	на́шихъ —
д. на́шимъ -нмъ	на́шимъ -нмъ	на́шимъ -нмъ
в. на́ша -шѫ	р. имен.	р. имен.
т. на́шими —	на́шими —	на́шими

Тъй са-скланя и ва́шъ -шь, ва́ша -шѫ, ва́ше.

III. Склоненіе на: ый -ъıн, ій -нн -ъ.

§ 66. Тукъ са-относятъ мѣстоименія съ показаны-тѣ пълны окончанія и съ усѣчено на ъ.

Единствено число.

мѫж.	*жен.*	*сред.*
и. о̃ный онъıн -ъ	о̃нѫ -ѫ -на	о̃ное -оѥ -о
р. о̃нагw -го	о̃ныѫ -ъıѫ	-агw -аго
д. о̃номѫ -моу	о̃ной -он	-омѫ -омоу
в. о̃наго онъ	о̃нѫю -нѫ -жы -ж	р. имен.
т. о̃нѣмъ -ѣмь	о̃ною -ноѫ	о̃нѣмъ -ѣмь
п. о̃номъ -омь	о̃ной -он	о̃номъ -омь

Digitized by Google

Двойственно.

и. ѳ̀ни —	ѳ̀нѣ —	ѳ̀нѣ —
р. ѳ̀ною —	ѳ̀ною —	ѳ̀ною —
д. ѳ̀нѣма —	ѳ̀нѣма —	ѳ̀нѣма —

Множественно.

и. ѳ̀нїи -ннн -нн	ѳ̀ныѧ -нъıѧ -нъı	ѳ̀наѧ -наѫ -на
р. п. ѳ̀нѣхъ —	ѳ̀нѣхъ —	ѳ̀нѣхъ —
д. ѳ̀нѣмъ —	ѳ̀нѣмъ —	ѳ̀нѣмъ —
в. ѳ̀ныѧ -ıѧ	р. имен.	р. имен.
т. ѳ̀нѣми —	ѳ̀нѣми —	ѳ̀нѣми —

Тъй са-скланятъ: ѳ̀вый -ын -ъ, са́мый -ын -мъ. р. самагѡ̀ и самогѡ̀, йный -ын -нъ. р. -а́гѡ и -о́гѡ, ѥтерын-ѥтеръ (отъ него у насъ — *ѥшьрва*); сѫщо и на: кій -кын -къ: такій -кын -къ, йа̀кїй -кын -къ, какій -кын -къ, толи́кїй -кын -къ, коли́кїй -кын -къ, ѐли́кїй -кын -къ, които окончателнѫ-тѫ къ предъ гласна-та ѣ въ окончанія-та измѣнуватъ въ ц; сѫщо и въ множ. имен. падежь на мѫж р. измѣнуватъ к на ц: ка́цѣмъ, та́цїи, йа̀цѣхъ, коли́цѣми, ѐли́цѣми. Въ новыя періодъ са-нахождатъ нѣкои отъ тѣхъ и съ окончанія-та: имъ, ими, ихъ (руссизмъ) и тогази не измѣнуватъ к на ц: таки́мъ, таки́хъ, каки́ми. — Толи́къ, коли́къ, ѐли́къ иматъ и сичкы-тѣ усѣчены формы: толи́ка-къ -ка -цѣ. — Вса́кїй -кын -къ освень ѣ въ окончанія-та повечто има и: вса́кимъ, вса́кїи, вса́кихъ, вса́ки-ми. — Кото́рый, каковы́й -къ, таковы́й -къ, сицевы́й -въ, йа̀ковы́й -къ скланятъ-са по твьрдо-то склоненіе на прилагателны-тѣ имена, тъй и ѐгѡ́къ.

Digitized by Google

Опредѣлително-то тóй-тъ, тáм -та, тóѥ -то, род. тогѡ̀ -го, томъ -тому, тогѡ̀ -го, има другы-тѣ падежи точно като ѻ̑нъ; тъй и тóйждѥ-тъждѥ.

§ 67. Въпросително-то ктѡ̀-къто и неопредѣлително-то кїйждо-къждо са-скланятъ само въ единственно-то число:

и.	ктѡ̀	къто	кїйждо	къждо
р.	когѡ̀	кого	когѡ́ждо	къгожьдо
д.	комѹ̀	комоу	комѹ́ждо	къмоужьдо
в.	когó	—	когóждо	—
т.	кúмъ	цѣмь кымь	кúмъждо	къмьжьдо
п.	кóмъ	комь	кóмъждо	комьжьдо

Тъй са-скланятъ и сложны-тѣ: нѣ́кто, никтѡ̀, ктóлибо.

Забѣл. Ктѡ̀ въ косвенны-тѣ падежи отмахва притурнѧтыя слогъ то, а къждо задьржа слога жьдо, както dem въ Латин. езыкъ: idem, ejusdem, eodem.

§. 68. Въпросително-то кій-кын са-скланя по третьелично-то и, а, ѥ; но въ нѣкои падежи има слогъ кї-кы, а въ нѣкои ко отъ кóй, на пр.

Единственно число.

	мжж.		*жен.*		*сред.*	
и.	кíй	кын	кá	кѧ	кóѥ	коѥ
р.	кóѥгѡ	-ѥго	кóѥѧ	коѥѧ	кóѥгѡ	-ѥго
д.	кóѥмѹ	-ѥмоу	кóѥй	коѥи	кóѥмѹ	-ѥмоу
в.	кóѥго	кíй кын	кѹ́ю	кѫ	р. имен.	
т.	кíмъ	кымь	кóѥю	коѥѭ	кíмъ	кымь
п.	кóѥмъ	коѥмь	кóѥй	коѥи	кóѥмъ	коѥмь

Digitized by Google

Двойственно.

и. ка́м кам	ко́и кон	ко́и кон
р. ко́ею коюю	ко́ею коюю	ко́ею коюю
д. кі́йма кънма	кі́йма кънма	кі́йма кънма

Множественно.

и. кі́и кън цни	кі́м кън	ка́м кам

р.п. кіи̯ъ кънхъ и конхъ за три-тѣ рода

д. кі̂нмъ кънмъ и конмъ за 3-тѣ рода

в. кі́м кън	р. им.	рав. им.

т. кі́йми кънми за 3-тѣ рода.

Тъй са-скланятъ и сложны-тѣ: нѣ́кіи̯ -кън, никі́й -кън. Само нѣ́кіи̯ въ новыя періодъ има имен. множ. на мѫж. родъ нѣ́ци̯и, а въ древность-та ю нѣкън, ннкън. Кън въ древность-та има формѫ-тѫ цни въ имен. множ. на мѫж. родъ самостоятелнѫ въ Супр. рѫк.: үесо ради цни нє ноүдни сами приходать на жрътвѫ. стр. 96.

ГЛАВА IV.

ЗА ГЛАГОЛА.

§ 69. Въ старобългарскыя езыкъ *глаголы-тѣ*, както и у насъ сега, означаватъ или *състояніе*, или *дѣйствіе*, или *страданье* на нѣкой предметъ. По туй впаченіе глаголы-тѣ са-дѣлѭтъ на три главны залозы: *среденъ*, *дѣйствителенъ* и *страдателенъ*.

1) Отъ среденъ залогъ сѫ глаголы, които озна-

Digitized by Google

чаватъ състояніе, почивкѫ на предметъ: жи́ти, сто-
а́ти, спа́ти.

2) Отъ дѣйствителенъ залогъ сѧ, които означаватъ дѣйствіе на предметъ: но защото на нѣкои глаголы дѣйствіе-то излазя отъ дѣйствующія предметъ и преминува на другый, а на нѣкои остава си въ сѫщія дѣйствующъ предметъ; затуй отъ тозь залогъ глаголы-тѣ бываатъ: а) *преходителны:* ки́ти нѣ́кого, люби́ти бли́жнаго: б) *непреходителны*: и́ти, бѣжа́ти, теща́.

3) Отъ страдателенъ залогъ сѧ глаголы, които означаватъ страданье на предметъ, или че той подлежи подъ дѣйствіе-то на другы предметъ: кла́тва потрѣби́сѧ, Е́ва свободи́сѧ, сме́рть оу́мертви́сѧ; и́згна́нъ кы́сть А́да́мъ, или и́згна́сѧ.

Забѣл. 1. Сѣкый глаголъ отъ дѣйствителенъ преходителенъ залогъ може да са-превьрне въ глаголъ отъ страдателенъ залогъ, като пріемне възвратно-то мѣстоименіе сѧ, или става съставно отъ страдателно-то причастіе и спомогателныя глаголъ кы́ти: Бо́гъ созда́ мі́ръ, мі́ръ создаѳ сѧ ѿ Бо́га, или создан̀ъ кы́сть ѿ Бо́га.

Забѣл. 2. Възвратно-то мѣстоименіе сѧ, притурнѫто при глаголъ отъ дѣйствителенъ преходителенъ залогъ, ако служи като допълненіе на глагола за да покаже, че дѣйствіе-то са-завръща на сѫщія дѣйствующъ предметъ, или че дѣйствіе-то преминува взаимно между дѣйствующи предметы отъ еднинъ на другы, то и въ тѣзи случаи глаголъ-тъ не е друго освень отъ дѣйствителенъ преходителенъ залогъ: мы́тисѧ, ѡдѣва́тисѧ,

Digitized by Google

вм. мы́ти сєкѣ, ѡдѣква́ти сєкѣ; Пє́тръ и҆ Іѡа́ннъ ѡ҆ъ҆има́ютсѧ, вм. Пє́тръ ѡ҆ъ҆има́єтъ Іѡа́нна, и҆ Іѡа́ннъ ѡ҆ъ҆има́єтъ Петра́; кра́тисѧ, сража́тисѧ.

Забѣл. 3. Въ нѣкои грамматикы са-прилагатъ и отъ общи залогъ глаголы, които сѫщо иматъ въ края си възврат. мѣстоимєніе сѧ. безъ което не сѫ въ употребеніе въ езыка: но и тѣхно-то значеніе е или дѣйствително възвратно или почивателно. Слѣдователно едны сѫ отъ дѣйствителенъ залогъ, а другы отъ среденъ: коа́тисѧ, надѣ́ятисѧ, ра́доватисѧ, смѣ́ятнсѧ, ѕѳга́тисѧ, чѳ́ди́тисѧ, дивѝ́тисѧ, моли́тисѧ (нма и молѝ́тн) и другы.

Забѣл. 4. Нѣкои глаголы отъ дѣйствителенъ непреходителенъ залогъ и нѣкои отъ среденъ залогъ находатъ-са въ употребеніе и съ мѣстоимєніе-то сѧ въ края си: разы́дєсѧ, сни́дєсѧ наро́дъ; скы́стсѧ, да́ скѳ́дєтсѧ писа́нїе; спи́тсѧ, и҆гра́єтсѧ, хо́дитсѧ (може да са-подразумѣе со́нъ, и҆гра́, хо́дъ). Наопако глаголъ-тъ страда́ти е отъ страдателенъ залогъ, макаръ и да нѣма въ края си мѣстоимєніе-то сѧ.

§ 70. Глаголы-тѣ, както и въ новобългарскыя езыкъ, измѣнуватъ-са въ окончанія-та и въ състава си за да означаватъ:

1) *Време* на дѣйствіе-то или на състояніе-то си.

2) *Число*, *лице* и *родъ* на дѣйствующи-тѣ предметы.

3) *Начинъ* въ изрекванье-то на дѣйствіе-то или на състояніе-то си, що са нарича *наклоненіе*.

4) *Продължаванье* (или *повтаряньe*) и *свър-*

Digitized by Google

шанье на дѣйствіе-то или състояніе-то си, що са зове *видъ* на глаголы-тѣ.

§ 71. Времена, както и унасъ сега, сѫ три главны: *настояще*, *минѫло* и *бѫдѫще*.

1) Настояще-то и бѫдѫще-то на много просты глаголы пматъ иednѣ и тъзи формѣ: карáю, минѫ́, рекѫ́; — êгдá же состарѣ́шися, и воздѣ́жеши рѫ́цѣ твоѝ: и йнъ тѧ́ поáшетъ, и ведéтъ ãможе не хóщеши. Іоан. XXI, 18.; — ãще и что́ смéртно йспíютъ, не вредúтъ йхъ. Марк. Или бѫдѫще-то са-образова сложно, съставено отъ неопредѣлително-то наклоненіе на спрягваныя глаголъ и отъ иединъ спомагателенъ глаголъ: хощѫ́, ймамъ, бу́дѫ, начнѫ́: хощѫ́ глагóлати, ймамъ дѣ́лати, бу́дѫ вѣщáти, начнѫ́ писáти; — чьто имате глати. о дроузѣмъ нераднти наученѣть (καταφρονήσει). Остр. ев. 62.

2) Минѫло-то време има двѣ формы на хъ и на ахъ или ахъ и ѣхъ въ древн., а въ новыя періодъ слѣны двѣ-тѣ гласны въ иедна ахъ и ѫхъ, както и унасъ. Тѣзи формы Іоаннъ Екзархъ български, йоще въ X-ыя в. *), гы различавалъ пьрвѣ-тѣ съ

*) „Книга святаго Ивана Дамаскина, о осмихъ частѣхъ слова, превсде же ся Иванъ презвитеръ, екзархъ болгарскій, отъ еллинскаго языка въ Словенскій.“ Тукъ Іоаннъ прошедше-то време нарича *предибывшее* и различава въ него 4 вида: *прошяжено*, *непредѣлно*, *напредидѣемо* и *предлежимо*. За пьрво-то предлага примѣръ БѢѪХСѦ, за второто БѢХЪ, а двѣ-тѣ послѣдны оставя безъ примѣры, и гы нарича непріѣты за иезыка. стр. 78.

Digitized by Google

названіе *прошедше непредѣлно* =(съ наше-то минѫло непредѣлно = съ Грьц. аористъ), а вторѫ-тѫ съ названіе *прошедше прошяжено* =(съ наше-то минѫло продължавано = съ Грьц. παρατατικὸς или съ Латин. imperfectum): глаго́лахъ глаголаахъ -ахъ, ки́хъ кїа́хъ кїа́хъ, горѣ́хъ горѣахъ горя́хъ; — и ишьдъ къмъ (Петръ) плакаса (ἔκλαυσε) горько; — ꙗкоже плакашеса (ἔκλαιε) мариꙗ, приниче (παρέκυψεν) къ гробъ. Остр. ев. 208.

3) Освень тѣзи двѣ минѫлы времена глаголытѣ въ старобългарскыя ѥзыкъ, както и сега у насъ, иматъ и преминѫлы времена сложны, съставены отъ причастіе-то на спрягваныя глаголъ повечто спрягателно-то наричвано причастіе и отъ спомагателныя глаголъ бы́ти: чесо ѥсмь ѥще не доконча́лъ. ѥще ѥдинаго не доконча́лъ ѥси. мънози отъ ноудєи бѣхѫ пришли (ἔυθεισαν) к' марѳѣ и марі́н. Остр. 138.— изгы́блъ бѣ (ἀπολολὼς ἦν) и обрѣтесѧ. Остр. 119. — Бѣ́ бо Пе́тръ спѧ́ (ἦν γὰρ καθεύδων) между́.... Дѣян. — Бѣ бо оучѧ (ἦν γὰρ διδάσκων) и ꙗко власть имꙑн. Остр 61. — и єгда не бѣ никътоже оучѧ (ἦν ὁ παραινῶν) єго, тогда лоучѣи бы́кашє. Глаг. Клоц. 230.

Отъ тѣзи съставены преминѫлы времена Пенинскій въ Славенска-та си грамматика излага двѣ съ названія — едно-то *пьрво описателно* — бы́лъ -ла -ло ѣ́смь ..., а друго-то *второ описателно* — бы́лъ -ла -ло бѣ́хъ. Но тѣ, като що съотвѣтствуватъ на новобългарскы-тѣ — преминѫло опредѣлено и преминѫло предварително —, дава имъ са и тукъ сѫщото названіе.

Digitized by Google

§ 72. Числа у старобългарекы-тѣ глаголы сѫ три: єдинст., двойст. и множ.: лица тоже три, а за рода различны формы иматъ само съставны-тѣ имъ времена отъ спрягателно-то причастіе и спомагателныя глаголъ кы́ти: пи́лъ -ла -ло ѐсмь, ѐсѝ..., ко́лъ -ла -ло кѣ́хъ, кѣ̀ ты, кѣ̀ о̑нъ, писа́лъ -ла -ло бы́хъ .., писа́лъ -ла -ло бѣ́дѣ. Сѫщо и въ двойственно-то нѣкога правятъ различіе на рода, като пріематъ та за мѫж. р., тѣ за жен., а тѣ за жен. и сред.: и слышаста и оба оученика глѫщь и по їсѣ ндоста. Онѣ же пристѫпльше пасте и за нозѣ и поклонистѣса емоу. кидѣсте оуи мои спсенніе твоіе.

§ 73. Наклоненія освень *изъявителнo, повелителнo* и *съслагателнo* въ старобългарскыя языкъ има и друго съ форма ти, наричвано *неопредѣлителнo*, коіето не опредѣля ни време, ни лице, нито число и родъ: пи́ти, костѝ, зрѣ́ти; лѣ́чше оу̑мрѣ́ти въ бра́ни съ побѣ́дою, нѣ́жели жи́ти въ плѣнѣ́нїи. У насъ сега отъ туй неопредѣлително наклоненіе има упазено безъ форма-та ти въ употребеніе слѣдъ глаголы тѣ: *щѫ, могѫ, смѣѭ не дѣй, не дѣйте: писа щѫ, могѫ стори, смѣешь ли продума? не дѣй ходи, не дѣйте прави тъй.* А съ форма-та ти (измѣнена и въ ь) имамы въ употребеніе: *не ге познать никого, не ге видѣть нищо, познать ша ге по гласа.*

Въ употребеніе само въ древность-та има и друга неопредѣлителна форма, *достигателнo*, нарачвана *супинумъ* (споредъ Латин. supinum); тя окончава на ъ слѣдъ т, на ь послѣ щ, и са-употребявала,

Digitized by Google

както въ латинскыя язык, слѣдъ глаголы, що изрекватъ движеніе съ намѣреніе: уєсо кидѣтъ изидосте къ пѣстынѫ. — кънидє съ нима облєщь. Тъзи форма са-срѣща постоянно въ паметници-тѣ до XV-ыя вѣкъ: но послѣ по вліяніе-то на руссизма постьпенно са-изгубила.

Забѣл. Въ нѣкой славенскы грамматикы има положено и желателно наклонсніе: но то като що не єдно и туй по формы-тѣ съ изъявително-то, освень дѣто пріема съюза да при сѣко лице, затуй излишно є и то да са-поставя, на прим: да пїю да пїеши да пїетъ...

§ 74. Видове сѫ два: *несвьршенъ* и *свьршенъ*.

1) Глаголы отъ несвьршенъ видъ изрекватъ дѣйствіе-то си неизвьршено до край, но съпроваждано съ нѣкакво продължаванье или съ многократно повтарянье: зна́ти - о҆у҆знава́ти, пи́ти - и҆спива́ти, кла́ти - проклина́ти, раждати - порождати, па́дати - ѿпа́дати, а҆кла́ти, рѣша́ти - разрѣша́ти, мре́ти - о҆у҆мира́ти, лежа́ти, спаса́ти, зѣва́ти, двиза́ти - подвиза́ти, плека́ти, каса́тиса, кла́тиса, о҆у҆жаса́тиса, дыха́ти, ѡбрѣта́ти.

2) Отъ свьршенъ видъ глаголы изрекватъ дѣйствіе-то си извьршено до край или въ съвсѣмъ малко временно продълженіе или въ єдно мигванье, съ єдно махванье: о҆у҆зна́ти, и҆спи́ти, покла́ти, роди́ти - породи́ти, па́сти - ѿпа́сти, а҆ки́ти, рѣши́ти-разрѣши́ти, о҆у҆мре́ти, лещи - козлещи, спасти, зѣ́кнѫти, двигнѫти - подки́гнѫти, плю́нѫти, коснѫ́тиса, пока́тиса, о҆у҆жаснѫ́тиса, доуҕнѫти. ѡбрѣсти.

Забѣл. Отъ несвьршенъ видъ глаголы, кога изре-

Digitized by Google

кватъ многократно повтарянье на дѣйствіе-то, обыкновенно гы наричатъ *многократны*: и окончаватъ на: ватн, ати, ѧтн: дава́ти подава́ти, па́дати ѿпа́дати, гла́шати приглаша́ти, ѥвла́ти помвла́ти, оу҃дара́ти, восклица́ти. (Но нѣкои просты глаголы на: ати, ѧти иматъ продължено значеніе: зна́ти, писа́ти, пита́ти, дѣ́лати, грѣ́ѧти, сѣ́ѧти и другы). А отъ свьршенъ видъ глаголы, кога изрекватъ дѣйствіе извьршено съ едно махванье, обыкновенно гы наричатъ *еднократны*; тѣ обыкновенно пріематъ на края въ кореня си нарастяванъе-то нѫ=нꙋ: плю́нꙋти, блѣснꙋ́ти, сѣкнꙋ́ти оу҃снꙋ́ти, дьхнꙋ́ти, кли́кнꙋти, коснꙋ́тисѧ.

§ 75. Въ образованье-то на видове-тѣ, твьрдѣ малко глаголы има, които и безъ предлогъ иматъ особитѫ формѫ за свьршеныя видъ. Тѣ сѫ, които въ кореня си пріематъ нарастяванье-то нѫ=нꙋ и тѣзи глаголы: да́ти - да́мъ - да́хъ; сѣ́сти - сѧ́дꙋ - сѣдо́хъ, лещи́-ля́гꙋ-ля́го́хъ, ста́ти - ста́нꙋ - ста́хъ, кѵпи́ти - кѵплю́-кѵпи́хъ, па́сти-падꙋ́-падо́хъ, роди́ти-рождꙋ́-роди́хъ, ѥви́ти-ѥвлю́-ѥви́хъ, крести́ти-крещꙋ́-крести́хъ, спасти́ - спасꙋ́ - спасо́хъ, ѩти-ѩмꙋ́-ѩхъ (древ. ѧти-нмѫ-ѧхъ) и другы нѣкои. А по-голѣма-та часть отъ глаголы-тѣ образоватъ видове-тѣ си, като пріематъ въ начало-то си нѣкой предлогъ, който тогази опредѣлява ясно и направленіе-то на дѣйствіе-то. Туй явно са-види отъ слѣдующи-тѣ объясненія:

1) Просты глаголы отъ несвьршенъ видъ съ многократно значеніе на: ати, ѧти, слѣдъ слаганье-то си съ предлогъ, като не имъ са-измѣни окончаніето, оставатъ си пакъ отъ сѫщія видъ, само

Digitized by Google

съ разно направленіе на-дѣйствіе-то: дава́ти - по-дава́ти - раздава́ти, рѣша́ти - разрѣша́ти - ѿрѣша́ти, ѩкла́ти - помкла́ти - ѩзмкла́ти. Ако ли са - промѣни окончаніе-то имъ, слѣдъ слаганье-то имъ съ предлогъ, ставатъ отъ свьршенъ видъ съ показвано-то отъ предлога направланіе на дѣйствіе-то: прода́ти-раздя́ти, разрѣши́ти, помви́ти.

2) Просты глаголы отъ несвьршенъ видъ съ продължено значеніе, слѣдъ слаганье-то си съ предлогъ съ сѫщо-то свое окончаніе, ставатъ отъ свьршенъ видъ съ показвано-то отъ предлога направленіе: пи́ти - ѩспи́ти - пропи́ти, ки́ти - оу̑ки́ти - проки́ти, зна́ти - позна́ти - оу̑зна́ти, мре́ти - оу̑мре́ти, хвали́ти - похвали́ти, зрѣ́ти - оу̑зрѣ́ти - презрѣ́ти. Ако ли на нѣкои отъ тѣхъ, слѣдъ слаганье-то имъ съ предлогъ, са-замѣни окончаніе-то имъ съ иедно отъ многократны-тѣ окончанія, на нѣкои и коренный-тъ съставъ като са-измѣни, тогазь тѣ ставатъ отъ несвьршенъ видъ съ многократно значеніе и съ показвано-то отъ предлога направленіе на дѣйствіе-то: ѩспика́ти -ка́ю, оу̑знава́ти -а́ю, оу̑мира́ти -а́ю, пробожда́ти -а́ю, прозира́ти -а́ю. Нѣкои отъ тѣзи глаголы и безъ предлогъ пріематъ многократно-то окончаніе: гласи́ти - глаша́ти -а́ю и приглаша́ти -а́ю, вѣсти́ти - вѣща́ти -а́ю и возвѣща́ти -а́ю, гости́ти - гоща́ти -а́ю и оу̑гоща́ти -а́ю и другы.

3) Глаголы просты отъ свьршенъ видъ, слѣдъ слаганье-то си съ предлогъ, съ сѫща-та си форма, оставатъ си съ сѫщо-то видово значеніе, и съ направленіе показвано отъ предлога: да́ти - дамъ -

Digitized by Google

воздáти - воздáмъ, сѣсти - сáдѫ - присѣсти - присáдѫ, лещи - лáгѫ - козлещи - возлáгѫ, пáсти - падѫ - припáсти - припадѫ, плю́нѫти - плю́нѫ - заплю́нѫти - заплю́нѫ, коснѫ́тисѧ - коснѫ́сѧ - прикоснѫ́тисѧ - прикоснѫ́сѧ.

Забѣл. 1. Колкото за направленіе-то на дѣйствіе-то на глагола, то зависи отъ значеніе-то на предлога. Какво-то значеніе има предлогъ-тъ, таквозъ направленіе пріема и дѣйствіе-то или състояніе-то на глагола: подавáти, продавáти, раздавáти, предавáти, вдавáти, придавáти, додавáти, воздавáти; о҃бикáти, разбикáти, докикáти, вбикáти, прокикáти, и҃збикáти, забикáти; прѣкывáти, закывáти, докывáти, ѿкывáти и проч.

Забѣл. 2. Нѣкои глаголы са-срѣщатъ само сложны, като що изгубили просто-то си употребеніе: срѣстáти - срѣсти, ѡ҃крѣстáти - ѡ҃крѣсти, ѡ҃дѣкáти - ѡ҃дѣ́ти и другы-нѣкои.

Забѣл. 3. Има нѣкои глаголы, конто по значеніе-то си нѣматъ свьршенъ видъ: чáмати, ѡ҃битáти, воевáти, и҃мѣ́ти и и҃мати, желáти, жлѣ́ти, о҃повáти, радѣ́ти, шéствовати и другы нѣкои.

§ 76. Глаголы-тѣ отъ сѣкый единъ видъ, но колко времена иматъ, различаватъ-са тъй:

1) Просты глаголы отъ несвьршенъ видъ съ продължавано значеніе иматъ и шесть-тѣхъ времена: знáти, знáлахъ -áхъ, знáхъ, знáлъ ѣ́смь, знáлъ бѣ́хъ, хощѫ́ знáти; вести, ведѫ́ (наст. и бѫд.), ведáхъ -дáхъ, ведóхъ, вéлъ ѣ́смь, вéлъ бѣ́хъ, (или бѫд.) и҃мамъ вести; твори́ти, творю́, творúхъ

Digitized by Google

-рѧ́хъ, твори́хъ, твори́лъ е́смь, твори́лъ бѣ́хъ, хощѫ́ твори́ти.

2) Глаголы просты или сложны отъ несъвършенъ видъ съ многократно значеніе иматъ три времена: настояще, минѫло продължавано и бѫдѫще: дава́ти, дава́ю, даваахъ - дава́хъ, начнѫ дава́ти; па́дати, падаахъ -даχъ, бу́дѫ па́дати; ꙗ̑вля́ти, ꙗ̑вля́ю, ꙗ̑вляахъ -ля́χъ, хощѫ ꙗ̑вля́ти; нарица́ти, нарица́ю, нарицаахъ -ца́χъ, и́мамъ нарица́ти; и̑сполня́ти, и̑сполня́ю, исполняахъ -ня́χъ, бу́дѫ и̑сполня́ти.

3) Просты или сложны глаголы отъ свършенъ видъ иматъ четыри времена: минѫло непредѣлно, преминѫло опредѣлено, преминѫло предварително и бѫдѫще: па́сти, падо́хъ, па́лъ е́смь, па́лъ бѣ́хъ, падѫ́ или и́мамъ па́сти; плю́нѫти, плю́нѫхъ, плю́нѫлъ е́смь, плю́нѫлъ бѣ́хъ, плю́нѫ; и̑спи́ти, и̑спи́хъ и̑спи́лъ е́смь, и̑спи́лъ бѣ́хъ, и̑спїю́; оу̑мре́ти, оу̑мро́хъ, оу̑ме́рлъ е́смь, оу̑ме́рлъ бѣ́хъ, оу̑мрѫ́.

§ 77. У глаголы-тѣ отъ дѣйствителенъ и страдателенъ залогъ, настояще-то, бѫдѫще-то и минѫло-то непредѣлно времена иматъ за причастія-та по двѣ формы — пълнѫ или опредѣленѫ и усѣченѫ или неопредѣленѫ: дѣйствителна — **пыи - пы**, въ нов. періодъ пїа́й - пїа́ и пїю́щїй - пїю́щъ (наст. и бѫд.); **пивъш - пивъ** и пи́вый -вшїй -вшъ въ нов. періодъ (непред.); страдателна — **пиемъш - емъ** и пїе́мый -емъ въ нов. періодъ (наст. и бѫд.); **питый -тый - пи́тъ** (непред.). Дѣйствително-то минѫло непредѣлно има и другѫ формѫ нескланяемѫ, наричванѫ *сарѣгашелно причастіе* пи́лъ -ла -ло, което са-употребява въ

Digitized by Google

спряженія-та на нѣкои времена (вижь въ спряженія-та).

Забѣл. 1. Въ новыя періодъ, по вліяніе-то на руссизма, дѣйствителна-та неопредѣлена форма са-изгубила, и усѣчено-то причастіе зело да са-употребява въ видъ на дѣепричастіе.

Забѣл. 2. У насъ сега само спрягателно-то причастіе са ѥ упазило и отъ страдателны-тѣ причастіе-то на минѫло-то непредѣлно време, а отъ пьрвы-тѣ дѣйствителны формы само цїй цъ сѫ въ употребеніе въ въ твьрдѣ малко глаголы: *сѫщій сѫщъ, настоящій -щъ, слѣдующій -щъ, горещій -щъ, вонещій -щъ, вѣщій вѣщъ.*

§ 78. Въ спряженія-та, както и у насъ, личны-тѣ окончанія на наст. вр. въ изъевит. наклоненіе присъединяватъ-са при глаголныя корень или съ помощь-та на съединителна гласна, или безъ нейна-та помощь. Съединителны гласны сѫ двѣ — ѥ, и, споредъ туй, спряженія ставатъ три: *а*) спряженіе съ съединителна гласна - ѥ, което има 2-то лице на настоящe-то на ѥши; *б*) спряженіе съ съединителна гласна-и, което има 2-то лице на наст. на иши, *г*) спряженіе безъ никаква съединителна гласна.

I. Спряженіе.

Нед. число.	*Двойс.*	*Множес.*
нес-ѫ́ -ж	нес-ѣ́-вѣ	нес-ѣ́-мъ
нес-ѣ́-ши	нес-ѣ́-та	нес-ѣ́-те
нес-ѣ́-тъ -ть	нес-ѣ́-та	нес-ѫ́тъ -жть

II. Спряженіе.

мол-ю́ -ж	мо́л-и-вѣ	мо́л и-мъ
мо́л-и-ши	мо́л-и-та	мо́л-и-те
мо́л-и-тъ -ть	мо́л-и-та	мо́л-ѫтъ -жть

Digitized by Google

III. Спряженіе.

ѥс-мь	ѥс - кѣ	ѥс-мъ ѣсмы
ѥ - сн	ѥс - та	ѥс - тє
ѥс - ть	ѥс - та	с-жть (ѥс -жть) сѫть

На пьрвы-тѣ двѣ спряженія са-относятъ комахай сичкы-тѣ глаголы, а на третье-то — само тѣзи петь глаголы: ѥсмь, дамь -мъ, кѣмь -мъ, ямь -мъ и имамь -мъ съ тѣхны-тѣ производны.

Забѣл. 1. Тѣзи петь глаголы са-отличаватъ въ спряженіе-то си отъ сичкы-тѣ другы изобщо по тъзи своя особита значателность — дѣто тѣ самы съ голѣма ясность показватъ пронсхожденіе-то на личны-тѣ глаголны окончанія отъ личны-тѣ мѣстоименія. Тѣхны-тѣ личны окончанія мь - сн - ть въ ednинст. ч., кѣ - та - та въ двойст. и мъ - тє - ть въ множ., както сега точно ѥ доказано отъ оучены-тѣ филологы, сѫ корени на личны-тѣ мѣстоименія. Корень на пьрволично-то мѣстоименіе въ косвенны-тѣ му падежи въ санскрита ѥ МА, който ослабенъ въ грьцк. ѥзыкъ въ ΜΗ (μι), въ старобългарскыя са-показалъ въ видъ мь. Корень на второлично-то мѣстоименіе въ санскрита ѥ ТКА - ТВЄ, който въ съединеніе съ глаголныя корень са-измѣнилъ, като ослабилъ А въ Н, и премѣнилъ Т въ С, както въ старобългарскыя тъй и въ грьцкыя ѥзыкъ. Корень на третьелично-то мѣстоименіе въ санскрита ѥ ТА, който, слѣдъ ослабяньето на А въ Н въ другы-тѣ ѥзыци, въ старобългарскыя са-ѥвилъ въ видъ ть; освень туй въ старобългарскыя ѥзыкъ има и мѣстоименіе тъ. Тѣзи петь глаголы, като що иматъ казаны-тѣ отличны особенности, образоватъ особенъ отдѣлъ спряженіе. А защото тѣ едны повечьто спазили слѣды на дрьвньс-то доисторическо пронсхо-

Digitized by Google

жданье на личны-тѣ глаголны окончанія отъ мѣстоименія: то затуй на спряженіе-то имъ ѥ дадено названіе — *архаическо спряженіе.*

А. СПРЯЖЕНІЕ ПЪРВО СЪ СЪЕДИНИТЕЛНА ГЛАСНА Є.

§ 79. Сичкы-тѣ глаголы отъ туй спряженіе, споредъ както са-съединява неопредѣлителна-та форма ти при глаголныя корень, раздѣлятъ-са на петь разредбы:

1. Отъ пьрва-та разредба сѫ тѣзи глаголы, у които неопредѣлителна-та форма ти присъединява-са направо и непосредственно при кореня, който былъ окончавалъ или на гласна или на съгласна: *а)* зна́ти, ки́ти, ѵоѵти, *б)* вести́ (вед), кости́ (код), нести́ (нес), моцы́ (мог), рецы́ (рек). Забѣлѣжителны буквы, при които са-съединява неопредѣлителната форма у глаголы-тѣ отъ пьрва-та разредба, бываѣ обыкновенно гласны-тѣ: а (зна́ти), и (пи́ти), оѵ (слоѵти), ы (ры́ти), ѣ (пѣ́ти), ѫ (жѫти) = (*жьнѫ* у насъ), ѭ (дѭти-дъмѭ) = (дѫ́ти-дмѫ́ въ нов. пер.) и отъ съгласны, усненны-тѣ: в, б, п (жи́ти отъ жив, грѣти и грѣбсти́ въ нов. періодъ, ѵрѣти отъ ѵреп); ѩзычны-тѣ: д, т, (вести́ отъ вед, плести́ отъ плет), зѫбны-тѣ: з, с, (везти́ отъ вез, нести́ отъ нес) и гърляны-тѣ: г, к, х, (моцы́ отъ мог, тецы́ отъ тек, крѣцы или крѣшти отъ кръх) = (*врѣхѫ-врьшешь* новобългар.).

II. Отъ втора-та разредба глаголы сѫ, които притурятъ ти при глаголныя корень посредствомъ

Digitized by Google

гласна-та ѧ (ѩ слѣдъ гласна), която са-отмахва на нѣкои глаголы въ настояще-то: бра́ти, писа́ти, сѣ́ѩти, а на нѣкои остава си: дѣ́лати, питати, сѩти.

III. На третья-та разредба са-относятъ глаголы, у които форма-та ти са-присъединява при корена посредствомъ гласна-та ѣ, която *а*) у нѣкои глаголы са-спазва въ сичкы-тѣ времена на изъявително-то наклоненіе: грѣ́ти грѣѭ, у нѣкои пѣкъ са-отмахва въ изъявително-то наклоненіе, и въ такъвъзи случай тѣзи глаголы иматъ въ 1-то лице на настоящето юсъ простъ (ѫ), а не йотированъ (ѭ): мрѣти мрѫ.

IV. На четвърта-та разредба принадлежѫтъ тѣзи глаголы, въ които форма-та ти са-притуря при кореня посредствомъ слога нѕ=нѫ гы́бнѫти -нѕти.

V. Отъ пета-та разредба глаголы-тѣ присъединяватъ формѫ-тѫ ти при кореня посредствомъ — ова кѣпова́ти, вѣ́ровати.

I. СПРЯЖЕНІѢ НА ГЛАГОЛЫ ОТЪ ПЪРВА-ТА РАЗРЕДБА.

§ 80. Глаголы отъ пьрва-та разредба, на които корени-тѣ свьршатъ на гласны-тѣ: ѧ, и, оу, ы, ѣ, ѧ (=ен), ѫ спрягатъ-са по образы-тѣ: пи́ти, клѧти (=кленти), у насъ сега — *кълнѫ* и *кльнѫ*, *клехъ*.

1. Отъ несвьршенъ видъ съ продължавано значеніе.

Неопредѣлит. наклон. Супинумъ.

пи́ти, клѧти. питъ, клѧтъ.

Спрягателно причастіе.

пи́лъ, клѧлъ.

Digitized by Google

Изъявително наклоненіе.

Настояще.

единст.	пїю пиѫ	клен҃ю кльнѫ
	пїе́ши пиєши	клене́ши кльнєши
	пїе́тъ пиєть	клене́тъ кльнєть
двойст.	пїе́вѣ пиєвѣ	клене́вѣ кльнєвѣ
	пїе́та пиєта	клене́та кльнєта
	пїе́та пиєта	клене́та кльнєта
множест.	пїе́мъ пиємъ	клене́мъ кльнємъ
	пїе́те пиєте	клене́те кльнєте
	пїю́тъ пиѫть	клен҃у́тъ кльнѫтъ

Забѣл. Въ Светославова Изборникъ (§ 11.) 3-то единст. и множ. лице отсича окончаніе-то ть: сѧ нарицаіе', уоуѫ (вм. уоуѫть), милоуіе'. Туй сѫщо-то са-вижда и въ бѫдѫще-то на свьршеныя видъ: погоубн (вм. погоубнть). Вмѣсто ть въ единн. и множ. ч. срѣща-са нова-та форма тъ и въ древность-та, особито въ глаголица-та: прїемлетъ, имѫтъ, (Ев. Григ.)

Минѫло продължавано (imperfectum).

Единствено.

пїа́хъ пиѧхъ	клена́хъ кльнѣахъ
пїа́ше пиѧше	клена́ше кльнѣаше
пїа́ше пиѧше	кена́ше кльнѣаше

Двойствено.

пїа́ховѣ пиѧховѣ	клена́ховѣ кльнѣаховѣ
пїа́ста пиѧста	клена́ста кльнѣаста
пїа́ста пиѧста	клена́ста кльнѣаста

Digitized by Google

Множествено.

пїа́хомъ пиахомъ	клена́хомъ клънѣахомъ
пїа́сте пиасте	клена́сте клънѣасте
пїа́хѫ пиахѫ	клена́хѫ клънѣахѫ

Минѫло непредѣлно (аористъ).

единств.		*двойств.*		*множ.*	
пи́хъ	кла́хъ	пи́ховѣ	кла́ховѣ	пи́хомъ	кла́хомъ
пѝ	кла̀	пи́ста	кла́ста	пи́сте	кла́сте
пѝ	кла̀	пи́ста	кла́ста	пи́ша -ша	кла́ша-ша

Забѣл. 1. Глаголы, на които коренна-та окончателна е и или носова гласна (въ древ.), обыкновенно пріемать **тъ** въ 3-то единн. лице на минѫло-то непредѣл. време: **приимъ тѣло Иосифъ обитъ (обвитъ) є плащеницѣ. Тьма іего не обытъ.** Ост. ев. 202.

Забѣл. 2. Третье-то множ. лице на минѫло-то непред. време въ новыя періодъ окончава-са на **а** (руссизмъ) вм. **ѧ**: **вóини же ѣ́мше Ї̈иса ведóша къ Каїа́фѣ а̑рхїерéови, йдѣ́же книжницы и̑ ста́рцы собра́шасѧ.** Матѳ. XXVI, 57.

Забѣл. 3. Форма-та на продължавано-то минѫло време въ новыя періодъ са-смѣсила съ форма-та на непредѣлно-то и са-различава само въ 2-то и 3-то единственны и 3-то множественно лица, но изгубила удвояванье-то на гласна-та, което са-слѣло въ една.

Преминѫло

		определено.			предварително.		
ед.	пи́лъ	кла́лъ	ѣ́мь	пи́лъ	кла́лъ	бѣ́хъ
	-ла -ло	-ла -ло	е̑сѝ	-ла -ло	-ла -ло	бѣ̀
			ѣ́сть			бѣ̀

Digitized by Google

дв.	пи́лА -лѣ	кла́лА -лѣ	ѣ́свѣ -ѣ́ ѣ́стѣ -ѣ́ ѣ́стѣ -ѣ́	пи́лА -лѣ	кла́лА -лѣ	вѣ́хов-ѣ вѣ́ста вѣ́ста
мн.	пили -лы -ли	кла́ли -лы -ли	ѣ́смы ѣ́сте сѫть сѹ́ть	пили -лы -ли	кла́ли -лы -ли	вѣ́хомъ вѣ́сте вѣ́ша-шѧ

Бѫдѫще.

Ѥдинственно.

ѩмамъ -мь	ѩмаши	ѩмать —	пи́ти
хощѹ́ -щѫ	хо́щеши	хо́щетъ -ть	
бѹ́дѹ -дѫ	бѹ́деши	бѹ́детъ -ть	
начнѹ́ -ѫнѫ	на́чнеши	на́чнетъ -ть	

Двойственно.

ѩмавѣ	ѩмата	ѩмата	
хо́щевѣ	хо́щета	хо́щета	
бѹ́девѣ	бѹ́дета	бѹ́дета	
на́чневѣ	на́чнета	на́чнета	

Множественно.

ѩмамы -мъ	ѩмате	ѩмѹтъ -жть	кла́сти
хо́щемъ	хо́щете	хотя́тъ -щѫть	
бѹ́демъ	бѹ́дете	бѹ́дѹтъ -дѫть	
на́чнемъ	на́чнете	начнѹ́тъ -нѫть	

Повелительно наклоненіе.

ед.	2. л. пій	пни	клени́	клыни
	3.	—	—	—	—
дв.	1.	пійвѣ	пивѣ	клене́вѣ	клынѣвѣ
	2. 3.	пійта	пита	клене́та	клынѣта
мн.	1.	піймъ	пимъ	клене́мъ	клынѣмъ
	2.	пійте	пите	клени́те	клынѣте
	3.	—	—	—	—

Digitized by Google

Забѣл. Въ повелително-то наклоненіе 3-то един. и мн. лица не са-полагатъ, защото сѫ отъ желателно-то наклон.: да пїѣтъ, да пїютъ.

Съслагателно наклоненіе.

Минѫло непредѣлно.

	1. л.	2.	3.	
ед.	бы́хъ	бы	бы	пи́лъ-а-о кла́лъ-а-о
дв.	бы́ховѣ	бы́ста	бы́ста	пи́ла -ѣ кла́ла -ѣ
мн.	бы́хомъ	бы́сте	бы́ша	пи́ли -ы -а кла́ли -ы-а

Бѫдѫще.

ед.	бу́дѫ-ж	бу́деши	бу́детъ -ь	пи́лъ-а-о кла́лъ-а-о
дв.	бу́девѣ	бу́дета	бу́дета	пи́ла -ѣ кла́ла -ѣ
мн.	бу́демъ	бу́дете	бу́дѫтъ -ь	пи́ли-ы-а кла́ли-ы-а

Причастія.

Дѣйствително.

Нащоящe.

	мѫж. и сред.	жен.	мѫж. и сред.	жен.
пъл.	пїа́й -ши	пиѫщиѧ	клены́й -нын	клыѫщиѧ
	-ю́щїй -щее	пїю́щаѧ	-ну́щїй -щее	клену́щаѧ
у-	пїа́ пиѧ	пиѫщи	клены́ -ны	клыѫщи
сѣч.	-ю́щъ -щіе	пїю́щи	-ну́щъ -ѣ-ще	клену́щи
	-ще			

Минѫло непредѣлно.

пъл.	пи́вый -ын	пившиѧ	клены́й -ын	клынъшиѧ
	пи́вшїй-шее	пи́вшаѧ	кла́вый -вшїй	кла́вшаѧ
	єіе		-ее єіе	
у-	пивъ	пивъши	клынъ	клынъши
сѣч.	пившъ	пи́вши	кла́въ -вшъ	клавши

Digitized by Google

Бѫдѫще.

хотѣ́й или и́мый, пи́ти, кла́ти.

Страдателно.

Настояще.

пъл.	пїе́мый -ын -ыѧ -ое	кльномъıн -ый -ыѧ -ое
усѣч.	пїе́мь -ѣмъ -ма -мо	кльномъ -мь -ма -мо

Минѫло непредѣлно.

пъл.	пи́тый -ын -тыѧ -ое	клатын -ый -тыѧ -тое
усѣч.	пи́тъ пи́тa -то	клатъ -та клато.

Забѣл. Нѣкои глаголы отъ 2-ыя образъ, въ дѣйств. причастіе за настояще-то, освень форма-та ын ъ иматъ и ыи ы=ый -а: жынаи -ныа, жна́й жнѹ́цїй - жна́ жнѹ́щъ. Форма-та цїй -цее -цъ -це и шїй шее шъ ше въ употребеніе не само въ новыя періодъ, а въ древность-та твърдѣ рѣдко са-срѣща.

По дадены-тѣ образы са-спрягатъ отъ несвършенъ видъ съ продължавано значеніе просты глаголы, на които корени-тѣ направо са-съединяватъ съ форма-та ти и са-окончаватъ на гласны: зна́ти, стра-да́ти, би́ти, ли́ти, уоути, мы́ти, пѣ́ти, жати (жьнѫ), дѫти=дѹ́ти, ки́ти, кра́ти, пра́ти, гни́ти, оуныти (отъ ны), вы́ти, ры́ти, плѹ́ти и плыти, слоу̑ти, и слыти, дѣ́ти, пати (пьнѫ), уати (науьнѫ), мати (мьнѫ), ыти (нмѫ) ыхъ · имати (ѥмлѫ - ѥ́млю) и другы таквызи.

Забѣл. Глаголы съ окончателна оу (ы), освень уоути, усилватъ тъзи гласнѫ чрезъ притурка-та о, а за избѣгванье отъ зѣянье-то (hiatus) превръщатъ оу въ к; съ такъвзи начивъ усилена-та оу на таквызи глаголы вм. ооу поѥвява-са въ видъ ок: слыти - слоути - словѫ. Туй сѫщо става и съ окончателна-та ю, която по сѫща-та

Digitized by Google

причина премнuва въ ѥк или ьк: рюти - рєкѫ и рькѫ. Таквызи глаголы отстѫпватъ нѣколко отъ предизложеныя образъ, за туй за тѣхенъ образъ са-предлага тукъ спряганье-то на слоүти.

Неопредѣлит. фор. слоүти. Супинумъ слоүтъ.
Спрятател. прич. слоүлъ -лѧ -ло.

Изъявително наклоненіе.

Настояще.

ед. словѫ-єшн.. дв, словєвѣ.. мн. словємъ...

Минѫло

продълж. словѣахъ -ѧхъ.. непред. слоүхъ...

Преминѫло

опредѣлит. слоүлъ ѥсмь.. предварит. слоүлъ бѣхъ..

Бѫдѫще.

хощѫ слоүти.. хощєвѣ слоүти... хощємъ слоүти..

Повелителнo наклонeніе.

ед. 2. л. слови. дв. словѣвѣ.. мн. словѣмъ...

Съслагателно наклоненіе.

Минѫло непред. слоүлъ -лѧ -ло бъıхъ бъı бъı...
Бѫдѫще слоүлъ -лѧ -ло бѫдѫ - єшн.....

Причастіе дѣйствителнo.

Наст. пъл. словъıн, усѣч. словъı.
Мин. непр. пъл. слоүвъıн, усѣч. слоүвъ.
Бѫд. хотѧн слоүти.

Причастіе страдателнo.

Наст. пъл. словємъıн, усѣч. словємъ.
Мин. непр. пъл. слоүтъıн, усѣч. слоүтъ.

Забѣл. Глаголъ-тъ пѣти, въ изъявит. и повелит. наклоненія въ настояще-то, въ минѫло-то продължавано

Digitized by Google

и въ причастіе-то на ностояще-то, замѣнува ѣ съ о: пою, пóмхъ, пóй, помáй -ѭи. Тъй и глаголъ-тъ стáти (свьрш. видъ, а несвьр. стомáти стою -йши по 2-то спряж.) прiема въ бждще-то евфоническѫ-тѫ притуркѫ н: стáнѫ -ешн.., сложно ѡстлáти ѡстаю -éши, .. ѡстамáхъ ѡстанѣахъ (въ древ.), ѡстáхъ, ѡстáнѫ.

2. Отъ свьршенъ видъ.

Неопред. наклон. Супинумъ.

ѡспúти проклáти. испитъ проклатъ.

Спрягателно причастіе.

ѡспúлъ -ла -ло проклáлъ -ла -ло.

Изъявително наклоненіе.

Минѫло непредѣл. Бѫдѫще.

Единственно.

ѡспúхъ	проклáхъ	ѡспïю -ѭ	проклену -лъѭ
ѡспú	проклá	ѡспïéши	прокленéши
ѡспú	проклá	ѡспïéтъ -ь	прокленéтъ -ь

Двойственно.

1. ѡспúховѣ	проклáховѣ	ѡспïéвѣ	прокленéвѣ
2. 3. ѡспúста	проклáста	ѡспïéта	прокленéта

Множественно.

ѡспúхомъ	проклáхомъ	ѡспïéмъ	прокленéмъ
ѡспúсте	проклáсте	ѡспïéте	прокленéте
ѡспúша -ѧ	проклáша -ѧ	-ю́тъ -ѭтъ	-ну́тъ -нѫтъ

Преминѫло

		опредѣлено.				предварително.			
ед.	ѡспúлъ	-ла -ло	проклáлъ	-ла -ло	ѐсмь	ѡспúлъ	-ла -ло	проклáлъ	-ла -ло	бѣхъ
					ѝси					бѣ
					ѐсть					бѣ

Digitized by Google

дв.	йспи́ла	-лѣ	ѣскà	-ѣ	бѣ́ховѣ	
			ѣстà	-ѣ	бѣ́ста	
			ѣстà	-ѣ	бѣ́ста	
	прокла́ла	-лѣ				
мн.	йспи́ли	-лы -ла	ѣсмы		бѣ́хомъ	
			ѣстѐ		бѣ́сте	
	прокла́ли	-лы -ла	сѫ́ть		бѣ́ша -а	

Повелителнo наклоненіе.

ед.	2. л. йспи́й	-ни	прокленѝ -льни
дв.	1. йспи́йвѣ		прокленéвѣ -нѣвѣ
	2. 3. йспи́йта		прокленéта -нѣтѣ
мн.	1. йспи́нмъ		прокленéмъ -нѣмъ
	2. йспи́йте		прокленúте -нѣте

Съслагателнo.

Минѫло непредѣлено.

ед.	бы́хъ	бы	бы	йспи́лъ -ла -ло, прокла́лъ -ла -ло
дв.	бы́ховѣ	бы́ста	бы́ста	-и́ла -лѣ, -кла́ла -лѣ
мн.	бы́хомъ	бы́сте	-ша -а	-ли -лы -ла, -ли -лы -ла

Бѫдѫщe.

ед.	бу́дѫ -ж	бу́деши	-етъ -ь	йспи́лъ -ла -ло, прокла́лъ -ла -ло
дв.	бу́девѣ	бу́дета	-ета	-и́ла -лѣ, -ла -лѣ
мн.	бу́демъ	бу́дете	-ѫтъ -ѧ	-ли -лы -ла, -ли -лы -ла

Причастіе дѣйствителнo.

Минѫло непредѣлно.

дѣл.	йспи́вый -ын -вшій	прокльнын -лы́вый -вшїй
усѣч.	йспи́въ -вшъ	прокльнъ -лвъ -вшъ

Digitized by Google

Страдателно.

пъл. ѝспи́тый -тын	прокла́тый -ын
усѣч. ѝспи́тъ	проклатъ

3. Отъ несвьршенъ видъ съ многократно значеніе.

Неопрѣд. Наклонен. Супинумъ.

ѝспива́ти проклина́ти испивать проклинать

Изъявително наклоненіе.

Наст. ѝспива́ю -еши . ., проклина́ю -еши . . по пїю.
Мин. продъл. испивахъ -а́хъ . ., проклинахъ -а́хъ..
Бѫд. хощѫ -еши . . ѝспива́ти, проклина́ти.

Повелително.

ѝспива́й . . проклина́й . . .

Съслагателно нѣма.

Причастіе дѣйствително.

Наст. ѝспива́мй -ыи -ющїй, проклина́мй -ыи -ющїй.

Страдателно.

Наст. испиваемын -мъ -мь, проклинаемын -мъ -мь.

Тукъ са-спрягатъ отъ несвьршенъ видъ съ многократно значеніе нѣколко просты глаголы и отъ кою-да-ю спряженіе глаголы, кога са-слагатъ съ нѣкой предлогъ и пріематъ многократно значеніе. Тѣ сичкы-тѣ окончаватъ на: вати, ати ити: дава́ти -подава́ти, па́дати - припа́дати, спаса́ти, ражда́ти, глаша́ти - приглаша́ти, кръща́ти, ѫвла́ти, прославла́ти, восклица́ти, припѣва́ти, погреба́ти, оѫмира́ти, нарица́ти, претвора́ти, ѝзкавла́ти, пѣкыва́ти и другы таквызи. Но сѣкый отъ тѣхъ относи свършеныя си видъ на коюто спряженіе и на коята

Digitized by Google

разредба принадлежи простый-тъ му корененъ глаголъ по форма-та си. Тъй напр. горѣизложены-тѣ глаголы иматъ свьршеныя си видъ: да́ти-да́хъ-да́мъ -ѣ (по архаическо-то спряж.); па́сти-паду́хъ-падѫ и припа́сти.., спастѝ-спасо́хъ-спасѫ̀ (по 1-то спр. отъ 1-та разредба, що иматъ окончателны съгласны: д, т, з, с ...); роди́ти-роди́хъ-рождѫ̀, пригласи́ти-пригласи́хъ-приглашѫ̀, а̂ви́ти-помави́ти-а̂влю̀-помавлю̀-а̂ви́хъ-помави́хъ (по 2-то спряж. отъ 1-та разредба); воскли́кнѫти-воскли́кнѫхъ-воскли́кнѫ (по 1-то спряж. отъ 4-та разредба); тъй и крести́ти, просла́вити, прите́ти, погребстѝ, оу̑мре́ти, нарещѝ, претвори́ти, йзба́вити, пребы́ти, сѣкый дѣто принадлежи, тамъ трѣба да са-отнесе; за туй са-изысква доста вниманіе.

§ 81. Като са-изложихѫ предни-тѣ образы напълно съ-видове-тѣ, времена-та и наклоненія-та на глаголы-тѣ отъ първа-та разредба, излишно бы было да са-излагатъ тъй напълно образы и за глаголы-тѣ отъ другы-тѣ разредбы и спряженія, до като лесно може единъ ученикъ, наставянъ отъ учителя си, да спряга и тѣхъ глаголы наслѣдъ горѣизложены-тѣ образы. За туй въ дирни-тѣ разредбы и спряженія на просты-тѣ глаголы изоставятъ-са:

1) Двѣ-тѣ преминѫлы времена и бѫдѫще-то въ изъявит. наклоненіе, като що са-спрягатъ съставно — първы-тѣ отъ спрягателно-то причастіе на спрягваныя глаголъ и спомагателныя глаголъ ѣ́смь... бѣ́хъ... а дирнье-то, — отъ неопредѣлително-то наклоненіе на спрягваныя глаголъ и единъ отъ спома-

Digitized by Google

гат. глаголы: ѝмамъ, вѣдѫ, хощѫ, начнѫ: нёслъ -лѝ -лѝ ёсмь ёси..., нёслъ -лѝ -лѝ, вѣ́хъ вѣ́... ѝмамъ ѝмаши... нести.

2) Времена-та на съслагателно-то наклоненіе, като що сѫ и тѣ съставны отъ спомагателныя глаголъ бы́хъ... вѣ́дѫ: бы́хъ бы... вёлъ -лѝ -лѝ..., вѣ́дѫ вѣ́деши... вёлъ -лѝ -лѝ...

3) Образы за тѣхъ глаголы отъ свьршенъ видъ, който са-образова съ притурка-та на нѣкой предлогъ въ начало-то на простыя глаголъ съ сѫщи-тѣ му формы въ показаны-тѣ времена (§ 74, 2 и § 75, 2.): нести - принести, несо́хъ - принесо́хъ, нёслъ ёсмь... принёслъ ёсмь, нёслъ вѣ́хъ... -принёслъ вѣ́хъ..., несѫ - принесѫ. Защото нѣма особиты формы въ спряженія-та на глаголы-тѣ отъ свьршенъ видъ, освень по-горѣвабѣлѣжены-тѣ (въ § 75.).

4) Образы за нѣкои отъ тѣхъ глаголы отъ несвьршенъ видъ съ многократно значеніе, които сичкы-тѣ са-спрягатъ по горѣизложеныя образъ ѝспива́ти, проклина́ти.

5) Бѫдѫще-то време на дѣйствително-то причастіе, като що става съставно отъ причастіе-то на настояще-то време на нѣкой спомагателенъ глаголъ и отъ неопредѣлително-то наклон. на спрягванія глаголъ: ѝмы́й или хоте́й вести, писа́ти, ви́дѣти.

§ 82. Отъ пьрва-та разредба глаголы, които иматъ окончателны коренны съгласны: д, т, з, с, к, п, г, к, х, спрягатъ-са по долуизлаганы-тѣ образы: нести, вести, моцѝ.

Digitized by Google

Неопредѣлително наклоненіе.

нести	вести	моцы

Супинумъ.

несть	весть	мощь

Спрягателно причастіе.

несълъ	вѣлъ	могълъ

Изъявително наклоненіе.

Настояще.

единств.	несѫ -сѫ	ведѫ -дѫ	могѫ -гѫ
	несеши	ведеши	можеши
	несетъ -ь	ведетъ -ь	можетъ -ь
двойств.	1. несевѣ	ведевѣ	можевѣ
	2. 3. несета	ведета	можета
множеств.	несемъ	ведемъ	можемъ
	несете	ведете	можете
	-сѫтъ -сѫть	-дѫтъ -дѫть	-гѫтъ -гѫть

Минѫло продължавано.

Единственно.

1. несѣахъ -сяхъ	ведѣахъ -дяхъ	можахъ -жяхъ
2. 3. несѣаше -сяше	ведѣаше -дяше	можаше -жяше

Двойственно.

1. несѣаховѣ -яховѣ	ведѣаховѣ -яховѣ	можаховѣ -яховѣ
2. 3. несѣаста -яста	ведѣаста -яста	можаста -яста

Digitized by Google

Множественно.

несѣхомъ -сѧхомъ	ведѣхомъ -ѧхомъ	можахомъ -а́хомъ
несѣсте -сѧ́сте	ведѣсте -дѧ́сте	можасте -жа́сте
несѣхѫ -сѧ́хѫ	ведѣхѫ -дѧ́хѫ	можахѫ -жа́хѫ.

Минѫло непредѣлно.

Единственно.

1. несо́хъ	ведо́хъ	могохъ
2. 3. несѐ	ведѐ	мо́же

Двойственно.

1. несо́ховѣ	ведо́ховѣ	могохове
2. 3. несо́ста	ведо́ста	могоста

Множественно.

несо́хомъ	ведо́хомъ	могохомъ
несо́сте	ведо́сте	могосте
несо́ша -ша	ведо́ша -ша	могоша -ша

Повелително наклоненіе.

Единственно.

2. несѝ	ведѝ	мозѝ.

Двойственно.

1. несе́вѣ -вѣ	веде́вѣ -вѣ	мо́зевѣ -звѣ
2. несе́та -та	веде́та -та	мо́зета -зта

Множественно.

1. несе́мъ -смъ	веде́мъ -дмъ	мо́земъ -змъ
2. несѝте -сте	ведѝте -дте	мозѝте -зте

Digitized by Google

Причастіе дѣйствително.

Настояще.

	мѫж. и средн.	женскый.
пълно.	несы́й -ъıн -ы́щїй -щее	несѫщиѫ несы́щаѧ
	веды́й -ъıн -ы́щїй -щее	ведѫщиѫ веды́щаѧ
	могі́й -ъıн -ы́щїй -щее	могѫщиѫ моґы́щаѧ
усѣч.	несы́ -ы -ы́щъ -ще	несѫщи несы́щи
	веды́ -ы -ы́щъ -ще	ведѫщи веды́щи
	моґы́ -ы -ґы́щъ -ще	могѫщи моґы́щи

Минѫло непредѣлно.

пълно.	несъıн не́сшїй -шее	несъшиѫ не́сшаѧ
	ведъıн ве́дшїй -шее	ведъшиѫ ве́дшаѧ
	моґъıн мо́ґшїй -шее	моґъшиѫ мо́ґшаѧ
усѣч.	несъ не́сшъ -ше	несъши не́сши
	ведъ ве́дшъ -ше	ведъши ве́дши
	моґъ мо́ґшъ -ше	моґъши мо́ґши

Причастіе страдателно.

Настояще.

несо́мый -мы -омъıн -омъ, ведо́мый -мы -омъıн -омъ.

Минѫло Непредѣлно.

несе́ный -ъıн -се́нъ -а -о, веде́ный -ъıн -де́нъ -а -о.

По образа нести са-спрягатъ: съпасти, грысти (грыз), трасти, везти; по образа кести — па́сти (пад падѫ свьр. видъ), костѝ (код), кла́сти (клад), кра́сти (крад), гнестѝ (гнет), ѵнсти=чести (ѵьт=ѵет), цвѣ́сти (цвѣ́т), сѣ́сти (сѣ́д); по образа моцѝ — тещи (тек), жещи (жег), рещѝ (рек), пещи (пек), влещѝ (влек), тлѣщѝ(тлък), врѣщи (врък).

Забѣл. 1. Въ образа моцѝ страдателно прича-

Digitized by Google

стіе нѣма положено, като отъ непреходителенъ залогъ що е този глаголъ; защото глаголы-тѣ отъ среденъ и отъ дѣйствителенъ непреходителенъ залогъ нѣматъ страдателно причастіе.

Забѣл. 2. Глаголы съ окончателны-тѣ гърляны: г, к, х, въ изъявително-то наклоненіе въ настояще-то, освень 1-то му единственно и 3-то му множественно лице, въ минѫл. продължавано въ сичкы-тѣ му лица и въ минѫл. непредѣлно въ 3-то единст. лице, измѣнуватъ: г на ж, к, на ч, х на ш (§ 14. — 3): жегѫ и жгѫ жежéши и жжéши... жежáахъ -áхъ и жжáхъ - жежáаше -áше и жжáше... жежè и жжè, текѫ -чéши -чéтъ течáахъ -чáхъ -чáаше -чáше... течè, врѣхѫ -шéши -шéть... врѣшáахъ -шáхъ - шáаше -шáше... врѣшє. Тѣ въ повелително-то наклон. са-измѣнуватъ: г на з, к на ц, х на с; жезѝ - жезѣкѣ -зéкѣ - жезѣтѣ... жезѣмъ -зéмъ -жезѣтє -зѝтє, тецѝ -цы - тецѣкѣ -цéкѣ ... тецѣмъ -цéмъ-тецѣтє -цытє, врѣсѝ - врѣсѣкѣ.. врѣсѣмъ - врѣсѣтє. А предъ т на неопредѣлителна-та форма ти измѣнуватъ-са на ш, (§ 13.—3) жешти=жещѝ, тешти = тещѝ, моцѝ, рещѝ, врѣшти=врѣцѝ.

Забѣл. 3. Коренны-тѣ окончателны съгласны д, т, предъ неопредѣлит. форма ти, по законы-тѣ на благозвучіе-то (§ 14.—1), измѣнуватъ-са на с: вед вести, бод бости, плет плести, освень йдѫ - йти, което отмахва д.

Забѣл. 4. Въ глаголы-тѣ лещѝ, сѣсти (свьр. видъ) гласны-тѣ е и ѣ измѣнуватъ-са въ а=(ен) въ изъявит. и повелит. настояще: лáгѫ, сáдѫ, лáзи, сáди (§ 13.—7.), а лежáти=лежѫ -йши, сѣдѣти - сѣждѫ -дйши по 2-то спряженіе, (у насъ сега: *легнѫ, седнѫ, лежѫ, седѫ*).

Digitized by Google

§ 83. Глаголы-тѣ отъ първа-та разредба въ минѫло-то непредѣлно време нахождатъ-са нѣкога въ древность-та и съ друга форма на съ вм. хъ: **присъ** вм. **прихъ** =(пріехъ у насъ). Таквази форма по-часто са-срѣща въ глагольскы-тѣ паметници, нежели въ кирилловскы-тѣ.

Тъзи форма на съ образова-са или чрезъ усилванье-то (§ 13. -7. — забѣл.) на коренна-та гласна, напр. ь са-усилва въ и или въ ѣ, є въ ѫ, о въ ѧ, или безъ нейно-то усилванье: **привѣсти** 1-во лице един. **привѣсъ** (вед), 3-то лице мн. **прокласа** (бод), **съблюсъ** (блюд), **сътрасъ** (трас). Тя значително отстѫпва отъ обыкновенна-та форма на минѫл. непредѣлно въ личны-тѣ си окончанія, както са-види отъ слѣдующія образъ:

ед.	1.	**уисъ**	*дв.* **уисокѣ**	*мн.*	**уисомъ**
	2.	нѣма	**уиста**		**уистє**
	3.	примѣръ	**уиста**		**уиса**

Въ сродство съ поменѫта-та форма нахожда-са и друга на хъ, която са-образова отъ кореня, като му са-отмахне дирній-тъ слогъ и са-приложѫтъ личны-тѣ окончанія: **смахъ** вм. **сматохъ** (кор. **мат**= *мешѫ* у насъ) **наллаша** вм. **наллакоша** (**наллак**). Тука сѫщо, както и въ форма-та на съ, коренна-та гласна или са-усилва — **рѣхъ** (употребявано и въ новыя пер.) отъ **рещи** вм. **рекохъ**, **тѣша** вм. **текоша** (**тек**), **извѣша** вм. **извѣдоша** (**вед**), или си остава безъ усилванье: **расѣша** вм. **расѣкоша** (**сѣк**), **обрѣша** вм. **обрѣтоша** (**рѣт**).

Digitized by Google

ед. 1. рѣхъ	*дв.* рѣховѣ	*мн.* рѣхомъ
2. нѣма	рѣста	рѣстѣ
3. примѣр.	рѣста	рѣша

Има йоще една твърдѣ рѣдко срѣшвана форма на минѫн. непредѣлно, която са-образова чрезъ притурка-та на тѫпа-та гласна ъ направо при кореня: текъ вм. текохъ, сѣдъ вм. сѣдохъ; — ѣко кръвьих сего овьчатѣ помазахъ прагъи двери, избѣгъ съмьрти. Глаг. Клоц. слышавъше гласъ, ндж (вм. ндоша) къспатъ и падж (вм. падоша) на земли ницн. Тамъ сѫщо 178.

ед. 1. обрѣтъ	прндъ
2. обрѣтѣ } и въ нов.	прндѣ
3. обрѣтѣ } пер.	прндѣ
дв. 1. обрѣтѣвѣ	прндовѣ
2. обрѣтѣта	прндота
3. обрѣтѣта	прндота
мн. 1. обрѣтѣмъ	прндомъ
2. обрѣтѣтѣ	прндотѣ
3. обрѣтѫ	прндж.

II. СПРЯЖЕНІЄ НА ГЛАГОЛЫ ОТЪ ВТОРА-ТА РАЗРЕДБА.

§ 84. Глаголы-тѣ отъ втора-та разредба съ бѣлѣгъ окончателна коренна гласна а (и слѣдъ гласна), на нѣкои глаголы отмахвана въ спряганье-то на настояще-то, а на нѣкои постоянна, спрягатъ-са по образы-тѣ: писатн, сѣятн, дѣлатн, снятн.

Неопредѣлит. Наклоненіе.

писáти· сѣятн дѣлáти снятн.

Digitized by Google

Супинумъ.

писатъ сѣкатъ дѣлатъ сѣмлатъ.

Спрягателно причастіе

писáлъ сѣкáлъ дѣлáлъ сѣмлáлъ.

Изъявително наклоненіе.

Настояще.

Единственно.

пи́шѫ -ж -ѭ	сѣ́кю -ѭ	дѣ́лаю -ѭ	сѣ́мѣю -сѣмѣѭ
пи́шеши	сѣ́кеши	дѣ́лаеши	сѣ́мѣеши
пи́шетъ -ь	сѣ́кетъ -ь	дѣ́лаетъ -ь	сѣ́мѣетъ -ѣть

Двойственно.

1. пи́шевѣ	сѣ́кевѣ	дѣ́лаевѣ	сѣ́мѣевѣ сѣмѣѭвѣ
2. 3. пи́шета	сѣ́кета	дѣ́лаета	сѣ́мѣета сѣмѣѭта

Множественно.

пи́шемъ	сѣ́кемъ	дѣ́лаемъ	сѣ́мѣемъ сѣмѣѭмъ
пи́шете	сѣ́кете	дѣ́лаете	сѣ́мѣете сѣмѣѭте
пи́шѫтъ -жть	сѣ́кютъ -ѭть	-ютъ -ѭть	сѣ́мѣютъ -ѭть

Минѫло продължавано.

Единственно.

1. писáахъ -а́хъ	сѣкáахъ -ахъ	дѣлáахъ -а́хъ	сѣмлáахъ сѣ́мѣхъ
2. 3. -сáше -са́ше	-кáше -ше	-лáше -а́ше	сѣмлáше сѣ́мѣше

Двойственно.

1. писáаховѣ -а́ховѣ	сѣкáаховѣ -ахóвѣ	-лáаховѣ -а́ховѣ	сѣмлáаховѣ сѣ́мѣховѣ
2. 3. -сáста -са́ста	сѣкáаста -áста	дѣлáаста -áста	сѣмлáаста -а́ста

Digitized by Google

Множественно.

писáхомъ -áхомъ	сѣмáхомъ -áхомъ	дѣлáхомъ -áхомъ	снмáхомъ -áхомъ
писáсте -сáсте	сѣмáсте -áсте	дѣлáсте -лáсте	снмáсте -áсте
писáхж -сáхѫ	сѣмáхж -áхѫ	дѣлáхж -лáхѫ	снмáхж -áхѫ

Минѣло непредѣлно.

Единственно.

1. писáхъ	сѣмáхъ -мхъ	дѣлáхъ	снмхъ сїáхъ
2. 3. писá	сѣмá сѣм	дѣлá	снм сїá

Двойственно.

1. писáховѣ	сѣмáховѣ	дѣлáховѣ	сїáховѣ мховѣ
2. 3. писáста	сѣмáста	дѣлáста	сїáста снмста

Множественно.

писáхомъ	сѣмáхомъ	дѣлáхомъ	сїáхомъ
писáсте	сѣмáсте	дѣлáсте	сїáсте
писáша -а	сѣмáша -а	дѣлáша -а	сїáша -а

Повелително наклоненіе.

ед. 2. пиши —	сѣй сѣн	дѣлай дѣлан	сїáй снмн
дв. 1. пíшивѣ -авѣ	сѣйвѣ -ѣвѣ	дѣлайвѣ -ѣвѣ	сїáйвѣ -ѣвѣ
2. пíшита -ата	сѣйта -ѣта	дѣлайта -ѣта	сїáйта -ѣта
мн. 1. пíшемъ -ѣмъ	сѣймъ -ѣмъ	дѣлаймъ -ѣмъ	сїáймъ -ѣмъ
2. пишíте -атѣ	сѣйтѣ -ѣтѣ	дѣлайтѣ -ѣтѣ	сїáйтѣ -ѣтѣ

Digitized by Google

Причастіе дѣйствително.

Нащояще.

пъл. пи́шлай -ан	сѣ́ай -ын	дѣ́лаай -ын	сїа́ай -ын
пи́шѫщїй	сѣ́ющїй	дѣ́лающїй	сїа́ющїй
усѣч. пи́ша -а	сѣ́а -ы	дѣ́лаа -ы	сїа́а -ыа
пи́шѫщъ	сѣ́ющъ	дѣ́лающъ	сїа́ющъ

Минѫло непредѣлно.

пъл. писа́вый	сѣ́авый	дѣ́лавый	сїа́вый
писа́вшїй	сѣ́авшїй	дѣ́лавшїй	сїа́вшїй
усѣч. писа́въ	сѣ́авъ	дѣ́лавъ	сїа́въ
писа́вшъ	сѣ́авшъ	дѣ́лавшъ	сїа́вшъ

Причастіе страдателно.

пъл. пи́шемый	сѣ́емый	дѣ́лаемый
усѣч. пи́шемъ -мъ	сѣ́емъ -ъ	-лаемъ -мъ

По образа **писати** са-спрягатъ: **пошсати** (**пошшѫ**), **глаго́лати**, **о́рати** (**орѫ**-**о́рю**), **жида́ти** - **жда́ти** (**ждѫ** -**ѕ**), **сла́ти** (**шлѫ** -**лю** **шле́ши**) -**слаахъ** -**а́хъ**), **гна́ти** (**женѕ**) - **гнаахъ** -**а́хъ**, **а́лка́ти** (**алъуѫ** -**уѫ** **а́лчѕ** -**чю**), **пла́кати** (**плауѫ**), **йска́ти** (**ищѫ**), **плеска́ти** (**плещѫ**), **страда́ти** - **стра́ждѕ** -**ждѕ** - **страдаахъ** -**а́хъ** **зизда́ти** - **зиждда́ти** (**зиждѫ**), **ръпътати** **роптáти** (**ръпъщѫ** **ро́пщѕ**), **клокота́ти** (**клокоуѫ** -**чѕ**), **колѣбати**-**колека́ти** (**колѣблѫ** -**е́блю**), **бра́ти** (**берѫ**), **пра́ти** (**перѫ**), **дрема́ти** (**дремлѫ**-*дремѫ* у насъ), **ка́пати** (**каплѫ** -**лю** -*капѫ* у насъ); по образа **сѣкати** — **вѣкати**, **ухати**; по образа **дѣ́лати** — **пыта́ти**, **пита́ти**, **вита́ти**, **рабо́тати**; по образа **сиати** — **кыати** (**кыѫ**).

Забѣл. Въ глаголскы-тѣ паметници и по-рѣдко въ кирилловскы-тѣ, глаголы съ постоянна **а** (**дѣлати**) въ 3-то лице на настояще-то вмѣсто **ѥть** имать **ать**,

Digitized by Google

което, очевидно, са-образова чрезъ уприличаванье-то на предиджща-та гласна а: БѢНВАЛЪ, ВЪЗЛАГАЛЪ, СЪЗѢНВАЛЪ (Нѣв. Григор.); ПОДОБАЛЪ, ПРИГВАЖДАЛЪ, СЪПРѢБЫВАЛЪ (Супр. ржк.).

III. СПРЯЖЕНІЕ НА ГЛАГОЛЫ ОТЪ ТРЕТЬЯ-ТА РАЗРЕДБА.

§ 85. Глаголы отъ третья-та разредба, съ бѣлѣгъ ѣ (или є въ нов. пер.), отмахвана или постоянна, спрягатъ-са по образы тѣ: мрѣти-мрѣ́ти, грѣти.

Неопредѣ.	Наклон.	Супинумъ.
мрѣти -ѣ́ти	грѣти	мрѣтъ грѣтъ

Спрягат. прич. мрѣлъ мѣ́рлъ, грѣ́лъ.

Изъявително наклоненіе.

Нащояще.

ед.	мрѫ̀ мьрж	грѣ́ю -ѭ	
	мрѣ́ши	грѣ́еши -ѣшн	
	мрѣ́тъ -ть	грѣ́етъ -ѣть	
дв. 1.	мрѣ́вѣ	грѣ́евѣ -ѣвѣ	
2. 3.	мрѣ́тѧ	грѣ́ета -ѣта	
мн.	мрѣ́мъ	грѣ́емъ -ѣмъ	
	мрѣ́те	грѣ́ете -ѣте	
	мрѫ̀тъ -жть	грѣ́ютъ -ѭть.	

Минѫло

продължавано.		непредѣлно.	
Ѥдинствено.			
1. мрѣахъ -а́хъ	грѣахъ -ѣ́ахъ	мрѣхъ -о́хъ	грѣ́хъ
2. 3. мрѣаше -а́ше	грѣаше -аше	мрѣ мрѣ	грѣ́

Digitized by Google

Двойственно.

1.	мрѣаховѣ -а́ховѣ	грѣаховѣ грѣ́аховѣ	мрѣховѣ мро́ховѣ	грѣ́ховѣ
2. 3.	мрѣаста -а́ста	грѣаста грѣ́аста	мрѣста мро́ста	грѣ́ста

Множественно.

мрѣахомъ мра́хомъ	грѣахомъ грѣ́ахомъ	мрѣхомъ мро́хомъ	грѣ́хомъ
мрѣастѣ мра́стѣ	грѣастѣ грѣ́астѣ	мрѣстѣ мро́стѣ	грѣ́стѣ
мрѣахѫ мра́хѫ	грѣахѫ грѣ́ахѫ	мрѣша мро́ша	грѣ́ша-ша

Забѣл. Въ непредѣл. 3-то един. лице у глаголытѣ съ отмахвана ѣ прiема нѣкога притурк-тѫ тъ въ древность-та: Лазаръ оумрѣтъ (Еванг. Гр.).

Повелително наклоненіе.

ед. 2.	мрѝ -мьри	грѣ́й	грѣн
дв. 1.	мре́вѣ -ѣвѣ	грѣ́йвѣ	грѣнвѣ
2. 3.	мре́та -ѣта	грѣ́йта	грѣнта
мн. 1.	мре́мъ -ѣмъ	грѣ́имъ	грѣнмъ
2.	мре́тѣ мрѣтѣ	грѣ́йтѣ	грѣнтѣ

Причастіе дѣйствително.

Настояще.

	мѫж. и средн.	женскый.
усѣч. пълно.	мьрѣын мрьíй- ѫщíй -щѣѥ	мьржщиꙗ мрѫ́щаѧ
	грѣын грѣ́ай -ющíй -щѣѥ	грѣжщиꙗ -ющаѧ
усѣч.	мьрѣы мрьì мрѫ́щъ -ще	мьржщи мрѫ́щи
	грѣш грѣ́ѧ грѣ́ющъ -ще	грѣжщи грѣ́ющи

Digitized by Google

Минѫло неопредѣлно.

усѣч. пълно.	мьрѣ́ын ме́рый -ршїй -шее	мьрѣ́шнѫ ме́ршѧ
	грѣ́къын гре́кый -кшїй -шее	грѣ́къшнѫ гре́кшѧ
усѣч.	мьръ ме́ръ ме́ршъ -ше	мьръшин ме́рши
	грѣкъ гре́къ гре́кшъ -ше	грѣкъшин гре́кши

Причастіе стадателно.

Наст. пълно. грѣ́ємъын -ємый, усѣч. грѣ́ємъ -ємь. мин. непр. пълно. грѣ́тъын гре́тый, усѣч. грѣ́тъ -а -о.

По образа мрѣти са-спрягатъ: трѣти - тре́ти (трѫ-тро́ - тре́ши), врѣти (врѫ - вро́ - вре́ши), а по гре́ти — тле́ти (тле́ю сред. зал.), спе́ти (спе́ю), оу̑мре́ти, богатѣ́ти и другы таквызи.

IV. СПРЯЖЕНІЕ НА ГЛАГОЛЫ ОТЪ ЧЕТВЪРТА-ТА РАЗРЕДБА.

§ 86. Глаголы отъ четвърта-та разредба съ бѣлѣгъ нѫ -но спрягатъ-са по образа: гыбнѫти -ги́бно́ти.

Неопред. Наклоненіе. гыбнѫти ги́бно́ти.

Супинумъ. гыбнѫтъ.

Спрягателно прич. гыбнѫлъ - ги́бно́лъ.

Изъявително наклоненіе.

Настояще.

ед. ги́бно́ -ѫ	*дв.* ги́бнекѣ	*мн.* гыбнемъ
ги́бнеши	гыбнета	ги́бнете
ги́бнетъ -ь	ги́бнета	ги́бно́тъ -нѫть

Минѫло продължавано.

ед. 1. гыбнѣахъ	*дв.* гыбнѣаховѣ	*мн.* гыбнѣахомъ
2. гыбнѣаше	гыбнѣаста	гыбнѣасте
3. гыбнѣаше	гыбнѣаста	гыбнѣахѫ.

Digitized by Google

Минѫло непредѣлно.

ед. 1.	гѝбнѫхъ -нѫхъ	*дв.* гѝбнѫховѣ	*мн.* гѝбнѫхомъ
2.	гѝбнѫ -нѫ	гѣбнѫста	гѝбнѫсте
3.	гѝбнѫ -нѫ	гѝбнѫста	гѝбнѫша -ша

Забѣл. Минѫло-то непредѣлно въ древность-та, са-срѣща нѣкога съ горѣказана-та (§ 83. стран. 117.) форма ъ: оуглѫкъ 1-во ед. л.: оуглѫкѫ, погыбѫ, оумлъкѫ, оужасѫ 3-тье мн. лице.

Повелително наклоненіе.

ед.	—	*дв.* гѝбневѣ -нѣвѣ	гѝбнемъ -нѣмъ
2.	гѝбни	гѝбнета -нѣта	гѝбните -нѣте
3.	—	гѝбнета -нѣта	—

Причастіе.

Наст. пъл. гѣбнѫи -ный гѝбнѫщїй.

— усѣч. гѣбнѫ гѝбнѫщъ

Непред. пъл. гѣбнѫвъши -нѫвый гѝбнѫщїй

— усѣч. гѣбнѫвъ -нѫвъ гѝбнѫвшъ

Тъй са-спрягатъ: никнѫти, съхнѫти, кланѫти, гаснѫти, тонѫти, гънѫти - гнѫти, пънѫти - пнѫ́ти (пънѫ - пнѫ́ - пне́ши), рънѫти (и рѣ́ти - рѣ́ю по I-та разредба), двѝгнѫти, коснѫ́тисѧ, плюнѫти, зѫбнѫти.

Забѣл. На нѣкои глаголы отъ тъзи разредба бѣлѣгъ-тъ нѫ -нѫ е корененъ слогъ, а на нѣкои-си е нарастяванье, което са-прилага при корена имъ, за означаванье на бързо-то имъ мьгновенно дѣйствіе. Пьрвы-тѣ сѫ повечто отъ среденъ залогъ и отъ несвьршенъ видъ съ продължавано значеніе, а дирни-тѣ — отъ дѣйствителенъ залогъ и отъ свьршенъ видъ съ еднократно значеніе. За туй пьрвы-тѣ иматъ и шесть-тѣхъ времена въ спряганье-то си (§ 76. -1), а вторы тѣ — само четыре § 76. -3). Колкото за форма-та на минѫло-то имъ не-

Digitized by Google

предѣлно време, първы-тѣ имать повечто формѫ-тѫ нѫхъ-нѫхъ (макаръ и съ не бързо, мыгновенно значеніе) и по рѣдко охъ: минѫхъ, тонѫхъ, ѹвонѫхъ и ѹвадохъ, сохнѫхъ - схохъ - йсхохъ: ѩкѡ трава̀ бо ѻгнемъ кѫдете йзсохше; гыбнѫхъ и гыбохъ: погибе кѣгство ѿменѐ... а дирни-тѣ напротивъ, ако и съ бързо мыгновенно значеніе, иматъ повечто формѫ-тѫ охъ а рѣдко нѫхъ: въскрьсохъ, оужасохсѧ, обыкохъ, дѫнѫхъ, рынѫхъ - нѫхъ, коснѫхсѧ, отринѫхъ, поманѫхъ.

Туй сѫщо-са различава и въ спрягателно-то причастіе на речены-тѣ глаголы: минѫлъ, тонѫлъ оувонѫлъ и оувалъ, воскрѣслъ, обыклъ, дѫнѫлъ, рынѫлъ коснѫлсѧ, отрынѫлъ, поманѫлъ.

V. СПРЯЖЕНІЕ НА ГЛАГОЛЫ ОТЪ ПЕТА-ТА РАЗРЕДБА.

§ 87. Глаголы отъ пета-та разредба съ бѣлѣгъ — ова спрягатъ-са по образа: вѣровати.

Неопред. Накл.	Супинумъ.
вѣровати.	вѣровать.
Спрягателно прич.	вѣровалъ.

Изъявително наклоненіе.

Настояще.

ед. вѣрꙋю -ѫ	*дв.* вѣрꙋевѣ	*мн.* вѣрꙋемъ
вѣрꙋеши	вѣрꙋета	вѣрꙋете
вѣрꙋетъ -ь	вѣрꙋета	вѣрꙋютъ -ѫть.

Минѫло продължавано.

единсш.	*двойсш.*	*множесш.*
вѣроваахъ -ваахъ	вѣроваахове -ваховѣ	вѣроваахомъ -ваахомъ

Digitized by Google

вѣровлаше -ваше	вѣровласта -васта	вѣровластє -васте
вѣровлаше -ваше	вѣровласта -васта	вѣровлахѫ -вахѫ

Минѫло непредѣлно.

ед. вѣровахъ	*дв.* вѣровахова	вѣровахомъ
вѣрова	вѣроваста	вѣровастє
вѣрова	вѣроваста	вѣроваша -ша

Повелително наклоненіе.

—	*дв.* вѣрѫйва	вѣрѫймъ
ед. 2. вѣрѫй	вѣрѫйта	вѣрѫйтє
—	вѣрѫйта	—

Причаст. дѣйствително.

Нас. пъл. вѣроѫщи -ай -ющїй; усѣч. вѣроѫщ -а -ющъ.
Непр. пъл. вѣровавый -вшїй; усѣч. -вѣровавъ -вавшъ.

Причастіе страдателно.

Нас. пъл. вѣрѫемый -ын; усѣч. вѣрѫемь -ємъ.
Непр. пъл. вѣрованый -ын; усѣч. вѣрованъ.

Тукъ са-спрягатъ: образовати, бесѣдовати, вѣдствовати (воюѫ - воюю - воювахъ -áхъ..).

В. СПРЯЖЕНІЕ ВТОРО СЪ СЪЕДИНИТЕЛНА ГЛАСНА И.

§ 88. Глаголы-тѣ отъ туй спряженіе, споредъ както са-съединява неопредѣлителна-та форма ти при глаголныя корень, раздѣля-са на три разредбы:

I. Отъ пьрва-та разредба сѫ глаголы, що иматъ

Digitized by Google

бѣлѣгъ и, чрезъ която форма-та ти са-присъединява при глаголныя корень: люби́ти, сла́кити, хвали́ти, твори́ти.

II. На втора-та разредба принадлежѫтъ глаголы съ бѣлѣгъ ѣ, чрезъ която форма-та ти са-присъединява при глаголныя корень. Тъзи гласна ѣ са ѥ образовала тукъ отъ усилванье-то на и, за туй тя, ослабвана, измѣнува-са пакъ на и въ наст. изъявит.: горѣ́ти горѭ -ю́ -и́ши), зрѣ́ти (зрю́ -и́ши).

III. На третя-та разредба са-относятъ глаголы, които присъединяватъ форма-та ти при глаголныя корень чрезъ а слѣдъ придѫхливы тѣ: ж, ч, ш, щ, що не търпѭтъ ѣ подирѣ си: лежати, мълчати, слъшати. Следователно бѣлѣгъ на 3-та разредба ѥ а — намѣстница на ѣ. Тукъ прилича да са-отнесѫтъ и глаголы съ бѣлѣгъ ѫ послѣ гласна: стоѫти, коѫтисѧ, дѣто ѫ стои намѣсто ѣ.

§ 89. Глаголы отъ сичкы-тѣ три разредбы спрагатъ-са по образы-тѣ: люби́ти, зрѣ́ти, лежа́ти, стоѫти.

Неопредѣлително наклоненіе.

люби́ти зрѣ́ти лежа́ти стоѫти.

Супинумъ.

любитъ зрѣтъ лежатъ стоѫтъ

спрягателно причастіе.

любѣ́лъ зрѣ́лъ лежа́лъ стоѫлъ

Изъявително наклоненіе.

Настоящо.

ед. 1.	люблю -ѭ	зрю -ѭ	лежѫ -ѫ	стою -ѭ
2.	лю́бишши	зри́ши	лежи́ши	стои́ши

Digitized by Google

	3. лю́битъ -ь	зри́тъ -ь	лежи́тъ -ь	стои́тъ -ь
дв.	1. лю́бивѣ	зри́вѣ	лежи́вѣ	стои́вѣ
	2. 3. лю́бита	зри́та	лежи́та	стои́та
мн.	1. лю́бимъ	зри́мъ	лежи́мъ	стои́мъ
	2. лю́бите	зри́те	лежи́те	стои́те
	3. любать -ъ	зрать -ъ	лежать-а́тъ	стоять -ъ

Минѫло продължавано.

Единствено.

1. любла́хъ -ла́хъ	зрѣ́ахъ	лежа́ахъ	стоя́хъ
	зра́хъ	лежа́хъ	стоя́хъ
2. 3. любла́ше -а́ше	зрѣ́аше	лежа́аше	стоя́аше
	зра́ше	лежа́ше	стоя́ше

Двойствено.

1. любла́ховѣ	зрѣ́аховѣ	лежа́аховѣ	стоя́аховѣ
любла́ховѣ	зра́ховѣ	лежа́ховѣ	стоя́ховѣ
2. 3. любла́ста	зрѣ́аста	лежа́аста	стоя́аста
любла́ста	зра́ста	лежа́ста	стоя́ста

Множествено.

1. любла́хомъ	зрѣ́ахомъ	лежа́ахомъ	стоя́ахомъ
-а́хомъ	-а́хомъ	-а́хомъ	-а́хомъ
2. любла́сте	зрѣ́асте	лежа́асте	стоя́асте
-а́сте	-а́сте	-а́сте	-а́сте
3. любла́хѫ	зрѣ́ахѫ	лежа́ахѫ	стоя́ахѫ
-а́хѫ	-а́хѫ	-а́хѫ	-а́хѫ

Минѫло непредѣлно.

ед.	1. люби́хъ	зрѣ́хъ	лежа́хъ	стохъ -мхъ
	2. 3. люби́	зрѣ́	лежа́	стох стоѫ
дв.	1. люби́ховѣ	зрѣ́ховѣ	лежа́ховѣ	стоховѣ
	2. 3. люби́ста	зрѣ́ста	лежа́ста	стоста

Digitized by Google

мн. 1.	любѝхомъ	зрѣ́хомъ	лежа́хомъ	стоѧхомъ
2.	любѝсте	зрѣ́сте	лежа́сте	стоѧсте
3.	любѝша -а	зрѣ́ша -а	лежа́ша -а	стоѧша -а

Повелително наклоненіе.

ед. 2.	любѝ	зрѝ	лежѝ	стои́
дв. 1.	любѝвѣ	зрѝвѣ	лежѝвѣ	стоѝвѣ
2. 3.	любѝта	зрѝта	лежѝта	стоѝта
мн. 1.	любѝмъ	зрѝмъ	лежѝмъ	стоѝмъ
2.	любѝте	зрѝте	лежѝте	стои́те

Дѣйствител. причастіе.

Настояще.

пъл.	любан -а́й	зран -а́й	лежан -а́й	стоѧн -а́й
	люба́щій	зра́щїй	лежа́щїй	стоя́щїй
усѣч.	люба	зра зра́щъ	лежа	стоѧ -а
	люба́щъ		лежа́щъ	стоя́щъ

Минѫло непредѣлно.

пъл.	любѝвый -шїй	зрѣ́вый -вшїй	лежа́вый -вшїй	стоѧвын -вшїй
	любѝвъ -вшъ	зрѣ́въ -вшъ	лежа́въ -вшъ	стоя́въ -вшъ

Страдател. причастіе.

Настояще.

пъл.	любѝмый -ын	зрѝмый -ын	—	—	—
усѣч.	любѝмь -мъ	зрѝмь -мъ	—	—	—

Минѫло непредѣлно.

пъл.	люблѐный -ын	зрѣ́ный -ын	—	—	—
усѣч.	люблѐнъ	зрѣ́нъ	—	—	—

По образа любѝти са-спрягатъ: сла́вити, хвали́ти, моли́ти, хѵ́лити, роди́ти, ходи́ти, проси́ти,

Digitized by Google

бла́знити, та́йти (таю), дойти (дою), напойти (напою), оу҃чи́ти; по — зре́ти —: горе́ти, лете́ти, греме́ти, тле́ти (тлѭ - тлю - тли́ши дѣйст. преходит.) келе́ти, боле́ти, сѣдѣ́ти, ша́дѣти, ви́дѣти, мне́ти; по — лежа́ти: держа́ти, молча́ти, слышати, кѣжа́ти; по — стоѧти: боя́тисѧ.

Забѣл. 1. Въ глаголы-тѣ отъ свьршенъ видъ, повечето сложны-тѣ съ предлогъ отъ туй спряженіе, вмѣсто окончаніе то ивъ въ причастіе-то на минжло-то непред., има и друга форма ѣ, когато предъ ивъ са-нахождатъ усненны-тѣ съгласны: б, в, п, м, езычны-тѣ: д, т, р, н, и зжбны-тѣ: с, ж. При туй трѣба да са-забѣлѣжи йоще, че усненны-тѣ съгласны вынжгы пріематъ омекотителнж-тж л, езычны-тѣ: д, т, самы преминуватъ въ жд и щ, а зжбна-та с, — въ приджхлината ш (§ 15, — 1. *а*) — *б*) — *в*).

возлюбивъ	возлюбль	ѿпѫстивъ	ѿпѫщъ -щь
кѫпивъ	кѫпль	сътворивъ	сътворь
оставивъ	оставль	прѣклонивъ	прѣклонь
прѣломивъ	прѣломль	възгласивъ	възглашь
покрѣдивъ	покрѣжд	йспросивъ	испрошь
оутрѫдивъ	оутрѫжд	возложивъ	възложь

Въ нѣкои глаголы има и пълна форма на ей: ѡставлей, прѣломлѣн, рождь - рождей (рождейсѧ ѡдѣвы); въ новыя періодъ на езыка отъ тъзи форма има и на шій: возлюбльшій, ѡставльшій, рождшійсѧ, сотворшій, прекланшій.

Забѣл. 2. Предъ гласны-тѣ: ѫ -ю, ѧ, ѥ -е, съгласны-тѣ д и т измѣнуватъ-са въ жд и въ щ (шт), а с и з — въ ш и ж: видѣти (вижд - вижду и вижу

Digitized by Google

въ нов. пер.), сѣдѣ́ти (сѣ҃ждѫ - сѣ҃ждꙋ́ и сѣ҃жꙋ́ въ нов. пер.), вертѣ́ти вр҃щѫ (вертѣ́ти вертѭ́ -и́ши въ нов. пер.), роди́ти (рождѫ - рождꙋ́ - *родѣ́ть* у насъ), проси́ти (прошѫ - прошꙋ́ - *просѣ́ть* у насъ), грози́ти (грожѫ - грожꙋ́ *грозѣ́ть* у насъ), раждалъ, рождь рожде́нъ, рожде́нъ, мѫтити (мѫщѫ мꙋщꙋ́ -ти́ши - *мѣ́стѣ* у насъ) - мѫщє́нъ - смꙋщє́нъ.

Забѣл. 3. Като дѣйствителны-тѣ глаголы са-спрягатъ и глаголы-тѣ отъ среденъ залогъ, конто само нѣматъ страдат. причастіе, както и непреходителны-тѣ дѣйствителны.

Г. АРХАИЧЕСКО СПРЯЖЕНІЕ

безъ никаква съединителна гласна.

§ 90. На туй спряженіе принадлежѫтъ твърдѣ малко глаголы а именно: ѣ(д)мь -ъ, дамь -ъ, вѣмь -ъ, имамь -ъ и ѣсмь съ производны-тѣ отъ тѣхъ нѣсмь, въздамь -ъ, повѣмь -ъ и друг. Тѣзи глаголы въ грамматики-тѣ обыкновенно са-наричатъ неправилны, но то не ѣ право.

§ 91. ѣ҃сти (отъ кореня ѣд).

Неопред. наклон.	Супинумъ.
ѣ҃сти (ѣ҃сти)	ѣ҃стъ.

Спрягател. причас. ѣ҃лъ -ла -ло.

Изъявителн. наклоненіе.

Настояще.

ед. ѣ҃мъ -ь	дв. ѣ҃дѣ́вѣ, ѣ҃вѣ	мн. ѣ҃мы, ѣ҃мъ
ѣ҃си	ѣ҃ста	ѣ҃сте
ѣ҃стъ -ь	ѣ҃ста	ѣ҃дѧ́тъ -ть

Digitized by Google

Минѫло продължавано.

един.	*двойст.*	*множ.*
ꙗдѣахъ -ахъ -дяхъ	ꙗдѣаховѣ -я́ховѣ	ꙗдѣахомъ -я́хомъ
ꙗдѣаше, -ꙗдя́ше	ꙗдѣаста -я́ста	ꙗдѣасте -ясте
ꙗдѣаше, ꙗдя́ше	ꙗдѣаста -я́ста	ꙗдѣахѫ -я́хѫ

Минѫло непредѣлно.

единст.	*двойст.*	*двойст.*
ꙗдо́хъ, ꙗхъ	ꙗдо́ховѣ, ꙗховѣ	ꙗдо́хомъ ꙗхомъ
ꙗдѣ	ꙗдо́ста, ꙗста	ꙗдо́сте ꙗстє
ꙗдѣ, ꙗстъ	ꙗдо́ста, ꙗста	ꙗдо́ша -ша, ꙗша

Повелително наклоненіе.

ед. 1. —	*дв.* ꙗди́вѣ	*мн.* 1. ꙗди́мъ
2. ꙗ́ждь	2. 3. ꙗди́та	2. ꙗди́тє

Причастіе дѣйствително.

Настояще.

мѫж.	жен.	сред.
пъл. ꙗдын -дя́щїй	ꙗдѫщиꙗ -я́щаꙗ	ꙗдѫщеѥ -я́щее
учѣч. ꙗды ꙗдя́щъ	ꙗдѫщи -дя́щи	ꙗды -дя́щє

Минѫло непредѣлно.

пъл. ꙗдын ꙗдшїй	ꙗдъшиꙗ -дшаꙗ	ꙗдъшеѥ -дшее
усѣч. ꙗдъ ꙗдшъ	ꙗдъши ꙗдши	ꙗдъ ꙗдше

Причастіе страдателно.

Настояще.

пъл. ꙗдомын -маꙗ -оѥ; усѣч. ꙗдомъ ꙗдо́мъ -а -о.

Минѫло непредѣлно.

пъл. ꙗденын -наꙗ -ноѥ; усѣч. ꙗдѣ́нъ -на -но.

Digitized by Google

Забѣл. 1. Глаголъ-тъ ѢСТИ въ сичкы-тѣ си формы срѣща-са въ древность-та съ измѣненіе-то ѣ на ѣ: ѣсти.

Забѣл. 2. Свьршеный-тъ видъ на ѢСТИ са-образова съ притурка-та на предлога съ, като са-вмѣстя и евфоническа-та н, предъ ѣ, която са-измѣнува на ѣ: ѢСТИ -ѣсти- снѣсти, непредѣл. минѫл. вр. снѣдо́хъ - снѣдѐ ..., бѫд. снѣ́мъ -ь снѣ́си ..; Повел. снѣ́ждь... Спряг. прич. снѣ́лъ; Супин. СНѢСТЪ и проч.

§ 92. Дати (отъ кореня дад). (свьрш. видъ).

Неопредѣл. наклон.	Супинумъ.
да́ти.	да́тъ.

Минѫло непредѣлно.

ед.	да́хъ	*дв.*	да́ховѣ	*мн.*	да́хомъ
	дадѐ, да		да́ста		да́сте
	дадѐ, да, дастъ		да́ста		да́ша -ша

Забѣл. Форма-та да (отъ дати) и пода (отъ подати) срѣща-са веднъжь въ Супр. ржкопись: ѥмоу же да дѣва надесать златнцъ нсрѣбрѣныи блюдъ,... и да оувѣсн, ѩко отъ дьнє того, отъ нелнжє пода ми съ дъготрѣпѣнїѥмъ и просто срьцемъ, нарєує та господь патрнархоу бытн св. црькви своѥи. стр. 92.

Бѫдѫще.

ед.	да́мъ -мь	*дв.*	дадѐвѣ, дасвѣ	*мн.*	да́мы -мъ
	да́си		да́ста		дади́те
	да́стъ -ть		да́ста		дадя́тъ -ть

Повелител. Наклоненіе.

ед.	—	*дв.* 1.	дади́вѣ	*мн.* 1.	дади́мъ
	2. да́ждь	2. 3.	дади́та	2.	дади́те

Digitized by Google

Причастіе дѣйствително.

Непред. пъл. да́въый да́вшїй; усѣч. да́въ да́вшъ.

Причастіе страдателно.

Непред. пъл. да́нъый -ная -ое; усѣч. да́нъ -на́ -но́.

§ 93. Вѣ́дѣти (отъ кореня вѣд).

Неопредѣл. наклон.	Супинумъ.
вѣ́дѣти.	вѣдѣтъ

Спрягател. причас. вѣ́дѣлъ -ла -ло.

Изъявително наклоненіе.

Настояще.

ед.	вѣ́мъ -ь	*дв.*	вѣ́вѣ	*мн.*	вѣ́мы -мъ
	вѣ́си		вѣ́ста		вѣ́сте
	вѣ́сть		вѣ́ста		вѣдятъ -ть

Минало

		продължавано.	непредѣлно.
ед.	1.	вѣдѣахъ -яхъ -дяхъ	вѣ́дѣхъ
	2.	вѣдѣаше -яше -дяше	вѣ́дѣ
	3.	вѣдѣаше -яше -дяше	вѣ́дѣ, вѣ, вѣсть
дв.	1.	вѣдѣаховѣ -яховѣ -дяховѣ	вѣ́дѣховѣ
	2. 3.	вѣдѣаста -яста -дяста	вѣ́дѣста
мн.	1.	вѣдѣахомъ -яхомъ -дяхомъ	вѣ́дѣхомъ
	2.	вѣдѣасте -ясте -дясте	вѣ́дѣсте
	3.	вѣдѣахѫ -яхѫ -дяхѫ	вѣ́дѣша -ша

Повелително наклоненіе.

ед.	—	*дв.*	1. вѣ́дивѣ	*мн.*	1. вѣ́димъ
	2. вѣ́ждь		2. 3. вѣ́дита		2. вѣ́дите

Digitized by Google

Причастіе дѣйствително.

Настояще.

пъл. вѣдын -дꙋщій	вѣджщимъ -дꙋщаѧ	вѣджщее -ꙋщее
усѣч. вѣды -дꙋщъ	вѣджщи -дꙋщи	вѣды -дꙋще

Минѫло непредѣлно.

пъл. вѣдѣвын -вшій	вѣдѣвъшимъ -вшаѧ	вѣдѣвъшее -вшее
усѣч. вѣ́дѣвъ -вшъ	вѣдѣвъши -вши	вѣ́дѣвъ -вше

Причастіе Страдателно.

Настояще.

пъл. вѣ́домый -ын, вѣ́домаѧ -мою, вѣ́домое -ое.
усѣч. вѣ́домь -мъ, вѣ́дома вѣ́домо.

Минѫло непредѣлно.

пъл. вѣ́дѣный -наѧ -ное; усѣч. вѣ́дѣнъ -на -но.

§ 94. Ѩмѣ́ти.

Неопредѣлител. наклон. ѩмѣ́ти.

Спрягателно причас. ѩмѣ́лъ -ла -ло.

Изъявително наклоненіе.

Настояще.

ед. ѩмамъ -ь (-аѧмь)	дв. ѩмавѣ	мн. ѩмамы -ъ (-аѧмъ)
ѩмаши (-аѧши)	ѩмата	ѩмате (-аѧте)
ѩмать (-аѧть)	ѩмата	ѩмѫтъ -жть

Минѫло

продължавано.	непредѣлно.
ед. 1. имѣахъ ѩмѧхъ	ѩмѣ́хъ
2. 3. имѣаше ѩма́ше	ѩмѣ́

Digitized by Google

дв. 1.	имѣховѣ -а́ховѣ	и́мѣховѣ
2. 3.	имѣста -а́ста	и́мѣста
мн. 1.	имѣхомъ -а́хомъ	и́мѣхомъ
2.	имѣсте -а́сте	и́мѣсте
3.	имѣахѫ -а́хѫ	и́мѣша -ша

Повелително наклоненіе.

ед. —	*дв.* 1. и́мѣйвѣ -нвѣ	*мн.* 1. и́мѣимъ
2. и́мѣй -ѣн	2. и́мѣйта -нта	2. и́мѣйте -нте
—	3. и́мѣйта -нта	—

Причастіе.

Настояще.

пъл. и́мыій -ын -ы́щїй, усѣч. и́мыі -ы и́мы́щъ -щи.

Минѫло непредѣлно.

пъл. и́мѣвый -ын -вшїй, усѣч. и́мѣвъ -вшъ -вши.

§ 95. Бытн (отъ кореня бъ).

Неопредѣлит. наклоненіе. бы́ти.

Спрягателно причас. бы́лъ, была́ -ло́.

Изъявително Наклоненіе.

Настояще.

ед. ѣ́смь, ѥсмь	*дв.* ѣ́свѣ, ѥскѣ	*мн.* ѣ́смы, ѥсмъ
ѣ́сѝ, ѥси	ѣ́ста, ѥста	ѣ́сте́, ѥсте
ѣ́сть, ѥсть	ѣ́ста, ѥста	сы́ть, 'сѫть

Забѣл. Въ новыя пер. въ ѥсмь по погрѣшка, види-са, измѣнили 1-то двойст. лице въ ѣ́сма́, а множес. въ ѣ́смы: Я̃зъ и̇ о̀те́цъ ѣ́дино ѣ́сма́. Іωан. X. 30.

Минѫло продължавано.

ед. 1.	бѣахъ	или бѣахъ	бѣхъ
2. 3.	бѣаше	или бѣаше	бѣше

Digitized by Google

дв.	1.	бѣахове	или бѣяхове	бяхове
	2. 3.	бѣаста	или бѣяста	бяста
мн.	1.	бѣахомъ	или бѣяхомъ	бяхомъ
	2.	бѣасте	или бѣяште	бяште
	3.	бѣахѫ	или бѣяхѫ	бяхѫ -хѫ

Минѫло непредѣлно.

ед.	1.	бы́хъ бъıхъ	бы́хъ
	2.	бы бъı	бы́
	3.	бы и бы́сть	бы́
дв.	1.	бы́ховѣ —	бы́ховѣ
	2. 3.	бы́ста —	бы́ста
мн.	1.	бы́хомъ —	бы́хомъ
	2.	бы́сте —	бы́сте
	3.	бы́ша -ша	бы́ша -ша

Забѣл. Востоковъ пріема форма-тѫ бы́хъ за форма на преходяще-то време или, по нашему, на минѫло-то продължавано; слѣдователно той счита бы́хъ за една и тъзи форма съ бѣахъ и бяхъ, бяхъ: но туй на да ли е право. Наистина съ форма-та бы́хъ, навредъ стои преведено Латин. imperfectum и Грьц. παρατατικὸς (исконн бѣ слово, in principio erat Verbum, ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος): но туй не може са-пріе йоще за доказателство, защото εἰμὶ нѣма минѫло непредѣл. Ако форма-та бѣхъ бы была преходяще време, защо тя въ 2-то и 3-то един. лица нѣма бѣлѣга си ше, който въ старобългарскыя ѣзыкъ, както и въ новобългарскыя, е обыкновенна и неотмахвана принадлежность на 2-то и 3-то един. лица въ минѫло-то продължавано време или въ преходяще-то (по Востокова)? Сѫщо-то прилича да сакаже и за 3-то множ. лице, което отъ форма-та бѣхъ

Digitized by Google

вынѫгы са-ѥвява съ обыкновенныя бѣлѣгъ ША на минѫло-то непредѣлно (БѢША), а никога — съ обыкновенныя бѣлѣгъ ХѪ на продължавано-то (БѢХѪ - БѢХѪ). И тъй бѣхъ, въ образованье-то на формы-тѣ си 2-то и 3-то ѥдин. лица и 3-то множ., като показва направо сродство съ минѫло-то непредѣлно, а не съ продължавано-то, то прилича да са-прiѣме за мин. непредѣлно заѥдно съ БЫХЪ, а не за мин. продължавано. Но въ прiѣманье-то на двѣ-тѣ формы БѢХЪ и БЫХЪ за формы на минѫло-то непредѣлно, не трѣба да са-смѣсватъ ѥдна съ друга по значенiе-то, кога тѣ са-употребяватъ като самостоятеленъ глаголъ, а не като спомагателенъ. Отъ БЫТИ, като самостоятеленъ глаголъ, бѣхъ има сѫщо-то и въ новобългарскыя ѥзыкъ значенiе *бѣхъ* а не *бяхъ*, Грьц. ἦν, Лат. erat, а БЫХЪ значи — *станѫхъ* по нашему, Грьц. παρακείμενος γέγονα и ἀορ. ἐγενόμην, Лат. factus sum: и бы́сть сло́во дѣ́ло, *и станѫ слово-що дѣло;* въ томь животъ бѣ, и животъ бѣ свѣтъ человѣкомъ. ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων. in ipso vita erat, et vita erat lux hominum. Іоан. 1. с. 4. — и тѣмь бѣ са бышa, и безъ него нѵьто же небысть, ѥже бысть; πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν, ὃ γέγονεν. Omnia per ipsum facta sunt; et sine ipso factum est nihil, quod factum est. Споредъ туй значенiе на бѣхъ и бы́хъ прилича пьрво-то да ѥ отъ несвьршенъ видъ, а второ-то отъ свьршенъ.

Но кога БЫТИ са-употребява, като спомагателенъ глаголъ, тогазь бѣхъ и бы́хъ иматъ значенiе, както сега у насъ на *бѣхъ* и *былъ* —, съ разлика че — *былъ* — има историческо значенiе (вижь § 111. *в.* забѣл.): и бѣ написано еврѣйскы, грьцьскы, латинскы. Остр. ев. 220. — Бысть

Digitized by Google

ЧЛОВѢКЪ ПОСЛАНЪ ОТЪ БА. Остр. 1. *И бѣ написано* или *было написано... Бѣ проводенъ* или *былъ проводенъ отъ Бога человѣкъ.*

Бѫдѫще.

ед. бѫдѫ, бѹдѹ	*дв.* бѹдевѣ	*мн.* бѹдемъ
бѹдеши	бѹдета	бѹдете
бѹдетъ -ть	бѹдета	бѹдѹтъ -дѫть

Повелително наклоненіе.

ед. 1. —	*дв.* 1. бѫдевѣ	*мн.* 1. бѫдемъ
	бѹдевѣ	бѹдемъ
2. бѫди бѹди	2. 3. бѫдета	2. бѫдете
	бѹдетѣ	бѹдите

Съслагателно наклоненіе.

Минѫл. Непр. Бѫдѫще.

бы́хъ, бы́.. бы́лъ -ла́ -ло́.. бѫдѫ, бѹдѹ.. бы́лъ -ла -ло.

Забѣл. Въ съслагателно-то наклоненіе, което са-образова отъ БЪХЪ и отъ спрагателно-то причастіе, на непредѣлно-то време 1-то единст. лице вмѣсто БЪХЪ срѣща-са въ глаголица-та БЪМЪ и БНМЪ, 2-то и 3-то едн. — БИ вм. БЪ, а въ 3-то множ. лице вмѣсто БЪША упоребява-са и друга форма БѪ, която са-нахожда само въ най-древни-тѣ глаголскы паметници: АШТЕ НЄ БНМЪ ПРИШЪЛЪ И ГЛАГОЛАЛЪ, ГРѢХА НЄ БѪ НМѢЛИ. Гн, АШТЕ БИ БЫЛЪ СѢДЄ, НЄ БИ МОИ БРАТЪ ОУМРѢЛЪ. Ѭв. В. Григ. — **Просмраждѫтъ лица своѭ, да са бѪ явили человѣкомъ постѫштєса.**

§ 96. Глаголъ-тъ БЫТИ, като спомагателенъ глаголъ, играе важнѫ ролѭ въ глаголно-то измѣненіе: въ дѣйствителныя залогъ съ негова-та помощь и отъ спрагател. причастіе са-образова мин. непредѣлно и

Digitized by Google

бѫдѫще-то на съслагателно-то наклоненіе: **бѣхъ пришълъ, грѣха не бѣша имѣли, аште и грѣхъ бждетъ сътворилъ**; съ негова-та помощь и отъ спрягат. причастіе (или нѣкога и отъ причас. на настоящето) са-образоватъ сложны преминѫлы-тѣ или описателны-тѣ времена, въ изъявит. наклоненіе: **сътворилъ есмь, дадъ есй знаменіе, изгыблъ бѣхъ, бѣхъ оуча, бѣ спа**; а въ страдателныя залогъ той спомага въ спряганье-то на сичкы-тѣ времена, кога глаголъ-тъ са-спряга съставно.

ФОРМА НА СТРАДАТЕЛНЫЯ ЗАЛОГЪ.

§ 97. Форма-та на старобългарскы-тѣ глаголы отъ страдателенъ залогъ въ образованье-то си е сходна съ страдателна-та форма на новобългарскы-тѣ глаголы: тя или обыкновенно быва съставена отъ страдателно-то причастіе на спрягваныя глаголъ и отъ спомагателныя глаголъ **есмь** или **бѣхъ** -**ю**, или са-образова отъ форма-та на дѣйствителныя залогъ съ притурка-та на възвратно-то мѣстоименіе **са**: **бѣ же иоанъ облѣченъ власы кельбѫждн.** Остр. 255. **Иоанъ преданъ бысть.** тамъ 262. **вьсѣ оуже съвьршишася.** т. 293. **люте же злкоу томоу нмь же снъ человѣчь предаѥтся** Остр. 158.

§ 98. Спряганье-то на страдателны-тѣ глаголы, що са-образоватъ отъ дѣйствителны-тѣ съ притурка-та **са**, съ нищо не са-различава отъ спряганье-то на глаголы-тѣ отъ дѣйствителенъ залогъ; при неговы-тѣ формы на сичкы-тѣ времена само са-присъединява възвратно-то мѣстоименіе **са**: **несѫса -ѣши-**

Digitized by Google

сѧ.. несѣхсѧ -сѧ́хсѧ,... несо́хсѧ.., не́слсѧ ѣ́смь.., не́слсѧ бѣ́хъ.., нестѝсѧ бѣ́дѧ..; съконьчахсѧ, съконьчахомсѧ, съконьчалсѧ ѥсмь, съконьчалсѧ бѣхъ, съконьчажсѧ, сконьчаѥть сѧ. Тъй сѫщо са-спрягатъ и дѣйствителны-тѣ съ възвратно и съвзаимно значеніе глаголы, йоще и наричваны-тѣ отъ общій залогъ глаголы.

§ 99. Въ спряганье-то на страдателны-тѣ глаголы, що става съставно отъ спомагателенъ глаголъ и отъ страдателно причастіе, и въ него не са-виждатъ никаквы затрудненія нито особенности: защото въ него са-спряга само ѥдинъ спомагателенъ глаголъ, и при него са-прилага причастіе-то на настояще-то или на минѫло-то непред. време въ именителенъ падежь. И тъй въ глаголы отъ страдателенъ залогъ, спрягваны съставно, трѣба да са-забѣлѣжѫтъ особито страдателны-тѣ причастія.

Страдателны-тѣ причастія на настояще-то иматъ за бѣлѣгъ м съ предидѫща гласна ѣ или о въ пьрво-то спряженіе или въ спряженіе-то съ съединителна гласна ѣ, (дѣлаѥмъıн -мъ -мый -мь -маѫ -ма -моѥ -мо, глаго́лѣмый, несомъıн -аѫ -оѥ), а въ второ-то спряженіе или въ спряженіе-то съ съединителна гласна и иматъ м съ предидѫщѫ гласнѫ и (люби́мый -мь -мъıн -мъ -маѫ -ма -моѥ -мо, видимъıн..). Въ пьрво-то спряженіе причастія на ѥмый иматъ глаголы, които са-окончавятъ въ 1-то лице на настояще-то на ѫ-ю: бѫ бїю бїѥ́мый, а които са-окончаватъ на ѫ-ѧ иматъ гы на омъıн: ре-кѫ -кѧ рекомый, несѫ -сѧ несо́мый, клънѫ клънѧ

Digitized by Google

-номъıн; исключеніе са-забѣлѣжва само въ глаголы, които въ наст. сѣ на щж; тѣ вмѣсто омый иматъ емый: пишж -шѕ пи́шемый. Страдателны-тѣ причастія на мин. непредѣлно, както и въ новобългарскыя ѣзыкъ, иматъ за бѣлѣгъ н или т: бїе́нъ, клатъ. Буква-та т са-ѣевява въ глаголы, които иматъ окончателнѫ короннѫ гласнѫ или р: пи́тъ, възатъ пожрытъ. Но и тѣзи глаголы сѫ способны да прїематъ бѣлѣга н: распатъ и распненъ.

СПРЯЖЕНІЕ НА ГЛАГОЛЫ ОТЪ СТРАДАТЕЛЕНЪ ЗАЛОГЪ СЪ СПОМАГАТАЛЕНЪ ГЛАГОЛЪ.

а. Отъ несвьршенъ видъ.

Неопредѣлително наклоненіе.

Мѫж. р. бы́ти посыла́емѕ, жен. бы́ти посыла́емѣй, сред. бы́ти посыла́емо.

Забѣл. Въ неопредѣлит. наклоненіе причастіето въ мѫж. и женс. родъ вынѫгы са-употребява въ дателенъ падежъ, а въ срединя — въ именит.: подобаѥтъ сыноу ѹлъѣскоуоумоу прѣданоу бытн къ рѫцѣ ѹловѣкъ грѣшьникъ н распатоу бытн. — Можаше бо сѥ мѵро продано бытн на мънозѣ н дано бытн нищимъ.

Причастіе.

непр. наст.	пъл.	посылаемъıн	-ый	-маѫ	-маа	-моѥ -моѥ
	усѣч.	посылаемъ	-мь	-ма	-мо	
	пъл.	посыла́ный	-наѫ	-наа	-ноѥ	-ѥ
	усѣч.	посыланъ	-на	-но		

Digitized by Google

Изъявително наклонение.

Настояще.

посылаемъ -мь -ма -мо есмь или бывамъ -ю...

Минало

продължавано.		непредѣлно.	
посылаемь -емъ -ма -мо	бѣахъ, бяхъ или бываахъ -ахъ	посылаемъ -мь -ма -мо	бѣхъ бѣ..

Бждще.

посылаемъ -мь -ма -мо | бждж -ешн.. или имамъ мь быти...
бждѕ -еши имашъ быти...

Повелително Наклонение.

бжди - бѣди посылаемъ -емь...

в. Отъ свьршенъ видъ.

Неопредѣлително Наклонение.

мжж. р. посланоу - посланѕ быти, жен. посланѣй быти, сред. послано - послано быти.

Причастие.

пъл. посланъин -аа -ое -посланый -наж -ное
усѣч. посланъ -на -но - посланъ -на -но.

Изъявител. Наклонение.

Минало опредѣлено.

посланъ - посланъ -на -но есмь...

Минало непредѣлно.

посланъ - посланъ -на -но бѣхъ...

Бждще.

посланъ -на -но бждж.. или имамь быти.
посланъ -на -но бѣдѕ или имамъ быти.

Повелително наклонение.

бжди посланъ -на -но..., бѣди посланъ -а -о.

Digitized by Google

БЕЗЛИЧНЫ ГЛАГОЛЫ *).

§ 100. Безличны-тѣ глаголы иматъ формѫ, употребяванѫ само въ 3-то единст. лице, както и въ новобългарскыя езыкъ, по нѣкоѥ отъ горѣизложены тѣ спряженія. Таквызи глаголы сѫ: подоба́ѥтъ, довлѣ́ѥтъ, надлежи́тъ, дождѝтъ, гремѝтъ, слꙋча́ѥтсѧ, ключа́ѥтсѧ; тъй и нѣкои употребяваны съставно отъ нѣкоѥ качественно нарѣчіе и спомагателныя глаголъ бы́ти: лѣ́пъ ѥ́сть, го́дѣ ѥ́сть, оу҃го́дно ѥ́сть и другы нѣкои.

Ѥто единъ образъ и за тѣхъ.

1.) Настояще. Подоба́ѥтъ -ть. Минѫл. продълж. подобаѧ́ше -ба́ше. Мин. непредѣл. подоба́ло и подоба́ло бѣ

2.) Настояще. лѣ́пъ ѥ́сть. Минѫл. продълж. лѣпъ бѣ́ѧше, бѣ́ше, бѣ́ше. Минѫл. непредѣл. лѣ́пъ бы́ло и лѣ́пъ бѣ.

Тъй и другы-тѣ — сѣкый споредъ форма-та си относя-са, на коѥто спряженіе и на коята разредба принадлежи.

БѢЛѢЗЫ НА НАКЛОНЕНІЯ-ТА, ВРЕМЕНА-ТА И ЛИЦА-ТА.

§ 101. Като са-изложихѫ образы-тѣ на спряженія-та, представятъ-са тукъ въ общи изгледъ бѣлѣзы-тѣ на наклоненія-та, времена-та и лица-та.

---

*) Тъй са-наречены, не че са не употребяватъ въ никоѥ лице, но защото тѣ никога не прі҃ематъ за подлежаще ни нѣкоѥ отъ 3-тѣ лица, нито нѣкой предметъ.

Digitized by Google

Бѣлѣгъ или характеръ на неопредѣлителна-та форма ѥ — ти и ци, на супинумъ — тъ и ць, на повелително-то наклоненіѥ — и по сичкы-тѣ періоды, — ѣ само въ древность-та и ѥ само въ новыя періодъ. Бѣлѣзы на настояще-то (както и на бѫдѫщ.) време въ изъявително-то наклоненіѥ сѫ:

	за ѥдин.	*за двойств.*	*за множ.*
лица.	1. мь-мъ, ж-ѫ, ѫ-ю	1. вѣ	1. мъ-мы
	2. си или ши	2. та	2. тѥ
	3. ть-тъ	3. та, тѥ, тѣ	3. жть, ѫть, ать, ѭть

само въ новыя періодъ — ѫтъ, ютъ, атъ, ѧтъ.

Бѣлѣзы на минѫлы-тѣ времена въ изъявително-то накл. сѫ: х, с, ш.

Производство на времена-та.

§ 102. За да са-улесни изучванье-то на формы-тѣ въ спряженія-та, нужно ѥ да са-упознаѥ добрѣ производство-то на времена-та. За производство-то на времена-та трѣба да са-пріѥме за основа: 1) неопредѣлителна-та форма и 2) настояще-то време въ изъявително-то накл. Отъ пьрва-та происхождатъ: супинумъ, минѫлы-тѣ времена въ изъявит. наклоненіѥ и причастіѥ-то на непредѣлно-то време, а отъ второ-то са-образова повелит. наклоненіѥ и причастіѥ-то на настояще-то.

§ 103. Кога на неопредѣлителна-та форма бѣлѣгъ-тъ ти ѥ присъединенъ при глаголныя корень съ помощь-та на гласна, или самъ-си корень-тъ кога

Digitized by Google

са-окончава на гласна: тогази минѫло-то непредѣлно време са-образова съ просто премѣнуванье ти на хъ, т. е. вмѣсто бѣлѣга ти на неопредѣлит. форма, полагаса бѣлѣгъ-тъ хъ на минѫло-то непредѣлно време: зна́ти-зна́хъ, пи́ти-пи́хъ, клати-клахъ, грѣ́ти-грѣ́хъ, люби́ти-люби́хъ. А кога глаголны-тѣ корени, що са-окончаватъ на съгласна, са-съединяватъ съ бѣлѣга ти на неопредѣлително-то наклоненіе безъ помощь-та на гласна: тогази минѫло-то непред. време са-образова, като са-измѣни на неопредѣлителна-та форма бѣлѣгъ-тъ ти (ци) на охъ. Въ този случай коренна-та съгласна си-пріема пьрвыя видъ, ако и да бы са-измѣнила въ неопредѣлителната форма по законы-тѣ на благозвучіе-то (§ 14.): нести́-несо́хъ, кости́-кодо́хъ (код), плести́-плето́хъ (плет), пещи́-пеко́хъ (пек), тещи́-тето́хъ (тек), мощи́-мого́хъ (мог), врѣщи-врѣхохъ (врѣх).

§ 104. Окончанія-та ѫхъ -ахъ, клахъ -шахъ, които сѫ свойственны на минѫл. продължавано врем., присъединяватъ-са направо при окончателна-та коренна гласна. Ако ли корень-тъ са-окончава на съгласна, която въ неопредѣлит. наклоненіе направо са-присъединява съ ти, или на носова гласна, която предъ друга гласна са-разлага на ъı, ъм; то вмѣсто ѫхъ-ахъ, клахъ -шахъ поевява-са ѣхъ -шахъ: пити -пишахъ -и́хъ, знати знаѣхъ -а́хъ нести - несѣхъ -и́хъ, клати - кльнѣхъ -и́хъ, Глаголы-тѣ, които въ неопред. накл. иматъ бѣлѣга ци (вм. гти, кти), пріематъ ѫхъ като измѣнятъ г на ж, к на ч: моци-можѫхъ -а́хъ, тещи - течѫхъ -а́хъ. Тука, твърдѣ вѣроятно, ѫхъ

Digitized by Google

стои вмѣсто плхъ: инакъ нѣма отъ кадѣ да са-объясни измѣненіе-то г на ж и к на ч.

§ 105. Причастіе-то на минѫл. непредѣлно време образова-са, като премѣни ти на — вын-въ вый -вшїй въ онѣзи глаголы, които въ образованье-то на туй сѫщо време въ изъявит. наклоненіе измѣнуватъ ти на хъ (§ 103): знати - знавын -авъ -а́вый -а́вшїй -а́вшъ, пивын - пивъ пи́вшїй -вшъ, грѣвын -ѣвъ - грѣ́вшїй -ѣ́вшъ (мрѣти-мре́ти-мьрын - ме́рый -ме́ръ - ме́ршїй - ме́ршъ, защото гласна-та ѣ или є ѥ непостоянна), любити-любивын -и́вый -и́въ -и́вшїй -и́вшъ, кла́вый кла́въ -а́вшїй -а́вшъ (въ древность-та — кльнын-кльнъ на ын, защото са-разлага носова-та а въ ын). А въ глаголы-тѣ, които измѣнуваатъ ти на охъ, туй причастіе са-образова, като са-измѣни ти въ ын -ъ -ый -шїй -шъ, а глаголна-та коренна съгласна, ако ѥ измѣнена, пріѣма тукъ пьрвыя си видъ: нести - несын - несъ — не́сый-не́сшїй, кости (код) кодын кодъ - ко́дый - ко́дшїй - ко́дшъ, плести (плет) - плетын - плетъ пле́тый -тшїй, моцы (мог) могын - могъ -мо́гїй - мо́гъ - мо́гшїй -гшъ, влещи (влек) - влекын - влекъ вле́кїй - вле́къ -кшїй -кшъ. За другы-тѣ съкратены формы на туй причастіе казаса по горѣ во второ-то спряженіе забѣлѣж. 1.

Тъй сѫщо са-образова и спрягателно-то причастіе, като измѣнува и въ два-та речены случаи ти на лъ -ла -ло за ѥдин. число, ли -(лы за жен. ла за ср. древ.) за множ., съ исключеніе — дѣто коренныть окончателны съгласны д, т —, по законы-тѣ на благозвучіе-то (§ 14. — 1.), са-отмахватъ предъ лъ

Digitized by Google

-ла -ло: пи́ти -пи́лъ -ла -ло - пи́ли -лы -ла; зна́ти -зна́лъ, клати - клалъ, горѣ́ти -горѣ́лъ, мрѣти-мрѣ́ти - мрьлъ-ме́рлъ, моли́ти-моли́лъ, нести - не́слъ, вести (вед) - ве́лъ, бости (бод) - бо́лъ, плести (плет) - пле́лъ, усти (ыст)-ыслъ-ысла-ысло - че́лъ-чла́-чло́-множ. ысли-ыслы-ысла-чли, моцѝ (мог) - мо́глъ, пецѝ (пек) - пе́клъ.

§ 106. Отъ неопредѣлителна-та форма происхожда сѫщо и супинумъ или неопредѣлителна-та достигателна форма, чрезъ измѣненіе-то на и въ ъ и (въ ь послѣ ц): дѣлати - дѣлатъ, нести - нестъ, пецѝ пецъ.

§ 107. Отъ 2-то лице на настояще-то време образова-са повелително-то наклоненіе въ първо-то спряженіе, като измѣнува окончаніе-то ешн на и, а въ второ-то — отъ окончаніе-то иши, като отмахва ши: несе́ши - неси́, пиѣши -пии, зна́еши-зна́й, лю́биши-люби́, зри́ши - зри́, хо́диши-ходи́.

§ 108. Отъ 3-то множ. лице на настояще-то образова-са на причастіе-то наст. време, като са-измѣнятъ ѫть, ать, ѧть на ѫи или а, а ѫть на ы (въ древность-та), а въ новыя періодъ ютъ, атъ=(ѧтъ) на ай - ащій, атъ на ай-ащій, а ѕтъ на ый-ѕщій: дѣлаѫть -ютъ-дѣлаѧи -дѣлай -ющій, стоѫть -а́тъ-стоѧи-стои-стоа́й -а́щій, лежать-лежа́тъ-лежаи-лежа-лежа́й - лежа́щій - лежа-лежа́щъ, несѫть несѕтъ несыи - несы-несы́й-несѕщій-несы-несѕщъ.

Забѣл. За съставянье-то на бѫдще-то на глаголы отъ несвьрш. видъ въ изъявително-то наклоненіе и за съставянье-то на съслагателно-то наклоненіе

каза-са по горѣ, както и за съставны-тѣ премнѫлы времена въ изъявително-то наклоненіе (§ 81. 1. 2.).

ГЛАВА V.

ЗА ПРИЧАСТІЕ-ТО.

§ 109. *Причастія-та сѫ думы*; които отъ една страна участвуватъ, по формы-тѣ и по значеніе-то си, въ глаголы-тѣ, отъ които происхождатъ, а отъ друга — въ прилагателны-тѣ имена, като що означаватъ (съ измѣняваны типове по родове, числа и падежи) дѣйствіе или състоніе принадлежаще на предметъ; за туй тѣ са-наричатъ *дѣйствены прилагателны*. За тѣхно-то участіе въ глаголы-тѣ, каза-са колко-то трѣба, а тукъ, за участіе-то имъ въ прилагателны-тѣ имена, предлага са-единъ образъ за типическы-тѣ имъ измѣненія по родове, числа и падежи.

I. Пълна форма.

Единствено.

		мѫж.	*жен.*	*сред.*
и.	наст.	знаѭн -аѩй -ющій	знаѭщиꙗ знаю́щаꙗ	знаѭщеѥ -ющее
в.	наст.	могѫн -іѩй -я́щій	могѫщиꙗ -я́щаꙗ	могѫщеѥ -я́щее
и.	непр.	знавъш -вшій	знавъшиꙗ зна́вшаꙗ	знавъшеѥ зна́вшее
в.	непр.	могъш мо́гій -гшій	могъшиꙗ мо́гшаꙗ	могъшеѥ мо́гшее

Digitized by Google

род.	знаѭщаагo -ющагѡ	знаѭщиꙗ -ющїѧ	сѫщо като въ мѫж. родъ
	могѫщаагo -гѧ́щагѡ	могѫщиꙗ -гѧ́щїѧ	
	знавъшаагo -вшагѡ	знавъшиꙗ -вшїѧ	
	могъшаагo -гшагѡ	могъшиꙗ -гшїѧ	

тъй и други-тѣ падежи скланятъ-са по образа ни-щїй въ прилагателны-тѣ; сѫщо и двойственно-то число и множественно-то неотмѣнно.

II. Усѣчена форма.

Единствено.

	мѫж.	*жен.*	*сред.*
и. з.	знаѧ -ѧ -ющъ	знаѭщи -ющи	знаѧ -ѧ
	могы могѧ́щъ	могѫщи -гѧ́щи	могы
	знавъ знáвшъ	знавъши -вши	знавъ
	могъ мóгшъ	могъши -гши	могъ
р.	знаѭща -ющa	знаѭща -ющи	сѫщо като въ мѫж. родъ
	могѫща -гѧ́щa	могѫща -гѧ́щи	
	знавъша -вшa	знавъша -вши	
	могъша -гшa	могъша -гши	

другы-тѣ падежи и двойственно-то — по ни́щъ точно.

Множествено.

и. з.	знаѭщѥ -ющѥ	знаѭща -ющи	знаѭща -ющa
	могѫщѥ -гѧ́щѥ	могѫща -гѧ́щи	могѫща -гѧ́щa
	знавъшѥ -вшѥ	знавъша -вши	знавъша -вшa
	могъшѥ мóгшѥ	могъша -гши	могъша -гшa

р. знаѭщь -ющъ, могѫщь -гѧ́щъ, знавъшь -вшъ, могъшь -гшъ и други-тѣ падежи неотмѣнно по ни́щи.

Забѣл. Въ древность-та дател. множ. съ усѣчена форма има — щемъ за мѫж. и сред. родъ, а за жен. — щамъ, и твор. единн. за мѫж. и сред. родъ — щьмь.

Digitized by Google

Тъй и страдателны-тѣ причастія на: ѥмъ-мый - мъ-мь, ѧмъ-нъ - тъмъ-тъ склонятъ-са правилно по пълна-та и усѣчена-та форма на твърдо-то склоненіе на прилагателны-тѣ.

ГЛАВА VI.

ЗА НАРѢЧІѢ-ТО.

§ 110. *Нарѣчія-та*, както и въ новобългарскыя ѩзыкъ, поставять-са въ рѣчь-та при прилагателны имена, при глаголы и при сѫщи пакъ нарѣчія, за поточно-то имъ опредѣляванье. По значеніе-то си тѣ въ рѣчь-та са-употребяватъ трояко:

I. За да покажѫтъ обстоятелство на какво-да-ѥ, по въпросы-тѣ: ка́кѡ? коли́жды? когда́? гдѣ́?

II. За да опредѣлѭтъ точность на нѣщо, по въпроса: воистинѫ ли?

III. За опредѣляванье на качественна мѣрка, по вопроса: къ како́й мѣ́рѣ?

§ 111. Обстоятелственны-тѣ нарѣчія показватъ:

1. *Качество*, по въпроса: ка́кѡ? или каки́мъ ѻ́бразомъ? напр. та́кѡ, и҃на́кѡ, и҃на́чѥ, до́брѣ́, злѣ́, пра́вѡ, и҃на́кѡ, кѹ́пнѡ, вкѹ́пѣ́, ра́внѡ, напра́сно, нечя́мнѡ, ско́рѡ, ме́дленнѡ, наро́чнѡ, тѧ́нѥ, сла́дкѡ-сла́дцѣ́, го́ркѡ-го́рцѣ́ и другы таквызи.

2. *Количество*, по въпросы тѣ: коли́кѡ? коли́жды? или ча́стѡ ли? на прим. толи́кѡ, е҆ли́кѡ, ма́лѡ-вма́лѣ́, мно́гѡ, е҆ди́ножды, два́жды, три́жды,

Digitized by Google

вторицею, седмерицею многажды, (мъногашѣди въ древность-та), множицею, многократно, частю, рѣдко, нѣдиножды, николико и другы таквызи.

3. *Време*, по въпросы-тѣ: *а)* когдѣ? — нынѣ, днесь, вчерѣ, заутра, всегдѣ, вынѣ, дрѣвле, вначалѣ давно, присно, прежде, послѣ, никогдѣ и другы таквызи. *б)* докольѣ? — досель, дотолѣ, досѣлѣ, до сѣлѣ, до нынѣ и другы.

При временны-тѣ нарѣчія са-спричитатъ и тѣзи, що показватъ: *начало* на дѣйствіе-то — оужѣ, *продължаванье* — ещѣ, и *повтореніе* — пакы.

4. *Мѣсто* по въпросы-тѣ: *а)* гдѣ? — здѣ, тамо, вездѣ, ондѣ, йндѣ, внѣ, внѣтрь, горѣ, долѣ, далече, низъ, йндѣ, нигдѣ и др. *б)* откудъ? — сюдъ, отсюдъ, тондѣ, онюдже, овсюдъ, свыше, снизъ, извнѣ, извнѣтрь, издалече и др. *в)* камо? — тамо, амо, овамо, онамо, конъ, сѣмо, аможе, никамо и друг. так.

§ 112. Нарѣчія, които опредѣляватъ точность на що-да-ю, сѫ: *а) Вопросителны*: вскоюю? оужели? неоужели? *б) Утвърдителны*: ей, воистинѣ, точно, даже. *в) Предположителны*: ѣдѣ, ѣдали. *г) Отрицателны*: не, ни, онюдъ. *д) Ограничителны*: токмо, только.

§ 113. Нарѣчія, що опредѣляватъ качественнѫ мѣркѫ сѫ:

1. Що усилватъ утвърденье-то: — *а)* Въ положителна стьпень: зѣло, весма, паче, вельми, доволно, наробно. *б)* Въ сравнителна стьпень: лишше,

Digitized by Google

вя́щше, вы́ше, мно́жае, и҃зли́ха, несравне́нно, сѵгѵ́бко, трегѵ́бко. *в*) Въ превъсходна стьпень: на́й, все́, найпа́че.

2. Що усилватъ отрицаніе-то: ковсѣ, соксѣмъ нима́ло, николи́ко, николи́же, не́же, не́жели.

3. Що ослабятъ и ограничаватъ утвърденіе-то и отрицаніе-то: е҃ле, е҃два́, не́гли, немно́го, ѿча́сти, почтѝ.

§ 114. Има нѣкои нарѣчія, които управляватъ падежи, и затуй са-смѣсватъ въ грамматикы-тѣ съ предлозы-тѣ; таквызи сѫ: сквозѣ́, ра́звѣ, ми́мо, внѣ́, во́нъ, верхѫ, кли́зъ, па́че, пре́жде, кромѣ́, дѣ́ла, дѣ́лма, по́длѣ, вмѣ́сто, вну́трь, вслѣ́дъ, вскра́й, о҃́крестъ, посредѣ́, пра́мо, проти́вѫ, сѫпроти́вѫ сопроти́въ, междѫ.

ГЛАВА VII.

ЗА ПРЕДЛОГА.

§ 115. *Предлозы-тѣ*, както и въ сегашнія ни языкъ, употребяватъ-са предъ другы-тѣ думы, отдѣлно или сложно, въ разны значенія.

а) Отдѣлно поставяны предъ имена и мѣстоименія, предлозы-тѣ спомагатъ на падежи-тѣ за да покажатъ по-ясно отношенія-та между предметы-тѣ.

б) Сложены съ глаголы, показватъ направленіе-то или и доизвършанье-то на дѣйствіе-то имъ (вижь по горѣ § 74. 1). 2). 3). Забѣл. 1.).

Digitized by Google

§ 116. Отъ предлозы-тѣ едны сѫ въ употребеніе само сложны, а другы — и отдѣлны, и сложны.

а) Само сложны сѫ: вы- = (во, въ), на- = (по), пра-, про-, пре-, разъ-.

б) И отдѣлны, и сложны сѫ: оу҃, до, съ и со = (de) или (cum), отъ - ѿ, йзъ, къ и ко, къзъ и возъ, безъ, при, чрезъ, ѡ҃, въ и во, на, подъ, надъ, предъ, по, за.

ГЛАВА VIII.

ЗА СЪЮЗА.

§ 117. *Съюзы-тѣ* служѫтъ въ рѣчь-та или за съединяванье или за раздѣлянье на отдѣлны думы и на цѣлы предложенія, напр. а҃же слы҃шите и҃ видите; а҃зъ читаю, ты҃ же спи҃ши; ты҃ ли е҃си гр҃дый, и҃ли и҃ного ча҃емъ?

§ 118. Съюзы-тѣ по значеніе-то си бываѭтъ:

1) *Съединителны*: и҃, не то҃чїю — но и҃, не то҃кмѡ — но и҃, при то҃мъ, при се҃мъ, дабы҃, та҃кожде и҃, кромѣ тогѡ̀ . .

2) *Раздѣлителны*: и҃ли, ли, ли҃бо, ни҃, нижѐ.

3) *Противителны*: а҃, же, оу҃бѡ — же (μὲν δὲ), но, о҃дна҃кѡ, о҃ба҃че.

4. *Условны*: а҃ще — то, а҃ще бы — то бы.

5) *Послѣдователны*: е҃гда҃ — тогда҃, когда҃, внегда҃.

6) *Устрашителны*: поне҃, а҃ще и҃ — о҃ба҃че, хотя҃ -но.

7) *Причинны*: бо, и҃бо, зане҃, зане҃же, поне҃же.

Digitized by Google

8) *Сравнителны*: ѩкѡ — тѧкѡ, тако́жде — ѧ̃ки ѩкоже — тако́же.

9) *Заключителны*: оу̃бо, про́чее, тѣ́мже.

Забѣл. Съюзи̇ сили̇ имать и нѣкои мѣстоименія и нарѣчія: ѩже-ѩже-ѣ̃же, тили́къ-ѣли́къ, тако́къ — ѩко́къ, ѩдѣ́же, ѿнюдѹ́же, ѣгда̀, кнегда̀.

ГЛАВА IX.

ЗА МЕЖДОМЕТІЕ-ТО.

§ 119. *Междомешія* сѫ нѣкои краткы просты звукове: а̃, ѡ̃, оу̃, сѝ, ѡ̃ѝ, ѣ̃ѝ, ха, — и нѣкои сложны оу̃а̀, а̂ѹ̀, хѝѝ, а̃хъ, ѳ̃хъ, оу̃кы̀, го́ре и другы нѣк., употребяваны въ рѣчь-та за показванье на внезапны чувствованія, подбудены отъ силны душевны страсти, като отъ радость, скърбь и проч. Но съ таквози значеніе нѣкога са-употребяватъ и: имена сѫщест. — кѣда̀! го́ре! —; мѣстоименіе — что̀! —; повелител. наклоненіе — слы́ши! зрѝ! да́ждь то кгъ! —; нарѣчія — кла́го! кла́гоже! ко́ль! —; частицы, чрезъ които са-съставятъ съслагателно-то и желателно-то наклоненія: да! ѡ̃ да! да бы! ѡ̃ да бы!

Забѣл. 1. Въ старобългарскыя ѩзыкъ са-срѣщатъ по-часто слѣдующи-тѣ междометія: оу̃вы́ мнѣ̀ гди, гди, ѩкѡ ви́дѣхъ а̃ггела гднѧ лице́мъ къ лицѹ̀. Суд. VI. 22. — оу̃а̀ разорѧ́ѩ. цѣ́рковь, и̂ трѧмѝ дѣ́нми, созидаѧ́ѩ ю̆. Марк. XV. 29. — го́ре ка́мъ насыщѣ́нніи нынѣ̀... го́ре, ѣгда̀ до́брѣ̀ рекѹ́ть вамъ всѝ

Digitized by Google

человѣцы. Лук. VI. 25, 26. — горе мнѣ, ꙗкѡ ѝсчезаетъ дꙋша моѧ надъ оꙋбіѣнными. Іерем. IV. 31. — а҃ще бо нечестивъ бꙋдꙋ, лютѣ мнѣ. Іов. X. 15. — оꙋ лютѣ мнѣ, понеже быхъ ꙗки собирающій слама на жатвѣ. Мих. VII. 1. — ѡ҃ лютѣ мнѣ! ѡ҃ лютѣ мнѣ! ꙗкѡ приложи гдь трꙋдъ к' болѣзни моей. Іерем. XLV. 3.

Въ Изборника 1073 год. и въ Іоанна Лѣствичника XII. в. срѣща-са междометіе-то ѡꙋхъ; тъй нарѣдко са-вижда въ стары-тѣ актове и междометіе-то ѡхъ. И едно-то и друго-то съотвѣтствуватъ на междометіе-то лютѣ мнѣ!

— слышите нынѣ глющіи. Іак. IV 13. — пріидите нынѣ богатіи. Мат. V. 1. (age, esse, ἄγε). — Въ древность-та са-пахожда — и колѣ.

— сѐ бо цртвіе бжіе внꙋтрь васъ ѐсть. Лук. XVII. 21. и рекꙋтъ, сѐ здѣ, или, сѐ ѡ҃ндѣ. Мат. стр. 23.

— да бꙋдꙋтъ милости вилікагѡ бга... ѡ҃ да бысте малѡ потерпѣли безꙋмію моемꙋ. 2. Коринѳ. XI. 1. да бы исправилисѧ пꙋтіе мои. Псал. CXVIII. 6. ѡ҃ дабы ѡ҃стѣчени были развращающіи васъ. Галат. V. 12.

Забѣл. 2. Въ неизмѣнявани-тѣ части древнье-то правописаніе не са-помѣсти, като що може и то лесно да са-въобрази отъ щото са-каза и за него въ измѣнявани-тѣ части.

Digitized by Google

ПРИТУРКА

на

ПЬРВА-ТА ЧАСТЬ.

ЗА ПРОИЗВОДСТВО-ТО ИЛИ ОБРАЗОВАНЬЕ-ТО НА ДУМЫ-ТѢ.

§ 120. Образованье-то на думы-тѣ съдържава: — *а.* производство на думы-тѣ отъ тѣхны-тѣ корени, или на ѥдна дума отъ друга, — *б.* слаганье-то на думы-тѣ. По пьрво-то са-ѥвяватъ думы-тѣ *пьрвообразны* и *производны* (§ 11.), а по второто — *прости* и *сложны* (§ 12.).

а. Производство на думы-тѣ.

§ 121. Корени-тѣ на думы-тѣ въ старобългарскыя ѥзыкъ, както и въ сегашнія ни, раздѣлятъ-са на: 1) *знаменателны* или *глаголны*, изъ които са-образоватъ сичкы-тѣ знаменателны части на рѣчьта (отъ — пи, жик, цѣл, оум, дѫг происхождатъ — пи́ти, жи́ти - жи́къ - живы́й, цѣ́лъ - цѣли́ти - цѣлѣ́ти, оу̑мъ - оу̑менъ - оу̑мный - оу̑мѣти, неджгъ - неджжынъ) и 2) *служебны* или *мѣстоименны*, отъ които са-произвождатъ служебны-тѣ части нарѣчьта, като: мѣстоименія, съюзы, предлозы и нѣкои отъ нарѣчія-та — (отъ къ, чь, дѣ произвождатъ-са: къто, чьто, какъ, дѣка).

§ 122. Корени-тѣ на старобългарскыя ѥзыкъ, както и у насъ сега, иматъ отъ ѥдна до четыри буквы, и по туй тѣ са-раздѣлятъ на три разредбы:

Digitized by Google

а. на корени отъ єдна гласна, или отъ єдна съгласна съсъ гласна: и, оу, о, тъ, сь, кл, бы;

б. на корени отъ двѣ съгласны съ єдна гласна: вид, пис, нес, тек, лег,

и *в.* на корени отъ три или четыри съгласны съ єдна гласна: дрѣм(ати), лоб(зати), сквоз(ѣ), строп(ъ). По́-тънко изброяванье на корени-тѣ нахожда-са въ граматика-та на Добровскы и въ „Radices Linguae Slovenicae veteris dialecti.“ Миклошича.

§ 123. Образованые-то на глаголы-тѣ отъ кореня имъ става, както и въ новобългарскыя ни єзыкъ, като са-прилагатъ глаголны-тѣ формы при глаголныя корень или направо т. е. безъ помощь-та на гласна да(ти), нес(ти), или посредственно, съ помощь-та на гласна пис(а)ти; сѫщи-тѣ производственны буквы: а, ѫ, и, ѣ, иж-ив, ова, употребяватъ-са и при производотво-то на глаголы отъ корени-тѣ на другы думы — и съсъ сѫщи-тѣ отличителны означенія.

зовж (зъв(ати)	оуѫ оуѫѣти	*умѣѭ*
сѣж сѣ(ѫти)	доух доуѫѫти	*духнѫ*
годж оу)год(ити)	соух со́хнѫти	*съхнѫ*
говѣж гов(ѣти)	мил ми́ловати	*жилвамъ*
гърмж грѣм(ѣти)	рад ра́доватисѧ	*радвам-са*

§ 124. Образованье-то на сѫществителны-тѣ имена отъ корени-тѣ имъ става, като са-притури при кореня имъ третьелично-то мѣстоименіе, което въ този случай за мѫжкыя родъ, освень въ форма-та

Digitized by Google

си-й — ievява-са и видъ на ъ и ь, въ жен. родъ — а и ѧ, въ сред. родъ — ѥ и о: раи, знои, домъ, гость, вода, баня= ня, море, село.

А производство-то на съществителны не отъ кореня имъ, но отъ другы части нарѣчь-та, става и чревъ притурка-та на разны производственны, или и спомагателны буквы и слогове, като: ар, тыр, тел, ен, ик, ил, ал, ств, ищ, ын, ост, от, тв, и другы, които и въ сегашнія ни езыкъ, поставены между кореня и третьелично-то мѣстоименіе, показватъ по тънко характера на изреквано-то понятіе: рыб(ар)ь, пас-(тыр)ь, зри(тел)ь, грѣш(ен)ъ грѣш(ник)ъ, свѣ-(тил)о, забр(ал)о, цар(ств)о, събор(ищ)ѥ скат-(ын)а, юн(ост)ь, добр(от)а жер(тв)а. Но тѣзи, тъй съставяны спомагателны окончанія, ако и назначаваны отъ нѣкои, че опредѣляватъ особито значеніе на понятіе-то, вынагы не са-сбѫждатъ въ свое-то опредѣленіе: нерѣдко ядны и тѣзи окончанія са-ievяватъ и въ думы, що означаватъ лице или вещь, и въ думы, що означаватъ отвлеченно понятіе, напр. рабыня и скатыня, пѣстыня и книгиня, слѣхъ и послѣхъ, сырота и простота, жрѣцъ и кѣнѣцъ, конѣцъ и близнѣцъ, въстокъ и ѣтрокъ.

§ 125. Образованье-то на прилагателны-тѣ извърша-са, както и на съществителны-тѣ, т. е., като са-притури при корень-тъ третьелично-то мѣстоименіе, или и чревъ внасянье-то на спомагателны буквы: новый-новъ, вѣлїй, правый-правъ-(правда същест.) - правьдьнын, (грѣх) грѣшный.

Сномагателны или производственны буквы при

Digitized by Google

старобългарскы-тѣ прилагателны са-виждатъ тѣзи единадесеть — н, в, м, н, л, р, к, т, ш, ч, щ —, които сѫ и при новобългарскы-тѣ; сѣка отъ тѣхъ, както и у насъ, придаватъ различны тънкы отчьртанія въ значеніе-то на прилагателно-то: тъй напримѣръ: страхли́вый (страх), страшный, страше́нъ; гни́лый (гни), лѣни́вый (лѣн), клѣда́вый (клѣд), рога́тый (рог), ко́кскїй (кон), сѫдебенъ-сѫде́бный (сѫд), дне́шнїй (дьн), ще́дрый (щед), крѣпкїй (крѣп), ло́вчїй (лов), вѣщїй (вѣд).

Образованье-то на прилагателны-тѣ изобщо е много по-опредѣлено, нежели образованье-то на сѫществителны-тѣ: сичкы-тѣ тѣхны окончанія може да са-пріемнѫтъ или 1. *за мѣстоименны* — но́въ - но́вый, крѣпъкъ, сладъкъ, дрѣзкъ, или 2. за *падежны*: Архиерео́въ (оударь раба Архиерео́ка), или 3. за *причастны* — неключимын (неключимаго раба въврьзете въ тьмѫ кромѣшнѫѭ), здрѣлын -лъ - (здрѣти), гнилын -лъ (гнити).

Забѣлѣжка. Отъ образованье-то на сѫществителны-тѣ и повече на прилагателны-тѣ имена отъ кореня имъ и отъ притурка-та въ края имъ на древньето третьелично мѣстоименіе — н, ѧ, ѥ, — съ членно значеніе, види-са да води порѣкло-то си и въ новобългарскыя ни езыкъ членъ-тъ — *тъ* или *а* за мѫжк. родъ, *та* за женскыя, *то* за среднія въ единст. число, и — *ти* за мѫжк. и женс. родъ, *та* за средн. родъ въ множест. число. Каза-са въ § 63. Забѣл. 2., че древньето опредѣлително мѣстоименіе — тъ, та, то — застѫпило мѣсто-то на третьелично-то мѣстоименіе — н, ѧ, ѥ — йоще въ сама-та древность; но и у насъ сега то

Digitized by Google

сѫщо мѣстоименіе са-употребява за третьелично въ именителны-тѣ единственны падежи — *той, тя, то*, — и въ множест. — *тѣ, тѣхъ, тѣмъ* и за три-тѣ рода. Отъ туй произлѣзва, че, както въ древность-та форма та — Н, Ѧ, Ѥ — пріѣла употребеніе въ края на прилагателны-тѣ имена, като за членъ, за да бы тѣ са-различавали, кога означаватъ опредѣленѫ идеѫ (вижь § 38. Забѣл. 1. и § 168. *г.*), тъй и сега у насъ употребявано-то третьелично мѣстоименіе въ усѣчена-та си форма — *тъ, та, то, тѣ, та* — заетжпило членно-то мѣсто на древнье-то — Н, Ѧ, Ѥ, не само слѣдъ прилагателны, но и слѣдъ сѫществителны имена, наприм. вмѣсто НОВЪІН, НОВАѦ, НОВОЄ сега употребявамы *новый -тъ, нова-та, ново-то*. Но тукъ са-види, че туй замѣстянье са-оправдава напълно само за женск. и средній родъ, а колкото за мѫжкыя — не напълно.

Въ мѫжкыя родъ замѣстянье-то на форма-та — *тъ* вмѣсто древня-та — Н — не са-види напълно оправдавано, защото при произношеніе-то и въ края на сѫществителны-тѣ и повече на прилагателны-тѣ имена срѣща-са не малко затрудненіе (*плешъ-тъ, царь-тъ, рецей-тъ, правый-тъ, синій-тъ*). Отъ друга страна пѫкъ, като гледамы, че, за улесненіе на туй затрудненіе, ѣзыкъ-тъ ѣстественно вкарва предъ — *тъ*-звука — *а* — (както са и пише отъ нѣкои наши учены: *плешъ-ашъ, царь-ашъ, рецей-ашъ, правый-ашъ, синій-ашъ*) и — че този звукъ самичькъ и безъ форма-та — *тъ* — твьрдѣ достатъчно изреква членнѫ-тѫ идеѫ доро съ голѣма гладкость и леснина въ изговарянье-то (*плеша, царя, рецея, правыя, синия*), отъ туй са-дава намъ поводъ да помыслимъ: — 1) че сѫща-та свойственна на ѣзыса ни членна форма за мѫжкыя родъ въ единственно-то число не са-мо-

Digitized by Google

казва да е — *шъ*, като насилственно употребявана само по аналогія на формы-тѣ — *ша*, *що*; 2) че езыкъ-тъ ни види-са да е задържалъ за този родъ древнѫ-тѫ формѫ — Н (й), употребяванѫ сега частно въ нѣкои изрекванья (*новый завѣшъ*, *древній міръ* и друг.), а изобщо усилванѫ въ по-отворена-та и по-пълногласна — *а* — или въ йотирована-та й — Ѧ=*я* (вижь § 13, стран. 23, забѣл.); 3) че употребеніе-то на този усилвана членна форма езыкъ-тъ изысква — на — *а* — слѣно съ окончаніе-то — ъ — въ сѫществителны имена, на Ѧ=*я* тоже слѣно въ края на сѫществителны съ окончаніе — й или ь, — а въ края на прилагателны съ форма — ый їй — само усилвана древня-та — Н (й) — въ Ѧ=я: (*сшола*, *славея*, *царя*, *правыя*, *днешнія*).

При сичко туй, при общеупотребявана-та днесь въ писменность-та ни членна форма — *шъ* или *ашъ*, явно са-види, че ный употребявамы двоенъ и троенъ членъ, наприм.: *новый-шъ*, *днешній-тъ*, тукъ сѫ два члена: древня-та форма — Н (й) — и насилственно употребявана-та — *шъ*; сѫщо въ употребеніе-то — *плодъ-ашъ*, *пастырь-ашъ*, *славей-ашъ* — пишѫтъ-са два члена: усилена-та древня форма — Н (й) въ — *а* — и на сила употребявана-та — *шъ*; а въ употребеніе-то — *новый-ашъ*, *синій-ашъ* — стоѫтъ три члена: древня-та форма — Н (й) —, усилена-та й — *а* — и насилственно употребявана-та — *шъ*. Отъ туй таквози разно игранье на тъзи членна форма въ днешня-та ни писменность ражда-са за наши-тѣ учены въпросъ — „Кое отъ двѣ-тѣ прилича да е по-свойственно за употребеніе въ пишимыя ни езыкъ: двоенъ и троенъ ли членъ съ затрудненіе въ изговарянье-то, или само единъ, който самичькъ достатъчно изреква членнѫ-

Digitized by Google

тѫ идеѫ, доро и съ голѣма гладкость и безъ никакво затрудненіе въ изговарянье-то?“

Въ този-си мой трудъ азъ само съобщавамъ на наши-тѣ учены туй свое мнѣніе, безъ да го приспособѫ на дѣло, (овсень въ косвенны-тѣ падежи) съ намѣреніе да бы сѣкый отъ тѣхъ го зелъ въ разсѫжданье и тъй да бы съгласно са-рѣшилъ предлаганый-тъ имъ въпросъ.

Сѫщо мыслѫ и за употребеніе-то на членна-та форма — *шѣ* — за мѫжк. и женскый родъ въ множест. число да не по-свойственно на езыка ни, нежели употребявана-та отъ *Пловдивска-та школа* — *ши, шы* —, съ разлика на родове-тѣ по старо-то правописаніе, което съвсѣмъ не съответствува на днешнье-то ни произношеніе въ окончанія-та (вижь § 20, стран. 31, забѣл. 2., споредъ което приличало бы и за два-та рода по-добрѣ да са-употребява — *шы*). Че форма-та — *шѣ* по-прилича да е свойственна на езыка ни, подтвьрдьва-са отъ слѣдующи-тѣ: 1) дѣто тя обѣема и двѣ-тѣ обширно употребяваны въ езыка ни произношенія — *ше* и *шя* — (вижь § 136. забѣл. 2.): *орачи шѣ, ризы-шѣ*, вм. *орачи-ше, ризы-ше* или *орачи-шя, ризы-шя*; 2) дѣто езыкъ-тъ ни употребява третьеличнo-то мѣстоименіе (що е сѫщій-тъ членъ) въ множест. число — *шѣ, шѣхъ, шѣмъ* и за три-тѣ рода, а не — *ши, шихъ, шимъ*, нити — *шы, шыхъ, шымъ: шѣ додохѫ, шѣмъ казихъ, за шѣхъ говорѣкшъ*; 3) дѣто тъзи форма -тъ, та, то — и въ сама-та древность има въ окончанія-та си свойствено употребеніе-то на гласна-та ѣ, ако и неправилно (вижь § 66, стран. 86, и § 44, 2, стран. 69): тѣмь, тѣхъ, тѣмъ, тѣми.

§ 126. За образованье-то на сравнителны-тѣ стьпени са-каза въ (§ 46. 47. 48. 49. и 50.)

§ 127. Образованье-то на просто-числителны-

Digitized by Google

тѣ пьрвоначалны десеть юединичны става, както и у насъ сега: въ тѣхъ сѫщо при кореня са-придаватъ или мѣстоименны окончанія: дъка дкѧ, чєтырє, или са-вставятъ и производственны-тѣ буквы: н, м, т: юєдинъ, сє́дмь, осмь, пать, дєкать, дє́сать. Производстенны-тѣ м и т Павскый остроумно признава за останѫлы въ славенскыя юзыкъ бѣлѣзы отъ превъсходна стьпень на сродны-тѣ съ него юзыци: латин. — timus, simus, грьц. — τατος —, thamas санскрит.

Образованье-то на редовны-тѣ числит. извьршаса сѫщо, както и въ новобългарскыя ни юзыкъ, чрезъ прилаганье-то на третьелично-то мѣстоименіе — н, м, є: трє́тїй, пятын, сєдмын.

Забѣл. Въ редовны-тѣ числителны са-нахождатъ на превъсходна стьпень бѣлѣзы: м, т, освень въ — кторын —, което въ производственна-та буква спазило бѣлѣгъ на сравн. стьпень — τερος — грьц., tharas — санскрит.

§ 128. Въ образованье-то на старобългарскытѣ пьрвообразны мѣстоименія служѫтъ сѫщи-тѣ корени, които сѫ и у насъ (мъ, аз, к, св, н, тъ, св, с, ов, нн, сам). Тъй и въ производны-тѣ мѣстоименія са-виждатъ, както въ старобългарскыя, тъй и въ сегашнія ни юзыкъ сѫщи-тѣ производственны буквы: н, ак, ов, ынк: сн, ыкын, таковын, селнкъ=толнкъ.

§ 129. Нарѣчія-та въ образованіе-то си или състоѫтъ изъ чисты корени (оу-жє, ие-жє, да-жє ны-нѣ), или изъ падежи на сѫществителны, прилагателны, мѣстоименія и проч.: горѣ (предл. над. отъ горѧ), го́рько (вин. над. сред. р. отъ горькъ), лю́тѣ

Digitized by Google

(предл. пад. отъ лю́тъ), легъко, зълѣ, вьсежде=вездѣ, вельми́, мъногаш'дн, два́жды, трижьди, тоу (отъ тъ).

Забѣл. 1. По производство-то си нарѣчія-та сакевиватъ производны: — *а*) Отъ сѫщест. имена: до́лѣ, ни́зѣ, верхѣ, горѣ, оу̑трѣ, днесь и друг. *б*) Отъ прилагателны: пра́вѡ, ма́лѡ, мно́гѡ, sклѡ̀, ча́стѡ, до́лгѡ, кѣ́пнѡ, при́снѡ, оу̑до́бѣ, оу̑не, вы́ше, ли́шше, ри́мски -къ, пло́тски -къ, бо́жески -къ и друг. *в*) Отъ числителны имена: ѐди́ножды, два́жды, дво́мкѡ, тро́мкѡ, двакра́ты, трикра́ты, пѧтькра́тъ, стокра́тъ, ѐди́ною, вторѝцею, седмерѝцею сторѝцею и друг. *г*) Отъ мѣстонменія: тоу, о̑ндѣ, о̑нѣ́дѣ, йндѣ, сѝце, толѝцѣ, колѝжды, вса́кѡ, вскоуе́скы и друг.

Забѣл. 2. Въ сегашнія ни ѣзыкъ има нарѣчія и отъ глаголы производны: *мълкомъ, клекомъ, тропомъ, тичешкомъ* и *тичешката, мълчешката,* и *тичещецъ, прѣтоущецъ, бѣжащецъ* и другы.

б) Слаганье на думы-тѣ.

§ 130. Старобългарскый-тъ ѣзыкъ, както и сегашній-тъ ни, прави слаганье-то на думы-тѣ — *а*) чрезъ съединителны-тѣ гласны о, є: **иноплеменникъ, столпотворе́нїе, законооучитель, богомо́лецъ, морехо́децъ, лъжесъвѣдѣтель,** — и *б*) безъ тѣзи съединителны гласны, което ѣ свойственно на ѣзыка въ древ. періодъ, а въ новыя — твърдѣ рѣдко опазено: **братъсестръ, пѫтышьствие, вьсьмиръ, братоучадъ домовлады́ка.**

Забѣл. Въ слаганье-то на думы-тѣ, употребя-

Digitized by Google

ванье-то на твърда-та О или на мека-та Є завыси отъ твърдо-то или меко окончаніе на предиджща-та дума.

§ 131. Слаганье-то на думы-тѣ по отношеніе-то имъ ѣдна къмъ друга быва — *а) опредѣлителнo,* кога ѣдна-та часть отъ сложна-та дума са-относя къмто друга-та, като опредѣленіе: длъго тръпѣнніѥ, сладострáстїѥ, — и *б) допълнителнo,* кога ѣдна-та часть отъ сложна-та дума са-относя къмто друга-та, като додълненіе или като обстоятелственна дума: зълодѣи, маломощъ, боголю́бецъ, многоцѣньнъıи, страстотéрпецъ, чоудоткорьць, злосло́вити, мимоходити.

ЧАСТЬ ВТОРА.

ЗА ПРАВОПИСАНІѢ-ТО.

§ 132. Тукъ са-излагатъ правила: — I. за употребеніе-то на буквы-тѣ, II. за съкратителны-тѣ знакове или титлы-тѣ и за надстрочны-тѣ знакове и III. за строчны-тѣ или препьвателны-тѣ знакове.

I. УПОТРЕБЕНІѢ НА БУКВЫ-ТѢ.

§ 133. Нѣколко правила оть правописаніе-то вече са-изложихѫ въ введеніе-то (§ 3. 4. 5. 6. 7. 8.) и въ предварителны-тѣ познанія на словопроизводство-то (§ 12. 13. 14. 15. 16.); за туй тукъ ще сакаже само за онѣзи буквы, за употребеніе-то на които не ѣ казано.

§ 134. Съ твърда-та гласна ѧ са-наченватъ не много старобългарскы думы: ѧ, ѧкъ́ѥ, ѧцѣ, ѧкъı, ѧзъ, ѧмѫ.

Digitized by Google

Въ среда-та и въ края на думы-тѣ послѣ ж, ц, ч, ш, щ тя са-замѣнувала въ древность-та съ мека-та ѧ. Но нахожда-са по нѣкадѣ употребеніе-то на а вм. ѧ и наопако: а҃мо и ѧмо, а҃зъ и ѧзъ, оу҃жа и оужѧ. Има ѣ удвоенѣ въ нѣкои чужды думы — Ѷврама҃ъ, Ѷсла҃къ, Ѷларо́нъ.

§ 135. Гласна-та — є-ѥ-є — ѥ една и тъзи буква. Тя ѥ собственно мека гласна, защото са-поставя срѣщо твърда-та о. А дѣто са-показва съ твърдо произношеніе въ среда-та и въ края на думы-тѣ, съдружавана съ съгласна, то не происхожда отъ нея сама, но отъ съгласны-тѣ слѣдъ които слѣдува: за туй въ древность-та въ този случай са-пишала є, което и до новыя періодъ са-опазило. Меко-то ѝ произношеніе, въ начало-то на думы и кога ѥ слѣдъ друга гласна, пишало-са въ древность-та йотировано -ѥ: оуѵєнніѥ, ѥсн. Послѣ ї-то за краткость, было отхвърлено, но звукъ-тъ му сѐ си осталъ въ произношеніе-то. За туй твърдо и меко произношеніе на гласна-та -є, ѥ — слѣдъ време грамматици-тѣ измыслили и третье-то нейно начьртаванье є, и тъй въ нов. періодъ като останѣли въ употребеніе тѣзи два почьрка — є, ѥ, на пьрвыя дали мѣсто въ начало-то на думы-тѣ, а на послѣднія въ среда-та и въ края имъ: ѣ҃млєтє, вѣ́лїѥ, ѣ҃смь. Постьпенно послѣ начели да пишѫтъ є и въ средни слогове на думы тѣ, кога трѣбало да различѫтъ падежи на множест. число отъ сходны съ тѣхъ ѥдинственны падежи, напр.: родит. множ. ѩре́мъ отъ именит. ѥдинств. ѩре́мъ; дател. множ. мытаре́мъ отъ творит. ѥдин. мытаре́мъ; именит., ви-

Digitized by Google

нит. и зват. множ. знáменїѧ отъ родит. единст. знá-менїѧ, тъй и другы.

§ 136. Буква-та ѣ ѥ съставена изъ ї и є, и са различава отъ дирня-та є съ туй само, дѣто тя никога не са-нахожда въ начало-то на думы, освень въ глагола ѣздити, въ производны-тѣ му — ѣждєнїє и въ древность-та по нѣкадѣ у глагола -ѣсти вм. ѧсти. Слѣдователно правилно-то употребеніе на буква-та ѣ трѣба да са-разглѣдва, относително къмъ буква-та є, кога ѥ съдружена съ съгласна въ среда-та и въ края на думы-тѣ. Въ този случай буква-та є произнося-са малко твьрдичко и като че бы нѣмала въ нея намѣса гласна-та ї, а буква-та ѣ никога не изгубва свою-то меко и йотировано произношеніе: туй различіе между имъ происхожда не отъ тѣхъ самы, но отъ съгласны-тѣ слѣдъ които тѣ слѣдватъ. И тъй трѣба да са-обръща особито вниманіе, слѣдъ кои съгласны може да бѫде мека-та гласна ѣ, и слѣдъ кои тя не трѣба да ѥ, а са-поставя твьрда-та є; ѣ са-нахожда: слѣдъ усненны-тѣ — в, б, п, м: вѣкъ, бѣгъ, пѣна, мѣра, — язычны-тѣ — д, т, л, н, р: дѣдъ, тѣло, лѣто, нѣмъ, рѣшѝти, — зѫбны-тѣ — з-ѕ, с, ц: зѣница, ѕѣлѡ̀, сѣмѧ, цѣнѝ; но зѫбны-тѣ: ж, ш, щ, ч, и гърляны-тѣ: г, к, χ не допущатъ ѣ слѣдъ себе-си, освень названіе-то на буква-та -χ, писано χѣръ.

Забѣл. 1, Въ русскыя ѧзыкъ понеже на края въ дател. и предлож. единственны падежи слѣдъ сѣка съгласна са-пише ѣ; то отъ туй са-вкарали понѣкадѣ изъ св. книгы руссизмы, като напр.: ржѣ (отъ ржѝ) вм.

Digitized by Google

ржѝ; сѫщо са-нахожда въ Библія-та — двѣ мѣлющѣ вм. мѣлющи.

Забѣл. 2. Въ новобългарскыя ни езыкъ са-употребява единъ почеркъ на гласна-та -ѣ, съ сѫщо-то меко и по-твьрдичко произношеніе споредъ показаны-тѣ случаи, но по-добрѣ бы было за меко-то и произношеніе да са-употребява древня-та йотирована Ѥ. — Колко-то за произношеніе-то на гласна-та ѣ сега у насъ, тя има двояко произношеніе — като Ѥ и като ѧ; като Ѥ —, кога въ слѣдующія слѣдъ нея слогъ стои мека гласна или и твьрда съчетана съ една отъ зжбны-тѣ: ж, ц, ч, ш, щ: *вѣренъ, сѣкъ, врецѣждамъ, вѣчность съгрѣшавамъ, посрѣщамъ*; като ѧ — кога въ слѣднія слѣдъ нея слогъ стои твьрда гласна: *вѣра, грѣхъ, бѣлъ, бѣла, бѣло, млѣко.*

§ 137. Отъ гласны-тѣ — и, ї — ьрва-та са-предпочитала въ древность-та; тя са-употребявала комахай сѣкадѣ, и тамъ, дѣто въ нов. періодъ ѥ писано и, и тамъ, дѣто ѥ ї или й: нѥ кѣстѥ ли господнѥ мон, ѩко азъ на нашєн земн слакєнъ съ плємєнємъ, на позорништѥ мирѣноѥ тоуалахъ. Супр. р. 46. А буква-та -ї- съ двѣ точкы или безъ тѣхъ срѣща-са твьрдѣ рѣдко, и то, както са-види, само за тѣснота-та на помѣстянье-то: єдиннѣхъ днії, изѣжди, сні, прнїмъшь. Само въ грьц. думы съ йота, нѣкога пишяли, види-са, не по тѣснота-та на помѣстянье-то, но съзнателно, съ желаніе да задьржѧтъ сходство-то на старобългарско-то писмо съ грьцко-то: Ісъ (Ἰησοῦς).

Въ новыя періодъ и стои: — 1) въ начало-то на старобългарскы думы: и, ѝ, ѝже, ѝнъ, ѝстина;

Digitized by Google

2) слѣдъ сѣка гласна, и тогази, ако има надъ себе-си краткыя знакъ (˘), произнося-са кратко, слѣно съ предня-та й гласна: велйй, мо̀й, зно̀й. А ї стои: — 1) въ чужды думы: Ї̀аковъ, ї̀долъ, Ї̀рмо́съ, Ї̀ерей, крѝнъ; 2) въ старобълг. думы предъ гласна: кїю, спасѐнїе и друг.

Забѣл. Отъ туй правило са-исключаватъ: — ми́ръ =вселѐнна, за различіе отъ ми́ръ =тишина̀, и сложны-тѣ съ предлога при думы: прие́млю, приобща́ю. Въ глагола и̂ти, кога-са слага съ предлозы-тѣ — и̂зъ, ко́зъ и-та са-слива съ предиджща-та предложна-ъ въ ы: и̂зы̀ти, взы̀ти, само въ нов. періодъ

§ 138. Между буквы-тѣ -о и ѡ сѫщо пьрва-та была предпочитана въ употребеніе-то си въ древность-та, а дырня-та са-употребявала само въ собственны имена и междометія, — и то не вынѫгы —: Ѡанъ, Соломѡнъ, Аронъ, Ѳеодоръ, Ѡсифъ, слышите ѡ боголюбьци, ѹстно и благо послоу̑шание. Суп. р. 40.

А въ новыя періодъ о стои повечето въ начало-то, въ среда-та, и въ края на старобълг. думы, съ разлика въ начало-то съ форма о: о̑лово; пѫкъ ѡ стои: — 1) въ чужды думы, писаны по грьцкы съ нея: Ї̀акѡвъ; 2) въ предлозы-тѣ: — ѡ̑, ѡ̑бъ, ѡ̑ и въ сложны-тѣ съ тѣхъ думы, освень думы-тѣ: о̑крестъ, о̑кѝчай, о̑де́жда, о̑бласть, о̑блакъ, о̑бразъ; 3) не рѣдко въ начало-то на думы-тѣ: ѡ̑гнь, ѡ̑цетъ, ѡ̑нъ — но по-правилно ѥ да стои тамъ. буква-та — о; 4) въ междометіе-то и кога-то ѥ положено

Digitized by Google

предъ звател. падежъ; ѡ̀ дабы.., ѡ̀ Гдѝ; 5) въ множест. падежи за различіе отъ сходны-тѣ имъ единственны или на сѫща-та дума или на друга, еднакво писана: родител. множ. — вѡ́инъ, о́трѡкъ, сѡ́тъ (отъ сто̀), а именит. един. — во́инъ, о́трокъ, со́тъ (медъ); дател. множ. — рабѡ́мъ, лѣ́тѡмъ, а твор. единст. — рабо́мъ, лѣ́томъ; именит. вин. и зв. множ. жен. р.- нѡ́вы, а родит. един.-но́вы; имен. вин. и зв. множ. сред. р.- мнѡ́га, а родит. един. мѫж. и сред. р. и имен. и зв. един. жен. р.- мно́га, тъй и имен. множ. — глагѡ́ли, а повелит. наклоненіе — глаго́ли; 6) въ родит. единств. падежъ на мѣстоименія и прилагателны имена, за различіе отъ винителныя имъ: — оу̑зрѣ̀ є̂гѡ̀ о̀тѣ́цъ є̂гѡ̀, возлю́биши ближня́го твоє́гѡ̀ ѿ̀ всегѡ̀ се́рдца твоє́гѡ̀; 7) въ нарѣчія-та — ма́лѡ, ча́стѡ до́лгѡ и друг. за различіе отъ прилагателны-тѣ имъ сред. родъ имена: ма́ло, ча́сто, до́лго; 8) въ грьцката дума — ѡ̀ ѿ̀н (ὁ ὤν)=сый), що са-исписва въ Спасителева образъ.

§ 139. Оу̑ и ѹ̀ сѫ̀ една и тъзи буква; тѣ са-различаватъ между-си по начьртаніе-то и по орѳографическо-то си употребеніе само въ новыя періодъ, а въ най-древнія сѣкадѣ лежи оу̑. Въ нов. періодъ оу̑ лежи само въ начало-то на думы-тѣ, а ѹ̀ — въ среда-та и въ края имъ: оу̑кро́гъ, оу̑чѹ́.

§ 140. Ю йоще отъ сама-та древность доро и до сега стои въ начало-то, въ среда-та и въ края на думы-тѣ: ю́ность, прѣ̆ю́демъ, лицю́, люко́вь, вы́шню; а само въ новыя пер. тя по вліяніе-то на рус-

Digitized by Google

сизма занела мѣсто-то и на древни-тѣ йотированы ѩ и ѧ: ко́лею, зна́ю, зна́ющи вм. колеѩ, знаѩ, знаѧщи.

§ 141. Буквы-тѣ: ъ, ь, ы-ы никога не са-нахождатъ въ начало-то на думы-тѣ; отъ тѣхъ за — ы-ы са-каза въ (§ 8 — 2.), а за — ъ и ь са-излага тукъ — 1) употребеніе-то имъ въ края на думы-тѣ. 2) употребеніе-то имъ въ среда-та на думы-тѣ.

1) При употребеніе-то на твърда-та ъ и мека-та ь, въ края на думы-тѣ слѣдъ окончателны-тѣ имъ съгласны за опредѣлянье на тѣхно-то твърдо или меко произношеніе, трѣба, споредъ коренно-то правило на старобългарско-то правописаніе, да са-нахожда ъ слѣдъ гѫрляны-тѣ: г, к, х, а ь — слѣдъ зѫбны-тѣ: ж, ц, ч, ш, щ. По туй, приличало бы слѣдъ гѫрляны-тѣ на сѣкадѣ да стои твърда-та — ы-ы, а не -и, а слѣдъ зѫбны-тѣ на сѣкадѣ да стои мека-та -и и другы-тѣ мекы гласны: є, ю; ѧ, а не твърды-тѣ: ы, о, оу, а. Въ древнія періодъ ъ и ы слѣдъ гърляны-тѣ строго са-упазены, а ь и другы-тѣ мекы гласны, слѣдъ речены-тѣ зѫбны, виждатъ-са непостоянны по сичкы-тѣ періоды на езыка, най-много въ новыя (вижь по-горѣ § 26, забѣл. 2, — §. 40, забѣл. 2, — § 28, 29, 30 и 43.). Въ новыя періодъ колкото твърда-та — ъ упазена е слѣдъ г к, х; но — ы слѣдъ тѣхъ по вліяніе-то на руссизма неправилно е замѣнена съ — ї или и: бла́гъ, вели́къ, ти́хъ; бла́гїй, вели́кїй, ти́хїй, бла́ги, вели́ки, ти́хи; тъй и напротивъ и слѣдъ ц е замѣнна съ ы: кро́пцы, челове́цы.

Съ другы-тѣ съгласны съчетаваны ъ и ь, въ

Digitized by Google

края на думы-тѣ, опазены сѫ въ употребеніе-то си по сичкы-тѣ періоды, по разно-то значеніе на думы-тѣ: ѩдъ (отрова), ѩдь (ѣденье); мѣдъ, мѣдь; плъть — плоть, ѳплоть (*илешъ*); ѩръ, ѩрь; кровъ, кровь — кръвь; лѣнъ, лѣнь; пѣрстъ, пѣрсть и другы.

2) Употребеніе-то на тѣзи съгласны ъ и ь въ среда-та на думы-тѣ е исключително свойственно на езыка въ древнія му періодъ, освень дѣто само мека-та ь са-нахожда твьрдѣ рѣдко опазена отъ древность-та и въ новыя пер.: вѫльнлѧ, лъстивѣ свидѣтельство, мьздѧ, сѣдькѧ, пѣсньми, за омекотяванье на предъ нея що сѫ съгласны.

§ 142. Йотированы-тѣ буквы, по сичкы-тѣ періоды, иматъ мѣсто слѣдъ гласны и само въ древность-та и слѣдъ омекотителны-тѣ — л, н, р: ѧурилиѧнѣ, зиждителѧ, божіе -ніе, болѥ, озълобльѥнын, ѧростнѣ -їю, волею -ѥѭ, ѿпадаю -ѭ, творю -рѭ, молю -лѭ, мню -нѭ, грѣшисѧ, ѕлилѧ -лѭ.

Въ начало-то на думы твьрдѣ рѣдко са-нахождатъ йотированы буквы: ѥднинъ, ѥсмь, ѥго, ѥмлѣ, ѧзыкъ, ѩти, ѩкѡ, ѩковыи, (ѣ-)ѥликъ.

§ 143. Въ новыя періодъ Руссы-тѣ, като пріѥли и древнѣ-тѣ носовѣ ѧ=ен, за представителна на звука — ѧ=я, наченѫли да пишѫтъ този звукъ, и съ ѧ, и съ ѧ, съ разлика — дѣто пьрвѣ-тѣ употребяватъ само въ начало-то на думы-тѣ, освень дума-та ѧзыкъ (кога значи органа на говоренье-то), а вторѫтѣ — въ среда-та и въ края на думы-тѣ: ѩкѡ, ѩвитисѧ, ѩзыкъ (съ значеніе народъ), градѫщѧѧ.

Забѣл. 1. Носова-та ѧ, като пріѥла по влія-

Digitized by Google

ніе-то на руссизма звука на ѫ, съвсѣмъ си-изгубила и у насъ носово-то произношеніе — *ен*, доро и въ онѣзи нѣйны мѣста, дѣто и сега ѫ глѣдамы въ новыя періодъ писана: ѩма, сѣ́ма, мясо́, грядѣ́тъ, проклѧ́тъ, пѧ́ть, които, по древнье-то произношеніе, прилнчало бы да са-изговарятъ нъз носъ: ѩмен, сѣ́мен, менсо́, грендѣ́тъ, проклѣ́нтъ, пѣ́нть. А въ сегашнія ни новобългарскый язык отъ туй носово произношеніе (опазено само въ думы-тѣ — *пен(ш)десешь*, *девен(ш)десешь*), като са ѥ опазилъ само основный-тъ звукъ — є, а носовый-тъ — ѫ ѥ изгубенъ, то буквата є занела мѣсто-то и на тъзи носова — ѧ; затуй неоспоримо прилича въ писменность-та си ный да пишемъ *е* на мѣсто-то ѧ, а не пакъ неѫ — ѧ или *я*, че да са-принуждавамы да са-руссимъ, за да ѧ давамы звукъ — ѫ, наприм.: трѣба да пишемъ *име, сѣме, месо, проклешъ, пешь, девешь, десешь, чедо*, а не *имя, сѣмя, мясо, проклятъ, пять, девять, десять, чядо* или *чадо*. Тъй сѫщо и на йотирована-та ѩ само основный-тъ звукъ, — ѥ — въ нѣкон думы опазенъ ѥ въ езыка ни; затуй и тамъ трѣба да пишемъ *е* а не *я*, като въ думы-тѣ: *езыкъ*, *прiехъ*, *прiешель* отъ древни-тѣ — ѩзыкъ, прiяхъ, прiятелъ (отъ ѩти). А въ мѣстоименія-та — ѩ, тѧ, сѧ — у насъ сега основный-тъ звукъ є на юса ѧ усиленъ ѥ въ ѧ, а то инакъ трѣбаше да са-пише — *ме*, *те*, *се* — а не — *мя*, *тя*, *ся*, — защото буква-та *я* ѥ скорописный или гражданскый почьркъ на йотирована-та ѩ, а не на мекыя юсъ ѧ. — Форма-та на тъзи носова ѧ не ѥ друго освень грьцка-та буква ѵ преобърнѫта, съ подписана-та подъ нея гласна є.

§ 144. При употребеніе-то на съгласны-тѣ, трѣба да са-пазе, да не бы тѣ са-смѣсвали въ произ-

Digitized by Google

ношеніе-то, по сходство-то на звукове-тѣ си, напр. да не бы са-употребявало — лѧ́къ вм. лѧ́гъ, пло́ть вм. пло́дъ, ѻпро́къ вм. ѻкро́къ, ко́пъ вм. ко́къ; тъй йоще да не бы са-произносяло — ѳала́ вм. хвала́, херѳѳі́мъ вм. херѵві́мъ, но́кти вм. но́гти, присовѣ вм. призовѣ, сча́стїе вм. ща́стїе, хре́стъ вм. кре́стъ.

§ 145. Съгласны-тѣ ѳ и ѵ са-употребяватъ въ писанье-то на чужды думы; дырня-та само за грьцкы, а пьрва-та за сичкы-тѣ чужды думы, дѣто сачува въ тѣхъ латинско-то f; затуй пьрва-та ѥ много по-употребителна отъ втора-та; ф са-употребява тамъ, дѣто въ латин. ѥзыкъ стои (ph), а ѳ — дѣто стои (th).

Особиты свойства на старобългарскыя ѥзыкъ въ правописаніе-то, само въ древность-та му.

§ 146. Гласна-та а стои удвоѥна у глаголы-тѣ въ минѫло-то имъ продължавано време (вижь въ спряженія-та на глаголы-тѣ).

§. 147. Кога двѣ гласны съвпадатъ въ ѥдна и тъзи дума, втора-та или са-измѣнува впълно на пьрва-та, или преминува въ друга съотвѣтственна ней по звука. Таквози оприличаванье на гласны-тѣ особито са-забѣлѣжва въ склоненіе-то на опредѣленны-тѣ прилагателны имена: новъıн, новаго =(нова+ѥго), новоѹоѹмоѹ =(новоѹ+ѥмоѹ), новѣмь =(нова+ѥмь); доблюоѹмоѹ =(доблю+ѥмоѹ), доблаго =(доблѫ+ѥго). Рѣдко са-случаватъ формы безъ туй

Digitized by Google

оприличаванье: сѫштоүѥмоү, съпѫштоүѥмоү, непобѣдимѣѥмь.

§ 148. Тѫпы тѣ гласны ъ и ь правятъ слогъ въ среда-та на думы-тѣ (вижь § 15. стр. 27.), а при съчетаванье-то имъ съ к и р повечето слѣдватъ слѣдъ тѣхъ: плъть, кръвь, испълнь, смрьть, дъщи, дьнь. Сегашній-тъ ни ѣзыкъ има свободѫ да гы търпи и предъ л, р, и послѣ: *плъть* и *пълть*, *кръвь* и *крьвь*, *смрьть* и *смрьть*, *прьвъ* и *ирвъ*. Освень туй тѣ иматъ йоще употребеніе: 1.) ъ са-употребява въ косвенны-тѣ падежи на непредѣлно-то вр. на причастіе-то предъ бѣлѣга ш: обрѣтъша, вдъшихъ, вълѣзъшоү, въшедъша, — и нѣкога у твърды-тѣ усѣчены прилагателны имена и у сѫществителны мѫж. и сред. родъ въ окончаніе-то на творителныя един. над. предъ м: рабъмь богъмь, лѣтъмь, богатъмь, покъмь, тъй и въ предложныя множ. нѣкога: домъхъ, сынъхъ; 2) ь са-употребява: *а*) у прилагателны-тѣ между кореня и производственны-тѣ буквы, *б*) у сѫществителны имена мѫж. и сред. родъ въ творит. един. падежь, и у прилагателны мѫж. и сред. родъ въ твор. и предлож. единст. падежи на края въ окончаніе то имъ: благодатьнѣмь, кышьнѣи, сильнѣи, зємьнѣи, зємьскѣмь, єлєоньстѣ, сынъмь, үлокѣүьскѣмь, колѣнъмь, покъимь богатѣѥмь, *в*) у глаголы-тѣ въ третье-то един. и множ. лице на настоящето: пиѥть, пиѭть, и *г*) влѣзва въ съчьтаніе съ зѫбны-тѣ придѫхливы: ж, ү, ш, щ и съ свистлива-та ц: мѫжь, нашь, нищь, плаүь, отьць, конто въ нов. періодъ са-порусены: мѫ́жъ, на́шъ, ни́щъ, о́тѣ́цъ, освень пла́чь, ки́чь, ме́чь и другы нѣкои.

Digitized by Google

Забѣл. 1. Супрасльска-та ржкопись постоянно смѣсва ь и ъ въ речены-тѣ *а)* и *б)* случаи: **съмрьтьнын, небесьнын, съмрьтънын, небесънын, широкынмъ, моремь, на дрѣвѣ крьстнѣмъ, срьдьцемь, срьдьцемъ, отьцемь, творьцемъ.**

Забѣл. 2. ъ и ь въ среда-та на думы-тѣ въ нов. періодъ, по вліяніе-то на руссизма, или сж съвсѣмъ исхвърлены или сж замѣнены ъ съ о, ь съ е: **ѡбрѣтша, небе́сный, си́лный, дшѝ, пло́ть, кро́вь, бо́гомъ, лѣ́томъ дѐнь, си́ленъ, человѣ́ческїй.**

§ 149. Гласна-та ѣ постоянно са-съединява съ л, р, кога предъ тѣхъ стои друга съгласна: **млѣко срѣбро, клѣть, врѣмя,** и обыкновенно са-ювява въ грьцкы думы вмѣсто двугласна-та имъ αι: **нюдѣи, ѥлисѣи, халдѣискъ, матѳѣи** (Ἰουδαῖος, Ἐλισαῖος, χαλδαϊκὸς, Ματθαῖος).

§ 150. Въ чужды думы, вкараны въ ѥзыка, при измѣняванье-то на ѥдна гласна въ друга, пригледва-са повечето неударяемо-то а измѣнявано въ о: **косиль** (Basilius) *босилякъ*, **Лозорь** (Lazarus), **долматика** (dalmatica), **сотана** (σατανᾶς), **оцетъ** (acetum), **поганъ** (paganus), **порода** (παράδισος).

§ 151. Послѣ придъхливы-тѣ: ж, ш, щ, ч и и свистлива-та ц, въ среда-та и въ края на думы-тѣ въ най-древнія пер. стоѣтъ повечто ѧ, ю, вмѣсто а, ъ, които (дырни-тѣ) сега повечь са-видѣтъ въ новыя періодъ: **оужѧ, юношѧ, поущѧ, чясъ, лицѧ, жюкъ, шюмъ, нищю, лицю, чюдо,** а въ нов. періодъ — **оу́жа, ло́же - ло́жа, ю́ноша, пу́щя, пи́щя, ча́съ, лица́, жю́къ, шю́мъ** и др. Въ новыя періодъ са-на-

Digitized by Google

хожда само мѣстоименіе-то на́шѫ, ва́шѫ, въ множ. число винит. пад. мѫж. родъ, и имен. и винит. пад. жен. родъ, което въ древность-та ѥ съ ѫ.

§ 152. Послѣ гѫрляны-тѣ: г, к, х, звукъ-тъ ї въ древность-та насѣкадѣ са-представлява съ ы: гыбнѫти, хыщникъ, врагы, пророкы, дѫхы, а въ новыя пер. ы-то ѥ порусенно въ и: ги́бнѫти, хи́щникъ, врагѝ и проч. — Тъй и послѣ свистлива-та ц вынѫгы въ древность-та стои и, която въ нов. періодъ ѥ, порусена наопако въ ы: жрьци, рьци — жрѣцы, рцы.

§ 153. Юсове-тѣ са-употребяватъ не безразлично но съзнателно, както въ корени-тѣ тъй и въ окончанія-та. Тѣ въ корени-тѣ стоѭтъ повечето тамъ, дѣто думы отъ другы сродны ѥзыци, съотвѣтственны съсъ старобългарскы-тѣ, иматъ гласнѫ съчетанѫ съ n или m: голѫбь (columba), жголъ, (angulus), имѫ, сѣмѫ, (nomen, semen), пѧть (πέντε, fünf). Въ окончанія-та юсове-тѣ стоѭтъ като бѣлѣзы на извѣстны лица и падежи: напр. юсове-тѣ (ѫ, ѭ) вынѫгы са-употребяватъ: — *а)* въ винит. и твор. ѥдин. падежи на сѫществителны и прилат. жен. родъ имена и мѣстоименія, съ окончанія ѧ и ѫ: женѫ, женоѭ, владыкѫ, владыкоѭ, землѭ, землеѭ, новѫ, новоѭ, боүѭ, боүеѭ, онѫѭ - онѫ, оноѭ, сиѭ, сеѭ; *б)* въ пьрво-то ѥдинст. лице и въ третье-то множ. (въ 1-то спряж.) на настояще-то, и въ 3-то множ. лице на продължавано-то време: ндѫ, ндѫть, пиѭ, пиѭть, ндѧахѫ. Юсове-тѣ (ѧ, ѭ) са-употребяватъ: — *а)* въ родит. ѥдин. и въ имен. и вин. множ. падежи на сѫ-

Digitized by Google

ществ. и прилагателны жен. род. имена и мѣстоименія, съ окончаніе ѫ, и въ винит. множ. на прилагат. (нѣкога и на сѫщест.) мѫж. р. имена и мѣстоименія, съ меко окончаніе й или ь: земл҃ родит. земла; сын҃ родит. сына; сынъ҃ родит. сынаа; сѭ, наш҃ родит. сего, нашего; имен. и вин. множ. земла, рабына, сына -ы, сынаа, сны, нашы; винит. мн. мѫж. родъ корабла, пастырны, татаа; *б)* въ окончаніе-то на нарастяваны-тѣ сред. родъ сѫщест. имена: имя, врѣмя; *в)* въ 3-то множ. лице на наст. време (въ 2-то спр.), и въ 3-то множ. лице на непредѣл. време и въ двѣ-тѣ спряженія: любать, зрѣть, стоѭть, пиша, несоша, любиша, зрѣша; *г)* въ окончаніе-то на дѣйствителны-тѣ причастія — а слѣдъ съгласна, а ы — слѣдъ гласна. въ настояще-то и въ двѣ-тѣ спряж.: пиан, пишан, сѣян, любан, дьржан, стоан.

Йотированы-тѣ юсове (ѩ, ѭ) вынѫгы стоѭтъ послѣ гласна, ѭ нѣкога и предъ гласна, а ѩ и слѣдъ омекотителны-тѣ л. н, р; нейотированы-тѣ (ѫ, а) не ю възможно да стоѭтъ нито слѣдъ гласна нито предъ гласна. Въ такъвзи случай пьрвый-тъ (ѫ), кога испадне предъ гласна, разлага-са на ок, ъм: манѫ - маноквнъ, рынѫ - рыноквнъ, дѫтн-дъмѫ, а вторыя (а) — разлага-са на ын, ым, ен: клатн-клынѫ, патн-пынѫ, жатн-жымѫ-жымѣши, имя-имене, врѣмя-времене.

§ 154. Предлозы-тѣ: безъ, изъ, къзъ, кога влѣзватъ въ образованье на сложны думы, отпущатъ ъ, заедно съ него и з, кога тъзи буква стои предъ придъхлива буква или предъ свистлива с, ц или пакъ предъ з: иунстити, бесмрьтие, ицѣлити, къзкати вм.

Digitized by Google

изъчистити, безъсмьртіе, изъцѣлити, възъзвати. Туй нарѣдко са-вижда доро и кога-то предлозы-тѣ сѫ самостоятелны думы, управяны съ падежь: ицрькъвє вм. изъ црькъвє. Въ този дырнія случай, ако слѣдъ предлога дума-та начева съ р, вставя-са д между з и р и са-пише предлогъ-тъ слѣно съ управяна-та си дума: бездранъ (вм. безъ ранъ) тѣхъждє мжкъ съподобьєнъ. Супр. ржк. 61. нѣсть бога нже ка издржкъ моєю избавитъ. Супр. ркп.

§. 155. За избѣгванье на зѣянье-то въ грьцкы думы, послѣ ѵ=ѹ вставя-са г: лєѵгитъ, єѵга, параскєѵги, и тъзи вставена г си оставала доро и тогази, когато ижица-та преминѫла въ оѵ или к: єоѵга, наоѵгинъ, євга, ієвга, лєкъгитъ, накъгиинъ.

§ 156. Правописаніе-то на глаголскы-тѣ паметници има нѣколко различія отъ кирилловскы-тѣ: отъ тѣхъ най-главны-тѣ сѫ слѣдующи-тѣ:

1. Гласна-та є не ѥ йотирована въ изискваны-тѣ ѝ мѣста, но са-употребява насѣкадѣ проста: сѫщо тъй и ѧ, като що ѥ йотирована ѧ, устѫпва свою-то мѣсто на проста-та ѧ: єжє, єдїнъ, знанїє, єсмь, авѣ, авити, вмѣсто ѥжє, ѥдинъ, знанніе, ѥсмь, ѧвѣ, ѧвити.

2. Двѣ и ѥдна до друга въ думы-тѣ пишѫтъ-са обыкновенно не -нн, но -нї или (което ѥ твърдѣ рѣдко)- їн: снї и сїн. Туй сѫщо-то са-вижда и въ двѣ, ѥдна слѣдъ друга думы, отъ които ѥдна са-свьрша на и, а друга-та и тя са-начева съ н: нн їного. А въ нѣкои ржкописи напр. въ Четвероєвангеліе-то на Григоровича ї ѥ по-употребителна отъ и, до

Digitized by Google

като въ кирилловскы-тѣ паметници са-срѣща наопако: юнѣї, мьнїї, нїмї, прїлѣжъно, ткої, кънїжънїцї.

3. и, като стои въ думы-тѣ предъ друга гласна, нерѣдко са-замѣнява съ мека-та ь, особито въ сѫществителны-тѣ: падєньє, лбьє, сьж. Изъ кирилловскы-тѣ паметници таквази замѣна нерѣдко са-срѣща въ Супр. рѫк.: тєчєньє, рѫкоѩаньє.

4. Тѫпы-тѣ гласны ъ, ь размѣсено са-употребяватъ, и ъ ю предпочетенъ отъ ь: пьрвый-тъ санахожда и въ окончанія-та на трети-тѣ лица на настояще-то вр., и въ твор. юдин. пад. на сѫществ. мѫж. и сред. родъ имена, и слѣдъ придѫхливы-тѣ съгласны: ходитъ, сѫтъ, болитъ, нмѫтъ, каменнємъ, оуброусомъ, тъма, нємоштъ, нмѫштъ, прїлѣжъно, вниждъ. Освень туй тѣзи двѣ тѫпы гласны замѣнуватъ-са нѣкога съ съотвѣтственны-тѣ си открыты о, є: ропталахѫ, гладомъ, отєцъ, близнєцъ. Въ туй отношеніе Супрсл. рѫк. ю сходна съ глаголица-та; тя постоянно употребява 3-то лице на настояще-то на ъ (трѣбоуєтъ, бываѫтъ, юстъ, сѫтъ), а творит. юдинст. пад. има ту на ъ, ту на ь (вижь § 148. забѣл. 1. стр. 178.).

5. Юры ы са-пише комахай вынѫгы ъи, а не ы: тъи, мъи, вмѣсто ты, мы.

6. Ять ѣ са-употребява вмѣсто ѧ: ѣко, вьсѣкъ, вьсѣ моѣ ткоѣ сѫть. Но и туй не ю чуждо на Супрас. рѫк.: цєсарѣ (родит. пад.) стр. 186.

7. Ю послѣ придѫхливы-тѣ твьрдѣ ю обыкновенно вмѣсто кирилловска-та оу: шюнца, отьцю, ноуюєтъ.

Digitized by Google

8. Носовы-тѣ **а** и **ѫ**, **ѧ** и **ѭ** са-употребьватъ смѣсено **пръкнути** (кир. **пръкнути**). Въ Супр. ржк. вмѣсто **тысаща** срѣща-са **тысѫща**.

9. Кирилловска-та ижица **ѵ** замѣнува-са ту съ **ю**, ту съ **оу**: **кюрилловъ**, **оупокрити**.

II. ЗА СЪКРАТИТЕЛНЫ-ТѢ ЗНАКОВЕ ИЛИ ТИТЛЫ-ТѢ, И ЗА НАДСТРЪЧНЫ-ТѢ ЗНАКОВЕ.

§ 157. Въ старобългарскыя ѥзыкъ, както на ржкописи, тъй и въ печатаны книги, не сичкы-тѣ думы са-пишяли цѣлы съсъ буквы, но въ нѣкои отъ тѣхъ са-пропущали нѣкои буквы, или ставало *словосъкращеніе*, напр. вм. **пророкъ** и **уловѣкъ** пишали **пр҃къ** и **ул҃къ**. Туй словосъкратеніе вынѫгы са-назначало съ този знакъ ҃, който са-нарича титла.

Титлы-тѣ, както показва само-то названіе (отъ латин. titulus), употребявали-са за изрекванье на особито та́чанье и почетъ къмъ нѣкои думы; за туй само думы, що изрекватъ свето и свещенно, казано има въ единъ старъ алфабетъ, „**подобаѥтъ писати не просто, нъ почитати вземетомъ или покрытїемъ, ако вѣнцемъ славы, въ образъ бждщаго въздаанїа сватымъ**“. По-подырѣ тѣхно-то употребеніе много са-истънчило: и тъй съвѣтува-са **м҃рцѣкъ сватыхъ** и **м҃рость ихъ** трѣба да са-покрыватъ съ добро ҃, но **мждръцѣкъ внѣшнихъ** и **мждрость мїрскѫѭ**, **ѩже ѥсть вражда на бга**, да са-пишѫтъ редомъ съ буквы.

§ 158. Титлы-тѣ бываватъ два вида:

Digitized by Google

1. *прости*, означаваны съ този знакъ ~: оц҃ь, бг҃ъ, г҃ь.

2. *буквенны*, означаваны съ сѫщія знакъ, но съ подписана коя-да-е отъ пропуснѫты-тѣ буквы. Буквенны-тѣ титлы носятъ названіе-то на подписаны-тѣ буквы, напр. *словотитла* (ˇ), *добротитла* (ª) и проч., а҆пл҃ъ, вл҃ка, є҆=(есть), бы҃=(бысть), рє҆ =рече҆. Нѣкога са-поставя отъ горѣ една отъ пропуснѫты-тѣ буквы безъ съкратителныя знакъ: вл҃ка, по҃бно.

За улесняванье въ четенье-то на старобългарскыя езыкъ, предлагатъ-са тукъ по-употребителны-тѣ словосъкратителны знакове, както въ древни-тѣ паметници, тъй и въ новыя періодъ.

А. а҆нгл҃ъ, а҆нгл҃ъмь, а҆нгли; а҆пли, а҆пл҃ъ.

Б. бг҃ъ, бо҃у-бѣи, бм҃ь=бо́гъмь, бжи҃и, блг҃ъ= благослове́нъ, блг҃ословѣ, блг҃овѣстити.

В. вл҃ка=владъ҆́ка.

Г. г҃ь и гдь=Госпо́дь, г҃а=Го́спода, го҃у= Го́сподоу, г҃н=Го́споди, г҃мь=Го́сподемь, г҃нь и гдн҃ь =Госпо́день, г҃нѧ=Госпо́дня, г҃ни=Госпо́дни, г҃нѣмь=Госпо́днѣмь. г҃нъ=господи́нъ, г҃ина=господи́на. гл҃ъ=глаго́лъ, гл҃а=глаго́ла, гл҃ѣ=глаго́лѣ, гл҃ати, гл҃а=глаго́ля, гл҃ѧщіе.

Д. дв҃ъ, дв҃доѵ, дв҃дѣ; два=дѣ́ва, двѣ҃а=дѣ́ви́ца; дхъ=доу́хъ, дш҃а-дш҃а=дѹ́ша -я.

Digitized by Google

Є. єва=ѣвангѣлна, єппъ-ѣпкпъ=ѣпи́скопъ; ієрслмъ=іерусали́мъ.

Н. Нерслмъ-їерли́мъ, нзлм нзрлм=и́зра́илм, нзлвъ, нлъ=и́зра́илъ; ннсъ-нїс-їс=Іисоу́съ, інці=Іисоу́съ Назарянинъ Ца́рь Іоудейскій.

К. Кртитель-кр҃тель=крьсти́тель.

М. Мтн=ма́ти, мтре=ма́тере; мрїм=Маріи, мцъ=мѣ́сяцъ.

N. Nбо=нѣ́бо, nбса=небеса́, nбсноіе-nбноіе.

О. Оцъ=о́тъцъ, оцьмь, оуе=о́тъче.

П. Пркъ-пр҃къ-про́къ, пр҃рунца-пр҃рчица.

С. Слнце=слѣнце; снъ=съ́нъ, сноке=съ́ноѕе; спсн=спаси́, спсеть, спстн, спенн=спасе́ни; ср҃дце срце=срьдьце, ср҃дць, срцъ=срьдьць; ста=сва́та, стын, стнтьса-сватитьса.

Х. Хс-Хсъ-Хрсъ-хр҃то́съ, ха=христо́са-ста хѣ=христѣ.

Ц. црь=ца́рь, црм, црствнє ц҃рствїе=ца́рьствиє, црквь=цр҃къвь, црквн.

Ч. Члкъ=человѣ́къ, члци-членовѣци, члчь=человѣ́чь.

Изобилность-та на словосъкратенія-та принадлежи на най-дырни-тѣ, а не най-древни-тѣ времена: р҃кописъ колкото ю по-древня, по праведливо-то забѣлѣжванье на К. Калайдовича, толкозь по-малко словосъкратенія има въ нея, и наопако.

Отъ употребяваны-тѣ въ дырни-тѣ времена сло-

Digitized by Google

восъкратенія, нѣкои са-изложихъ между горны-тѣ. Ето йоще нѣкои отъ тѣхъ.

Б. бца и бца=богоро́дица, блгъ, блже́нъ, блгдть, бгоблгода́тный.

Г. гнь и по-часто гднь=госпо́день.

Д. днь=де́нь, днсь=дне́сь.

Є. є҃ггліе=є҃ва́нгеліе; К. крт҃ъ=кре́стъ.

М. млю=молю́, млтва; мласть-мл҃ть=ми́лость, млсрдъ-мл҃рдъ=милосе́рдъ; мл҃нць=мла-де́нець; мртвъ=ме́ртвъ; мръ=мр҃дръ; мчнкъ=мч҃еникъ; Мр҃ Θ҃ѕ҃= μήτηρ θεοῦ (Ма́терь Бо́жіа).

П. прстъ=пресвя́тъ, прстыи́=пресвятыи́, прто́лъ, пр҃нш, пр҃внъ=пра́веденъ, пр҃пбенъ=препо-до́бенъ, прте́ча=предте́ча.

Р. рж҃тво́=рождество́.

С. сре=сре́да, стр҃ть=стра́сть, стр҃тенъ=стра́-стенъ, стль=скатѝтель, спсъ=спа́съ.

Т. тр҃тъ=трисвя́тъ, Тр҃ца=тро́ица.

Оу. оу҃чтль=оу҃чи́тель, оу҃чнийкъ=оу҃чени́къ.

Ч. чт҃ь=че́сть, чт҃ный, чт҃ъ=чи́стъ, чт҃тота́=чистота́ ѡ҃чтити=ѡ҃чи́стити.

Забѣл. Тука принадлежатъ йоще думы: 1) конто иматъ безъ титла надъ себе-си ҃: по, пло, пре́же, лю-скыи́, ше, слѣ; 2) конто са-съкратяватъ чрезъ тъзи буква д: бѕ́=бѕ́дѕ, ѿкѕ́=ѿкѕ́дѕ, вѣхъ=вѣ́дѣхъ, прелѣхъ=предѣ́лѣхъ, наро́мъ; 3) конто иматъ надъ

Digitized by Google

себе-си съ двѣ чьртичкы, що означаватъ съкратеніе на и: ра=ради, нар=народи. Освень тѣхъ нахождаса въ стары цьрковны книгы ѻнчикъ надъ м въ думытѣ: ми=мой, млити=молити, и другы нѣкои.

§ 159. Освень титлы-тѣ срѣща-са йоще, въ древность-та, завьрзванье или сливанье на буквы-тѣ; то колкото было по-завьрзано, толковь по-добро сасчитало. Ето примѣръ въ приложена-та страница.

§ 160. Въ древни-тѣ наметници нахождатъ-са слѣдующи-тѣ надстръчны знакове: *шънко* (᾽) и *гжсто* (῾) *придыханія*, *камора* (ˆ) *ерчикъ* (᾽), *паерчикъ* (¯), *двѣ точкы* (¨) и *двѣ наикось ошвѣсены чьрточкы* (˝).

Надстръчны-тѣ знакове, колкото ѥ позволено да са-узнае по сличаванье-то на древни-тѣ паметници, употребявали-са за да показватъ:

а. пропущанье на ъ, ь и на другы гласны: в᾽сакъ =(вьсакъ), амин=(аминь), къзалкахбоса=(възалкахбоса), мълвишн=(мълъвишн). Остр. Жв., — кто, уто=(къто, уьто), створи (сътвори), положик=(положивъ), отдавшоу=(отдавъшоу) (Жит. Кондрата), — миръскаго=(миръскаго), кто=(къто), бѣшє=(бѣшє), отць=(отьць) (Супр. Ркп.)—всє=(вьсє), ѥст, кто, тма, аз, свѣт, слышавшє (Іоан. Екз. Болг.).

б. отдѣлянье на дума и на слогъ, наченваны отъ гласна, кога предидѫща-та имъ дума или слогъ са-свьрша на гласна: Къспонтє и радунтєсѧ и понтє (Тлк. Псл); — напиши ми дѣвицѫ осми лѣтъ (Жит.

Digitized by Google

Θеклы); — тєчаахѫ, прѣодолѣ коієвода; въ тъ оубо день събиражштоуса народоу и хоташтє из града излѣсти въ незаапъ пристѫпикъ сватыи Кононъ показа са имъ (Супр. ркп.); абиє, синанстѣи, пръваго, жнижнаго, на оуспѣхъ, бѣахѫ въ обаує рєцін ми имать мѣкто (Іоанн Екз. Болг.).

в. Замѣнуванье на йотирована гласна съ проста нейтирована: занє глѣть (Остр. ев.), мьнимъıа, єси, єа (Тлк. Псл.)

г. омекотено изговарянье на съгласны тѣ: л, н, ф, г, к, х, особито въ чужды думы: огнь, аггл̀ъ, молѭшє, горѫштнимъ, исакин (Супр. ркп.); — лєнтиє, талантъ (Остр. ев.): — огнь (Т. Псл.); Кондратъ (Ж. Кон).

д. произношеніе на ѵ между двѣ гласны за съгласна в, а между двѣ съгласны за гласна и: лєѵнтъ, ѵпокрнти, єѵлиє (Остр. ев.), стѵхнк (Екз. Бол.).

§ 161. Освень въ речены-тѣ опредѣлены мѣста за надстръчны-тѣ знакове, ный гы находжамы и надъ ъ, ь: жърѫ, дьнь, Господь, (Супрас. Ркп.), памать (само въ Тлк. Псл.); но причины-тѣ за туй токвози тѣхно рѣдко употребеніе трудно бы са-изыскали. Писачи-тѣ, които сѫ съгласны за употребеніе-то на надстръчны-тѣ знакове въ горѣказанытѣ случаи, не сѫ съгласны въ кой случай уречено да са-употребява сѣкый отъ тѣхъ отдѣлно: тъй писачитѣ на Тълкуваныя Псалтырь и на Супрасльска-та ржко-

Digitized by Google

I

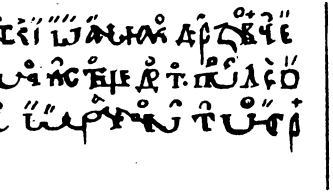

Отче Дамаскине Іоанне яко дерзновеніе имѣя ко имущему множество щедротъ помолисе молитвою оканнаго и мірскаго тмою грѣховною.

Іоаннъ, экзархъ болгарскій. К. Калайдовича, рис. 12.

II

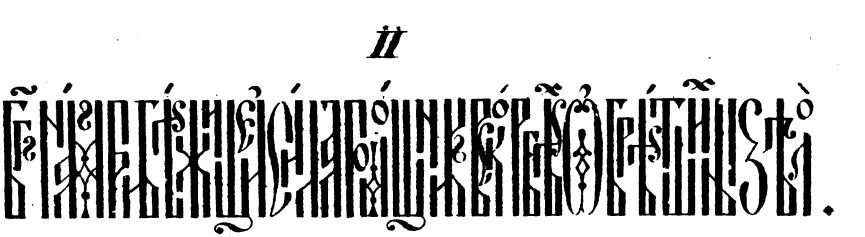

Digitized by Google

пись употребяватъ гѣсто придыханіе, за знакъ слово-и-слогоотдѣлителенъ, а писачь-тъ на Іоанна Екзарха Българскаго въ сѫщія тозн случай поставя двѣ чьртичкы найкось отвѣсены, повечето надъ йотированы гласны, до като сѫщо-то гѣсто придыханіе употребява надъ просты гласны: твонхъ, бѣахѫ, сватѣнмъ по Супр. ркп., а по Екзарха Бълг. разоумѣваємаа, твонхъ, пръкаго, бѣахѫ; пропускѫ-тѫ на ъ и ь Супр. ркпсь отличава съ тънко придыханіе, ръкописьта на Екзарха Българскаго — вынѣгы съ паерчикъ, а житіе-то на Кандрата — съ гѣсто придыханіе: кто, рекшє, всє, отць, ѵто (Супр. ркп.), кто, слышавшє, — всє, ткар, аз (Екз. Болг); — кто, ѵто, отдавшоѵ (Жит. К.)

§ 162. Въ сѣка ѣдна ръкопись не са-нахождатъ сичкы-тѣ показаны надстръчны знакове; затуй не бы было излишно да са-забѣлѣже, въ кои ръкописи кои отъ надстръчны-тѣ знакове са-нахождатъ. Писачь-тъ на Остромирово-то Іевангеліе удоволствува-са съ тънко-то и гѣсто придыханіе и съ двоѣточіе-то надъ ѵ: съ пьрвы-тѣ двѣ той забѣлѣжва пропущаніе-то на ъ и ь и замѣнѫ-тѫ на йотирована-та гласна съ проста нейтирована, като оставя безъ никакъвъ бѣлѣгъ слово-и-слогоотдѣленіе-то; а съ дырнія знакъ дава да са-разребе за сѫщо-то изговарянье на ижица-та, ту като гласна, ту като съгласна: всакъ, възлакахъ, него, ѵссопъ лєѵнтъ.

Писачь-тъ на Супрасльска-та ръкопись употребява само три знака: тънко и гѣсто придыханіе и

Digitized by Google

камора-тѣ; съ пьрвыя забѣлѣжва пропущанье-то на гласны-тѣ — отць, кто, бѣше, съ вторыя — отдѣлянье-то на дума-та и на слога: показа са имъ, бѣахѫ, а съ третія — омекотяванье-то на съгласны-тѣ: л, н, р, г, к, х, и отдѣлянье-то на слово-то и на слога, кога тѣ слѣдъ гласны са-наченватъ съ — оу, ѡ, ю, ѭ: досадитєль, измѣнѣаше, оубо, ѡ ѡсанна, оуню, твоѭ.

Въ Тълкуваныя Псалтыр. въ жит: на Ѳекла и Кондрата нахождатъ-са само тънко и гѫсто придыханіе: єси, таина.

Въ Іоанна Екзарха Българскаго срѣщатъ-са гѫсто придыхапіе (мьнѣахѫ,), паєрчикъ, (тма к′), камора и двѣ найскось отвѣсены чьрты: неоустроєна, стухна.

Въ слова-та на Григорія Богослова вижда-са тънко и гѫсто придыханіе противныа, нонль, гнѣкоу) и ерчикъ (гнѣк′на, людєм′, к′вѣкъ).

Най послѣ са-забѣлѣжва йоще и туй — че писачи-тѣ вынѫгы спазвали строго правила-та за употребеніе-то на надстръчны-тѣ знакове, — особито, кога трѣбало да гы употребѭтъ, за знакове слого-и-слово отдѣлителны. Горы ако коскъ растлашаса отъ лица Гна, а редомъ — и видѣша кьси людіе славѫ его (Тлк. Псл.).

§ 163. Отъ древни-тѣ надстръчны знакове въ новыя періодъ са-удьржаны: — *а*) паєрчикъ-тъ (′), употребяванъ вм. пропусняѭтыя еръ (ъ) въ края на

предлозы-тѣ (из′, в′, к′, пред′). *б)* гѫсто-то придыханіе (῾), поставяно само надъ ижица-та ѵ въ начало-то на думы (ѵ῾ссо́пъ), и *в)* тънко-то придыханіе (᾽), употребявано надъ сичкы-тѣ гласны, въ начало-то на собственно старобългарскы думы: и᾽, оу᾽зрѣ ѡ᾽. При тѣзи упазены знакове, види-са, споредъ грьцкыя текстъ, поневили-са въ новыя періодъ и ударенія-та, що гы нѣмало съвсѣмъ въ древни-тѣ рѫкописи. Таквызи ударенія, по грьцкыя образъ, пріѣты сѫ три; *остро* (*оксія* ´), *тежко* (*варія* `) и *облеченно* или *камора* (῀). — Остро то удареніе нахожда-са надъ сѣкы ударяванъ слогъ въ думы-тѣ, доро и въ дырнія, кога той са-свьрша на съгласна буква; тежко-то стои исключително надъ дырнія слогъ, кога той са-свьрша на гласна, а камора-та са нахожда — *а)* у сѫществит. и прилагателны имена и мѣстоименія въ нѣкои тѣхны множеств. падежи, сходны съ единст. падежи, кога пьрвы-тѣ не са-различаватъ отъ дырни-тѣ, ни въ изговаряньe-то, нито въ писаньe-то (вижь примѣры въ склоненія-та), *б)* надъ крайна-та гласна въ єдносложны думы (повечето въ срединя періодъ): нѡ̂, кѡ̂, сѝ, мы῀. А думы єдносложны, наченваны отъ гласна, ᾽иматъ камора и тежко удареніе за-едно: а῁, ѡ῁.

Подо́бно бо є́сть цр҃тві҃є нб҃сное чл҃вѣ́кѹ домовитѹ, и҃же и҃зы́де сѣ́лѡ῀ оу᾽тро҃ на́ти дѣ́лателѝ в᾽ виногра́дъ сво́й. Мат. XX. — 1. — Госпо҃и́ мо҃ли́тва твоа́ ... и҃ Ла́заре та́кожде сла́. Лук. XI. — 25.).

Digitized by Google

III. ЗА СТРЪЧНЫ-ТѢ ИЛИ ПРЕПЬВАТЕЛНЫ-ТѢ ЗНАКОВЕ.

§ 164. Въ древни-тѣ рѫкописи употребяваны-тѣ стрѣчны знакове, като препьвателны сѫ: *точка* (.), *крьстецъ*(҂), *четыри точкы*, поставены на́крьстъ (⁘), *двѣ точкы поставены* една надъ друга (:) и *двѣ точкы* съ промькнѫта между имъ крива чьрта (⁖). Употребеніе-то на тѣзи препьвателны знакове толкозь е замутано и случайно, щото трудно може са-опредѣли сѫщо-то мѣсто на сѣкы отъ тѣхъ: точка-та, поставена обыкновенно посрѣдъ, а не низко до буква-га, раздѣляла и цѣлы предложенія и отдѣлны думы, крьстецъ-тъ — сѫщо туй; употребеніе-то на точка-та само въ единъ случай было постоянно — то е при буквы съ числително — значеніе, които вынѫгы имали при себе-си по еднѫ точкѫ и отъ двѣ-тѣ страны посрѣдь:

Отндѐ пакы̀ въ горѫ̀ є҆дины҂ и҃ ѩко̀ поздѣ̀ бысть. сънидоша̀ оу҃ченицы҂ є҆го̀ на̀ морє҂ ҂. и҃ вълѣзъшѐ въ̀ корабль. ѣдѣахѫ̀ на̀ онъ̀ полъ̀ морѧ̀. въ̀ Капєрънаоумъ̀ ҂ Остр. ев. **16** стр. .ід. стадіи.

Двѣ точкы виждатъ-са нѣкога при недописана думa: **є҆ван:** — но за двѣ точкы съ промѫкнѫта между имъ крива чьрта, и за четыри точкы, поставены на́крьстъ, постоянно-то имъ мѣсто было на края на статья-та или на глава-та.

§ 165. Въ новыя періодъ на езыка препьвателны-тѣ знакове по вида си сѫ едны и тѣзи, що сѫ и въ най-новы-тѣ езыци, и у насъ сега, освень въ-

Digitized by Google

просителныя знакъ, който, по примѣра на грѣцкыя ѥзыкъ, означава-са съ точка и запетая (;). При туй са-нахождатъ и слѣдующи-тѣ знакове:

1. *Вмѣстителенъ знакъ* [ ], който обѣюма думы, що гы нѣма въ текста, а сѫ притурнѫты послѣ за ясность: ко ѥ́же и̑ к' дла́шихъ ка́съ [страна́хъ] благовѣ́сти́ти.

2. *Отложителенъ знакъ* ( ), който заключава въ себе-си думы съ отстраненъ смысълъ, но гы има въ текста: и̑ во дни̑ ты́ѧ костáкъ Пе́тръ посредѣ̀ оу̑ченико́въ рече́: (бѣ̀ же и̑ме́нъ наро́да вку́пѣ ѩкѡ сто́ и̑ два́десѧть) мѫ́жіе бра́тіе..

ЧАСТЬ ТРЕТЬЯ.

ЗА СЛОВОСЪЧИНЕНІѢ-ТО.

§ 166. Въ тъзи часть, при съединяванье-то на думы-тѣ въ рѣчь-та по свойства-та на старобългарскыя ѥзыкъ, разглѣдва-са: *А)* въ просто-то предложеніе какъ са-изреква отношеніе-то на отдѣлны-тѣ думы по зависимость-та на ѥдна отъ друга; *Б)* въ сложно-то предложеніе какъ са-изреква отношеніе-то на просты-тѣ предложенія по зависимость-та на ѥдно отъ друго; *В)* какво распорежданье иматъ отдѣлны-тѣ думы въ предложенія-та.

А) ПРОСТО ПРЕДЛОЖЕНІѢ.

I. ОБРАЗОВАНЬЕ НА ПРОСТО-ТО ПРОДЛОЖЕНІѢ.

§ 167. И въ старобългарскыя ѥзыкъ, както и у насъ, просто-то предложеніе въ състава си има сѫ-

Digitized by Google

щи-тѣ главны членове — *подлежаще, врьзкѫ* и *сказуемо* — и сѫщи-тѣ второстьпенны — *допълненіе, опредѣлителнѫ думѫ и обстоятелственнѫ.* Тѣзи членове на предложеніе-то изрекватъ-са съ сѫщитѣ части на рѣчь-та, но повечето съ разны формы отъ наши-тѣ (защото новобългарскый-тъ ни језыкъ нѣма падежны формы, освень нѣколко твьрдѣ малобройны, опазены отъ древность-та): **свѣтилникъ тѣлоу̀ ѥ̀сть око. вѣрныѝ въ малѣ и въ мънозѣ вѣренъ ѥ̀сть. твоѧ̀ сѹ́ть нєбєсѣ̀, и̂ твоѧ́ ѐсть землѣ̀; ѐдѝнъ ѿ васъ предаѕ́тъ мѧ̀; а̃зъ ѐсмь ни́щъ и̂ оу̂бо́гъ, ты̀ ѐсѝ бг̃ъ мо́ѝ; а̃зъ ѐсмь сы́ѝ; всѧ̀ ми лѣ́ть сѹ́ть; ходя́ѝ во свѣ́тѣ не по́ткнетсѧ; до́мове нечестѝвыхъ и̂счѣ́знѹ́тъ; въ дьнѝ онѝ изѝдѐ повелѣ́нніе Кєсара А̏вгоста написати вьсѧ вьселєнѭ.**

§ 168. Въ разгледванье-то на части-тѣ на рѣчь-та и на тѣхны-тѣ формы за изрекванье на главны-тѣ и второстьпенны-тѣ членове въ предложеніе-то забѣлѣжватъ-са слѣдующи-тѣ въ старобългарскыя језыкъ особенности:

а. Подлежаще-то са-изоставя, кога ѥ мѣстоименіе пьрво или второ лице: ра́къ твоѝ ѐсмь; бж̃ѝи ѐстѐ, и̂ сы́нове вы́шнѧгѡ всѝ; освень кога ѥ нужда за указателность или за разность: Я̃зъ ѐсмь Бг̃ъ, и̂ нѣ́сть и̂но́гѡ; Я̃зъ рѹ̀ко́ю мое́ю оу̂твердѝхъ не́бо; Вы́ же ѩ̃кѡ человѣ́цы оу̂мира́ете; ча́до, ты̀ всегда̀ со мно́ю ѐсѝ.

б. Врьзка-та рѣдко са-отпуща при сказуемо сѫществително и прилагателно: бг̃ъ (ѐсть) спа́съ мо́ѝ;

Digitized by Google

сьмрьть мжжоу (ѥсть) покон. Супр. рк. 327. иноуѣтоже намъ христоса (ѥсть) уестнѣише. т. 53. ка окa (ѥста) слоузѣ сотонинѣ. т. 55. сьмрьть грѣшьныихъ зъла т. 372. заповѣдь Гдна (ѣсть) свѣтлa.

в. Прилагателны — имена, числителны, мѣстоименія и причастія, употребяваны въ предложеніето за означаванье на по-горнье родово понятіе, подлежаще были или сказуемо или допълненіе, — стоѧтъ въ среденъ родъ множ. число: и моѧ вьсѧ твоѧ сѫть, и твоѧ моѧ. невъзможьнаѧ отъ уловѣка възможьна отъ Бa сѫть. Остр. 47. 239. преславнаѧ глаголашасѧ ѡ тебѣ; ктѡ сїѧ совѣщa на Гѵра; возрыдайте йзваннаѧ во Ерлимѣ; како древнѣа прѣндѫ (множ. ч. виж. §83. стран. 118.), како новаа процвїсѧ. Глаг. Клц. 840.

Но и въ единст. число употребеніе-то на прилагателно въ сред. родъ не ѥ чуждо въ ѥзыка: Ѥда имать хвалѫ рабоу томоу, ако съткорн повелѣноѥ (τὰ διαταχθέντα). Остр. 113. хотѣхъ большыми простьрѣти словесе, нъ довлѣетъ реченоѥ (τὰ εἰρημένα) послоушающимъ. Глаг. Клц. 524. и възвѣщено бысть Аѵрилиноу отъ приставьшихъ конъ вьсе то бывъшеѥ. Супр. ркп. II. пишетъ бо са, отъдати кесарово кесареви и божиѥ богоу. т. 80· Й йзвѣстно бысть сїѣ всѣмъ людемъ; полезноѥ намъ йспросите.

Забѣл. Съ таквозь значеніе прилагателны у насъ сѫ въ употребеніе въ единс. число. *Богъ направи сичко-што отъ нищо;* или въ множ., но тогази са-

Digitized by Google

прилага при тѣхъ дума-та — *работы* или *нѣщя: кой може проумѣ Божьи-тѣ работы* или *нѣщя?*

г. Опредѣлены-тѣ прилагателны (съ пълны формы що сѫ) различаватъ-са отъ неопредѣлены-тѣ (усѣчены-тѣ) въ употребеніе-то си по туй — пьрвытѣ представятъ грьцкы-тѣ членны прилагателны, а вторы-тѣ — безчленны-тѣ: ѥ́мъ за ρѧкѫ слѣпа́го (τῷ τυφλῷ) приведо́ша къ нему́ слѣ́па (τυφλόν). Марк. VIII. 23. Лежа́лаше мъножьство болѧщихъ (τῶν ἀσθενούντων), слѣпъ (τυφλῶν), хромъ (χολῶν), соу́хъ (ξηρῶν), Остр. 23. (Въ новыя пер. стои — слѣпы́хъ, хромы́хъ, сѫхи́хъ). Добрыи (ὁ ἀγαθὸς) ѹ́лкъ отъ добра́го (ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ) съкровища́ износитъ добра́ (τὰ ἀγαθά), и зълыи (ὁ πονηρὸς) ѹ́лкъ отъ зъла́го (ἐκ τοῦ πονηροῦ) съкровища́ износитъ зъла́ (τα πονηρὰ). тамъ 69.

Съ пална форма йоще стоѩтъ прилагателны-тѣ въ предложеніе-то, кога сѫ подлежаще вм. сѫществително: слѣпи́и прозира́ютъ, и́ хроми́и хо́дятъ, прокажѣ́нніи ѡ́чища́ютсѧ, и́ глѫси́и слы́шатъ, ме́ртвіи востаю́тъ и́ ни́щіи благовѣ́ствѹ́ютъ; а съ усѣчена —, кога сѫ сказуемо: сы́нове твои́ сы́ри; сѫдьбы́ твоѧ́ бла́ги; да бѫ́дѫтъ чресла́ ва́ша препоѧ́сана. Кога сѫ опредѣлителны при сѫществителны имена, нахождатъ-са, кога съ пълна, кога съ усѣчена форма: нѣ́мы да бѫ́дѫтъ оу́стны́ лстивы́мъ; ма́лъ ква́съ всѣ́ смѣшѣ́нїе ква́ситъ; се́рдце чи́сто созижди во мнѣ́, бже; помазѣ́ сло́во свято́е твое́. Но се́ съотвѣтствуватъ на членны грьцкы въ текста.

Забѣл. Само трудно може са-догаде, отъ що са-

Digitized by Google

ржководили въ древность-та при употребеніе-то на притежателны-тѣ прилагателны, кога съ пълна, кога съ усѣчена форма: **велика есть вѣра крьстиянъска.** Супр. ркп. 79. **рѣхъ ти оубо, яко христосовъ робъ есмъ.** т. 79. **нѣсмъ достоинн нарицати имене скатаго христосова.** т. 82. **мы же готовн есмъ за христосово исповѣданиѥ не тъуыѫ єдиноѫ оумрѣти, нъ и тысѫштами.** т. 176. **прьвии пастыри хвоє благовѣтъствоуѭтъ рождьство.** Глаг. Клц. 895. **прѣвии вьсѣмъ пастоуси христосоки оученици благовѣствоваша христосовоє изъ мрътвыихъ порождєниѥ.** Супр. ркп. 340.

д. Относително-то мѣстоименіе — **йже - ѥже** часто са-нахожда намѣстникъ на грьцкыя членъ ὁ, ἡ, τὸ, за сичкы-тѣ му падежи, и впълно носи него-вѫ-тѫ обязанность:

1) Предъ думы, управяны съ предлогъ (προθετόπτωτα) и предъ обстоятелственны нарѣчія, които заедно съ него мѣстоименіе опредѣляватъ нѣкоѭ думѫ и сѫ равны съ прилагателно, което не приляга да са-изрече: **яже о Іс҃ѣ назарянинѣ** (τὰ περὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου). Остр. 4. **въстанѫ облнуала иже из҃ мрътвыихъ вьскрѣсенніе** (τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάςασιν). Суп. р. 107. **яже бо нынѣ** (вм. **нынѣшьнѫ**) **маловрѣшенѣнѫ сьмр҃ть съпъ праведънымъ нарицаѥтъ са** (ὁ γὰρ νῦν ὀλιγόχρονος θάνατος). т. 46. **Ѥже ѡ҃ насъ йсполнивъ смотрѣніѥ, и҃ яже на земли** (вм. **наземленнѫ**) **соединивъ небѣснымъ; по ѥже во ѧ҃дъ сошествіи** (вм. **по воадскомъ сошѣст.**) μετὰ τήν εἰς ᾅδην κάθοδον); **слѣзъ твоихъ теченми пѫстыни... и҃ иже**

Digitized by Google

(неправилность вм. ѥ҆́же) и҃зъ глѣбинꙑ̀ воздꙑхáнми во сто́ тр҃дѡ́въ оу҆плодоноси́лъ е҆́сѝ, и҆...

2) Предъ причастія съ усѣчена форма, дѣто въ грьцкыя ѥзыкъ стои членъ: пасха наша заколенъ бѫдетъ за нꙑ Христосъ, да, ѩже ѹ҆стнок҃ ѥго кръвнок҃ кропимꙑ, и оу҆стѣнꙑ акꙑ прагꙑ назнаменающіе, оубѣжатъ прокоу҆ждающаго оружнк҃. Суп. р. 244. ѥсть бо богъ на небесѣхъ, ѩже словомъ своимъ створи҃ вьсѣѹ҆ськам и҆ прѣмѫдростик҃ своѥк҃ отъ небꙑтнк҃ въ бꙑтнѥ привѣдꙑ вьсѣѹ҆ськам и҆ сватꙑимъ своимъ доу҆хомъ вьсѣмъ жизнь дороу҆м. т. 417. Но тѣзи неопредѣлены причастія, съдружены съ туй мѣстоименіе, като съ членъ, равны сѫ съ опредѣлены, или съ пална форма причастія (воскресы҆́й и҆́зъ ме́ртвꙑхъ Хр҃то́съ и҆́стинный Бг҃ъ на́шъ... ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς θεὸς ἡμῶν); затуй излишно и неправилно ѥ, дѣто въ новыя періодъ туй мѣстоименіе са-употребява за членъ и предъ опредѣлены-тѣ причастія, у които пълна-та форма достатъчно изреква членнѫ-тѫ идеѭ: ѩже на кода́хъ всю҆ зе́млю повѣ́сивый (ὁ ἐπὶ ὕδασι..); ѩже ѿ҃ о҆́ц҃а (τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς) рожде́ннаго; и҆ въ дх҃а ста́го, гда, животворя́щаго, ѩже ѿ҃ о҆́ц҃а и҆сходя́щаго, ѩже со о҆́ц҃емъ и҆ сно́мъ спокланя́ема и҆ сла́кима, глаго́лавшаго прр҃ки; сѣ а҃гнецъ бж҃ій, ѩже (ὁ ἄιρων) гр҃хꙋ́ ми́ра взе́млѧй, сїѧ́ е҆́сть кро́вь моя́, и҆́же за вы҃ и҆зливае́мая; сїѣ́ е҆́сть тѣ́ло моѥ́, е҆́же за вы҃ ломи́мое. Но въ по́-сетнѣшни-тѣ изданія ѩже по нѣкадѣ правилно ѥ отпусна́то, както и въ Остр. ев. стои Іоан. I. 29. пакъ тамъ 260.

Digitized by Google

3) Предъ неопредѣлително наклоненіе: **непрaвьдьно ѥже моудити насъ, да поклонимъ са слоужбѣ мира сего.** Супр. рк. 192. **нѣсть бо ину҃тоже тако богоу любо, ꙗко ѥже обьштааго ради оуспѣха жити.** т. 280. Туй въ новыя періодъ са-ѥвява и като допълненіе, управяно и съ предлогъ: **ѡ҃ несмыслennaѧ и кѹснаѧ сердцемъ ѣже вѣровати** (τοῦ πιστεύειν) **ѡ҃ всѣхъ; жаѧщи си за ѣже оу҃чити** (διὰ τὸ διδάσκειν) **имъ людн.** Дѣян. VI. 1—2.; **ѡ҃чиститъ совѣсть нашѧ ѡ҃ мертвыхъ дѣлъ во ѣже слѫжити** (εἰς τὸ λατρεύειν) **намъ Б҃гѹ живѹ и йстиннѹ.** Евр. IX. 14.; **по ѣже вечерати; ѡ҃ ѣже оу҃слышати; кгъ ѣже спасати** (ὁ θεὸς τοῦ σώζειν); **то взыщѹ, ѣже жити ми въ домѹ҃ гдни, а въ древность-та — да живоу въ домоу гнн.**

4) Предъ предложеніе, употребявано като допълненіе: **ѣже радѹйсѧ ѧнгломъ пр҃ѣимшаѧ** (ἡ τὸ χαῖρε δὶ ἀγγέλου δεξαμένη).

II. ОТНОШЕНІЕ НА СКАЗУЕМО-ТО КЪМЪ ПОДЛЕЖАЩЕ-ТО ПО ЗАВИСИМОСТЬ-ТА МУ ОТЪ НЕГО.

§ 169. Отношеніе-то на сказуемо-то къмъ подлежаще-то състои въ съгласуванье-то на подлежаще-то съсъ сказуемо-то, както и у насъ, въ лице, число, родъ (и падежъ, кога сказуемо-то и връзка-та стоѧтъ отдѣлно): **блажени сѹть раби тіи; вѣста ѡ҃ка нага; Уловѣка дѣла възндоста въ црькъве помолитъ са.**

Digitized by Google

Забѣл. 1. Въ новыя періодъ поправители-тѣ на свещенны-тѣ книгы, при подлежаще прилагателно сред. родъ, множ. число, повечь споредъ грьц. текстъ, а не по старобългарскы-тѣ свойства, положили по нѣкадѣ сказуемо въ единст. число: всѧ̀ ѥ̀лѝка а̃ще твори́тъ оу̑спѣ́етъ (κατευοδωθήσεται), вм. оу̑спѣ́ютъ. Но въ древни-тѣ паметници таквози съгласуванье не са-нахожда: всѧ̀ ѥлнко имать оц҃ь мои̑ сѫ́ть (πάντα ἐμὰ ἐστί).

§ 170. Ако подлежаще-то ѥ име събирателно, или числително отъ пя́ть до дѣ́сять, тъ́й и сто́, тысѧща, тма̀, или изобщо — сѫществително числително; то сказуемо-то нарѣдко са-съгласува съ него въ единст. число: со́нмъ люде́й ѿ́ыдетъ та̀; оу̑молча̀ всѐ мно́жество; паде́тъ ѿ̃ страны̀ твоеѧ̀ тысѧща, и̑ тма̀ ѿ̀десны́ю тебѐ; а по-часто въ множ.: со́нмъ ло́кавыхъ ѿ̀держа́ша мѧ; по́лкъ люде́й возврати́шасѧ на покѣ́гъ; ѿ̀ста́нокъ люде́й и̑до́ша; повѣ́дахѫ ко́ждо своймъ; о̃смь дѹ́шъ спасо́шасѧ; поѧ́ша ю̑ се́дмь.

§ 171. Кога сказуемо-то са-относя на нѣколко подлежаща отъ равны лица и родове, съгласува-са съ тѣхъ въ множ. число или въ двойст. (ако сѫ̀ двѣ), тъ́й щото първо-то лице са-предпочита отъ второ-то, а второ-то — отъ третье-то: а̃зъ и̑ сы́нъ мой и̑ бра́тїѧ моѧ̀ повинѹ́емсѧ зако́нѹ; прїи́дѣ (а̃зъ и ты́) взы́демъ на го́рѫ гдню; ты́ и̑ сы́нове твои̑ просла́вистесѧ. Но двѣ подлежаща, неодушевены въ единст. число, иматъ сказуемо-то си или въ единст. или въ множест. число: да ра́дѹетсѧ днѣ́сь скѣ́тлѡ нѣ́ко и̑ землѧ̀;

Digitized by Google

на земли́ че́рвь и́ тлѣ̀ тли́тъ; не́бо и́ земл҃ѣ днѣ́сь проро́чески да весели́тсѧ.

§ 172. За употребеніе-то на видове-тѣ, време-на-та и наклоненія-та (освень неопредѣлително-то) въ глаголы-тѣ, като що сѫ сѫщи както и у насъ, нѣма да са-кажѫтъ особиты правила; само едно са-забѣлѣжва, че на преминѫлы-тѣ времена описателна-та форма има повечь мѣсто-то си въ приставны предложенія: Тако възлюби бъ миръ, ѩко и сынъ свои единоѹдыи далъ ѥсть. Дѣло сътворихъ, ѥже далъ ѥси мънѣ, да сътворѭ. Остр. да к'то ѥсть снѣ Аполлонъ хотѣлъ бѣнхъ оувѣдѣти. Супр. ркп. 20. Помани ѩкш воспріе́млъ е̂сѝ клага̂ѧ твоѧ̂ въ животѐ твое́мъ. Лук. XI. 25.

§ 173. За значеніе-то на сложны-тѣ преминѫлы времена са-забѣлѣжва, че минѫло-то време, сложно отъ настояще причастіе и отъ спомагателенъ глаголъ въ продлжавано време, служи вмѣсто продължавано-то време и въ негова помощь — и бѣахѫ сѣдѧщѥ (вм. сѣдѣахѫ) фарисеи и законооучителѥ. Остр. 90. —, а преминѫло-то, сложно отъ спрягателно причастіе и спомагателенъ глаголъ, служи, както и у насъ, въ помощь на непредѣлно-то време, за изрекванье на разны по тънко различаваны неговы значенія, кога едно дѣйствіе са-представя въ съотвѣтствіе съ друго; Затуй то са-слага и съ настояще-то време (ѥсмь) на спомагателныя глаголъ, и съ непредѣлно-то му (бѣхъ), и съ продължавано-то му (бѣахъ). И тъй спрягателно-то причастіе са-употребява:

а. Съ настояще-то време (ѥсмь) на спомагател-

Digitized by Google

ныя глаголъ, кога дѣйствіе-то са-представя, като свършено въ сѫща-та минута на говоренье-то, и че слѣдствіе-то му тогазъ йоще го има: ꙗко отъ гл҃ ѥси пришълъ оучитель. Остр. 7. И ащє ѥсмь унижь кого обидѣлъ възвращ҃ оученицѣмъ. т. 114. Гд҃и бже мо́й возвели́чился ѥси сѣлѡ̀, во и҃споведа́нїе и҃ въ велелѣпотѣ ѡ҃блеклсѧ ѥси.

б. Съ непредѣлно-то време (бѣхъ или бѣхъ) на спомагателныя глаголъ, кога дѣйствіе-то са-представя свършено предъ друго преминѫло и свършено вечь дѣйствіе: мрьтъвъ бѣ и ожи҃въ, изгыбъ бѣ и обрѣтесѧ. Остр. 119. тьма бѣсть, и нє оу бѣ къ нимъ пришълъ і҃с. т. 16. мы ꙗкоже измрьли бѣхомъ сьномъ, онъ же бѣдѣ въ вьсѣ ношть. Супр. р. сни хотѣли бѣша, да болшинмъ оучителемъ достоини бѫдѫтъ. т. 53.

Забѣл. Преминѫло-то, по туй таквозь тънко различіе на значеніе-то си, въ първия случай не равно съ грьц. παρακείμενος, а во вторыи — съ ὑπερσυντελικὸς.

в. Съ минѫло-то продължавано (бѣахъ) на спо-спомогателныя гл., кога свършено-то дѣйствіе са-представя, като намѣреніе, conatus rei faciendae: мънози же отъ ноудѣи бѣахѫ пришълн къ мар҃ѳѣ и марі҃н, да оутѣшатъ и о братѣ ію. Остр. 138. оученици бо іего ошьли бѣахѫ въ градъ, да брашьно коупатъ. т. 30. Въ новыя періодъ, както и у насъ, тъзи форма не са-различава, поради сливанье-то на двѣ-тѣ гласны въ ѥдна, само въ 2-то и 3-то ѥдинс. лица и въ 3-то множ. може са-разпозна по формы-тѣ — ше, хѫ.

Забѣл. Въ опредѣлено-то преминѫло време часто

Digitized by Google

са-отпуща спомагателный-тъ глаголъ ѥсмь, и тъй то са-ѹпява, както и у насъ, въ видъ на историческо премѣнѧло: праздьмьствоуѭмъ оубо праздьмьство сѥ, въ нѥжѥ въста господь, въсталъ бо и вьселѥнѣмъ съвьставилъ. Супр. р. 378. сиѭдѥ ангѥльскыи владыка въ їѡрданьскыѧ водꙑ, и сватикъ водьноѥ ѥстьство вьсѣ вьселѥнѣмъ исцѣлилъ. т. 380. — *Киръ побѣдилъ Креза при рѣка Халисъ. — Хекторъ и Аяксъ са-били бой кръвнишкы, но са-разишли пріѧтелскы.*

III. ОТНОШЕНІѢ НА ОПРЕДѢЛЕНІѢ-ТО КЪМЪ ОПРЕДѢЛЯВАНА-ТА ДУМА.

§ 174. Въ предложеніѣ-то, отношеніѣ-то на опредѣлителна-та дума къмъ опредѣлявана-та, по зависимость-та на ѥдна-та отъ друга-та, състои въ съгласуванье-то имъ, както и у насъ: опредѣленія-та — прилагателны имена были, мѣстоименія и числителны прилагателны были, причастія были, — съгласуватъ-са въ родъ, число и падежь съ опредѣлявана-та си дума, была подлежаще, сказуемо или допълненіѣ въ кой-да-ѥ отъ косвенны-тѣ падежи съ предлозы или безъ предлозы: благíй человѣ́къ ѿ благáгѡ сокро́вища и҃зно́ситъ блага́а, и҃ злы́й человѣ́къ ѿ зла́гѡ сокро́вища и҃зно́ситъ зла́а; а҃зъ ѥ҃смь Гдь, бг҃ъ твóй; воззри́тѥ на пти́цы небе́сныа; Въ лѣто осмонадесатоѥ цѣсарѣ (и)персьска Саворѣ гоненіѥ бысть на цр҃къвь хр҃истосовꙑ и на утѣшала вьседръжителѣ бога. Къ то жѥ врѣма гоненіи обрѣтоша са въ персь-

Digitized by Google

стѣ земи въ нѣкоторѣи вьси, нарицаемѣи Наса, дъва брата Карахисии и Іона именемъ нарицаема, мжжа правьдива, испльнь сжшта вѣры и хранашта заповѣди господьна съ страхомъ. Суп. р. 186.

§ 175. Относителны-тѣ прилагателны мѣстоименія — йже, йжє, ѣжє, ѩкóвъ -вà -вò, ѐликъ -ка -ко ако и да са-съгласуватъ въ родъ и число съ думы-тѣ, къмъ които са-относятъ, но въ падежь не са-съгласуватъ сѣкога съ тѣхъ по зависимость-та си отъ слѣдующія слѣдъ тѣхъ глаголъ: сміи сѐи, ѐгóже создáлъ ѐси; тáмw гáди, йхже нѣ́сть числà; бы́сть нóщь, въ нéйже прóйдѫтъ; ѿ моéмъ чáдѣ, ѐгóже (неправилность) родúхъ во оу́захъ; въ домѣ бóжїи жúти, йжє ѐстъ цéрковь кгà жúка (съгласува-са съ дирнье-то, що означава сѫщія предметъ); всѣ, ѐликà йматъ бцъ, моѧ сѧ́ть; словесà, ѩкwвà не слы́шасте.

Забѣл. Средній-тъ родъ ѐже въ древность-та са-нахожда относвано къмъ сжествителнo мжж. и жен. родъ и въ три -тѣ числа, кога са-пріема съ значеніе като наше-то — *що, двѣ* =(*който, която, които, които*): како оубо робъ грѣхоу робы творитъ, иже сжть правьдѣ дѣлателе. Суп. р. 42. кыи сицъ законъ; оубонца поуштати, и иже оубиенынымъ жизнь даетъ, того погоубити. т. 296.

§ 176. Вмѣсто притежателны-тѣ мóй твóй, свóй часто са-употребява съкратеный дат. пад. — мн, ти на личны-тѣ мѣстоименія и — си на възвратно-то, при сичкы-тѣ косвенны падежи: таквозь употребе-

Digitized by Google

ніе съотвѣтствува напълно съ употребеніе-то на грьц. родит. падежь на сѫщи-тѣ мѣстоименія: вижды ми ланитама оудареньм, иже..., вижды ми плєштьма раны, да разметаѭ твоихъ грѣхъ брѣма Суп. р. 355. кѣроуѫ вьскрьсенню ти, господи. т. 388. цѣлѹ́йте Ѥ̀пинѣта возлю́бленнаго ми; гдѣ́ ти сме́рте жа́ло? гдѣ́ ти а̏́де покѣ́да? ѥ̂гда̀ пр҃и́деши во ца́рствїи си. У насъ освень — *ми, ши, си,* въ употребеніе ѣ и дател. множ. и на три-тѣ лица: *ни, ви, имъ,* вм. *нашь, вашь, шѣхенъ (нихенъ* по македонско нарѣчіе), и дател. единст. на 3-то лице: *му, и,* вм. *неговъ, неинъ.*

Забѣл. 1. Тѣзи дател. падежи на третьелично-то и на възвратно-то мѣстоименія нахождатъ-са приложены по нѣкадѣ при свои-тѣ-си притежателны: сво́й ѥ̂мѹ̀ гра́дъ; своѥ́н ѥ̂моу̀ вьсн; ѿ́и́де во своѧ̀ си; не и҃щетъ свои́хъ си; сво́й ѥ̂мѹ̀ ѧ̂зы́къ, ѥ̏же хо́щетъ глаго́летъ. У насъ само на възвратно-то дател. — си са-употребява, но при сичкы-тѣ притежателны: *мой-си, твой-си, неговъ-си, неинъ-си, нашь-си, вашь-си, шѣхенъ-си, свой-си.*

Забѣл. 2. Както у насъ, тъй и въ старобългарскыя ѣзыкъ притежателно-то мѣстоим. сво́й може да занимава мѣсто-то на притежателны и на три-тѣ лица и за единъ и за много стопаны, т. е. може да стои вмѣсто — мо́й, тво́й, ѥ̂гѡ́къ, на́шъ, ва́шь (и новобълг. *шѣхенъ, нихенъ*): пойдѹ̀ во сво́й гра́дъ; возлю́биши и҃скреннѧго своѥго̀; да́стъ ю҆ ма́тери свое́й; благодари́мъ въ моли́твахъ свои́хъ; обратите ѧ҆ к҃ гоу̀ бо҃у̀ своѥмоу̀; ѡ҆ста́вилъбѣ̀ всѧ̀ ѧ̂зы́ки ходи́ти въ п҃ѹ-

Digitized by Google

тѝ своѝ: до като въ Грьцкыя, Латинскыя и въ другы езыци придава-са на сѣко лице въ особенность друго мѣстоименіе. Свóй йоще не рѣдко съотвѣтствува на Грьцко-то — ἴδιος, αὐτὸς — и на Латинско-то proprius, ipse: йстóчникъ твоегѡ воды̀ да бѹ́детъ тебѣ̀ свóй (ἔχω σοι ἰδία — fiat tibi proprius); свóй (ἴδιος, proprius) нѝмъ пророкъ; по своéй (κατὰ τὴν αὐτ῀, secundum ipsius), ѐмѹ̀ вóли. Евр. II. 4.

§ 177. Нарѣчіе-то не въ древность-та са-употребява предъ сказуемо-то въ отрицателно-то предложеніе, както и у насъ, и тогази, кога въ него са-нахожда и друга нѣкоя отрицателна дума, сложна съ частица-та ни, като: никтѡ̀, ничтóже, никогдѧ̀, николѝже и друг. такв. на прим: неимать ждати са никогдаже.. нѣсте ли ули николиже... ни єдинъ отъ нихъ неизбы̀ .. да непогыбнетъ нищ́тоже, тѫ нощь некыша нищьсоже. Но нѣкога при мѣстоименіе-то никъто и при нарѣчіе-то николиже отрицаніе-то не предъ глагола не са-срѣща: никъто же оубо бѫди дрáхлъ дьньсь за иништетѫ,... никъто же богатъ велиуан са богатъства ради, нищьсоже бо отъ имѣнии можетъ въниєсти въ праздьньство сѐ. С. р. 376.

Забѣл. 1. Исправителн-тѣ на свещенны-тѣ книгы послѣ оставили двояко-то отрицаніе тамъ, дѣто го има и въ грьцкыя текстъ: вы̀ не вѣ́сте ничесѡ́же, защото въ Грьц. текстъ стои — ὑμεῖς οὐκ ἴδατε οὐδὲν Іоан. XI. 49; но въ 2-ро Солун. II. 3. стои — никтóже васъ прелстúтъ, защото въ Грьц. текстъ ю — μή τις ὑμᾶς ἐξαπάτήσῃ. Туй въ глаголица-та стои — никтоже васъ непрелститъ.

Забѣл. 2. Нарѣчіе-то прéжде лáже носка подирѣ-

Digitized by Google

си отрицателнѫ-тѫ частицѫ не: прѣжде дѧже не сни́тисѧ и́ма; прѣжде дѧже не прїи́нтѝ нѣ́кимъ.

§ 178. Между частици-тѣ не и ни забѣлѣжваса тъзи разлика — първа-та е право, чисто отричанье, и въ древность-та повечето са-поставяла слѣно предъ глаголы, сѫщест. имена, прилагателны и предъ нарѣчія, а въ новыя пер. стои отдѣлно предъ глаголытѣ, освень нѣколко, като: нѣ́смь, непра́вдꙋю, непщꙋ́ю, негодꙋ́ю, нерадю; а втора-та е отрицаніе косвенно, раздѣлително, и, слѣдователно, непълно, защото иска напредѣ-си или подирѣ-си частицѫ-тѫ — не: ни сме́рть, ни живо́тъ, ни а̃ггли, ни нача́ла, нижѐ сѝлы, ни настоя̑щіѧ, ни гряды́щіѧ, ни высота́, ни глꙋби́на, ни и́на тва́рь ка́ѧ возмо́жетъ (по грьцко-то устойство, — а трѣбало бы — не возмо́жетъ) на́съ разлꙋчи́ти ѿ любве́ бж̃їѧ.

Забѣл. 1. Споредъ Грьцкыя и Латинскыя езыкъ, косвенно-то отрицаніе — ни, поставено въ една фраза съ право-то — не, дава утвърдителенъ смысълъ: и̑ко҃ Хрт҃осъ воскре́се, никто́же да не вѣ́рꙋетъ — ὅτι Χριστὸς ἐγήγερται μήτις διαπιστείτω; но у насъ трѣба въ тъзи фраза да са-повтори йоще веднъжь частица-та не, за да бы и дала такъвзи смысълъ: *че Христосъ въскръснѫ никой не трѣба да не вѣрва*, т. е. *сѣкый трѣба да вѣрва, че Христосъ въскръснѫ*.

Забѣл. 2. Частица-та — ни, съединявана съ съюза — же (нижѐ), служи за съединяванье на думы и предложенія: ни бо̀ а̃зъ ѿ человѣ́къ прїа́хъ е́, нижѐ навчи́хсѧ ѿ когѡ̀; добро̀ не и̑сти мѧ́съ, нижѐ пи-

Digitized by Google

ти вина. Тя, нѣкога съединявана съ съюзы-тѣ: ли, ѝли, а҃ще ли же, служи — или за изрекванье на отрицателенъ въпросъ: ни ли ты боишисѧ бо́га; — или въ отвѣтъ на въпросъ: досто́итъ ли кинсо́нъ ке́сареви да́ти, ѝли нѣ; — или за съединяванье на дирнье предложеніе съ преднье: въ домѣ о҆ц҃а моегѡ ѡ҆би́тели мнѡ́ги сѹ́ть: а҃ще ли же нѣ, ре́клъ бы́хъ вамъ, ѝдѣ о҆у҆гото́вати мѣ́сто вамъ.

§ 179. Между особенности-тѣ на опредѣлителна-та дума въ отношеніе къмъ опредѣлявана-та забѣлѣжватъ-са йоще слѣдующи-тѣ:

а. Въ старобългарскыя езыкъ, както и у насъ, са-забѣлѣжва особита наклонность къмъ изрекванье-то на опредѣленіе-то чрезъ прилагателно име: тъй той си-позволява опредѣлително-то въ родит. пад. съществително да го измѣнува въ прилагателно и *а*) тогази кога то заедно съ друго въ родит. пад. съществително, опредѣлявано чрезъ прилагателно, са-относя къмъ ѥдна и тъзи опредѣлявана дума: тъгда блажєнын Исакин радоу҆а са о о҆у҆строєнии цр҃кѣвнѣмъ и правыа кѣры, и тъ прослави бога о кьсѣхъ, чоудєсєхъ. Супр. р. 149., и *б*) тогази, кога къмъ опредѣлително=(съ родит. притежателенъ) са-относя причастіе за негово поясненіе, което въ такъвзи случай си-остава въ родит. падежъ, като че бы са-съгласувало по смысълъ съ родит. притеж. падежъ: помощь наша ко има господьне, сътворѣшаго нєбо и землѭ. Супр. ркп. 59. кодоѫ омыкаєшн тѣло божнє, измыкъшаго кьса и оцѣштєнніє дакъша. т. 345.

Digitized by Google

даждъ ми тѣло їсово, омрачьшаго сльнце прѣжде мала времене, и каменнїе раз'дробьша. т. 342.

б. Вмѣсто прилагателно притежателно или вм. родит. притежателенъ часто са-употребява датѣленъ, за да са-изрече принадлежность или происхожданье: Тоу бждетъ плачь и скрѣжетъ зѣбомъ (зѣкѡвъ или зѣбный). Супр. р. 274. И жикотъ къ свѣтъ чловѣкомъ. Ост. 2.

в. Въ редовны числителны, съставены отъ нѣколко числа, пріема редовнѣ-тѣ прилагателнѣ формѣ не само дирнье-то число, както у насъ, но повечето и преднье-то: четыренадесатоє второє лѣто. Къ лѣто двоесатьноє и четвртоє цѣсара Диѡклитиана. Суп. р. 161.

г. Дѣйствително причастїе съ усѣчена форма споредъ грьц. текстъ, нахожда-са при сказуемо-то вмѣсто неопредѣлително наклон: мнѧхѫ, дѫхъ видѧщє; ѣзъ же, гдн, оўпокаѭ бѫдѫ на тѧ; оумъ непрестаєтъ лоукавыѧ ми помышленїа рода — и споредъ еврейскыя, вмѣсто нарѣчїе, при глагола въ подлежаще-то, за по-силно изрекванье: видѧ видѣхъ; терпѧ потерпѣхъ; благословлѧ благословлю; величаѭ величаю; оумъножаѭ оумъножѫ; нъ въстава въстави и. С. р. 96.

д. На спомагателныя глаголъ бѣти настояще-то причастїе сыи или сѫщїи нахожда-са нѣкога въ предложенїе-то при имена за да имъ придаде особитѣ значителность: богъ сыи мира; сѫщѫю вцѣ.

е. Нескланяемы-тѣ — испълнь и свободь, тьи

Digitized by Google

и нарѣчія отъ сравнит. стьпень часто са-съгласуватъ съ сѫществителны: и҃спо́лнь земл҃а сла́вы твое҃а; правьды и҃спълнь десни҃ца твои҃; свобо́дь бѫ́дете; толи́кѡ лу́чше бы́въ а҃гглъ, е҃ли́кѡ разли́чнѣе и҃́хъ насле́дока и҃́ма; пу́ще е҃смь; мно́зѣ҃хъ пти́цъ лу́чше е҃сте вы.

IV. ОТНОШЕНІЕ НА ДОПЪЛНЕНІЕ-ТО КЪМЪ ДОПЪЛНЯВАНА-ТА ДУМА.

§ 180. Въ старобългарскыя езыкъ отношеніе-то на допълненіе-то къмъ допълнявана-та дума въ предложеніе-то изреква-са чрезъ разны-тѣ формы на косвенны-тѣ падежи, или и съ помощь-та на разны предлозы, до като у насъ служѫтъ на туй само предлозы-тѣ, освень винител. падежь, който при сказуемо-то означава предметъ на дѣйствіе-то. За туй тукъ са-разгледва: — *а.* управянье-то на косвенны-тѣ падежи безъ предлозы; *б.* управянье-то имъ съ предлозы заедно; *в.* употребеніе-то на неопредѣлително-то наклоненіе, що са-пріема и то по зависимость-та си като допълненіе.

а. Управанье на падежи-тѣ безъ предлозы.

Родителный.

§ 181. Родителный-тъ падежь са-употребява:

1) За да означава *стопана,* комуто принадлежи нѣкой предметъ: сы́нъ Никола́; до́мъ дѣда; ско́тъ бли́жнѧгѡ; гора҃ Бо́га; той повечето са-превръща въ притежателно: сы́нъ Никола́евъ; до́мъ дѣдовъ; гора҃ бж҃ѧ.

Digitized by Google

2) Кога отъ двѣ, положены редомъ сѫщест. имена, едно-то е производно отъ глаголъ, тогази друго-то при него быва въ родит. над., съ дѣйствително или страдателно значеніе: дѣ҃нїѧ а҃пⷭтолѡвъ: пришбрѣ́тенїе И҃лекса́ндра вели́каго; дѣ́латель винограда́; спасе́нїе ро́да челове́ческаго.

Забѣл. На родител. падежъ значеніе-то кога не са-различава дѣйствително ли е или страдателно, то родителный-тъ са-превръща въ дателенъ, съдружаванъ съ предлога къ, или са-прилага при родителныя дателенъ съ предлога къ: — вмѣсто любо́вь о҃тца́, любо́вь сы́на, казва-са — любо́вь ко о҃тцу́, любо́вь къ сы́ну, или любо́вь о҃тца́ къ сы́ну, любо́вь сы́на ко о҃тцу́ — и вмѣсто — не́нависть врагѡ́въ на́шихъ, — не́нависть ко врагѡ́мъ на́шимъ, не́нависть врагѡ́въ къ на́мъ.

3) Отъ двѣ положены редомъ сѫщест. имена, кога едно-то съ прилагателно заедно опредѣлява душевно или тѣлесно свойственно качество на друго-то, то съ прилагателно-то заедно стои въ родит. падежъ при друго-то, ако качество-то принадлежи на цѣлъ предметъ: челове́ка до́брагѡ се́рдца; ѭноша хⷭда́гѡ разсѫжде́нїа, ма́лагѡ ро́ста.

4) При събирателны сѫщест. имена и при онѣзи, които означаватъ — *частъ* или *участїе*, *множество* и *пожѫщность*: ча́сть ры́бы; причастникъ твоѥ҆ блгости; собра́нїе люде́й; по́лкъ и҃збра́нныхъ во́инъ, ста́до о҃ве́цъ; ча́ша воды́; мѣ́ра ѵ҃на́; ча́нецъ е҃ле́а.

5) При прилагателны, що означаватъ — *мѣ́ркѫ*, *изобилїе* или *скѫдость* и при думы-тѣ: досто́инъ,

Digitized by Google

недостóинъ, нáгъ, нúщъ, свобóденъ, пúстъ, стрáненъ, чúстъ и друг.: высóкъ трúдесати лактéй; широ́къ четúрехъ пáдiй; йхже оу́ста клáтвы и гóрести пúлна сѣ́ть; тóщъ всáкiм добродѣ́тели; достóинъ мздьı своéм; недостóинъ сáна своегѡ̀; стрáненъ всáкагѡ пóмысла благáгѡ. Но нѣкои отъ тѣ́хъ са-нахождатъ и съ дателенъ: дѣ́лá достúйна покáнiю; чúждь брáтiи своéй; стрáненъ ôтцю̀.

6) При сравнителны прилагателны и нарѣчiя, кога не имъ слѣдва частица-та — нéже или нéжели: нѣ́сть рáбъ бóлiй гдá своегѡ̀; вьıшúю небéсъ бцю̀; бóлiй менѣ́ или бóлiй нéжели áзъ; сладчáе мéда; стоúтъ вьıше тебѣ́.

7) При просто-числителны-тѣ имена отъ пáть до тьıсящá, въ родит. пад. лежатъ изброяваны-тѣ предметы: пáть хлѣ́бѡвъ; двана́десать апóстолѡвъ; шéсть сúтъ тьıсящъ кѡúнъ. Но кога числителны-тѣ сѫ̀ въ дат., творит. и предл. падежь, тогази изброяваны-тѣ при тѣхъ предметы съгласуватъ-са съ тѣхъ въ сѫщыя падежь: десатьíмъ дѣ́камъ; по шестú днéхъ; седмiю̀ тативáми сьırьıми.

8) *За допълненiе*, що означава *часть* отъ цѣло: дáждь ми водьı пúти.

9) *За да означава точкѫ отъ опредѣлено временно разстоянiе*, на въпросъ — когдà? — сегѡ̀ днѣ̀ прiúде; пéрвагѡ лѣ́та, мѣ́сяца шестáгѡ, полýночи.

10) Кога предъ дѣйствителенъ глаголъ стои отрицателна-та частица — не, тогази допълненiе-то му, що означава предмета на дѣйствiе-то, употребява-са въ родит. а не въ винит. падежь: слáвы моéм

и҃номꙋ не дамъ ктомꙋ҃; грѣха҃ не и҃мамы; не оумы҃еши ногоу моею во вѣкъ. А҃ште ли к'то твьрда оума ненмать, да са отълѫжатъ отъ насъ. Супр. ркп. 46. Въ този случай нѣкога и само-то подлежаще быва въ родит. падежь, кога при отрицаніе-то са-означава и лишаванье отъ подлежаще-то: и҃хъ смѣрти не бꙋ҃детъ ктомꙋ҃, ни плача, ни вопла, ни комзни ктомꙋ҃ не бꙋ҃детъ; не бꙋ҃детъ волѭ҃въ при и҃слѣхъ; нѣсть страха бж҃ïа пре҃дъ о҃чима и҃хъ; нѣсть во оустѣхъ и҃хъ и҃стины.

Забѣл. Въ древность-та по-строго опазвали туй употребеніе слѣдъ отрицанія-та: не, нѣсть, ни, ниже, а не въ новыя періодъ, дѣто повечь не опазвана близость до грьцко-то словосъчиненіе. Въ древность-та стои — и҃ ненавзненавидитъ отьца своего и матере и жены и чадъ и братïа и сестръ, ещѐ же и доуша своея҃; а въ новыя періодъ — и҃ не возненавидитъ о҃ца своего҃, и҃ матерь, и҃ женꙋ҃, и҃ чадъ, и҃ братïю, и҃ сестръ, е҃ще же, и҃ дꙋ҃шꙋ свою҃; въ древн. рече безоумьныхъ нѣсть бл҃.. не оставлѭ҃ васъ сиръ. Остр. оуже не глѭ҃ васъ рабъ. т., а въ нов. пер. — нѣсть бг҃ъ, васъ сиры, васъ рабы҃.

11) За допълненіе при глаголы, що означаватъ *душевно състояніе* между страхъ и надежда; като: *ожиданье*, *боязнь*, *исканье*, *лишаванье*, *срамъ*, *съжалѣніе*, *удостояванье* и *отвръщанье*: повелѣ҃ и҃мъ ждати и҃зволѣтованіа о҃тча; бои҃сѧ, сы҃не, мои҃хъ словесъ; проси҃ тѣлесе҃ Iисо҃сова; и҃щите пре҃жде цар҃ствïа бж҃ïа и҃ правды е҃гѡ҃; лиши҃сѧ кѣчныхъ

блáгъ; стыждáсѧ свои́хъ; поштади оудовъ свонхъ, Карахисніе. Супр. р. 197. рабы́ свои́хъ господ҃ї всѣ́кїѧ чéсти да сподобля́ютъ; словесѣ́ непрáведна ненави́дитъ; всѣ́кагѡ крáшна возгнѣ́шáсѧ дѣ́шѧ и́хъ.

12) При глаголы, които означаватъ *напълванье* и *исправанье*, освень винителенъ, що означава предмета на дѣйствіе-то, стои и родит. падежь, що означава *вещество*, съ което са-пълни или отъ което са-исправня положеный-тъ въ винит. падежь предметъ: мéда насы́ти и́хъ; напои́ша мѧ ѿцта; и́спóлнитсѧ дѣ́хѧ.

13) За да означава *цѣло-що* въ отношеніе къмъ отдѣлявано-то отъ него, наричванъ *родителенъ раздѣлителенъ*, и быва нѣкога съ предлога — и́зъ или ѿ, а повече и безъ него: высѡ́клѧ дрѣкéсъ падóша; ссѣ́цыѧ младéнцевъ и́зкѣ и́родъ: блаженъıи Кондратъ заткоренѣн тоу братїи слоужлаше, комоужде нхъ потрѣбъное приноса. Супр. ркп. 73. овъ нхъ богоу глаголлаше. т. 349. обѣшташа сѧ нѣкоторни отъ нхъ т. 54. ѣлыма оубо сътвористѣ ѣдиномоу отъ братна сѣѧ моѧ хоудъıа, то мънѣ сътвористѣ т. 93.

14) При супинумъ въ древность-та допълненіе-то стои въ родит. падежь вм. винителенъ, ако и съвсѣмъ да не са-исключава този послѣдній-тъ: придѣ бо сн҃ъ уловѣуьскъıи възискатъ и спастъ погıбъшлаго. Ост. 114. Придоша обрѣзатъ отроуатє. т. 279. Тоуне придѣ х҃с пролитъ кръвє своєѧ за кьсѫ вьселєнжѫ. Глаг. Клц. 233.

Digitized by Google

15) При сложны-тѣ глаголы съ предлозы-тѣ ѿ, ѝзъ, които нѣкога са-повтарятъ при родит. падежъ: ѝзкыѝша ѻ̀стрїѧ мечà; ѿхождѫ̀ свѣ̀та сегѡ̀; да ѿлѫчѐнъ сóнмица бѫ́детъ; ѝзкѣжѐши ли сѫдà бóжїѧ; изнджть англи и отълѫчѫть зълыѫ отъ срѣдъ правьдьныхъ. Ост.

16) Количественны-тѣ нарѣчія и междометія-та — ѡ̀! ѡ̀ле!: мнóгѡ людéй; мáлѡ ѻ̂вѣцъ; ѡ̀ прослáвнагѡ чѫдесѐ! ѡ̀ле неразѫмїѧ! ѡ̀ несъказаемаго и несьвѣдомаго таинаго. Супр. рк. 254. Междометіе-то ѡ̀ нахожда-са и съ дателенъ падежъ: ѡ̀ днѣнынымъ и прѣславънынымъ дѣломъ. Супр. р. 40.

Дашелный.

§ 182. Въ дателенъ падежъ са-употребява:

1) Предметъ-тъ, къмъ който са-простира дѣйствіе-то на глагола, съ цѣль да му са-даде или да му са-стори нѣщо въ негова полза или во вреда. По туй глаголъ-тъ -даю, тъй и сходны-тѣ съ него по значеніе-то си: помогѫ̀, браню, запрещáю, повинѫ́юсѧ, покелѣкáю, противлáюсѧ, оу̯подоблáю, послѣ́дѫю, ревнѫ́ю, завúждѫ, дивлю́сѧ, стѫжáю, изобщо сѣкы глаголъ, слѣдъ който може да са-постави въпросъ — комѫ̀? или чемѫ̀? — ако ѥ дѣйствителенъ, прѣема при винит. падежъ допълненіе и дателенъ: дадѐ ржѣ̀ плоды̀ ѝхъ, ѝ трѫды̀ ѝхъ прѫгѡ́мъ; принесúте гдви слáвѫ ѝ чéсть; помозú ми; не браните ѝмъ; повинúсѧ гдви; вы̀ противúстесѧ бóгови а̂ не человѣкѡмъ; запретѝ ѐмѫ̀; не ревнѫ́й лѫкáвнѫющымъ, нижѐ завúди творя́щымъ беззà-

Digitized by Google

конїе; не рѣгайсѧ человѣкѹ, сѣдѧщѹ въ горести, оу-подобисѧ имъ; дивѧсѧ бывшемѹ; да не стѫжаютъ емѹ; навыкоша дѣлѡмъ ихъ; страхѹ гдню навчѹ васъ; оумѣти книгамъ, преста всакомѹ пѹти неклагѹ; соокцаетъ дѣлѡмъ егѡ; лѹкавый не прикасаетсѧ емѹ; иномѹ колѣнѹ причастисѧ; прилѣплайтесѧ благомѹ; всемѹ вѣрѹ имѣтъ; емѹже волитъ сынъ ѡкрыти; сѣдите сирѹ и оубогѹ; кда законъ нашь сѫдитъ ѹлкоу. Ост. 53. и поноси невѣрьствкню ихъ и жестосрьдню. т. 205.

Забѣл. Въ древность-та са-управляли съ дат. пад. и глаголы-тѣ: тьрпѣти, надѣѭти са, хотѣти, одолѣти: тьрпить оубиницамъ и татемъ. XVI. в. всемоу надѣѥтса. XIII. в. — милостыни хощѫ, а не жрьтвѣ. врата адова неодолѣѭть ѥи. Остр. ев.

2) Производны сѫществ. и прилагат. имена отъ глаголы, що са-управятъ съ дат. пад., и йоще които означаватъ — *далечность, сходство, несходство* и друг. такв.: повинень сѣдѹ; помощникъ мнѣ въ бѣдахъ; Бгѹ есмы поспѣшницы; да воевѡдѣ оу-годенъ кѣдетъ; потрѣбенъ вамъ; послѹшливъ ѿцѹ; подобенъ мнѣ; милостивъ кѣ имъ; страшенъ врагѡмъ; недостойны вѣчномѹ животѹ; противникъ добрѹ; противенъ воли матере своѥ; мѣдрымъ же и неразѹмнымъ должень.

3) Подлежаще-то на неопредѣлително наклоненіе, що зависи отъ безличенъ глаголъ: не сїѧ ли подобаше пострадати хртѹ, и книти въ

Digitized by Google

слáвѫ свою; не возмóжно ѣ́сть пророкѹ погѝбнѫти.

4) Дател. пад. са-употребява и при сѫществителныя глаголъ — бы́ти, който тогази са-пріема съ значеніе — *имамъ*, по нашему: сѫ́ть ли ти чáда, накажѝ и̃; а̃ще ми ѣ́сть съ тобóю оу̃мрéти; далéко ти ѣ́сть пѫ́ть; не бѣ́ше числа оружію ихъ; и̃мже нѣ́сть рáзѹма. Сѫщо тъй и кога са-подразумѣва сѫществителный-тъ глаголъ: и̃на оу̃бѡ нбнымъ слáва, и̃ и̃на земны́мъ: и̃на слáва лѫнѣ́. а̃ и̃на слáва звѣздáмъ: и̃на оу̃бѡ члвѣ́кѡмъ плóть, и̃на же скотѡ́мъ, и̃на же птúцамъ, и̃на же ры́бамъ.

Забѣл. 1. Въ древни-тѣ паметници йоще по-ясно са-вижда, до колко глаголъ-тъ — БЫТИ са-управлъ съ дат. пад.: ПОЗОРОУ БѢ АНГЕЛОМЪ И ЧЛВКОМЪ. Гр. Богосл. X-й в. — БЫХОМЪ ПОНОШЕНИЮ СОУСѢДОМЪ НАШИМЪ ПОДРАЖАНИЮ И ПОРОУГАНИЮ СОУЩИМЪ ОКРТЪ НАСЪ; ꙗКО ЧОУДОУ БЫХЪ МНОГЫМЪ. Псалт. XII. в.

Забѣл. 2. Твърдѣ часто дател. падежь заннмава мѣсто на родит. притежателенъ съ страдателно значеніе, кога първо-то сѫществително има власть надъ дирнье-то: Цáрь царéмъ, и̃ Гдь господéмъ; врáчь дѹшáмъ и̃ тѣ́лѣ; кладúка животѣ; творцà нéбѣ и̃ земли́ ви̃димымъ же всѣ́мъ и̃ невúдимымъ; кóрень всѣ́мъ злы́мъ.

5) Дателенъ быва и при нарѣчія, употребяваны за междометія: гóрѣ вáмъ! фарисéи лицемѣ́ри; лю́тѣ текѣ́! блáгоже дѹшѝ моéй! и при Междометіето оу̃вы́: оу̃вы́ мнѣ́!

Digitized by Google

Винителный.

§ 183. Винителный-тъ падежъ са-употребява:

1) Освень дѣто да означава *предмета на дѣйствіе-то*, при нѣкои глаголы, като: нарица́ти, зва́ти, поставля́ти, твори́ти, именова́ти, избира́ти, посыла́ти и друг. такв. нахожда-са йоще по грьцкыя образъ и вторый винителенъ, който означава — *чинъ, достоинство, наименованіе*, що са-дава на означаваныя съ пьрвыя винит. предметъ: поста́вивши и҃хъ кня́зи по всей земли́; како оубо Дх҃ъ дх҃мь гда его нарицаѥть (κύριον αὐτὸν καλεῖ). Вы зовете мѧ оу҃читель и Гдь (въ нов. пер. оу҃чи́телѧ и҆ гда). како хр҃ъ сынъ творить себе Бога. аще кто и исповѣсть хр҃а.... Остр. 39. Но нахождатъ-са примѣры и въ твор. пад.: не бо ѥстъ цѣсарємъ того нарѣсти, докльлѣѥтъ бо ємоу безаконникомъ и прѣстѫпникомъ зъвати и, за не... Супр. р. 157.

2) За да означава *опредѣлено временно разстояніе*, презъ което отъ начало до край са-продължава дѣйствіе-то: три лѣта дьнь и нощь не престаѧхъ оу҃ча; четыри лѣта прѣбыша тѹ; прѣбысть на немьже бѣ мѣстѣ дѣва дьни. Остр.

Творителный.

§ 184. Въ творителенъ падежъ са-употребяватъ:

1) Допълненія, що означаватъ — *орѫдіе, средство, вещество, употребявано въ дѣйствіе-то*, и

Digitized by Google

творителнѫ причинѫ на дѣйствіе-то: ѡконцемъ в' кошницѣ свѣшенъ быіхъ по стѣнѣ; свѧзанъ вериѓами желѣзными; зажгоша ѻгнь древа́ми; ѣгда́ зва́нъ бѫдеши ки́мъ на бра́къ; бѣ любиѧ ѻтцемь; написа́хъ моею рѫкою; не хощѫ черни-ломъ и́ тростїю писа́ти тебѣ.

Забѣл. 1. Творителна-та причина кога е лице, на което става дѣйствіе-то въ полза, то стои въ дат. пад.: позна́нъ быістъ Іѡсифъ бра́тїи своей; оувѣданъ быістъ Са́улѫ совѣтъ йхъ; позна́лсѧ ѣсй ѣмѫ и̇ бгъ совершенный.

Забѣл. 2. Быти съ значеніе — сотворе́нъ быти — пріема творителна-та причина или въ родит. съ предлогъ ѿ, или въ творит. падежь: ка́ждо бо ѿ тебѣ быівшихъ тва́рей благодаре́нїе тебѣ прино́ситъ; и̇мже всѧ быіша.

3) Допълненія, що означаватъ — *ошечество, родъ, навваніе, художество* — на допълнявана-та дума: человѣкъ нѣкїй, ро́домъ Ита́лїа́нинъ, ѡте́чествомъ Ри́млѧнинъ, и̇менемъ Па́велъ, хѫдо́жествомъ живопи́сецъ.

3) Депълненія, що означаватъ — *мѣркѫ на изброяваньe, годишни и дененошни временны часши, временно и мѣстно простраиство*: тремь лѣты ѭношїй бра́та своегѡ; двѣма ста́ма пѣнязь не довлѣютъ и̇мъ; лѣтомъ жа́ръ, зимо́ю же мра́зъ; днемъ и̇ но́щїю хвали́хъ тѧ; оутромъ, тремь де́нь-ми воздви́гнеши це́рковь; про́йде мо́ремъ; ходи́те свѣтомъ.

Digitized by Google

4) Допълненія-та при прилагателны-тѣ — дóлженъ и довóленъ: дóлженъ патїю сѹтъ динáрїй; довóлны сѣщими.

5) Допълненія при прилагат. имена, що означавать *душевно* или *тѣлесно качество*, което не принадлежи на цѣлъ предметъ, но само на негова часть: добрà сѣщи сѣлѡ лицéмъ; скѹденъ рáзѹмомъ; вóзрастомъ мáлъ; неповúненъ рѹкáма и чúстъ сéрдцемъ; гóрдый мыслїю; блáгъ взóромъ.

6) Допълненія при глаголы, що означаватъ — *власть*, нѣкога и при тѣзи, що означаватъ *отвръщанье*: ѡкладà всéю странóю; козгнѹшáся дѹшà моà всéю непрáвдою.

7) При глаголы-тѣ: нарицáтися, ѝменовáтися, звáтися и проч., именованіе-то ако не ю въ именит. падежъ, то часто стои въ творителенъ (повечето руссизмъ): оуже нѣсмь достоннъ нарещи ся сынъ твои; сѣждѹ царúцею и вдовà нѣсмь. Апокал. XVIII. 7. Ѩже бо нѣнѣ маловрéменьная съмр'ть сънъ правéдьнымъ нарицаетъ ся. Супр. р. 46.

Забѣл. 1. Въ предложеніе-то, ако именованіе-то са-относя на допълненіе, чрезъ причастіе-то — глаголéмый, нарицáемый, зовóмый, то именованіе си-остава пакъ въ именит. пад., ако и допълненіе-то да бы было въ косвенъ падежъ: на мѣстѣ глаголемѣмъ Ѩдостротóнъ; съ горы нарицáемыа Єлеóнъ; при рѣцѣ нарицáемѣй Ѩрданъ.

Забѣл. 2. Часто творителный-тъ стои вмѣсто другы падежъ, а именно: вм. дат.: дѹша сѫщи въ сытости, сóты ржáютъ ся (въ нов. пер. сотамъ). —

Digitized by Google

ѣщѣ ѣдиною азъ потрясѹ не токмѡ землею, но и небомъ (вм. землю и небо).

Предложный.

§ 185. Предложный-тъ падежь, както и названіето му показва, въ новыя періодъ редомъ стои управянъ съ предлогъ; въ древность-та само са-нахожда самъ, да означава *спокойно мѣстно стоянье* или *временно обстоятелство*, за което са-нарича и *мѣстный*: онъ же (Нисиї) бнѣнъ и прѣбыкъ многы уасы въ тѣхъ ранахъ безъ гласа прѣда доуши и тако добрѣ и прѣподобнѣ иже христоса ради съповѣданніе съконча сватын Нисиї Оусоровѣ своѣи иѣмоу кьси. Супр. р. 34. Ако сѫть съхранѣны костн наша семь мѣстѣ, придн оубо въ ношти и їзнеси ны издрѣкы. т. 60. исцѣлѣ отрокъ томь уасѣ; идеть к' нѣмоу полоунощи. да не бѫдеть бѣгство ваше зимѣ. Остр. 144. Въ новыя періодъ употребяваны-тѣ за нарѣчія: горѣ, долѣ, весне, лѣтѣ, зимѣ и друг. сѣ предложны падежи сѫ.

Забѣл. Въ древность-та са-управяли йоще въ предложенъ падежь допълненія-та: *а*) при сложны глаголы съ предлозы-тѣ — при, на: прилѣпи са иѣдиномь отъ житель; прилежа немь; можеть приложити тѣлесн своѣмь лакъть. Остр. Ев. — приближаѣмсе богѣ; нижс прнобщансе чѫждихъ грѣсѣхъ. Даміан. Апост. — пригвозди страсѣ твоѣмь плъть нашѫ. Часосл. старопеч. — языкъ мон прильпе гортани моѣмь. Псалт. XV. в. — примѣшаи́йсѧ ѣмь; чешѫ́хъ твои́хъ прилѣпнѫтъ. Острожск. изд. —

Digitized by Google

не прикаса́йтеса хрїстѣ́хъ мои́хъ. Венеціанск. Псалт. — належа́щꙋ ѥ́мꙋ наро́дꙋ. Острожск. изд. — ꙗко нападаахꙫ ѥмꙋ хотѧщіе прикоснꙋтиса ѥмꙋ. Ев. XII. в. неналежи имѣнии своѥмꙋ. Іезек. XXIX. 4. *б)* При глагола коснꙋ́тиса и при прилагателно-то прикло́ненъ: жѣ́ртва же ѣ́гѡ о҃блацѣ́хъ коснѣ́тса; бо́роке неприкло́нни вѣ́хъ ѣ́гѡ, и҆ ѣ́лїе не бы́сть прикло́нно ѿраслѣ́хъ, ѣ́гѡ. Въ новыя періодъ предложный-тъ падежь е замѣненъ редомъ съ родителенъ, дателенъ или съ другы нѣкой падежь, управянъ съ предлогъ.

б) Управянье на падежи-тѣ съ предлозы.

1 6. Управянье-то на косвенны-тѣ падежи заедно съ предлозы зависи не толкозь отъ значеніе-то на предлозы-тѣ, колкото отъ значеніе то на допълняваны-тѣ глаголы, които може да означаватъ или *направленіе* по въпросы-тѣ — ка́мѡ? ѿкꙋ́дꙋ? — или *спокойно стоянье* по въпроса — гдѣ́? И тъй ѥдны предлозы са-управятъ съ ѥдинъ падежь, другы — съ два, а нѣкои — и съ три.

§ 187. Съ ѥдинъ падежь са-управятъ: о҃ꙋ́, до, ѿ, и҆́зъ, безъ, ко или къ, возъ или възъ, ѡ҆́къ. чрезъ, при, а именно:

1) Съ родителенъ падежь тѣзи: о҃ꙋ́, до, ѿ, и҆́зъ безъ: о҃ꙋ́ царѧ́ сѣ́дитъ; прїидо́ша до негѡ́; ѿи́де ѿ горы́; и҆́збави на́съ ѿ лꙗка́вагѡ; и҆́зведѣ во́дꙋ и҆́зъ ка́мене; безъ дѣ́лъ зако́на.

л. 1. ѿ (ἀπὸ) и и҆́зъ (ἐκ) часто стоятъ безъ разлика ѥдинъ вм. другы: бра́тїю ѿ (вм. и҆́зъ)

Digitized by Google

чрéслъ âвраáмовыхъ йзшéдшꙋю (ἐκ τῆς ὀσφύος); йзъ (вм. ѿ) мéртвыхъ (a mortuis).

Забѣл. 2. Съ родителенъ са-управятъ и много нарѣчія: мúмш, внѣ, вóнъ, верхꙋ, клúзъ, рáди, рáзвѣ, кромѣ, дѣлá, длá, дѣлмá, пóдлѣ, вмѣстш, внꙋтрь, вслѣдъ, вскрáй, ѿкрестъ, посредѣ, прéжде, пáче, вы́ше, и изобщо сичкы-тѣ сравнителны нарѣчія: мúмш оу҃глá; внѣ грáда; вóнъ цр҃кви; верхꙋ главы̀ ѣгѡ́; блúзъ мóрa; нáсъ рáди; рáзвѣ тебѣ; кромѣ тѣлa; мúра дѣлá; длá крóве; ѣгѡ́же дѣлмá (дѣлá, длá, дѣлмá кедно и туй сж); пóдлѣ ôлтарá; подóлгъ рѣкú (*низъ рѣка-та*); вмѣстш ôтéцъ твоúхъ; внꙋтрь двора̀; вслѣдъ менѣ; вскрáй сóнмища; ѿкрестъ жилúщъ йхъ; посредѣ двою разбóйникꙋ; прéжде вѣкъ; пáче всѣхъ; вы́ше небéсъ, и друг. такв.

2) Съ дателенъ: къ или ко: приклонú ко мнѣ оу҃хо твоé; вóпль мóй к' тебѣ да прїúдетъ.

Забѣл. Съ дателенъ са-управятъ и нарѣчія та: прáмш протúвъ или протúвꙋ, сопротúвъ или сꙋпротúвꙋ: прáмш бг҃ꙋ; а҃гнецъ прáмш стригꙋщемꙋ ѣгѡ́ безгласéнъ; протúвꙋ рожнꙋ прáти: сопротúвъ стꙋжáющымъ ти.

3) Съ винителенъ: ѡ҃бъ, возъ, чрезъ и нарѣчіе-то сквозѣ: ѡ҃бъ нóщь, ѡ҃бъ о҃нъ пóлъ їѡрдáна; ѡ҃бъ о҃нꙋ странꙋ и ѡ҃бонꙋ странꙋ; благодáть возъ благодáть; лꙋкáвлм возъ благáм; чрéзъ вѣкꙋ; чрéзъ дéнь; сквозѣ мóре; сквозѣ о҃гнь и вóдꙋ.

Digitized by Google

Забѣл. възъ или возъ въ нов. періодъ редомъ са-употребява слѣно, а отдѣлно ѥ замѣненъ съ — за: но въ древность-та часто стои и отдѣлно: иже къздаѧть злоѥ възъ доброѥ (въ нов. пер. — злá за благá).

4) Съ предложенъ: при: при йсхóдищихъ вóдъ; при ногѣ.

§ 188. Съ два падежи са-управятъ: въ или во, на, ѡ, подъ, надъ, предъ, съ, а именно:

1) въ или во, на и ѡ съ винит. и предложенъ: — *а)* въ или во съ винит. означава *движеніе въ вѫтрешность*, а съ предлож. — *спокойно стоянье въ вѫтрешность*: послá йхъ во ѥгúпетъ; слышáвъ же Ѩáковъ сѣщю пшенúцѫ во ѥгúптѣ; *б)* на съ винит. означава *движеніе на повърхность*, а съ предложенъ — *стоянье на повърхность*: прїйде на мѣсто; прекúшла на пóли Танаúскѣ; *в)* ѡ съ винител. означава *бързо къмъ предметъ движеніе*, а съ предложенъ — *предметъ*, за който са-говори въ рѣчь-та: й разкїётъ младéнцы твоá ѡ кáмень; ѡ вóзѣ жúвѣ; пóмсъ ѳсмéнь ѡ чреслѣхъ ѥгѡ (значи около).

Въ са-нахожда съ винителенъ и съ други значенія: воспитá й въ сынá (*за сынъ*); й вздѫ ймъ во ѳтцá (*за или вмѣсто отецъ*); прiйде въ гóсти; въ долготѫ, въ широтѫ, въ высотѫ; въ похвалѫ й чéсть ѥгѡ (*достигателна причина*); тъй и — краснъ й дóбръ въ снѣдь; гóрекъ во вкѫшенїе; полéзенъ въ цѣлбѫ; кóсенъ во гнѣвъ; — съ предложенъ: великїй во Ѩерáрсѣхъ (*между*).

Digitized by Google

Забѣл. Къ — съ винителенъ значи и *време*, по въпроса — кога? Ко врѣма ѻно; ко днѝ тыѝ ко-стáкъ Пéтръ; въ древность-та винителный стои безъ — къ: и трéтиї дьнь въстáкъ изъ мрътвыихъ ки-ви сѧ своимъ оучєникомъ. Супр. р. 8.

2) Съ винител. и творит. — надъ, подъ, предъ (и нарѣчіе то междѹ само съ творит.): восходѧща и низходѧща надъ сына человѣческаго; надъ всѣ-ми бóги; подъ крóвъ мóй вийдеши; подъ повелѝтели и пристáвники; да вни́детъ пр҃едъ тѧ мо-лѝтва моѧ; пред҃йдеши пред҃лицéмъ гднимъ; бѣ Пéтръ спѧ междѹ двѣмѧ вóйнома; велѝка прó-пасть междѹ нáми и вáми.

3) Съ родител. и творителенъ — съ: снúдетъ съ нєбесє; ракóтайте гдви со стрáхомъ, и рáдѹй-тесѧ ємѹ съ трéпетомъ; съ ловѝтвы прїйде; со мнóю возопи.

§ 189. Съ три падежи са-управятъ — по, за, а именно:

1) По — съ винител., дател. и предложенъ: по всѧ днѝ; по дѣлѹмъ йхъ и по лѹкáствѹ начина-нїй йхъ; по лѣтѣхъ мнóзѣхъ.

2) За — съ родит., винител. и творителенъ: за оу҃тра оу҃слы́ши глáсъ мой; за молѝтвъ свя-тыíхъ; ѻко за ѻко, зѹбъ за зѹбъ; сéй стоѝтъ за стѣнóю нáшею.

Забѣл. Въ древность-та вмѣсто дателенъ съ предлога по, що изрeква причинѫ, употребява-са само творит. падежь, а побудителна причина са-изрeква съ родит. пад. и съ прддлога за (вм. рáди): Áщте бы вѣ-

Digitized by Google

дѣлъ кнаѕъ снлѫ распаталаго, то оставилъ бы коумирѣскыѫ соуѥтѣнѫѭ льсть, и томоу са покланилъ, ѥже покыновенныѫ и повелѣнныѫ отѵемь на земьѭ съшедъ. Супр. р. 55. вьси оубо оуѵеницн разкѣгоша са за страха нюденска т. 369.

в. Употребеніе на неопредѣлително-то наклоненіе.

§ 190. Употребеніе-то на неопредѣлителна-та форма, както и на причастія-та, у насъ исчезнѫло, по причина — дѣто сегашній-тъ ни езыкъ, съ време споредъ околны-тѣ си обстоятелства, прінелъ въ развитіе-то си направленіе-то на аналетическы-тѣ днешни езыци. За туй, за упознаванье на нейно-то употребеніе въ старобългарскыя езыкъ, разглѣдваса тука колко-то трѣба.

Въ старобългарскыя езыкъ, нѣкои приставны доцълнителны предложенія съкратяватъ-са нѣкога въ изрекванье-то си, и тогази сказуемо-то имъ саполага въ неопредѣлително наклоненіе, което по зависимость-та си отъ допълнявана-та дума употребява-са въ тѣзи случаи:

1) Слѣдъ глаголы, що означаватъ: *възможность, желаніе, повелѣніе, побужденіе, запрещяванье, смѣлость, опасность*, като: могѫ, желаю, хощѫ, велю, нѫждѫ, запрещаю, завѣщаю, смѣю, дерзаю боюсѧ, стыждѫсѧ, срамлюсѧ и друг. такв.: не могохъ вамъ глаголати якш дѫхѡвнымъ; аштѐ хощеть пожрѣти богомъ, . . . нъ и жити же съ вами нехощѫ. Супр. р. 184. отъ назарета можетъ ли

Digitized by Google

ѹьто добро бѣти; нѣнѣ нскладѫ тебѣ каменнѣмь побити ноудѣн; вънемлѣте милостѣнѣ вашеѩ нетворити предъ ѵ҃кы. Остр.; желаю вид҃ѣти ва҃съ; сподоби нас҃ видѣти славѫ твоѭ; повелѣ же и тръзѫбьца желѣзны подъстѣлати нма, и не дати никомоуже... Супр. р.; въ оутрѣн же въсхотѣ і҃с҃ изити; приндоша ѥго сѣсти; запрѣти ѥмѹ не х҃ѵлити; а҃ ѡженившымсѧ завѣщаю не ѩзъ, но гдь, женѣ ѿ мѹжа не разлѹча҃тисѧ; не навыкай дѣлати зла҃; не смѣю глаголати; стыждѹсѧ проси҃ти; боюсѧ прїити. Съ таквыи значенія са-нахожда и слѣдъ имена прилагателны и сѫществителны: готовъ (ѣсть) сотвори҃ти волю ѻ҃тца своегѡ; достоинъ полѹчи҃ти; силенъ ѝспълнити; довольнъ навчи҃ти; скоръ оу҃слы҃шати; косенъ глаголати; ѩмать власть -силѹ твори҃ти, глаголати; врѣма раждати и врѣма оу҃мира҃ти, врѣма плакати и врѣма радоватисѧ (вм. родителенъ пад. — врѣма плача и врѣма радости).

2) Въ новыя періодъ и слѣдъ глаголы, които означаватъ движеніе съ намѣреніе: прѣйде ѿтѹдѹ оу҃чи҃ти и проповѣдати; чесо ѝзыдосте ви҃дѣти; прїиндоша послѹшати ѥго, и ѝсцѣли҃тисѧ ѿ недѹгъ своихъ. А въ древность-та туй са-изреква съ достигателна-та форма — Супинумъ (вижъ § 73.).

3) Повечьто по грьцкыя образъ, слѣдъ глаголы, които означаватъ: *мысленье, сѣщанье, догажданье, разсѫжданье, убѣжденіе, расказванье* и друг. такв.: придетъ година, да вьсякъ иже оубіѥть вы, мънить са слоужбѫ приносити Богоу (δόξῃ λατρείαν προσ-

Digitized by Google

φέρειν τῷ Θεῷ). Остр. 22. мьнѣлъ ли ѥси страхъı оубоити са намъ. Супр. р. 55. не вѣровасте ли бıти вьскрѣшенню мрътвънмъ. т. 80. вѣрую Їса бıти сьına бжїа; проповѣдꙗ людемъ влкꙋ сего бıти живота и смѣрти. Вмѣсто неопредѣлително наклон. часто стои (сѫщо по грьц. образъ) причастіе въ винителенъ падежь, съгласувано съ допълненіе-то на преднія глаголъ: вижда бо та дѣвица ждра сѫща и м'ога прѣмждрость имѫща. Супр. р. 1. отъ селѣ оузьрите нбо отъвьрсто, и ан'гелы божня въсходаща и низъходаща надъ сна уловѣуьскаго. Остр. глаго́лю же Хрїста Їсо́са слꙋжи́теля бıвша ѡбрѣзанїа; мна́ша царя́ прише́дша; мьнѣахѫ дхъ видаще. Допълнително-то предложеніе по-часто стои разрѣшено съ съюза — ако: вѣрꙋѭ, ако ты ѥси хсъ снъ бжнн. Остр. онн же мьнѣша, ако о оусъпѣнии съноу глютъ. т. ѡ се́мъ разꙋмѣютъ вси, ꙗкш мои оученицы е̂сте́.

Забѣл. Въ туй употребеніе, ако на неопредѣлително-то наклоненіе подлежаще-то е едно и туй съ подлежаще-то или съ допълненіе-то на глагола, отъ който зависи, то не са-повтаря; ако ли е разно, то быва въ дателенъ падежь.

Забѣл. 2. У насъ сега въ пьрвы-тѣ два случая неопредѣлително-то наклоненіе са-разрѣшава съ съюза — *да*, а въ третія — съ съюза — *че*.

4) Слѣдъ сѫществит. глаголъ быти, въ 3-тому един. лице на настояще-то — есть, на минѫл. продължавано — бѣше — и на непредѣлно-то — бѣ,

Digitized by Google

бысть, що са-пріємать за безличенъ глаголъ: тацѣми неправленьи въгоднти есть бо҃. Сбор. 1076. год. — оуже бѣше божїю гнѣвоу непротивитнса. ц. лѣт. небѣ видѣти неба въ стрѣлахъ. т. — бысть оумрѣти иниемоу. Остр. ев.

5) Нѣкога, въ обстоятелственно предложеніе, поставя-са съюзъ — кегда или внегда (вмѣсто грьцкыя членъ съ предлогъ заедно) предъ неопредѣлително-то наклоненіе: внегда̀ воззва́ти ми къ немꙋ̀ (ἐν τῷ κεκραγέναι); но туй е сѫщи преводъ слово въ слово, защото въ древность-та стои въ изъявително наклоненіе съ съюза кегда: кегда приближать са на ма злобоующихи; кегда възвратн гь плѣнъ сионь (въ нов. періодъ — внегда̀ приближа́тиса на ма́ зло́бꙋющымъ; внегда̀ возврати́ти гдⷭ̀...).

Б. СЛОЖНО ПРЕДЛОЖЕНІЕ.

§ 191. Сложно-то предложеніе быва, както и въ новобългарскыя ни езыкъ, два вида: — I. *слѣно* и II. *съставно*: непридохъ призвать правьдьникъ, нъ грѣшьникъ на покаанніе (*слѣно*). Остр. 65. Оуподобисѧ царствіе небесноє человѣкоу цароу, иже въсхотѣ състазати са о словесн съ рабы сконми (*съставно*). т. 75.

I. СЛѢНО ПРЕДЛОЖЕНІЕ.

§ 192. На слѣно-то предложеніе образованьето и съгласуванье-то на сказуемо-то му при нѣколко подлежаща сходны сѫ съ новобългарскы-тѣ: ска-

Digitized by Google

зуемо-то при нѣколко подлежаща обыкновенно стои въ множ. число, но то быва и въ единственно, кога са-придава особита важность на едно подлежаще предъ другы-тѣ: сє оц҃ь твои и азъ скрѣбяща искахомъ тебє. Остр. 257. злато твоє и сребро твоє да бѫдетъ съ тобою. Супр. р. 163. ѣгда҃ прїйдетъ сн҃ъ члвѣческїй и всѝ ст҃їи а҃ггли съ нимъ, тогда҃ сѧ́детъ на прѣсто́лѣ слáвы своєм҃ъ.

При двѣ подлежаща отъ един. число, съединяваны не съ съюза и, но съ предлога съ, сказуемо-то са-полага въ двойствен. число: Сисиннїи єпископ҃ъ коупно съ Артемомъ презвутеромъ та съкрꙋшиста капиштa артемидова. Супр. р. 162. Въ новыя пер. и съ съюза и кога сѫ съединяваны, пакъ въ двойст. число стои сказуемо-то имъ: Бкѹ́пѣ же Пє́тръ и Їѡа́ннъ восхожда́ста во ст҃и́лищє.

II. СЪСТАВНО ПРЕДЛОЖЕНІЄ.

§ 193. На съставно-то предложеніе образованье-то отъ главно и приставно има отъ новобългарско-то тъзи разликѫ — дѣто приставно-то предложеніе влѣзва въ състава на главно-то или съ помощьта на съюзы или и безъ тѣхъ, съкратено въ причастіе или въ неопредѣлително наклоненіе, — до като у насъ, по нѣманье-то на причастія и на неопредѣлит. наклоненіе, то быва повечето сѐ разрѣшено съ съюзы. Приставны-тѣ, както и у насъ, бываът: *допълнителны, обстоятелствены* и *опредѣлителны*; отъ които сѣко може да бѫде замѣнено съ друго по фор-

Digitized by Google

ма-та, а не по значеніе-то: вѣсте, ꙗко по дъвою дьноу пасха бѫдеть. Ост. Вѣсте ли, что сотворихъ вамъ. Коими, имъше Ісса, ведоша къ Каиафѣ Архиереови, идеже кънижьници и старьци съвьраша са. Ос. 179. И поманѫ Петръ глаголы Ісоусовы, иже рече емоу, ꙗко прѣжде даже коуръ невъгласить, три краты отъвръжешиса мене. Остр. 181. Прѣжде шести дними пасхы приде Ісъ въ Виѳанию, идеже бѣ Лазарь оумеры. тамъ.

§ 194. Изобщо въ образованье-то на съставното предложеніе по начина на грамматическа-та подчиненность (subordinatione) предпочита-са форма-та на съкратено-то приставно, а не на пълно-то. Съкратены-тѣ обстоятелственны изрекватъ-са повечето съ причастіе усѣчено, а съкратены-тѣ опредѣлителны — повечето съ причастіе съ пълна форма: съимеше съ дрѣва блаженаго Кондрата, въврьгоша и въ тьмницѫ и оутвьрдиша. Суп. р. 83. ты же зѣло възплачеши, ꙗко невъсхотѣ оувѣдѣти истиннаго бога, давъшаго ти жити. т. 87.

А защото и за двѣ-тѣ тѣзи приставны предложенія по нѣкога са-употребява причастіе-то въ една и тъзи форма; то часто са-срѣща разлика въ падежи-тѣ на причастія-та, които, по видимому, обьясняватъ едина и тъзи думѫ въ главно-то: Цѣсарьствоуѫштоу Диоклитиноу, заповѣдь посъла са по вьсеи вьселенѣи, ꙗкоже вьсѣмъ непокарающимъ са заповѣдни его и нежьрѫштии богомъ мѫчени бываѫште зълоѫ съмрьтиѫ оумрѣти. Супр. р. 110. оузь-

Digitized by Google

рѣша і҃са ходаща по морю, и близъ корабла бывшоу (тука първо-то предложеніе е допълнително, а второ-то — обстоятелственно (т. е. *видѣхж Іисуса, че ходи по море-што, защото близо бѣ до корабя*). Остр. неоубоите са отъ оубиваѣщихъ тѣло и по томь неимѣщемъ лиха уесо сътворити. т. 235.

§ 195. При отношеніе-то на сѣко отъ реченытѣ три рода приставны предложенія къмъ главно-то му, нужно е да са-кажѣтъ йоще нѣкои особенности на старобългарскыя езыкъ. Тѣ сѫ слѣдующи-тѣ:

1. Относително допълнително предложеніе.

а. Отношеніе-то на пълно-то допълнително предложеніе нѣкога са-означава съ иже = (*дѣто, щото* у насъ), вмѣсто съюза — яко: дошьдъшемъ же имъ на оутрыа въ Команж слышахж отъ многъ, иже творѣ'ше воєвода мѣжы крьстианомъ. Супр. р. 14.

.б На въпросително-то допълнително предложеніе отношеніе-то са-означава съ съюза ліе, а не както у насъ съ — ли: и въпрошемъ быкъ, аште хоштетъ пожрѣти богомъ, отвѣшта блаженыи Ирінеи глагола въ и житн же съ вами не хощж. Супр. р. 184.

в. Допълнително-то предложеніе нѣкога са-съкратява, и тогази сказуемо-то му са-полага или по грьцкыя образъ въ неопредѣлителна форма, или въ причастіе въ винит. падежь (вижь § 190. 3.).

Digitized by Google

2. Относително обстоятелственно предложеніе.

а. Въ пълно-то условно предложеніе пѣкога са-отпуща съюзъ-тъ — аще, но въ главно-то са-спазва съотвѣтственный-тъ му съюзъ — то: а нже отъкрѫжетъ са мене прн уловѣцѣхъ, то н азъ отъвръгѫ са него прн отъцн моемъ небестѣмь н прн сватынхъ аг̃гелѣхъ. Супр. р. 190.

б. Обстоятелственно, що изъяснява начинъ, има сказуемо-то си въ неопредѣлително наклоненіе съединявано съ главно-то чрезъ съюза — якоже= *(шъй щото)*: Толнкъ бо даръ дастъ са немоу (Накѡкоу), якоже немоу словомъ въ скорѣ прогонити нечистыа доухы. Супр. р. 413.

в. Обстоятелственно, що изреква намѣреніе има сказуемо-то си, както и у насъ, въ изъявително наклон. съ съюза — да: отълакъшалаго са оного прнкедѣте прѣдъ ма, да вндѫ, ѹто дрѣзость него прнобрѣте немоу. Супр. ркп. 74.

г. Причастіе-то на съкратено-то обстоятелственно предложеніе, що изъяснява начинъ, и има подлежеще разно отъ подлежащѐ-то на главно-то, стои въ имен. падежь, кога то са-относя за поесненіе на неопредѣлително наклоненіе, което е допълнително на главно-то: се пакы слышавъ воєвода разгнѣва са зѣло н повелѣ него (св. Конона) съвлѣштн н съвазавъше бнтн н. С. р. 36. н се глаголѭштоу немоу разгнѣвавъ са Анѳнпатъ повелѣ соль съ оцьтомъ съмѣснвъше полнвати ранъı него н соукномъ въстнрати. т. 88.

Digitized by Google

д. Приставно обстоятелственно предложеніе, що изъеснява време, съкратява-са въ причастіе усѣчено, кога подлежаще-то му не е едно, ни съ подлежаще-то на главно-то, нито съ негово допълненіе. Сказуемо-то на таквови съкратявано предложеніе, положено въ усѣчено причастіе, вынѣгы стои въ дател. падежь, съгласувано съ свое-то подлежаще; а по независимость-та си отъ никадѣ нарича-са *дателенъ самостоятеленъ*= (съ грьц. γενεκὴ ἀπόλυτος и съ латин. ablativus absolutus): **Дошедъшоу же времени браку, яви са Кононоу архангелъ Михаилъ.** С. р. 18. **Пришедъшоу же народоу къ немоу, вьси дивлѣхѫ са видаште дѫбл облиственѣѫшл.** т. 13. **Дакшѧ тебѣ имъ, соберѧтъ; ѿвержшѧ тебѣ рѧкѧ... ѿвращѧ же тебѣ лице, возматѧтсѧ; Иисѹсѧ же рождшѧсѧ въ Виѳлеемѣ, во дни.... сѣ волсви ѿ востѹкъ пріидоша; тѣмъ же исходѧщымъ, начатъ Иисѹсъ глаголати народомъ** (τούτων δὲ ἐκπορευομένων, ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς... illis autem abeuntibus, coepit Jesus dicere ad turbas).

е. Главно предложеніе, и слѣдъ съкратяваньето на обстоятелственны предложенія, що изъесняватъ време, нахожда-са нѣкога съединявано съ тѣхъ съ съюза — и, който са-види за излишенъ: **пришедъшемъ же нмъ въ ненже вьси хотѣ'хѫ въкоусити и глаголаша немоу (Василиску), ѫждь,...** С. р. 14. **Сразившимасѧ полкома, и побѣдн Ирополкъ Ѳлга.** Несторъ. **Козшедъ же и прелому**

Digitized by Google

хлѣбъ и вкушь, довольно же бесѣдовавъ даже до зари, и такw изыде.

Забѣл. При съкратяванье-то на приставны предложенія срѣща-са нѣкога причастіе на глаголы отъ свьршенъ видъ като въ форма на настояще време: Аште видиши осла брата твоего падъша подъ бременемъ, не миноуи, нъ въстава въставн н. С. р. 96.

3. Относително опредѣлително предложеніе.

Мѣстоименіе-то иже - аже - еже, което съединява опредѣлително-то предложеніе съ поясняванa-та дума на главно-то, повечето отвлича тъзи думѫ при себе-си въ приставно-то предложеніе, и сасъгласува съ нея въ родъ, число и падежь (ἐφελκυσμὸς =attractio): приобрашти жизнь себѣ, довлѣетъ ти, аже прна досажденнa. С. р. 185. зѣло възнштж сеѫ сн ржкоѫ, еже мене ради ребро прободено бысть. т. 384. пребысть на нємьже бѣ мѣстѣ дъва дьни. Остр.

Забѣл. Кога въ главно-то поясняванa-та дума е указателно мѣстоименіе, то часто са-отпуща и по нѣкога относително-то мѣстоименіе прiема негова падежь (по грьц. образъ): оу҃вѣдѣхъ, w҃ ниѫже пострадáхъ, ѣже не w҃ставлáти бга(вм. w҃ сиѫхъ, ѩже пострадáхъ). Сл. Іоан. Злат. и въ ланитѣ оу҃дареніе прiáтъ w҃ рѣкъ, йѫже создà (вм. w҃ рѣкъ сиѫхъ, ѩже создà).

B. РАСПОЛОЖЕНІЕ НА ДУМЫ-ТѢ.

§ 196. При распорежданье-то на думы-тѣ въ рѣчь-та, старобългарскый-тъ езыкъ, както и другы-тѣ коренны езыци, има пълнѫ свободѫ и слѣ-

Digitized by Google

дова реда на представяны-тѣ понятія и мысли: **И отъведъ Павла свѣнє сѫднїшта, призъвавъ Ноулиниѫ, рєує (Ауриниань) къ нєи владꙋнице моєѩ доꙋша, Ноулиниие, оумолєна бывши отъ мєнє, не прѣльштан са боуєстнѫ Павьла брата своєго, вниждѫ бо та дѣвицѫ мждрѫ сѫщѫ и м'ногѫ прємждрость имѫштѫ, да оутѣшивъши са послоꙋшан мєнє, и бждєши владꙋница моєи доꙋши, и образъı златъı поставьѫ ти по вьса градъı вьсеѧ вьселєнъıѧ.** С. р. 1.

§ 197. Тукъ на долу са-излагатъ йоще нѣкои особенности и нѣкои свойщины, които въ новыя пер. повечъ са-измѣнены по грьцко-то словорасположеніе, а у насъ или напълно или малко са-опазены. Тѣ сѫ слѣдующи-тѣ:

1) Кога въ предложеніе-то сказуемо-то е сѫществително, врьзка-та стои слѣдъ него: **сни хлѣбъ тѣло єсть Христово: вьса нєбєсънаѧ доухове сѫть єспльти.** С. р. 173.

2) Притежателный-тъ родит. падежъ повечето стои предъ опредѣлявана-та си дума: **сєго ради оубо и мъı дльжꙋни єсмъ трьпѣти зълънхъ уловѣкъ прѣштенъıѧ.** С. р. 368. **проповѣднмъ спаса нашєго къскрѣшєньıе.** т. 365.

3) Опредѣленія-та, както и у насъ, не са-отдѣлятъ отъ опредѣляваны-тѣ си думы: **собра всѧкоꙋю пи҃цꙋ сєдмꙋ лѣ҃тъ; всѣ҃мъ дадѣ сѵгѵ҃бы рꙋ҃зы; уловѣкъ соухъ рѫкѫ имꙋи, а въ новыя пер. — рꙋ҃кꙋ и҃мы҃и сꙋ҃хꙋ** (споредъ грьц. — τὴν χεῖραν ἔχων ξηρὰν). **сѣкꙋ҃ завтра прїдо҃ша на гро҃бъ.**

Digitized by Google

4) Прилагателны-тѣ, както и у насъ, повечето стоѧтъ предъ сѫществителны-тѣ си, което въ древность-та ю по-строго опазено нежели въ новыя пер.: невѝнно вїнó, оу҃корѝзненно же пїáнство; мнѡ́ги мы́сли въ сéрдцы мѹ́жа; всáкъ, йже оу҃бóгаго брáта не навѝдитъ; злоѹ́менъ мѹ́жъ мнóго ѿщетѝтсѧ; не новѫ́ заповѣ́дь пишѫ́ вáмъ; имáть вели́е въ҃змьздие; ваше лице; свои́ срьдца; о нашихъ грѣсѣхъ; моими оу҃сты; въ семь мирѣ; които по грьцкыя образъ въ новыя пер. стоѧтъ: не заповѣ́дь нóвѹ пишѹ́ вáмъ; и҃мать мьздовоздáние велѝко; лицѣ́ вáше; сердцà своѝ; ѡ҃ грѣ́сѣ́хъ нáшихъ; оу҃сты́ моѝми.

5) Винителный-тъ падежь сѧ на възвратно-то мѣстоименіе въ древность-та, както и у насъ, вынѫгы стои отдѣлно отъ глагола, доро и предъ него нѣкога, а въ новыя пер. комахай редомъ стои слѣно съ глагола: не оу҃ сѣ (сѧ) мни; в҃ вели́потоу сѣ (сѧ) облѣ́чѣ; не оу҃ и҃вúсѧ; въ лѣ́потѹ ѡ҃блечéсѧ; Въ рабнї образъ сѧ облѣ́чѣ а҃нгельскыи владыка. С. р. 366. Но и въ новыя періодъ са-виждатъ доста слѣды, опазены отъ дрьвнье-то распорежданье, а особито, кога между туй мѣстоименіе и глагола стои нѣкой отъ съюзы-тѣ — бо, же, ли-, или нѣкою отъ съкратены-тѣ мѣстоименія — ми, ти-, или и съюзъ и҃ мѣстоименіе заедно: что́ сѧ вáмъ мни́тъ; Гдн что́ сѧ оу҃мнóжиша стѹ́жа́ющїи ми; не прикаса́ютсѧ жи́дове Самаря́нѡмъ; воздáстжетисѧ въ воскрешéнїе пра́ведныхъ; не и҃змѣня́етлисѧ ти сце ѡ҃

тѣла; ѡ всѣхъ сихъ не дивѝтлитисѧ оумъ? — Кога при два глаголы, съединяваны съ съюзъ, са-изысква мѣстоименіе-то сѧ, то при дирнія глаголъ са отпуща: Онъ же (Петръ) начатъ ротити сѧ и клати. Остр. 292. возвеселѝтижесѧ и возрадовати подобаше. Лук. XV. 32.

6) Сказуемо-то на приставно-то предложеніе, съкратено было въ причастіе или не, стои слѣдъ допълнявана-та си дума, и повечето на края: оувѣси бо, ꙗко силою христовою добрѣ вьсе сътрѫпѣвъ. С. р. 185. Отъвѣщта Ирінеи глагола, ꙗко бога имамъ, егоже из млады връсты учити навыкохъ и глаголемымъ вами богомъ непоклонѫ сѧ. т. 185. си оубо кротъко подъятъ же и пострада, намъ предъложивъ подаа и оучитель кротости бывъ. т. 387. Туй въ новыя пер. по нѣкадѣ са-опазва: ѩкоже ктѡ хѡдитъ во днѝ не пѡткнетсѧ, ꙗкѡ свѣтъ мі́ра сегѡ вѝдитъ; сегѡ ра́ди мѧ бц̃ъ любитъ, ꙗкѡ ѩзъ дѧшѧ мою полага́ю;

7) Сложны-тѣ мѣстоименія съ частици-тѣ ни, не, управяны съ предлозы-тѣ: ѡ, въ, по, на, за, къ, изискватъ щото тѣзи предлозы да стоѧтъ между частица-та и мѣстоименіе-то: ни ѡ чѐмже, ни ѡ кѐмже, ни к'чѐмже, ни во что́же, ни за что́же, ни на когѐже, ни на кѐюже потрѐбѧ, ни к'чесомѣ, ни по ѣдѝномѣ же ѻбразѣ и друг. т. Въ древность-та сѫщо и у мѣстоименія-та нѣкыи, нѣкъто предлозы-тѣ стоѧтъ между частица-та не и мѣстоименіе-то: ѥдиномѣ оубо отъ дьинї повелѣ отьць Іѡаннъ Мѡсеѡу

Digitized by Google

нти нѣ на кое мѣсто С. р. 201. (Наковъ) живѣ нѣ къ коемѣ пештерѣ ·ѣі. лѣтъ. т. 397. аште ли да слоужаше са нѣ оу кого оумоудити немоу; то исхождаше ноштиж. т. 151.

8) Предлозы-тѣ ради или рад'ма, дѣла или дѣл'ма стоѭтъ слѣдъ управяны-тѣ думы. Ако тѣ са-управятъ съ двѣ сѫществителны, то стоѭтъ между тѣхъ; ако ли при сѫществително-то има прилагателно, то тѣ стоѭтъ или между имъ или издирѣ имъ: Христосъ пострада насъ дѣль'ма. С. р. 369. не срамыкж са плътьныими сонми строупы, аже иесмъ приалъ вашихъ дѣла строупъ. т. 387. Оукѣштан са намъ, Пиониѥ, яко тебе любимъ, и многа ради достоинъ иесн живъ быти, нрава добраго ради и кротости. т. 93.

Нарѣчіе-то кмѣстѡ часто са-разлага на съставны-тѣ си части (къ — мѣсто), между които стои управяный-тъ съ него родителенъ пад.: Къ то врѣма цѣсарьствоваѣшоу Маѯнмиѧноу приде прѣмѣньникъ въ Асклипиѡда мѣсто нѣ воѥвода, именемь Агрипа. С. р. 11. ѣдѧ въ рыбы мѣстѡ змїю подастъ ѣмѹ?

Забѣл. Таквози разлаганье на сложны думы, часто са-срѣща въ древность-та: не дѣва ли надесата иеста уаса. Іоан. XI. 9. въ Еван. XII. в. не дъвѣма бо десатьма. Златоструй XI. в. четырьдесатъ ради и пати. Быт. XVIII, 28. въ Парем. XIII. в.

10) Спомагателный-тъ глаголъ быти, както и у насъ, повечето стои слѣдъ спрягателно-то причастіе и слѣдъ страдателно-то на минѣло-то време въ съ-

Digitized by Google

ставны-тѣ отъ тѣхъ причастія времена: но той съдружаванъ съ отрицаніе, вынѫгы стои предъ тѣзи причастія: дáлъ êсѝ достоѧ́нїе; вúдѣнъ бы́сть; пришéлъ бѣ; нѣси сѣ́лъ, не оу҃ бѣ́ пришéлъ; не оу҃ бѣ́ всаждéнъ.

11) За помѣстянье-то на 3-то единст. лице на спомагателныя глаголъ въ непредѣлно-то време — бъ, което са-обърнѫло въ частица, що изреква съслагателно-то наклоненіе, не сѫ съгласны между-си ръкописи-тѣ отъ разны вѣкове, нито печатаны-тѣ книгы: Гн҃ а҃ще бъ сьдѣ былъ, не бъ братъ мои оумьрлъ. Остр. — въ нов. періодъ. Гд҃и, а҃ще бы êсѝ бы́лъ здѣ́, не бы́ оу҃мерлъ мóй брáтъ. — А҃ще бо первын онъ бы былъ непороуенъ, не бы второмоу искало сѧ мѣсто. Даміан Апост. — въ нов. пер.: а҃ще бо бы пéрвый о҃нъ (закóнъ) непорóченъ бы́лъ. — Да не бы́ѡшéлъ ѡ҃нихъ. Острож. изд. — въ нов. пер.: дабы́ не ѡ҃шéлъ ѡ҃ нúхъ. Я҃ще бы вѣдалъ дóмъ влка, в҃ кóю стрáжъ тáть прїúдетъ, бдѣлъ оу҃бѡ бы, и҃ не бы́ дáлъ подкопáти хрáма своегѡ҃. Но, въ єдна отъ ръкописи-тѣ XIV. в., що са-нахожда въ Петърбугска-та Академія на наукы-тѣ, стои, не бъ ѡставилъ подкопати клѣти своєѧ; въ друга пѣкъ: не далъ бъ подкопати клѣти своєѧ.

Digitized by Google

Типографическы погрѣшкы.

стр.	ред.	писано.	поправи.
16.	15.	крѣй	край
26.	11.	наши-тѣ	наши-тѣ
27.	15.	За избѣгванье	3. За избѣгванье...
31.	20.	*глилъ*	*гнилъ*
35.	24.	въ свистливы-тѣ:3,ц,3.	въ свистливы-тѣ: з,ц,с.
41.	2.	разичава	различава
42.	15.	отсѫтсвіе	отсѫтствіе
43.	8.	нѣрєн	нѣрєн
66.	12.	имамъ	иматъ
70.	4.	земѫ-тѫ	земѫ-тѫ
	29.	па примѣръ	на примѣръ
72.	1.	кѣ́плшїй	крѣ́плшїй
103.	13.	пѣнимъ	пѣнимъ
108.	1.	ностояще-то	настояще-то
124.	6.	стадателно	страдателно
127.	10.	вѣ́рѳйкл	вѣ́рѳйкѣ
139.	14.	значепіе	значепіе
	30.	(вижь §. 111. *в.* забѣл.)	(вижь § 173. *в.* забѣл.)
145.	5.	подакáетъ	подобáетъ
151.	15.	знамща	знамща
144.	26.	§ 74.	§ 75.
160.	13.	свѣ(тúл)о	свѣт(úл)о, свѣт(úл-ник)ъ
163.	9.	ченна	членна
171.	4.	ſáковъ	ſákѡвъ
175.	3.	нѣйны	нейны
	23.	пѣнятелъ	пѣнятель
	30.	съ подисана-та	съ подписана-та
177.	5.	съ к и р	съ л и р
180.	25.	крема кремене	крѣма крѣмене
210.	21.	управанье	управяпье

Digitized by Google

ИМЕНА-ТА

НА

РОДОЛЮБИВЫ-ТѢ СПОМОЩНИЦЫ *).

Въ Горня-Орѣховица.

Духовенство Негово преподобіе Архимандритъ отецъ Мелетій Иверскый. — Благогов. П. Христо икономъ. — Благог. П. Х. Петъръ саккеларій. — Благог. П. Василій Рачовъ. — Благог. П. Стефанъ Ивановъ 2. — Благог. П. Христо Христовъ. — Благог. П. Георгій Николовъ. — Благог. П. Евѳимій Максимовъ.

Родолюбивы Г-новцы: Г. Стаматъ Ѳеодорановъ, — Г. Анастасъ Рахнювъ. — Г. Ѳеодосій Ив. Бояджіевъ. — Г. Х. Иванъ Велювичъ. — Г. Рашо Нешовъ. — Г. Х. Василъ Х. Ганювъ. — Г. Христо П. Велисаровъ. — Г. Николчо Ив. Ланжовъ. — Г. Минко Миховъ. — Г. Константинъ Ѳеодоровъ. — Г. Велисаръ Ив. Георгакіевъ. — Г. Георги Х. Иванчовъ. — Г. Христо Х. Ив. Карапапазовъ . — — . Учители: Г. Христо Ив. Панювъ. — Г. Костантинъ П. Бакаловъ. — Г-жа Анна Х. Юрданова, учителка на дѣвическо-то училище. —

Родолюбивы Г-новцы отъ Бакалскый кенафъ: Г. Петъръ К. Ефенди. — Г. Х. Сотиръ Х. Пенковъ. — Г. Иванчо П. Бакаржіевъ. — Г. Иванчо П. Тодоровъ. — Г. Х. Петко Раювъ. — Г. Х. Ѳеодоръ Левтеровъ. — Г. Іорго Стояновъ. — Г. Стайко Колювъ. — Г.

---

*) Число-то на екземпляри-тѣ са-полага само при имена-та, конто иматъ повечь отъ единъ, а за сичкы-тѣ другы разумѣва-са сѐ по единъ.

Digitized by Google

Димитръ Христакіовъ. — Г. Николчо Д. Х. Ивановъ. — Г. Петьръ Д. Х. Ивановъ. — Г. Х. Лазарь Х. Христовъ. — Г. Папаіотъ Паскалювъ. — Г. Иванчо П. Тотювъ. — Г. Стоянъ Н. Момчиловъ. — Г. Венко Николовъ. — Г. Хараламби Иваповъ. — Г. Стойно Ивановъ. — Г. Христо Янакювъ. — Г. Ставри Ганчовъ. — Г. Пенчо Димитровъ. — Г. Юрданъ Добрювъ. — Г. Георги Георговъ. — Г. Райко Славовъ. — Г. Пеню Димитровъ балакчи. — Г. Маринъ Марчовъ балакчи. — Г-да Владимиръ и Михаилъ Николіевы. — Г. Иванчо Христовъ. — Г. Станчо Тасювъ.

Родолюбивы Г-новцы отъ Терзійскый кеснафъ: Г. Х. Евстаѳій Христовъ балакчіевъ. — Г. Георги Ив. Георгакіевъ. — Г. Х. Рачо Рачовъ 2. — Г. Спиро Д. Арабовъ. — Г. Х. Иванчо Д. Арабовъ. — Г. Григорь Д. Арабовъ. — Г. Лазарь Стояновъ. — Г. Панаіотъ Х. Станчовъ 2. — Г. Стефанъ Х. Станчовъ. — Г-да Бр. Григ. Ѳеодоракіевы Стефанъ и Костандинъ 2. — Г. Димитьръ Стояновъ. — Г. Досю Николовъ. — Г. Пеню Ивановъ. — Г. Х. Христо Славовъ. — Г. Христо Г. Косовала. — Г. Христо Стойковъ. — Г. Стефанъ Стойковъ. — Г. Юрданъ Петковъ.

Родолюбивы Г-новцы отъ Абаджійскый кеснафъ: Г. Филю Обрѣшковъ. — Г. Пеню Васнлювъ. — Г. Х. Иванъ Енювичь. — Г. Драгостинъ Райковъ — Г. Генчо Панаіотовъ. — Г. Моско Златювъ. — Г. Герги Радювъ. — Г. Стоянъ Енчовъ. — Г. Юрданъ Стояновъ. — Г. Панаіотъ Ивановъ. — Г. Маринъ Крьстювъ. — Г. Досю Станювъ. — Г. Вангелъ Панаіотовъ.

Родолюбивы Г-новцы отъ Кожофарскый кеснафъ: Г. Христо Д. Палигорчовъ 2. — Г. Ангелъ Каба-Ивановъ 2. — Г. Иванчо Лазаровъ, — Г. Х. Григорь Нейковъ. — Г. Х. Крьстю Ивановъ. — Г. Панаіотъ Н.

Digitized by Google

Цачовъ. — Г. Ѳеодоръ Н. Чачовъ. — Г. Петко Цанювъ. — Г. Иванъ Миховъ. — Г. Иванъ Стойковъ фірманжи. — Г. Ангелъ Д. Миновъ.

Родолюбивы Г-новцы отъ разны другы кснафы: Г. Георги Х. Ивановъ Чартазановъ, свѣщарь. — Г. Димитъръ Тодорановъ, тютюнжи. — Г. Димитъръ Тодоровъ, халачь. — Г. Филю Ганювъ, халачь. — Г. Костандинъ Димитровъ Миновъ, бабокчи. — Г. Никола Кънчовъ, ахчи. — Г. Станю Пенювъ, тютюнжи. — Г. Цоню Иваповъ налбантъ.

Въ Долня-Орѣховица.

Родолюбивы Г-новцы: Г. Николай Гатювъ, учитель 2. — Ученицы Г. Г: Иванъ Павуновъ. — Ангелъ Варбоновъ. — Параскева Х. Димитровъ. — Георги П. Григоріевъ. — Никола Гергювъ. — Христо П. Висилювъ. — Никола Псювъ. — Михаль Мариновъ. — Моско Ангеловъ. — Христо Ивановъ. — Коста Юрдановъ. — Маринъ Гергювъ. — Станю Никовъ. — Х. Киро Х. Стояновъ. — Еню Х. Варбановъ. — Парванъ Петровъ. — Тодоръ П. Кънювъ. — Юрданъ Комбіювъ — Михалъ Димовъ. — Георги Гатювъ, — Никола Костандиновъ. — Коста Аврамовъ. — Іосифъ Г. Славовъ уч. отъ Влашица.

Въ Лѣсковецъ.

Ученолюбивый уч. Г. Петъръ В. Оджаковъ 5. — Г. Стоянъ Ц. Каляпджіевъ. — Г. Костандинъ Димовъ Гешовъ. — Въ училище-то при църква-та св. Димитрія, ученолюб. Г. Миланъ К. Кюсіовскый, учитель 2. — Ученицы отъ 1-вый классъ Г. Г: Стоянъ П. Ганювъ отъ Чартовецъ. — Никифоръ П. Николовъ. — Диму Тонювъ. — Учен. отъ 2-рый классъ Г. Г: Начо Ан-

Digitized by Google

геловъ Долнеорѣховчанинъ. — Іорго Гинювъ. — Тодоръ Димовъ. — Димо Христовъ. — Цани Пенювъ. — Никола Ивановъ. — Учен. отъ 3-ій классъ Г. Г: Маринъ Танасовъ. — Петко Ивановъ. — Цани Никовъ. — Пеню Никовъ. — Стоянъ В. Козлювъ. — Тодоръ Никовъ. — Цовю Тонювъ. — Василь Ивановъ. — Андрека Енчовъ. — Иванъ Вълчовъ. — Никола Ивановъ Гужювъ. — Тодоръ Иліевъ, — Стамо Димитровъ.

Въ Елéна.

Родолюбивы Г-новцы: Г. Х. Ѳеодоръ Х. Стояновъ. — Г. Димитъръ Михайловскый. — Г. Х. Христо Ст. Михайловскый и сынове Стоянъ и Никола 3. — Г. Михалъ Ст. Михайловскый и сынъ Христо 2. — Г. Х. Петко Х. Ѳеодоровъ. — Г. Иванъ Х. Икономовъ. — Г-да Бр. Х. Николовы Бакаловскы Юрданъ, Петко и Иванъ 3. — Г. Никола Х. Саввовъ Кюсіовъ. — Г. Христо Н. Момчиловъ. — Г. Димитръ Николовъ Хекиминъ. — Г. Михо П. Стойковъ. — Г. Ѳеодоръ Ст. Михайловскый. — Г. Петко Марковъ. — Г. Петко Гуневъ и сынъ Христо. — Г. Велчо Поповъ. — Г. Христо. Х. Димитровъ и сынъ — Г. Иванъ Минчовъ Михайловскый. — Г. Юрданъ П. Костандиновъ — Г. Никола Х. Михаиловъ Момчиловъ. — Г. Илія Ст. Бобчевъ. — Г. Стойко Ѳеодоровъ Кирчовъ отъ Маринъ. — Г. Параскева Лазаревъ. — Г. Никифоръ Саввовъ. —

Ученолюбивы учители въ народно-то тамкашнье училище: Г. Никифоръ П. Костандиновъ главный учит. 2. — Г. Стоянъ П. Андреевъ Робовъ. — Г. Петко Василювъ Горбановъ. — Г. Миланъ Тодоровъ Радіевъ — Ученицы Г. Г.: Иванъ Вълчовъ. — Петко Нико-

Digitized by Google

ловъ Килолъжовчанинъ. — Васнль Симеоновъ Килолъжовчанинъ. — Стойчо Янакіевъ Костовъ.

Отъ Шилковцы Благог. Попъ Петръ Ивановъ.

Въ Капиновскый мънастыръ.

Негово преподобіе свещеннодіяконъ Х. Кесарій, управитель мънастыря и ученицы неговы: Георгій Димитровъ, Георгій Христовъ и Стефанъ Х. Радковъ 4. — Негово преподобіе Іеромонахъ Х. Серафимъ. — Негово препод. Іеромонахъ Хрисанеъ, служитель цьрковный.

Въ илаковскый мънастыръ.

Негово преподобіе игуменъ отецъ Х. Софроній. — Негово препод. Іеромонахъ Ёпифаній, икономъ. — Негово преподобіе свещеннодіаконъ Ѳеофанъ.

Въ Бебрево.

Благовѣйный свещенникъ Андрей Поповъ. — Родолюбивы Г-новцы: Г. Петко Ивановъ. — Г. Михаилъ Х. П. Савовъ. — Г. Иванъ Х. Стефановъ. — Г. Иванъ Х. П. Савовъ. — Г. Иванъ М. Молловъ. Г. Петко М. Титрековъ. — Г. Матеея Николовъ Кленчанинъ. — Г. Никола Радоевъ Тънкы-ръчанинъ. — За надорно-то тамкашнье учнлище. — Учитель Т. Радославовъ — Подучитель Г. Михаилъ Недювъ. — Ученицы Г. Г: Райко Тодоровъ Водичанинъ. — Костандинъ Мариновъ Кслешовчанинъ. — Иванъ Чернювъ. — Юрданъ Ивановъ. — Стоянъ Янакювъ. — Симеонъ Ивановъ. — Иванъ Х. Станювъ. — Петьръ Дичовъ. — Иванъ Раднювъ.

Digitized by Google

Въ Търново.

Негово изъящество, искуснѣйшій военный докторъ медицины и херургіи Г. Павелъ Маркиндисъ 3. — Ученолюбивы учители въ народны-тѣ тамкашни училища: Г. Николай Михайловский 10. — Г. А. Гранитский 5. — Г. Н. Златарский 5. — Г. Ил. Шаваровъ 3.

Digitized by Google

Digitized by Google

25 авг. 1880 г. Габрово
Хр. Момчилов
№ 265.

СБОРНИКЪ

ОТЪ ОБРАЗЦИ

ЗА ИЗУЧВАНЬЕ-ТО НА СТАРОБЪЛГАРСКЫЯ ЄЗЫКЪ ПО СИЧКО-ТО МУ РАЗВИТІЄ,

ПРЕВЕДЕНЪ И СЪБРАНЪ

ОТЪ

Ив. Н. Момчилова.

[illegible]
[illegible] 3829.

ПЪРВО ИЗДАНІЄ.

ВІЄНА,
въ типографія-та на Л. Соммерова.
1865.

Digitized by Google

Digitized by Google

ПРЕДИСЛОВІѢ.

Старобългарскый-тъ ѣзыкъ, като що има въ писменность-та си двѣ азбукы: кирилицѫ и глаголицѫ, различны между-си по начьртаніе-то, по време-то на происхожданье-то си, по обширность-та на употребеніе-то си, и по свои-тѣ сетнины, и понеже той сѫщо има опазены паметници написаны, както съ кирилица-та, тъй и съ глаголица-та, ѣднакво интересны за новобългарска-та ни писменность: за туй въ настоящія Сборникъ, за да са-представѧтъ, колкото ѣ възможно, по-пълны познанія на старобългарска-та писменность, излагатъ-са: I. колкото извѣстны старобългарскы паметници има написаны съ кирилица-та, съдружены съ краткы за тѣхъ историческы упознанія и съ забѣлѣжкы за нѣкои особенности въ правописаніе-то имъ; II. образци отъ древня-та

Digitized by Google

кирилица; III. образци отъ нова-та кирилица; IV. глаголица съ краткы историческы упознанія за нея и за паметници-тѣ ѝ; V. образци отъ глаголица-та.

И. Н. М.

Digitized by Google

I. ДРЕВНИ ИЗВѢСТНЫ СТАРОБѢЛГАРСКЫ ПАМЕТНИЦИ, НАПИСАНЫ СЪ КИРИЛИЦА-ТА.

§ 1. Древни извѣстны старобѣлгарскы паметници, написаны съ кирилица-та сѫ слѣдующи-тѣ:

1. *Остромирово Евангеліе*, писано въ 1056—57 г. на пергаменъ отъ діякона Григорія за новогородскыя посадникъ Остромира. То са-спазва въ руска-та Императорска Публична Бибіотека, напечатано было пьрвый пѫть отъ Въстокова въ 1843 год., вторый пѫть — въ 1853 год. отъ Ганга въ Прага.

II. *Реймско Евангеліе*, писано нѣкадѣ съ кириловскы, нѣкадѣ съ глаголскы буквы, както полагатъ, въ XII. в.; то са-спазва въ Реймсъ, и е то сѫщо-то, на коюто присягали да са-кьлнѫтъ французскы-тѣ кралье во време-то на коронованье-то си.

III. *Харашейно Евангеліе*, писано въ XIII. вѣкъ.

IV. *Полоцко Евангеліе*, писано въ XIV. вѣкъ.

V. *Харашейно Евангеліе*, писано въ XV. вѣкъ.

VI. *Супрасльска ржкопись*, която съдържава житія на светіи и слова на св. Іоанна Златоуста, св. Епифанія и Фотія, писана съвременно съ Остр. еван. Тя е издадена напълно отъ Миклошича на 1851 год.

Digitized by Google

въ Віена подъ заглавіе: „Monumenta lingvae palaeoslovenicae codice suprasliensi“ — а нѣколко статьи изъ нея сѫ препечатаны въ „*Памятн. Старослав. языка.*“

VII. *Огласителны поученія Кирилла Іерусалимскаго*, именно край-тъ на третье-то и начало-то на четвърто-то поученіе. Два листовцы намѣрены отъ професора Григоровича въ Хилендарскыя мънастырь въ башня-та на Св. Савва. Тѣ два пѫти (въ 1851 год. и 1852 год.) сѫ напечатаны отъ проф. Григоровича и влѣзли напълно въ състава на „Памятн. Старослав. языка.“

VIII. *Тълкуваный псалтыръ.* Листовци отъ Тълкуваныя псалтырь, на брой 20, по почърка и правописаніе-то относваны отъ Въстокова къмъ XI-ыя в., принадлежели на кіевскыя митрополитъ Евгенія Болховитянова. Отъ тѣхъ два листовци подарены были отъ митрополита, йоще въ живота му, на академика П. И. Кеппена, а другы тѣ 16-ть, слѣдъ Евгеніева-та смьрть, предадены были на М. П. Погодина и са-нахождали въ негово-то древлехранилище. Сега тъзи драгоцѣнна рѫкопись е между съкровища-та на руска-та Императорска публична библіотека.

Тълкуванье-то на псалмы-тѣ написано е отъ св. Аѳанасія, патріарха александрійскаго (1296—1373 г.) а не отъ Ѳеодорита, както говори Григоровичь; защото дрьвни списъци на псалтыря съ Ѳеодоритово тълкуванье до сега не сѫ извѣстны, а извѣстый-тъ на Въстокова списъкъ на Теодоритова тълкуванъ плалтырь, що са-нахожда въ Румянцевскыя мувей, относя-са къмъ края на XV-я вѣкъ.

Digitized by Google

Отъ строчны-тѣ знакове употребѣватъ-са само точка и четыри на́крьстъ точки (·:·) — знакове упознаваны намъ отъ Остромирово-то Евангеліе. Тѣхното употребеніе е еднакво съ употребеніе-то въ Остромирово-то Евангеліе.

Отъ надстрочны-тѣ знакове ясно може да са-различи само гѫсто-то придыханье; а другый знакъ, отъ него по рѣдко срѣщванъ, види-са приличенъ на тънко-то придыханье.

Гѫсто-то придыханье има мѣсто надъ гласны, повечто йотированы, въ начало-то на думы, като словоотдѣленъ знакъ (облакъ и мракъ окрестъ є҆го), въ срѣда-та и въ края, като слогоотдѣленъ знакъ (тѣонхъ - вселеннѩхъ).

Сѫщій-тъ знакъ са-срѣща надъ йотированы-тѣ є, ѩ, слѣдъ л и надъ нейотировано-то є, кога то замѣнявало йотировано-то: исправлєныє, попалмъ, єсть, є҆го. Приличный-тъ на тънко-то придыханіе знакъ, забѣлѣжва-са въ думы съ — л, м, н, ако и не сѣкадѣ: зе́млѧ, добль, огнь, владуьнє; но трудно е да са-опредѣли, къмъ каква буква особитб са-относялъ този знакъ, къмъ съгласна ли или къмъ гласна.

IX. *Листовци отъ житіе-то на Св. Кондраша.* Тъзи ржкопись, що е писана съ среднье уставно писмо *) въ два стълпа на пергаменъ, принадлежи

*) Древня-та кирилица, като была пренесена у Руссы-тѣ заедно съсъ въвожданье-то на христіенска-та вѣра, была имъ за азбука до Петра Велнкаго; само отъ време на време начьртанія-та на буквы тѣ й подлагали-са на

Digitized by Google

сега на русска-та Имп. Публична библіотека, дѣто влѣзла изъ древлехранилище-то на Погодина заедно съ другы стары драгоцѣнности. Отъ нея са-спазили само два листовци. Въ разсѫжданье-то на писмо-то ржкопись-та представя нѣкои отличія въ буквы-тѣ: ѫ, ѭ, ѝ, ы, ѣ, ѯ, ѳ; ѿ не са-срѣща; колкото отъ кадѣ словосъкратяванье-то, отъ кадѣ строчны-тѣ знакове, съгласна ѥ съ другы-тѣ старобългарскы ржкописи. Но отъ надстрочны-тѣ знакове не савижда ни гѫсто, ни тънко придыханія; вмѣсто ѥдното и друго-то нахожда-са точка надъ съгласны-тѣ, кога при тѣхъ ѥ отпуснѫтъ ъ или ь: кто, ѥкорн, ѵто. Йотированы ѩ, ѥ нѣма, и по нѣкадѣ са-срѣщатъ грамматическы погрѣшкы: тъй 1-то лице на наст. въ изъявител. накл. писано ѥ съ ю вм. ѩ-молю; дател. ѥдин. падежь на мѫж. сѫществ. на ъ писанъ ѥ съ ѫ вм. оѵ: ѥдномоѵ крьстиѫнѫ жити.

X. *Листовци отъ житіе-то на св. Великомѫченица Ѳекла.* Тъзи ржкопись сега са-спазва въ русската Имп. П. библіотека, и отъ нея останѫли само два листа, писаны съ хубаво среднье уставно писмо. Тя

различны измѣненія. Отъ XI-ыя вѣкъ до половина-та на XIV-ыя сичкы-тѣ пергаменны ржкописи были писаны уставно, или съ почьркъ на заглавны праволинейны буквы съ притурка на нѣколко кржглы буквы. Таквози писмо са-зове уставно или писано съ уставъ; отъ XIV-ыя до XV-ыя вѣкъ са-употребява полуустав, който състои повечь отъ кржглы, нежели отъ праволинейны буквы; а отъ XV-ыя в. са-наченѫла скорошнь-та.

Digitized by Google

ѥ твьрдѣ много вета; буквы-тѣ и̑ тъй сѫ истрыты, щото въ нѣкои мѣста не ѥ възможно да са-разберѫтъ. Отъ пълно-то житіе на светица-та, на уцѣлѣлы-тѣ листове отъ тъзи рѫкопись нахожда-са: a. край-тъ на пьрво-то чудо, b. начало-то на второ-то чудо, c. край-тъ на 29-то, и d. начало-то на тридесето-то.

Надъ нѣкои думы са-виждатъ титлы, а отъ другы-тѣ надстрочны знакове, но-нѣкадѣ твьрдѣ рѣдко може да са-види знакъ, приличенъ на тънко придыханіе: — пьрвъıхъ.

Въ словосъкратенія-та нѣма особенности споредъ другы-тѣ древни паметници; но забѣлѣжително ѥ съкратяванье-то на дума-та апостолица въ апло.

XI. 13 *Слова Григорія Богослова, Епископа Назіанзина.* Тъзи рѫкопись са-нахожда въ русска-та Имп. П. Б. Пьрвый пѫть тя кратко бѣ описана въ 1825 год. отъ А. Хр. Въстокова (Библ. Листове стр. 86 — 91, препечатаны У. З. Ак. Кн. II. в. II. 75—80); вторый пѫть станѫ подробно описаніе на нейно-то съдьржаніе отъ Н. Г. Чернышевскый (Изв. Ак. т. II. 247—256). Откръшлекъ отъ нея, доста голѣмъ, има помѣстенъ въ III-ія т. *Извѣстій Академ.*, а цѣла-та бесѣда „о избіеніи града“ напечатана ѥ пакъ тамъ (т. IV — Стр. 283 — 313) отъ Академика Изм. И. Срезневскы.

XII. *Изборьникъ Свяшославовъ* отъ 1073 год., който ѥ намѣренъ отъ К. Калайдовича 10-й іюнія 1817 год. въ вьскрьсенска-та новоіерусалимска библіотека, въ Россія, и са-спавва сега въ москов. синодальна библіотека. Вънкашній-тъ видъ и съдьр-

Digitized by Google

жаніе-то на този драгоцѣненъ паметникъ сѫ описаны отъ К. Калайдовича и Вѣстокова.

Ржкопись-та на Изборьника обѣема **266** листа, писана отъ дьякона Іоанна на тънькъ, чистъ пергаменъ въ цѣлъ листъ, въ два стълпа, съ прекрасно уставно писмо и раздѣлена на двѣ части. Заглавныть буквы, както и предисловіе-то, що е написано въ четвероѫгълникъ, украсенъ съ птици и съ другы изображенія, първы-тѣ страници и въ двѣ-тѣ части, числа-та на помѣстены-тѣ въ 2-ра-та книга статьи, сичко туй е начьртано съ злато. На втора-та страница на първыя листъ е исписанъ в. князь Святославъ († 1076) съ жена-та си и петь-тѣхъ си сынове; надъ имена-та имъ са-нахожда надпись: ·:· **жєлѧнїѧ сръдца моєго гн нєпрѣзьрн нъ прінмн ны вьса н помнлоѹн** ·:· . На обрѫщанье на вторыя листъ е слѣдующе-то предисловіе, въ което са-исказва причина-та за съставянье-то на Изборьника:

вєлнкый въ кнѧзнхь кнѧзь сто славъ. въжделаннємь ꙁѣло въж дєлавъ. дьржалнвын вдка обавї тн. покръвєныѧ раꙁоѹмы въ г лжбнѣ. многострѣпътныхъ снхъ книгъ. прѣмждраго васнлї а въ раꙁмѣхъ. повелѣ мнѣ нєм дроѹвѣдню. прѣмѣноѹ сътворнти рѣун нпако. набъдмцѧ тожьство раꙁмъ єго ѩже акы бъчєла лю

Digitized by Google

бодѣльна. съ всакого цвѣта ѯанн
ю. събьравъ акы въ єдинъ съть. вѣє
льмысльноє срце своє. проливаѣть
акы сътъ сладъкъ. изъ оустъ свои
хъ предъ болмы. на въ разоумѣ
ннѣ тѣхъ мыслыхъ. явлшасѧ й
мъ новый птоломѣй. нє вѣрою нъ
желанніє паує. й събора дѣлѧ мно
гоуѣстьныйхъ. бжствьныхъ къ
нигъ всѣхъ. ѥмн же й свои клѣти
йспълнь. вѣуьноую сн памать съ
творн. єже памати вниоу въспрѧти:
бжди Христолюбивѣи дши твоиѣи въ отъмьште..
ннѣ вѣньцемъ въ непрѣбрьдомый вѣкъ вѣко..
мъ аминъ.:.

А сѫщый-тъ текстъ на Изборьника са-наченва само отъ 4-ыя листъ, съ слѣдующи-тѣ думы, които може да са-пріемнѫтъ за общо заглавіе на сичка-та книга: **съборъ отъ многъ оць. тълкованнѧ о неразоумнѣихъ словесѣхъ. въ єѵаггелии и въ апле и въ инѣхъ книгахъ въкратѣцѣ съложено на памать й на готовъ отъвѣтъ.**

Слѣдъ туй общо заглавіе идѫтъ самы-тѣ статьи на Изборьника. сѣка съсъ свою особито оглавленіе. напр. 1. стат. **сталаго василна отъ того єже на єѵномна о стѣмь доусѣ** (S. Basilii ex libro contra Eunomium de Trinitate). — Статьи-тѣ на тъзи ръ-

Digitized by Google

копись сѫ, комахай сичкы-тѣ, отъ духовно съдьржаніе, и събраны въ ѥдно не отъ Славенинъ (разбира-са, Старобългаринъ), но преведены отъ готовъ грьцкый сборникъ; — защото между рѫкописи-тѣ на Коаленова-та библіотека, що ѥ описана отъ Монфокона (1655 † 1741), има сѫщи такъвзи сборникъ грьцкый съ немного разлика. Тъзи разлика доказва, че, този Исборьникъ ималъ разны списъцы, и че преводъ-тъ ѥ направенъ не отъ този списъкъ (на X-ыя в.), който изъ Аѳонска-та лавра св. Аѳанасія ѥ преминѫлъ въ Коаленова-та библіотека.

А колкото до ѥзыка на тъзи рѫкопись, положително може да са-каже, че вліяніе-то на ѥзыка на родныя писецъ (що былъ Руссинъ) доста забѣлѣжително ѥ въ фонетика-та а не въ устройство-то. Носовы-тѣ звукове ако и постоянно са-срѣщатъ въ рѫкопись-та, но повечто неправилно сѫ положены: види-са, діяконъ Іоаннъ, като Руссинъ що былъ, не знаялъ да гы различава отъ просты-тѣ гласны: той пише мѫростиѫ и мѫдростїю (тв. пад). рекоуть и слоушаѫть: има примѣры на русско-то пълногласіе и на омекотяваные-то — д въ ж вм. жд: полонъ, полоньникъ, золоба, серебра, серебрьныѥ, поросѧтѥ, — прѣжѥ роженныѥ нхъ. дажь, нѥ ѣжь, нѥ ѫжь, въ одежахъ овьчахъ. Отъ тукъ става явно, какъ са-започенѫлъ йоще отъ тогази да са-прерабоща старобългарскый-тъ ѥзыкъ по свойства-та-на русскыя.

XIII. При сичкы-тѣ поменѫты старобългарскы паметници, които днесь са-нахождатъ сѣ въ чуже-

Digitized by Google

странны библіотеки (трѣба отъ сърце да благодаримъ тѣзи просвѣтены мѫжье, които издирили и прибрали между свои-тѣ и наши тѣ тѣзи драгоцѣнны древности, а то инакъ отдавна тѣ щѣхѫ да сѫ предадены на вѣчно забвеніе), не ще да ѥ излишно и съобщеніе-то йоще на три старобългарскы ржкописи, които са-нахождатъ въ отечество-то ми Елéна, градецъ въ Търновско окржжіе.

Тѣ сѫ *двѣ Четвероѥвангелія* и ѥдинъ *Дамаскинъ*, и може да гы наречемъ *Елéнскы памешници.*

Четвероѥвангелія-та са-нахождатъ въ реченыя градецъ у г-на Никифора П. Костандинова, останѫлы нему въ наслѣдство отъ дѣды и прáдѣды, сé свещенници *). Тѣ и двѣ-тѣ сѫ писаны на пергаменъ, въ форматъ октавъ — ѥдно-то въ по-голѣмъ съ по-едро уставно писмо, нѣкадѣ по-хубаво а нѣкадѣ по-долнье, като по-бърже писано, — а другото въ по-малакъ форматъ съ по-дребно уставно

*) До предъ ѥдинъ поясъ време, въ отечество-то ми Елéна (може и въ другы села и градовце да ѥ было) свещенническый-тъ чинъ преминувалъ по наслѣдство на сынове и внуцы, и не было дозволено да въспріѥме нѣкой този чинъ, ако той не произлѣзвалъ отъ попско колѣно. И до днесь въ Елéна има нѣколко таквызи попскы по наслѣдство порѣкла. На г-на Никифора покойный-тъ дѣдо Попъ Марко бѣше и той отъ попско порѣкло; той и йоще нѣкои неговы врънници, стары свещенници, като що были са-учили по стары ржкописны книгы, четяхѫ въ цьрква по чисто старобългарско произношеніе; въ четенье-то имъ доро и на носовы-тѣ: ѫ, ѭ, ѧ, ѩ са-чуваше нѣкакво носово произношеніе — *да свѣтится сѧ имѧ твоѥ . . . да бѫдетъ воля твоя . . .*

Digitized by Google

писмо и по-уредно. По отличителны-тѣ особенности въ почерка си, види-са, и двѣ-тѣ да принадлежѫтъ къмъ края на XIII-ыя вѣкъ, или къмъ начало-то на среднія періодъ на ѥзыка. Отъ тѣхъ ѥдно-то, съ по-голѣмыя форматъ, ако и да са-види по-ново, по пергамена и по писмо-то; но то има бѣлѣзы, които показватъ, че то трѣба да ѥ преписано отъ оригиналъ много по-древенъ отъ оригинала, отъ който было преписано по-напредъ друго-то, що ѥ съ по-малкыя форматъ и що са-види за по-древнье отъ първо-то. Тѣзи отличителны бѣлѣзы сѫ: 1) първо-то носи почьркъ на буквы-тѣ си по-древенъ, доро и на дѫлбока древность, на прим. на буквы-тѣ: ш, щ, ц, ѵ, ѕ, и другы, до като въ друго-то тъзи отличетелность не са-види; 2) въ първо-то нѣкои думы са-срѣщатъ писаны напълно съ буквы, до като въ друго-то тѣзи сѫщи думы стоѫтъ съ титлы; 3) въ първо-то много нарѣдко са-срѣща предлогъ-тъ отъ писанъ ѿ, тъй и гласна-та ѡ вмѣсто, о, а въ друго-то по-часто са-срѣщатъ ѿ, ѡ.

Тѣзи четвероѥвангелія и двѣ-тѣ съдьржаватъ избранны-тѣ чьтенія отъ четыри-тѣ ѥвангелисты за прѣзъ цѣла година отъ сѣкый ѥвангелистъ отдѣлно. На ѥдно-то, що ѥ въ по-голѣмъ форматъ, чьтенія-та са-наченватъ отъ недѣля предъ Рождество Христово и слѣдоватъ за презъ цѣла година до сѫща-та недѣля; но то има и избранны чьтенія за светіи-тѣ за презъ година-та. Надъ сѣко чьтеніе има назначено съ киноварь — день-тъ, въ който трѣба то да са-чете, ѥвангелистъ-тъ, отъ когото ѥ, и

Digitized by Google

зачало-то на чьтеніе-то (назначено и съ число отъ страна). А на друго-то, що ѥ въ по-малькъ форматъ, чьтенія-та за презъ цѣла година са-начинватъ отъ пасха и свьршали, както са-види, до Велика-та Сѫббота, споредъ реда на грьцкыя типикъ за седмичны-тѣ дни и по старо-то Ѥвсевіево раздѣленіе текста на главы.

На свьршанье на четвероѥвангеліе-то, що ѥ въ по-голѣмъ форматъ, стои съ киноварь писано:

Хѣ

и конєць

(ч

за

Доксаси ѡ тєѡсь ѥдка ѥко изъ глоу

бины морскыѫ излѣзох.

По-нататъкъ слѣдова скара или таблица, въ което стоѭтъ назначены зачала-та на чьтенія-та за лесно-то имъ намѣрванье. Слѣдъ туй стои календарь, или счетъ на светіи-тѣ по сичкы-тѣ мѣсеци, и назначено кога коѥ чьтеніе да са-чете. Въ Февруарій мѣсецъ на 14-ый день стои: — стго оца ншго ѥвѳьксентна. и сщномка фнмона. и оуспєннѥ стго оца ншго кирила фнлофа оучитєлѧ словѣньскоу ѫзыкоу створшомо писмєна и прѣложьша ѡ грьчка вєтахаго и новаго ꙗвѣта въ лѣтѣ сѫданиѧ вьсєго мира · s . тнсащное . тѯꙁ . вьєндикто . в .

Най послѣ въ края на листа стои: — Вьсєвидцоу прѣблагомоу бгоу слава даѫщомоу конєць

Digitized by Google

всѣкоѥмоу дѣлоу. наѵнѧемомоу нже о немь исписа сѧ сиѧ книга въ мѣстѣ рекомѣмь баниици (село Баница въ Разложско въ Тракія) оу стаго николы-множ грѣшнымь рабомь хѵомь. и мтре ѥго. бцж. попомь нѡаномь. да ѡцы и братиѥ. мласж вашемоу побню. утоущѥ сиѧ словеса исправлѣнтє и блгвитє. отн брьзописахъ ради нзвода. да ащє и грѣшихъ. а вы напльнѣтє. и млѣтє и омнѣ прѣмлтнаго бг. да проститмъ. и да оулоуча свами жнво вѣчныи. амнь амнь амнь.

Туй четвероюевангеліе ю цѣло, освень нѣколко листа, които тукъ тамѣ има изгубены.

Друго-то четвероюевангеліе, що ю съ помалькъ формать, въ начало-то види-са да нѣма около 8 до 10 листа и въ края до 15 или до 20 листа, а опазено-то състои сичко-то отъ 14 тетради по 8 листа. На пьрва-та страница отъ упазено-то са-наченва: ть ѥмоу дѣла. да вы ѵюдитеса. ѩкоже бо ѡць вьскрашаѥть мрьтвыж и жнвить.... По низко на сѧща-та страница стои: — вь ѵє. .в. нє. ѥѵл. ѡ їѡл · : · Рє гь къ пришєшнмъ кьнємоу нюдеѡмъ. амнь амнь гла вамъ. ѩко слоушаж словесы мѥго... На края отъ упазено то слѣдова до ювангеліе-то на великыя Четвьртъкъ отъ Матѳея: — Рє гь своимъ оучєникомъ. вѣстє ѩко по двою дню пака бждеть...

Digitized by Google

Въ правописаніе-то на тѣзи двѣ четвероевангелія по-отличителны особенности сѫ:

1) отъ тѣпы-тѣ гласны ъ, ь дырня-та ѥ редомъ употребена и вмѣсто пьрва-та въ четвероѥевангеліе-то, що ѥ въ по-голѣмыя форматъ, а въ друго-то — по нѣкадѣ са-различава твьрда-та ъ на свои-тѣ си мѣста съ твьрдѣ малка отличителна разница, напр. идѣше симонь и иже бѣхѫ съ нимь...;

2) гласна-та ы стои и въ двѣ-тѣ по новыя си почьркъ ы а не по старыя ъı и са-нахожда въ слогъ съчетана съ ц;

3) отъ надстрочны-тѣ знакове титлы-тѣ са-срѣщатъ малко по-рѣдко въ ѥдно-то, що ѥ въ по-голѣмыя форматъ, а по-често въ друго-то, — и надъ нѣкои гласны стоѩтъ знакове нѣкадѣ като гѫсто придыханіе, а нѣкадѣ точкы, въ по-голѣмыя форматъ — по-вечьто по ѥдинъ знакъ и рѣдко по два, а въ по-малкыя — редомъ по ѥдинъ. Гласны тѣ, надъ кои-то стоѩтъ тѣзи знакове сѫ: *а)* йотированы-тѣ ѥ, ѩ, ю; *б)* носовы-тѣ ѫ, ѧ, кога стоѩтъ вмѣсто йотированы-тѣ си ѫ, ѩ; *в)* о или ѡ и оу въ начало-то на думы-тѣ; *г)* и, а въ начяло-то на думы-тѣ, и кога стоѩтъ слѣдъ друга гласна. Нахожда-са понѣкадѣ и паерькъ ´.

4) Строчны знакове и двѣ-тѣ иматъ точка, поставяна на срѣдь въ реда за отдѣлянье на предложенія-та. Въ по-малкыя форматъ са-срѣщатъ и четыре точкы на́крьстъ ·:·, поставены въ края на́ сѣко чьтеніе и предъ сѣко чьтеніе слѣдъ назначанье-то му — кога да са-чете то, отъ кой Евангелистъ ѥ и коя глава —, наприм.: ѥ҃. ѧ҃. по. ѥ҃ѵ҃ѥ ѡ҃ Мкѳ. гл҃. .к҃.·:·

Digitized by Google

При сичко туй и въ двѣ-тѣ са-срѣщатъ понѣкадѣ грѣшкы на преписачи-тѣ.

Дамаскинъ са-нахождда въ книгохранителница-та на цьрква-та — Успеніе Пресв. Богородицы въ поменѫтыя градецъ, ръкопись, писана на книга съ чисто хубаво полууставно писмо. По древность-та си вид-еа да принадлежи къмъ края на среднія періодъ на езыка. Тя е преводъ отъ грьцкія. Дамаскинъ я съдържа поучителны слова за господскы-тѣ през година-та празници, за нѣкои по-важны отъ недѣлитѣ, слѣдъ тѣхъ житія на нѣкои по-важны светіи и най-послѣ: „сѣдмаѫ тлинстка православнаѫ вѣры нашеѩ сѵ̀ты сѵ́а, отъ кое-то край-тъ е изгубенъ.

Сичка-та ръкопись има 355 листа въ формать цѣлъ листъ и е подвьрвана. Въ нея предъ сѣко слово стои украшеніе, исписано съ злато, съ киноварь и съ другы краскы: тъй сѫщо и пьрвы-тѣ нѣколко думы отъ заглавія-та на слова-та, както и заглавната буква въ начало-то на сѣко слово писаны сѫ и украсены съ злато и съ другы краскы, наприм. предъ най-пьрво-то слово стои най-горѣ на листа турнѫто: „мца мрта ѩ,“ подъ него — украшеніе-то съ злато и краскы, подъ него съ ѣдры завьрвяны писма — „слово изобразително же“ и слѣдъ него слѣдова съ по-дребны писма — „коупно и повѣствователно на божественное благовѣщеніе преблагословенныѩ влдыце нашеѩ . . . Йоще въ заглавіе-то на сѣко слово и житіе стои съ ѣдро киноваряно или и златно писмо и име-то на списателя „дамаскина инока иподіакона и стоудита.“

Digitized by Google

По нѣкои отличителности въ езыка на рѫкописъ та, види-са, че или преводитель-тъ му е былъ сърбинъ, или че преводъ-тъ послѣ е преминѫлъ презъ сръбска рецензія. По-главны отъ тѣзи отличителности сѫ: *а)* употребеніе-то на ѧ вмѣсто йотированата й ꙗ: кѧа, мнѡгѧа имѣніа, сіа кнїга; *б)* по сръбскы лежаще-то въ нѣкои думы удареніе: закѡнъ, Мѡйси ѿнъ рѣкомыи, принести, не сътвори ѧще сътвѡриши цароу сїю храмйнѣ; *в)* носова-та ѧ и ѫ появява-са само въ основныя си звукъ ѣ, а носовый-тъ й звукъ и съвсѣмъ са-изгубва, което, види-са, и у насъ преминѫло: племѧ, чѧдо, пѧть, начѧло, ꙗзыкъ, въспрїѣти вмѣсто древнье-то — племѧ, чѧдо, нѧчало, ꙗзыкъ, въспрѧти; *г)* носова-та ѫ и ѭ, на която у насъ сега е упазенъ само основный-тъ звукъ, тукъ стои редомъ замѣнена съ ѹ и ю.

Отъ древнье-то правописаніе са-види упазено: *а)* употребеніе-то на ы, ако и по новыя й почьркъ. слѣдъ гърляны-тѣ г, к, х: сїѣ кнїгы, й пѫкы; *б)* употребеніе-то на тъпы-тѣ гласны ъ, ь въ срѣда-та на думы-тѣ, дѣто образоватъ слогъ: въсточны, й въ ѡкрѫстны вѣскѣ; *в)* употребеніе-то на йотированата ѩ и твърдѣ рѣдко на ѣ само слѣдъ мека-та л: послаше ѩ глѣть.

Надстрочны знакове, освень ударенія-та и придыханія-та, има и паеркъ и надъ нѣкои гласны по двѣ найскось чьртицы: си рѣчь, й та, кѣ, имѣю ꙗ, ѣврѣйскы. Йоще камора-та не стои както въ сегашнія періодъ на прим: что, ѧще бѣ, мѡйсѣа, ѣврѣе, й ктѡмѣ,

Digitized by Google

нъ, Слмакѡ. А препьвателны знакове стоѧтъ комахай сѫщо, както и въ новыя періодъ на ѥзыка, освень двоеточіе-то, на коѥто мѣсто-то занимава намѣстѣ точка, а намѣстѣ запетая. Но и на много мѣста сърѣщатъ неправилно употребены. При сичко туй въ края на текста стои точка съ прекарана презъ нея чьртица ⸗, а въ края на періоды-тѣ на много мѣста точка-та стои съ киноварь писана.

II. ОБРАЗЦИ ОТЪ ДРЕВНЯ-ТА КИРИЛИЦА.

1. Изъ Остромирово-то Ѥвангеліе.

Іоан. I. 1—28, 35—52. *)

Ѵ Ѵ Ѵ
АК Ископи бѣ слово, и слово бѣ отъ ба, и бъ бѣ слово.
Г се бѣ ископи оу ба. и тѣмь к'сѣ бъіша и без ѥгоже нъ-
Д тоже небъість, ѥже бъість. въ томь жівотъ бѣ, и жі-
Е вотъ бѣ свѣтъ чловѣкомъ. и свѣтъ въ тьмѣ свѣтитьса,
S и тьма ѥго необатъ. бъість члвкъ посъланъ отъ ба,
З нма ѥмоу ноанъ. тъ прндѥ въ съвѣдѣтельство, да свѣ-
И дѣтельствоуѥть о свѣтѣ, да вьси вѣрж нмжть нмь. не
Ѳ бѣ тъ свѣтъ. нъ да съвѣдѣтельѣтвоуѥть о свѣтѣ. бѣ
свѣтъ истнньнын, иже просвѣщаѥть всякого члка
І граджща въ мнръ. въ мнрѣ бѣ, и мнръ тѣмь бъість,
АІ и мнръ ѥго непозна. въ свон прндѥ, и свон ѥго не
ВІ прнмша. ѥлнко же нхъ прнмтъ и, дасть нмъ область

*) Раздѣленіе-то на стихове не са-нахожда въ ржкопись-та, но тукъ ѥ турижто споръдъ послѣднье-то то-изданіе на новыя завѣтъ.

Digitized by Google

чадомъ бжіемъ быти, вѣроующимъ въ имя его, гі
иже ни отъ крѣви, ни отъ похоти плътьскыя, ни отъ
похоти мужьскы, нъ отъ бга родишасѧ. и слово плъть ді
бысть, и вселисѧ въ ны, и видѣхомъ славу его, сла-
ву яко единочадаго отъ оца, испълнь благодати и
истины, иоаннъ свѣдѣтельствова о немь, и възва єі
гла: сь бѣ, егоже рѣхъ, градыи по мнѣ, предъ
мною бысть: яко пьрвѣи мене бѣ. и отъ испълне- sі
ниꙗ его мы вси приахомъ благодать въз благодать.
яко законъ моисеомь данъ бысть: благодать и истина зі
іс хмь бысть.

Бга никътоже никъдеже невидѣ: тъкъмо едино- ні
чадыи снъ сы въ лонѣ отьчѣ, тъи исповѣда. и се оі
есть свѣдѣтельство иоаново, егда послаша июден
отъ иероусалима иереꙗ и левъгиты, да въпросатъ
его: ты къто еси; и исповѣда. и неотъвьржесѧ: и к
исповѣда, яко несмь азъ хс и въпросиша же и: къто ка
оубо ты еси; илиꙗ ли еси; и гла, несмь. проукъ ли
еси ты; и отъвѣща: ни. рѣша же емоу: къто еси; кв
да отъвѣтъ дамъ посълавъшимъ ны: чьто глаголе-
ши: о тебѣ самомь; рече же: азъ гласъ въпиѧщаго кг
въ поустыни: исправите пѫть гню, якоже рече исаиꙗ
пророкъ. и посълании бяхѫ отъ фарисеи: и въпро- кд
сиша и, и рѣша емоу: чьто оубо крьщаеши, аще ты ке
несн хс, ни илиꙗ, ни проукъ; отъвѣщаꙗ имъ иоаннъ, ks
гла: азъ крьщаю въ водѣ: посредѣ же васъ стоить,

Digitized by Google

кз ѥгоже невѣсте. тъ ѥсть градъıн по мѣнѣ, ако пръвѣи
мене бѣ: ѥмоуже нѣсмь достоинъ, да отрѣшѫ ремень
кн сапогоу ѥго. си въ виѳаниı бъıша обоньподъ иордана
ндеже бѣ ѡанъ крьста.

лє Къ оно врѣмѧ стоѧше ѡанъ, и отъ оучєникъ
лѕ ѥго дъва. и оузрѣ іса ндѫща, и гла: се агньць бжиı.
лз и слъıшаста и оба оучєника глѫщь, и по ісѣ ндоста.
лн обращь же са іс. и видѣвъ и по себѣ ндѫща, гла има:
уьсо ищєта; она же рѣста ѥмоу: равви, ѥже глѣться
лѳ съказаѥмо, оучителю, къде живєши; гла има: придѣ-
та и видита. придоста же и видѣста, къде живѣше: и
м прѣбъıста оу ѥго дьнь тъ: годнна же бѣ ако деса-
таı. бѣ же андреа братъ симона петра, ѥдинъ отъ
обою слъıшавъшоую отъ ѡана, и по ѥмь шьдъ-
мш шоую. обрѣте сь прѣжде брата своѥго симона, и гла
ѥмоу: обрѣтохомъ месиѫ, ѥже ѥсть съказаѥмъıи
мв хсъ: и приведе и къ ісви. къзрѣвъ же на нь іс рече:
тъı ѥси симонъ снъ ѡаннинъ: тъı нарєчєшиса кифа,
ѥже съказаѥтьса петръ.

мг Къ оутрѣи же въсхотѣ іс ищти въ галилеѭ: и
мд обрѣте филиппа и гла ѥмоу: градн по мънѣ, бѣ же фи-
липъ отъ виѳъсандьска града андреова и петрова. и
мє обрѣте филипъ наѳанаила, и гла ѥмоу: ѥгоже писа
моисн въ ѕаконѣ и пророцн, обрѣтохомъ іса сна ио-
мѕ сифова, иже отъ назарєа. и гла ѥмоу наѳанаилъ: отъ
назарєа можеть ли уьто добро въıти; гла ѥмоу фи-

Digitized by Google

мнпъ: приди и виждь. видѣвъ же іс наѳанаила градя- мв
ща къ немоу. и гла о немь: се въ истинѣ изълтѣнникъ;
въ немьже лести несть. гла емоу наѳанаилъ: ка- мн
ко ма зналеши; отвѣщавъ же іс рече емоу: прѣже да-
же невъзгласи тебе филипъ. сѫща подъ смоковьни-
цеѭ видѣхъ та. отъвѣща наѳанаилъ и гла емоу: рав- мѳ
ви. ты иесн снъ божии, ты иесн црь изълъ отъвѣща и
іс и рече емоу: зане рѣхъ ти, яко видѣхъ та подъ
смоковьницеѭ, вѣроуеши: больша сихъ оузьрнши. и на
гла емоу: аминъ аминъ глѫ вамъ. отъселѣ оузьрите
небо отъвьрсто, и ангелы божия въсходяща и низъхо-
дяща надъ сна уловѣуьскаго.

Іоан. гл. XI. 1—45

Въ врѣма оно бѣ иединъ болы лазарь отъ вноа- л
ниѭ градьца марииина и мароы сестры иеѭ. бѣ же ма- в
рии помазавъшиа га мурѣмь, и отьрьшн мазѣ иего
власы своими. иежде братъ лазарь болѣаше. посъ- л
ласте же сестре иего къ немоу глѫщи: ги. се иегоже г
любиши, болить. слышавъ же іс рече: сн болезнь д
несть къ съмьрти. нъ о славѣ божии, да прославить
са снъ божии иеѭ. любляаше же іс марѳѫ и сестрѫ е
еѭ и лазаря. иегда же слыша, яко болить, тогда ѕ
прѣбысть на немьже бѣ месте дъва дьни. потомь
же гла оучеником: идемъ въ иоудеѭ пакы. глаша з
емоу оученици иего: равви. нынѣ искаахѫ тебе ка- н
менмемь побити иоудеи, и пакы ли идеши тамо;

Digitized by Google

ѳотъвѣща ніс: не дъвѣнаидесатє годинѣ єстѣ въ
1 дьни; ащє къто ходитъ въ дьнє, непотъкнєть са, ако
свѣтъ мира сего видитъ. ащє ли къто ходитъ ношнѣ,
11 потъкнєть са, ако свѣта нѣсть о немь. си рєкъ, и по-
13 сємь гла нмъ: лазарь дроугъ нашь оусъпе: нъ ндж, да
възбоуждж и. рєкоша же оученици єго: гн, ащє оусъ-
15 пе, спсенъ бждєть. рєуе же ніс о съмьрти єго: они
18 же мьнѣша, ако о оусъненнн съноу глєть. тогда рє-
19 уе нмъ ніс необнноуѣ са: лазарь оумрѣ: и радоуѣ са
васъ ради, да вѣрж нмєте, ако не бѣхъ тоу: нъ ндѣмъ
21 къ нємоу. рєуе же ѳома, нарицаємын блнзньць, къ
23 оученнкомъ. ндѣмъ и мы, да оумьремъ съ нимь.
пришьдъ же ніс въ внѳанню, обрѣтє и уетыри дьни
25 оуже нмжща въ гробѣ. бѣ же внѳанна блнзъ нероу-
28 салнма, ако .є. попьрищь: мъногн же отъ ноудєи
вѣахж пришьли къ марѳѣ и марни, да оутѣшатъ и о
30 братѣ ею. марѳа же єгда оуслъша, ако ніс гра-
31 дєть, сърѣтє и: а марна дома сѣдѣаше. рєуе же мар-
ѳа къ нісови: гн, ащє бы сьде былъ, не бы братъ
34 мон оумьрлъ. нъ и мънѣ вѣмь, ако єгоже колнжьдо
35 проснши отъ ба, дасть тебѣ бъ. гла ен ніс: въскрь-
36 снєть братъ твон. гла ємоу марѳа: вѣмь ако въскрь-
снєть въ въскрѣшенніє въ послѣдьнии дьнь. рєуе же
38 ніс: ахъ єсмь жнвотъ и въскрѣшенніє: вѣроуѣи въ
мл, ащє оумьрєть, ожнвєть: и вьсякъ жнвъи и вѣ-
40 роуѣ въ мл, неоумьрєть въ вѣкъ: нмѣши ли вѣрж сє-

Digitized by Google

моу; гла емоу: ен гн, азъ вѣроуѭ, яко ты еси хсъ сн
сиъ божии, грядыи въ миръ. и се рекъши, иде и при-
зъва марию сестрѫ свою отаи рекъши: оучитель се
ести, и зоветь та. она же яко оуслыша, въста ско-
ро, и иде къ немоу. не оуже бѣ пришьлъ ис въ весь, ко
мъ бѣ на мѣстѣ еще, идеже срѣте и марфа. ноудев-л
же сѫщен съ неѭ въ домоу и оутѣшающе ѭ, ви-ла
девъше марию, яко скоро въста и изиде, по нен
идоша, глѭще: яко идеть на гробъ. да плачеть са
тоу. мария же яко приде. идеже бѣ ис, видевъши и, ле
паде емоу на ногоу, глѭщи емоу: гн, аще бы былъ
сьде, не бы мои братъ оумьрлъ. ис же яко виде ѭ пла
чѫщю са, и пришьдъшаѭ съ неѭ ноудея пла-
чѫща са, запрѣти дхоу, и възмѧти са самъ. и рече ад
къде положисте и; глаша емоу: гн, приди, и виждь.
и прослъзи са ис, глаахѫ же ноудеи: виждь како ле
юблѧаше и. нѣцыже отъ нихъ рекоша: неможаше ли
сь отъврьзъши очи слѣпоуоумоу, сътворити, да и из
сь неоумьреть; ис же пакы прѣта въ себе, приде ли
къ гробоу. бе же пещера, и камень лежаше на нен,
гла же ис: възмѣте камень. гла емоу сестра оумь-ло
рѣшаго марфа: гн, оуже смрьдить: учетвьрѣдьневьнъ
бо есть, гла ен ис: не рекохъ ли ти, яко аще вѣроу-и
еши, оузьриши славѫ божию; възаша же камень,
идеже бѣ оумьрыи лежа, ис же възведъ очи горѣ, и ма
рече: оче, хвалѫ тебе въздаѭ, яко оуслъша ма.

Digitized by Google

мнѧзѣ же вѣдѣахѫ, ꙗко вьсегда мене послоуша́еши; нъ народа ради стоѧщаго окрьстъ рѣхъ, да вѣроу́ютъ, ꙗко ты ма посъла. и се рекъ, гласъмь велиимдкъмь възъва: лазаре, гради вънъ. и абие изиде оумьрыи, обязанъ ногама и рѫкама оукропнь, и лице его оуброусъмь обязано. и гла имъ ис: разодрѣше́ите и, и недѣите его ити. мънози же отъ иоудеи пришьдъше къ маріи, и видѣвъше еже сътвори ис, вѣроваша въ него.

Матѳ. гл. VI. 1—16.

Рече гь: вънемлѣте, милостыни вашеѧ нетворити предъ ѩкы, да видими бѫдете ими: аще ли же ни. мьзды неимаате отъ оца вашего, иже есть на небесѣхъ. егда оубо твориши милостыню, некъстрѫби предъ собою, ꙗко лицемѣри творать въ съборищихъ и къ стьгнахъ, да прославаться отъ ѩкъ. амин глѫ вамъ, ꙗко въсприемлѫть мьзду свою. тебѣ же творѧщоу милостыню, да неуоуѣть шоующа твоа. ѣто творить десница твоа. да бѫдеть милостыни твоа въ таинѣ: и оць твои видан въ таинѣ, ѥвъздасть тебѣ явѣ. и егда молишиса, небѫди ꙗко лицемѣри, ꙗко любать на съборищихъ и къ стьгнахъ и на раскрьстиихъ стоѧще молити са, да явѧться ѩкомъ. амин глѫ вамъ, ꙗко въсприемлѫть мьзду свою. ты же егда молишиса, вънидн въ кѣть твою и затворн двьри твоа, и молиса оцоу твоемоу къ

Digitized by Google

танне: и оць твои видан въ танне, въздасть тебе явѣ.
молящіе же са не лихо глѣте, якоже ѡзыѵьници: з
мьнать бо са, яко въ мъногѣ гланнн своемь оуслы- и
шанн бждть. неподобитеса оубо нмъ: вѣсть бо
оць вашь, нхъже трѣбоуѣте, прѣжде прошенна ва-
шего, тако оубо молите вы са. оуе нашъ, нже ѥсн о
на нбсехъ, да стнться нма твоѥ, да придеть црствиѥ і
твоѥ, да бждеть волѧ твоѧ, яко на нбси и на ѯемли:
хлѣбъ нашь наснщьнын даждь намъ дьнсь: и оставн ѧі
намъ длъгы наша, яко и мы оставлѣемъ длъжьни- ві
комъ нашнмъ: и не въведи насъ въ напасть, нъ нз- гі
бавн насъ отъ непрнязнн. яко твоѥ ѥсть црствиѥ и
сила, и слава въ вѣкы амнн.

Аще отъпоустите улкомъ съгрѣшенна нхъ, отъ- да
поустнть и вамъ оць вашь нбснын. аще ли неотъ- ен
поущаѥте улкомъ съгрѣшенин нхъ, ни оць вашь
отъпоустнть вамъ съгрѣшенин вашнхъ ѥгда же по- із
ститеса, небждѣте яко лицемѣри, свѣтоущіе про-
смраждть бо лица своѧ, да са бъіша явлни улкомъ
постащіе, амнинь глѭ вамъ, яко въспрнемлють мьздѫ
своѭ.

Марк. гл. IX. 17.

Къ врѣма оно. улъ ѥдинъ придѣ къ нісови. кла-
нѧѩса ѥмоу и глѧ оучнтелю. приведохъ сна мои къ ни
тебѣ. нмѧщь дхъ нѣмъ иже идеже колиждо имѣть н.
и пѣны тѣщнть. и скрьжѣщеть зѫбы своимн. и оцѣ-

Digitized by Google

пѣнѣѥть. и рекохъ оученикомъ твоимъ. да иждемѧтъ
оі и. и невъзмогоша. онъ же отъвѣщавъ гла: ѡ роде
невѣрьнѣ доколѣ въ васъ бѫдѫ доколѣ трьпльѫ вы
к принесѣте и къ мънѣ и принесоша и къ немоу и ви-
дѣвъ и дхъ. абие сътрасе и и падъ на земли. валѣ-
ка ашѥ са пѣнъı тѣща и къпроси нїс оца иего колико лѣтъ
ѥсть. отъ нѣлиже се бысть немоу. онъ же реѵе изъ
кв отроунъı и мъногашьдъı иего. и въ огнь вькьрже. и
въ водѫ да бъı погоубилъ и нъ ащѥ уьто можеши
кг помози намъ милосрьдовавъ о насъ. нїс же реѵе немоу
кд иеже ащѥ можеши вѣровати вьсѣ възможьна вѣроующ-
щоуоумоу. и абие възъпивъ оць отроуате. съ сльза-
ке ми глаашѥ вѣроующ гн. помози моемоу невѣрьствнѣ
видѣвъ же нїс. ако сърнцѣться народъ. запрѣти дхоу
неунстоуоумоу. гла немоу нѣмъı и глоухъı дше. азъ
ти велѣ. изнти изъ иего и къ томоу невънитн въ
кs нь и възъпивъ и мъного пражавъ са изнде. и бысть
ако мьртвъ ако мъногимъ глати. ако оумре. нїс же
кz нимъ иего за ржкѫ, въздвиже и. и въста и къшьдъшоу
кн немоу въ домъ оученици иего въпрошаахѫ иего едн-
ного. ако мы невъзмогохомъ изгънати иего. и реѵе
кф нимъ. тъ родъ нн униь же неможеть изити тъкъмо
л молитвоѫ и постъмь. и отъ тѫдоу ишьдъше. идѣахѫ
сквозѣ галилеѫ и нехотѣаше да кто оувѣсть. оучаше
бо оученикъı своѫ и глаашѥ нимъ. ако сн чауьскъıи
преданъ бѫдеть въ ржцѣ уловѣчьствѣи. и оубиенъ
бъıвъ. въ третии дьнь въскрьснеть ·:·

Марк. гл. VIII. 27.

Въ врѣма оно изиде ісс и оученици его. въ вси кесарии филипови. и на пути въпрошаше оученикы свои глы имъ. кого ма глѧть человѣци быти. они же отъвѣщаша. ови иоана крьстителѧ. ини илиѧ. а други. иединого отъ пророкъ. и тъ гла имъ. въ же кого ма глиете быти. отъвѣщавъ же петръ гла иемоу. ты иесн хс. и запрѣти имъ. да ни иомоуже неглѧть о нисмь. и начатъ оучити ѧ. яко подобаетъ сыноу человѣческоуоумоу мъного пострадати. и искоушеноу быти отъ старьць. и архиерен. и кънижьникъ и оубиеноу быти. и по трьхъ дьньхъ въскрьснѫти.

Марк. гл. X. 32.

Въ врѣма оно. поимъ ісс обанадесате оученика сво начѧ имъ глати иеже хотѣаше быти. яко се възходимъ въ иероусалимъ и сынъ человѣьскыи преданъ бѫдеть архиереомъ и кънижьникомъ и осѫдать и на съмьрть. и предадать и ѧзыкомъ. и поржгѫть са иемоу. и оутепѫть и. и оплюѫть и. и оубиѫть и. и третии дьнь въскрьсиеть. и предъндѣаста иемоу іе иковъ и иоанъ. сна зеведеова. глѧща иемоу. оучителю хощевѣ да иегоже аще проснѣ оу тебе. сътворишн нама. ісс же рече има. ьто хощета. да сътворѭ вама. она же рекоста иемоу даждъ нама, да иединъ одесиѭ тебе. и иединъ олѣвѭ тебе. садевѣ въ славѣ твоиен. ісъ же рече има. неѣста са чесо просаща. ли

Digitized by Google

можета ли пити чашж. иже азъ пиж или крьщениемь. ло нимь же азъ крьщжся. она же рекоста емоу. можемъ. нс же рече има. чашж оубо. иже азъ пиж испиета. и крьщениемь. нимьже азъ крьщаемъ. крьститаса. а иже сѣсти одесижж мене и олѣвжж. нѣсть мѣнѣ дати нъ имъ же оуготовано есть. и слъшавше десать. начаша негодовати. о иакювѣ и иоанѣ. нс же призъвавъ и гла нимъ. ико мнающе сѧ власти мзыкы. оустоѧть имъ и велици ихъ. обладаютъ ими. не тако же есть въ васъ. нъ иже аще хощеть въ васъ быти великии. да бждеть вамъ слоуга. и иже аще хощеть. въ васъ быти старѣи. да бждеть вьсѣмъ рабъ. ико сиъ члвкуьскыи. непридѣ да послоужать емоу. нъ да послоужить. и дати душж своюж. избавленнје за мъногы ·:·

Лук. гл. II. 20—21.

Къ врѣма оно .. възвратишаса пастоуси славаще и хвалаще бга о вьсѣхъ иже слъшаша и видѣша. ико же глано бысть къ нимъ. и егда напълнисѧ осмь дьнии да и обрѣжжть. нарѣчено бысть има емоу нс. нарѣченое отъ ангела прѣжде даже незачатъса въ чревѣ.

Тамъ 25—32.

Бѣ члкъ въ иерслмѣ. емоуже има сумеонъ и члкъ съ правьдьмъ и ъстивъ. чая оутѣхы изаиевы. и дхъ бѣ стъ въ немь и бѣ емоу отъкѣщано дхмъ стымь невидѣти съмьрти прѣжде даже видить ха

Digitized by Google

гна . и придѣ дхмь къ црквь и егда въведоста родителѣ отроуа іса . сътворити има по обычаю законьноуоумоу о немь . и тъ прнятъ є на рѫкоу своєю и благослови сумеонъ ба и рече. Нынѣ отѣпоустиши раба твоєго влко . по глоу твоємоу съ мирѣмь яко видѣсте оуи мои спсеннє твоє иже єси оуготовалъ предъ лицьмь всѣхъ людии свѣтъ къ окрѣвенние мзыкомъ и славѫ людии твоихъ изли.

2. Изъ Реймско-то Евангеліе.

Лук. гл. II. 20—21.

Въ възвратишаса пастоуси . славаще и хвалаще ба . о всѣхъ яже видѣша и слышаша . яко же глано бысть къ нимь . и егда напльнишаса осмь днии да обрѣжѫть отроуа . и нарекоша има емоу . іс . нареченo англомь . прѣже даже неѫзоуатьса въ уревѣ.

Тамъ 25—32.

Бѣ оловѣкъ въ ерслмѣ емоуже има сьмьонь и оловѣкъ съ правьдьнь и оьстїкь . оаа оутѣхы излкы . и доухь бѣ стын въ немь . и бѣ ему ѡвѣщано дхмь стынмь. невидѣти смрьти . прѣже даже видить ха гна . и придѣ дхмь въ црквь . егда введосте родителѣ отроуа іса . сътворити има по обычаѫ законьноуоу о немь. и ть прнять є на роукоу на своеѫ . и благсви сьмень ба и рече . нынѣ поустиши раба твоєго владко . по глѫ твоємоу съ мирьмь . яко видѣсте оуи мои спсенне твое.

Digitized by Google

еже єси оуготовалъ. прѣ лицьмь вьсѣхъ людии. свѣтъ
къ откровєнїє языкъ. и къ славоу людии твоихъ
изла.

3. Изъ Харатейно-то Евангеліе.

Лук. гл. II. 20—24.

Къ оно. възвратишаса пастоуси славаще и хва-
ляще ба о всѣхъ. ихже слышаша и видѣша. якоже
глано бы к нимъ. и егда исполнишаса осмь дни. да
обрѣжють отроуа. и нарекоша има емоу іс. наречн
емь англа прежє да ниже не зачаса въ уресѣ.

Тамъ. 25—32.

Бѣ улкъ въ ерлимѣ. емоуже има соумеонъ и
улкъ съ правѣдьнъ. и утикъ чаи оутѣхы излкы. и
дхъ бѣ стъ в немь. и бѣ емоу вѣщано дхмь стынмь
не видѣти смрти. прежє даже видиь ха гна. и прнде
дхмь въ црквь. и егда въведоста родителя отроуа
іса. створити нимъ по обычаю законьномоу о немь.
и тъ прнятъ е на роукоу своєю. и благи соумеонъ
ба и рує ·:· Нынѣ опоущаеши раба своєго влко. по
глоу твоємоу с миромь. яко видѣстє оуи мои спсе-
нниє твоє иже єси оуготовалъ предъ лицемъ всѣхъ
людии. свѣтъ къ откровєнїє языкомъ и славоу лю-
дии твоихъ изла ·:·

Digitized by Google

4. Изъ Полоцко-то ѥвангеліе.

Лук. гл. II. 20—41.

Къ оно . възвратишасѧ пастуси славѧщіе и хвалящіе ба о всѣхъ ѩже слышаша и видѣша ѩкоже глано бы имъ и егда исполнисѧ осми дни да обрѣжють и и нарекоша имѧ ємоу іс нареченое англомь прежє да ѩже незачатсѧ къ уремѣ.

Там 25—32.

Бѣ улекъ въ ерлмѣ ємоуже имѧ семеонъ . улкъ сь праведенъ и утивъ уаѩ оутѣхы изкы и дхъ бѣ стын в немь . и бѣ ему обѣщано дхмь стымъ не видѣти смерти прежє да ѩже видить крта гна. и прідє дхмь въ уерковь . и егда вкедоста родителѧ отроуа іса ; створити имѧ по обыуаю законному о немь . и тъ пріѧтъ на руку своею и блгви семеонъ ба и ре. ыынѣ ѿпущаеши раба своего вако по глу твоему с миромъ . ако видѣста оуи мои спнніе твое ѩже еси оуготовалъ пред лицемъ всихъ людеи . свѣтъ въ ѿкровенніе кзыкомъ слава людии твонхъ изла.

5. Изъ Харатейно-то ѥвангеліе.

Лук. гл. II. 20—21.

Къ кре оно. Възкратиша пастырніе славѧщіе и хваляще ба ѡ всѣхъ ѩже слышаша и видѣша . ѩже глано бы к нимъ . и егда исполнишасѧ ѡсмь днии да

Digitized by Google

ѡбрѣжють его и нарекоша има ему исъ . нареченое англмъ прежде даже не ѕаѵатіса во ѵревѣ.

Тамъ 25—32.

Бѣ ѵлвкъ въ иерлмѣ . имуже има симеѡнъ . и ѵлвкъ сь праведенъ и благоговѣинъ. ѵда оутѣхи идѣевы и дхъ бѣ стъ в немь. и бѣ ему ѡбѣщано дхомь стымь не видѣти съмерти . прежде даже не видить ха гна . и прйде дхмь въ цркѵь. и егда введоста родителма ѡтроча нса створити има по ѡбычаю ѕаконному ѡ немь. и тъ прнемъ его на руку своею . и благви ба и рече. нына ѿпущаеши раба своего вако по глу твоему с миромь. яко видѣста оуи мои спные твое. еже еси оуготовалъ пре лицемь всѣхъ людии. свѣтъ въ ѡкровение ꙗзыкомъ . и славу людии твонхъ иизла.

6. Изъ Супрасльска-та ржкопись.

Мжка сватоую Терентия и Африкана. Месаца марта .в.

Покелѣ безаконъныи кназъ Терентий и Фрикана прикести и глаголл к ними. пожрѣта богомъ, аште ли ни, то зьлѣ ва погѵбьи, и несть бога иже ва издржку моею избавитъ. сватал же рекоста . глаголахове ти многашдн, яко кръстияна есмѣ, и въ Христоса имавѣ надежду, бесомъ же неуистыимъ не поклоиивѣ са, ни богомъ твонмъ слоуживѣ, и о мжкахъ твонхъ не брежевѣ. да оубо примышлаи о маю, елико хоштеши мжкъ, кѣрзиевѣ бо богоу, яко побѣжденъ

бждеши нами рабы іего, якоже побѣжденъ бысть и отьць твои дїаволъ. слышавъ же то кназъ повелѣ въсадити и въ темницѫ и вериги наложити има на выи и на рѫцѣ и на нозѣ, и тако блюсти ею, и сътворища слоугы, якоже имъ повелѣно быст. повелѣже и тръжьбьца желѣзны подъстѣлати има, и не дати никомоуже отъ крьстиан въходити к ѥима, ни пишта има дати. въ полоуношти же молештема са сватыма просвьтѣ са свѣтъ великъ въ темници о ею, и аггелъ господьнь ста прѣдъ ѥима глагола. въстанѣта и поуникаита, и пристѫпивъ аггелъ прикосиѫ са веригах' облежаштинхъ о кыи ею, и абие отъпадоша веригы отъ тѣлесе ею, и бѣаше прѣдь ѥима трепеза оуготована вьсѣуьскыими брашны добрыими, и рече к ѥима аггелъ. приимѣта отъ прѣдълежаштних прѣдъ вама брашънъ, иже посъла вама господь богъ. сватам же благословиста господа, и тако прияста брашъна, якоже и тьминуьнымъ стражемъ видѣвъшемъ свѣтъ въскоуити вьнѫтрь и истиньнѣе видѣти свѣтъ. вышедъшемъ же имъ обрѣтоша сватам веселашта са и излѣзъше съ страхомъ възвѣстиша кназоу, иже видѣша, и къ третии дьнь повелѣ привести ѥ на сѫдиште. ставъшема же сватыма прѣдъ кназемъ рече къ ѥима. тако ли наказаша ва мѫкы, ѡ зълобѣсънаа, покаякъше са пожрьти богомъ; сватыи рече Терентии. мѫка си мьнѣ бѫди и любаштинымъ Христоса, жродивою бо богомѫдрость-нѣе уловѣкомъ ѥстъ, мѫдрость бо уловѣуъска жродьство оу бога ѥстъ. безоумь же и бѣса са бѫдѫ подобьнъ тебѣ, аште бога оставивъ бѣсомъ поклонѫ са.

Digitized by Google

кназъ же разгнѣвавъ са повелѣ дърати м. сватаа же строужема моласта са глаголжшта. Ісоус Христосе, сыне бога живааго, въ вѣкы пребъıвавн свѣте кръстианьскын, вѣро неразорнмаа, авн са и помози нама и не осрами наю отъ лица твоіего. слоугамъ же держштамъ и и Христосоу окльгъчаваажштоу мжкы не оуоуаста сватаа болѣзнин. разгнѣвакъ же са кназъ повелѣ сънъмъше и съ дрѣва кести въ тьминцж и призъвавъ вьса ѵародѣа звѣринъıа повелѣ привести, ѣлико имжтъ звѣрни лютъ и зълъ, аспиды и ехнд'ны и керастъı, и къметавъше заткорнти съ сватъınма, и бѣахж звѣрие плѣжжште и предъ ногама ію сѣдаштемъ и не прикоснжша са ію никакоже. сватаа же бѣ'ста поижшта и хваласта бога, пребъıша же звѣрие заткореии съ нима три дъни и три ношти, къ ѵетврътън же дьнь посъла кназъ ноштиж, да видатъ, аште ѣста оуморена сватаа звѣрьмн. пришъдъше же посъланн къ двьремъ тьминуьнынмъ послоушатъ оуслъıшаша и поижшта и хваласта бога. хоташте же извѣстьнѣе видѣти вьзлѣзоша на храмнж тьминуьнжж, и двьрьцами съмоштраахж долоу и видѣша сватаа сѣдашта и аггела господна стояшта предъ звѣрьмн и не даижшта приближити са нмн. и текъше вьзвѣстіша кназоу, ѣже видѣша, и въставъ за оутра рано кназъ сѣдъ на сждништи повелѣ ѵародѣемъ отъвести звѣри и привести сватаа на сждните. шъдъше же ѵародѣи и приближити са хоташте къ двьремъ прити к нимъ звѣремъ ѵародѣи своими призъıваижште а не послоушаахж' ихъ, отвръзъше же двьри тьминци изидоша

коупѣно вьсѣ звѣрїе и изморища вьса оуловѣкы, аже обрѣтоша тоу стоашта, и тако идоша къ поуста мѣста. и шьдъше стражие тьминоуьнии пожша скатам и ведоша къ кназоу. мжунтель же видѣкъ скатам не приимъша крѣда никакогоже къзбѣсивкъ са дастъ о нею отъкѣтъ мєуємъ оуморити к. скатам же идоста радоуѭшта са и поѭшта и глаголѭшта. съпасе насъ и отъ ненавидашти́хъ насъ прѣможе. конии же на то оустакыенни къзъмеше мєуъ отъсѣкоша главѣ скатоую, и съконьуаста са къ испокѣданнн христосокѣ. мжи же крьстнмии пришедъше къзаша тѣлесѣ скатоую и добрѣ съпратакъше положища намѣстѣ нароунтѣ, дъкою пъпьрштоу къ дала отъ римъска града.

7. Изъ Тълкуваныя псалтырь.

Псамъ .ys.

Гь къцрнса да радоуѥтьса земла. да възвєсе-а
латьса отроцн мъноѕн. облакъ и мракъ окрьстъ ѥго. в
правьда и сѫдъ испрамѥныє прѣстола ѥго. огнь г
прѣдъ нимь прѣдъидєть. и попалить окрьстъ крагы д
ѥго. осѣтнша (а) млънна ѥго вьселенѭ. видѣ и є
подвижеса земла. горы ако воскъ растаашаса отъ s
лица гна (к). отъ лица гна вьсеа земла. възвѣстиша з
нбса правдѫ ѥго. и видѣша вьси людие славѫ и
ѥго. да постыдаться вьси кланѭштинса истоу- о
каньънимъ. хвалаштенса о идолѣхъ своихъ. покло- і
нитеса ємоу вьси анган ѥго. оуслъша и къзѵесе- аѣ

вїлнса сионъ. и въздрадовашасѧ дъштери юдѣискы.
гї сждьбъ твоихъ ради гн. ꙗко ты гн вышьнїе и повьсеи
ді ѯемли. ѯѣло превъзнесесѧ надъ вьсѣми бгы. люба-
єіштеи гѧ ненавидите ѯъла. хранитъ гь вьса прѣпо-
si добьныꙗ его. издроукы грѣшьнуꙗ избавитъ ꙗ.
зі свѣтъ въсиꙗ правьдьникоу и правънмь сдцемь весе-
ніаніе. възвеселитесѧ праведьнии о гн. исповѣдайте па-
ѳі мать стыи его.

Псамъ .ѵз.

а Въспоите гоу пѣ новѫ, ꙗко дивьна сътвори гь:
спасньє ємоу десница его и мышьца ста его. съказа
в гь спсенье свое, прѣдъ ꙗзыкы отъкры правьдѫ своѭ.
г поманѫ милость своѭ ꙗковови, и істинѫ своѭ до-
моу изълекоу; видѣша вьси коньци землꙗ (ꙗ) спсенье
д ба нашего. въскликнѣте боу вся землѧ, въспоите. и
є радоуитесѧ, и поите. поите боу нашемоу въ гѫслехъ,
въ гѫслехъ и въ гласѣ псалъмьсцѣ, въ трѫбахъ окова-
s нахъ, и гласомь (съмь) трѫбъ рожанъ въскликнѣте
з прѣдъ цремь и гмь. да подвижитьсѧ море, исплънє-
нье, вьселенаꙗ и вьси живѫштии на нем. рѣкы въ-
и сплещѫтъ рѫкамн къкоупѣ, горы въздрадоуѭтьсѧ
ѳ отъ лица гнѧ (ꙗ), ꙗко градетъ, ꙗко придетъ сѫдити
земли, сѫдити вьселенѣи правьдоѭ и людемъ пра-
востиѭ.

Digitized by Google

Псалмъ .уи.

Гь вьцрнса, гнѣваѭтьса людиѥ: сѣда на хе- а
роувимѣ подвижитьса земля. гь сионѣ велеи и высокъ в
ѥсть надъ вьсѣми людьми. да исповѣдаться имени г
твоіемоу великоуоумоу: ако страшьно: и сто ѥсть. и
уѥсть цра (и) сждъ любить: ты оуготока правыню (ж), д
сждъ и правьдж въ акове ты сътвори. възносите га є
ба нашего и клаиитеса подъножню ногоу его, ако
стъ ѥсть.

Псалмъ .рг.

Благи дше моа га. гди бе мой, възвелиуилъса д
ѥси зѣло: вьспокѣданье и въ лѣпотоу облѣуеса, одѣи- в
са свѣтомь ако ризож, пропинала ибо ако и кожж: г
покрыкала водами прѣвьспрьнаго, полагаи облакы въ
въсхожденье свое, ходаи на крилоу вѣтрѣнюю, тво- д
раи англы своа доухы и слоугы своа огнь палашть,
оснъкаи земль на твьрди своіи: не прѣклонитьса є
къ вѣкъ вѣка. бездьна ако и риза одѣаные ема. на горахъ s
станжть воды: отъ запрѣщтенья твоего побѣгнжть, з
отъ гласа грома твоего оустрашатьса. възходать горы и
инзъходать поли въ места, ѥже ѥси основалъ имъ, ѳ
предѣлъ положилъ ѥгоже не прѣиджть, ни обратать- і
са покрыть земля. посылаи источники въ дѣбрехъ, ія
посрѣдѣ горъ пройджть воды, напоать вьса звѣри іа
сельныя, жиджть онагри въ жаждж своіж.

Digitized by Google

8. Изъ житіе-то на пьрвомѫченица Θекла.

.в. чоудо о кѣсьнѫѭщнимьса отроуатє.

Отроуа єтера отъ пьрѣнихъ града того мѫчимо бѣкалашє дємонѣмь неуистынимь, и бѣ питомо женож єтерож, жїѣжштеж близъ мѵрьсенеоньскыа горы. видѣвъшн же жена мьнога исцѣлєнна, бѣкаѭща стож апло Θєклож, донєсє отроуа то, мѫчимоє бѣсѣмь. стажже, прнимъшнн отроуа н обоумъшн є, сътворъшн заменнє, повелѣ ємоу тѣло... (четыре реда не са-разбиратъ) прнимъшнн же отроуа пнтаѭщна є, донесе є скоро къ матери. оужасъшнжеса мати отроуате о дикьнѣмь видѣнні, понмъшн кьси отъ рода своєго, несе отроуа къ стѣн двѣ. сташ же апло благокѣсти нмъ єуглнє, єже прнатъ отъ сталаго павьла. прнклоунло же са бѣоцоу отроуате нцѣлѣвъшоуоумоу къ антноxнн бѣтн. єгда сташ апло Θєкла кѣвьржена бысть къ зкѣремъ. жена же єго, напьсавъшн боукъвн съ тѣшаннємь. прнзъва н, и довєдє н къ стѣн Θєклѣ. онъ же, видѣвъ ѫ, позна н рєчє: нєси ли ты кѣвьржена....

9. Изъ житіе-то на св. Кондрата.

Кондратъ рєчє: мое дрьзновєннє нн ты, нн црь твон, нн ннъ кто отѣнатн отъ мєнє может. тогда анѳупатъ, разгнѣвавъса, повелѣ єго съвлѣщн н по дъскѣ распатн н бнтн н жиламн, гла: рьцн своє нма.

Digitized by Google

ономоуже не отъкѣщающоу, къпрашааше анѳупатъ слоугы: уто са нарицаеть; они же рѣша Кондратъ, мъ и велика рода есть. анѳупатъ рече: пощадите его, къставите его отъ дрѣка, и рече къ немоу: уто се створи намъ и оукоризнж сътвори о себѣ. и, призъвавъ его ближе, рече къ немоу: уесо ради сана своего и рода ни въ утоже положик, къ соуетьнѣи вѣрѣ крстианьстѣ понде. блаженыи же Кондратъ рече: изколнхъ приметатиса къ домоу ба моего или жити къ жилищихъ грѣшьникъ. анѳупатъ рече: покори ми са и жри бмъ. да не акы изложѣи оумъреши или нѣси слъшалъ заповѣди цра и стыихъ болиръ; и колико отъ мжь добрыихъ и уоудиыихъ къставиша — ни единомоу крстианж жити. Кондратъ рече: блаженъ естъ мжь, иже не шьсткова къ съвѣтъ неуьстивыихъ, ина пжти грѣшьникъ неста и на сѣдалищи гоубителъ несѣде, нъ къ законѣ гни колм его. перении анѳупа рече: непрѣльщаи себе Кондрате. на кьса бо крстианы заповѣдь цра лежить любо оубогъ есть, любо сановитъ, любо богатъ, любо радьникъ, того не цждит сждище. Кондратъ рече: ен стое его дание гаетъ: нѣсть рабъ, ни свободь, нѣсть богатъ, ни оубогъ, ни каркаръ, ни скуѳъ, ни елинъ, ни жидовинъ. вьси бо едино есмь. тѣмь молю (вѣ) ти са заповѣди црь твонхъ и болиръ къскорѣ съконьуан о мнѣ. азъ бо крстианъ есмь, родъ бо мон и санъ съ стыим есть,

Digitized by Google

иже къ свѣтълости. анѳупатъ рече: покорися и наслади-
ся житиа и свѣта сего. и се гла анѳупатъ просльзися съ въздыханиемь великомъ, и оуброусомь отираашє лицє свое. крѣпъкыи же мжыникъ Кондратъ рече къ немоу. не мни приллагам (ы) зминнаго лжкавьства и проликам сльзы пьсен късхышинуе. не имаши мене въсхытити раба бжиа. маѯимъ же воєвода рече. непризникын уакуе. гь мои великолѣпьнъ и милоуєт та. а ты досаждаеши.... блаженыи же Кондратъ рече. игралъ єси съ мною мжкамн сконин и. разгнѣвакъса анѳупатъ. повелѣ распати єго. и подъпрети ржцѣ емоу и нозѣ и тиимн бити єго прилѣжнѣ по вьсему тѣлоу ·:·

Блаженыи же бнемъ слаклашє ба гла. многащи брашаса съ мноѭ отъ юности моеа. ико не прѣмогоша менє на хрьбьтѣ моемь ковлахѫ грѣшьници. задлъжиша безаконнє свое. да якоже коиуа ѳалъма. анѳупатъ рече. бнатє прилѣжьнѣ. не уоуєть мжкы. крѣпъкыи же Кондратъ рече. бин. бни. съмѣреналго моего мѣха. плъть бо вредниш. дша же не имаши вредити. анѳупатъ рече. окалне зълоу бѣсоу облада-ешни. Кондратъ рече. тако мн га моего іса. злоу дѣлоу и не тъуью єдиномоу. къ и вьсемоу єго воиньствоу. гь бъихъ га моего ради іса хса. емоуже слава въ вѣкы амнинь ·:·

Разгнѣвакъ же са анѳупатъ зѣло. повелѣ ати два

Digitized by Google

кам отъ народа и привести предъ нь. атома же нма бывъшема. повелѣ обѣснѣъше стрьгати и оставивъ блаженааго Кондрата. о блаженѣамь саторинѣ и роуфинѣ праздьноваша. тако бо бѣста именѣ. обѣшенома же нма бывъшема. толико и повелѣ стрьгати ногѣтъы. дондеже урѣва нма хотѣахѫ испасти на землю (ѫ). блаженам же мѫма моласта сваго Кондрата и въсю прѣстоѫщѭю братню молити за нь. и възъпивъ стын Кондратъ реуе. гн ісу хрѣ снѣ невиднмаго оца. съпоусти помощь свою на нь. ен бже съмѣренынмъ. помилоуи раба своа и даждь нма трьпѣние и побѣдоу (ж) до конца. многоуже часоу миноувшоу. нчесоже нѣ отъкѣщающема нма. отъ многынхъ бо мѫкъ нѣ можаста глати. тогда повелѣ анѳупатъ снати и съ дрѣва того и предати мѫтелемъ, да кедъше оусткнѫти и. снма же тако блаженѣ съконьчавъшемаса. мѫжи болюбьци и холюбьци. шедьше въслѣдъ нхъ. възаша уьстьнѣи нма тѣлесѣ. давъше злато много мѫтелемъ и въ свонхъ градѣхъ положиша уьстьнѣ.

10. ИЗЪ ЕЛѢНСКЫ-ТѢ ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛІЯ.

1) Изъ по-голѣмыя формать.

Бѣ же нѣкто болан лазарь ѳвнѳина. градьца маринна. и марьтъы сестры ѣж. бѣже марна помазавшн га ми-

Digitized by Google

ромь. и отьрѣши ноздѣ іего власы своими . иже бра лазарь
болѣше . посластѣже сестрѣ іего. къ ісоу глаши. гн.
сьи іегоже любиши болить . слъішавже ісь рс. сна бо-
лѣзьнь нѣсть къ сьмрти . нь о славѣ бжіи . да просла-
кнтса снь бжіи іеж . любѣшеже ісь марьѳж и сестрж
іеж и лазарѣ . и іегдаже оуслъіша іако болить. тъга
прѣбъі на немже бѣ мѣстѣ два дни . потомьже гла оу-
ченикомь . идѣмь къ нюдеж пакъі . глашж же емоу
оученицъі равви нынѣ искаха тебе нюдеіе каменіемь
побити. и пакъі ли идеши тамо. ѿвѣща ісь. недвѣнна-
десате годинѣ ѣстѣ въ дни . и аще кто ходить въ дни
непотъкнется. іако свѣть мира сего видить. аще ли
кто ходить въ ношніж потъкнется. іако свѣта нѣсть
вънѣи . си рекъ гла имь . лазарь дроугъ нашь оуспѣ.
нь идж да въздоужж и. рекоша же оученицъі іего глще.
аще оуспѣ спѣи бждеть. ісь же рс о сьмрти іего они
же мнѣша іако ѿ оуспѣніи сна глѣть. тъга рс имь ісь
не обиноужса. лазарь оумрѣть. и раужса васъ ради іако
некѣхъ тоу. нь идѣмь къ немоу. рс же ѳома нарица-
емъі блазнець. къ оученикомь. идѣмь и мъі да оу-
мремь съ нимь. пришѣ же ісь въ виѳанію. обрѣте и. д.
дни имжщь юже въ гробѣ. бѣ же витанна блазъ іерлима.
іако патнадесате стадіи. и иноузъі же ѿ нюден бѣхж
пришли. къ марьѳѣ и марии . да оутѣшатъ и о братѣ
ею. марьта же іегда оуслъіша . іако ісь градеть. срѣте

Digitized by Google

и. а марна же дома сѣдѣше. и рє марта кь ісоу. гн аще би зє быль неби брать мон оумрьль. ннѣ вѣмь ако иегоже колнжо просиши ѡ ба дасть тебѣ бь. гла ен ісь вьскръснеть брать твон . гла емоу марта. кѣ ако вьскрнеть кь вьскрѣшенние . кь послѣдниh днь. рє же ен ісь. азь есьмь вьскрѣшенние и жнкоть. вѣроужн въ мж. аще оумреть ожнкеть. и вьсѣкь жнкъ вѣроужн кь ма неоумреть вь вѣкъ. имеши ли вѣрж семоу. гла емоу ен гн. азь вѣроваxь ако ты есн хь снь бжнн. градъін вь весь мнрь. и се рекши ндє и призва мариж сестрж свож тан. рекши ен. оучитель се есть и зоветь та. она же ако слъша вьста скоро. и нде кь немоу. не бѣ бо и ещє пришель ісь вь весь. нь бѣ на мѣстѣ и еще. ндеже срѣте и марта. нюденже сжщи сь неж вь домѫ еж. оутѣшажщи ж. видѣвше ж ако скоро вьста. и нзъидошиж по нен. и ндоиж глащє. ако ндеть на гробь да плауется тоу. марна же ако прнде ндеже бѣ ісь. видѣвши и . паде емоу на ногоу. глащи гн аще би зє быль. не би бра мон оумрьль. ісь же видѣвъ ж плауащжся. и пришешжа сь неж нюдеж плауащжся. и запрѣти дхоу. и вьзмжтнся самь и рє. где положисте и, глашж емѫ. гн гради и внжь. и прослъзнся ісъ глахж же нюден внжь како люблѣше и. нѣцъи же ѡ нихь рѣшж. неможаше ли сьи ѡкрьзын оун слѣпомѫ . створити да и сьи не оумреть. ісь же пакы прѣта въ себѣ прнидє къ гробоу. бѣ же пещіера велнка. и камень лежаше на

нен. гла іс҃ь вьзмѣте камень. гла ємоу сестра оумершаго марта. гн҃ оже смрьдить оуєтвородневень бо єсть. гла єн іс҃ь. нерѣхлнти аще вѣроуєши. оувриши славѫ бж҃ию. ѡжіѫ же камень идеже бѣ мртвын лежѫи . іс҃ь же вьзведь оун свои горѣ нре. оує хвалѫ тебѣ вьздаѫ. ако оуслъша мл. азъ же вѣдѣ ако вьсегда мл послоушаєши. нь народа ради стожщаго окрть рекохъ. да вѣрѫ имѫть ако ты мл посла. нсе рекъ гласомъ велиємь вьзва. лазарю гради вонь. и абие. изыде оумерын. обазанъ рѫкама и ногама оукроємь. и лице єго оубрвсомь обазано . и гла имъ разрѣшите и. и недѣте єго жти. многыіже ѡ нюден пришеши къ мартѣ и марии. видѣвше иже створи іс҃ь. и вѣроваша къ него нѣцы же ѡ них. идоша къ фарисеомь. и рѣша имъ иже створи іс҃ь.

2) Изъ по-малкыя форматъ.

Къ врѣ ѡ бѣ ютерь бола лазарь. ѡ вытаныѫ гра. и марнина. мрии же и марта сестры єго. бѣ же мрии помазавши миромь гл. и ѡтершн власы своими ногы єго. жже бра лазарь болѣше. посластѣ же сестрѣ єго. къ немоу глще гн сѣ єгоже люблѣше болить. слышавже іс҃ре. сиа болѣзнь нѣкь сьмрти. нь ѡ славѣ бии. люблѣшеже іс҃ мрѫ исестрѫ ея. и лазарѣ єга оуслыша ако болить. тога пребы на немже бѣ мѣстѣ два дни. и по томь ре оученикомь идѣмь въ юдеѫ пакы. и глаша ємоу ѹченицы раввы нынѣ искаха тебе каменнє-

Digitized by Google

мь повнти нюденіе. нпакъ ли ндѣши тамо. ѿвѣщл іс
не. вї телн годнне ѥстѣ въ дни. ащє кто ходитъ въ дни
нєпотѫкнєтсл. ако свѣтъ мировн внтъ. ащє ли кто
ходнть ноцнма потъкнєтсл. ако свѣта нѣ ѡ немъ. н
посемь гла. лазарь бра ншъ оуспе. сє ндж и кьзбоужж
и рѣш же оученицы єго. гн ащє оуспе спень бжде. іс
же рє о сьмртн єго. ѡни же мнѣхж ако ѡ оуспенъ
сна глѣть. тога рє нмь іс не ѡбнноужсл лазарь оу-
мрѣть. и раужсл вась ради. да вѣрж нмєтє нєвѣхь тоу
нъ ндѣмъ кь немоу. рє ѳома нарнцаємын блнзнець. къ
оученнкомь ндѣмь и мы да умремь сь нимь.
прншед бо іс кь внѳанніж и ѡбрѣтє учєтыри дни юже нма-
ша вь гробѣ. бѣ же въѳанніа блнзъ ієрлма. ако .ѥ. ста-
дын. иножанішж ѿюден бѣхж пришли кь марѳѣ и
мрни да оутѣшѫть ѡбратѣ ею. марѳа нєга оуслъша
ако ісь градєть и срѣтє и. мрнм дома сѣдѣше рєже
марѳа къ ісоу. гн ащє бы зє быль не бы бра мон оу-
мрьль. ннѣ вѣмь ако єгоже колнжо просншн оу ба. да
тебѣ бъ. гла ен гь. вьскренєть бра твон. гла ємоу
марѳа вѣмь ако вьскрснетъ въ послѣдныи дньь. гла
ен іс азъ єсмь вьскршенніе н жнвоть. вѣроуж и въ ма
ащє оумреть и ѡжнвєть. всѣкь жнвъ вѣроужи вь ма
не оумреть въ вкъ. нмєши ли вѣрж семоу. гла ємоу
ен гн азъ вѣровахь. ако ты єси хь снь бен. грады въ
мнрь. и се рє и ншедь и пригласы сестрж свож тан рєк-
шн. оучитель сь ѥ. и глашаєт та она же ако услъша вь-

Digitized by Google

ставь скоро. и иде къ немоу. и не бѣ оуже пришель іс въ весь. нъ бѣ на мѣстѣ идеже и еще срѣте и марѳа. юдеиѣ же сѣдѣни съ неж въ домоу и оутѣшающеж. видѣвше мриж. яко скоро вьста. изыдж по нен глще. яко иде на гробь да плачетса тѫ. мриа же яко приде идеже бѣ іс. видѣвши и паде на ногоу его. глше немоу. гн аще бы зе быль не бы бра мон оумрьлъ. іс же яко видѣвь ж плачающжжса. и пришешдж къ немоу. запрѣти дхоу и възмжтиса самь и рє где положисте и. глашж немоу гн градъ и вижь и просльзыса іс. глашж же нюденѣ. вижь колико любляше. ютеры же ѿ нихь рѣшж. неможаше ли сь ѿкрьсты оуи слѣпомоу сътворити да сь неоумреть. іс же пакы прѣта къ себѣ приде къ гробоу бѣ же камень при гробѣ лежащъ. и рє іс въземѣте камень гла немоу сестра его. гн оуже смрьдить. д. дни оуже бо имать. гла ен іс нерѣхли ти. яко аще вѣроуѣши оузрѣши слажь бижь. и къзаса камень идеже лежаше мрътвын. іс же възвѣ ѡуи свои на нбо и рє. оуе хвалж тебѣ къзаж яко всега мене послоушаеши. нь народа ради стожщаго рѣхъ. да вѣрж имжть яко ты ма посла. и се рекь гласомь велиѣмь възгласи. лазаре градъ вынь. набнѣ се изыде оумерын обазань ржкама и ногама и ѡкроемь. и лице его оуброусомь ѡказано. гла имь іс разрѣшите и. и недѣите жти и. миозы же ѿ юден пришеше къ мрин. и видѣвше еже сьткорн іс и вѣроваша вынь ..

Digitized by Google

3) Изъ Дамаскина — отъ слово-то на Срѣтеніе.

Прѣжде плъ҃тьскаго съмотрѣнїа х҃ва, до п҃ лѣтъ. бѣ҃ нѣкыи цáрь птоломѣи имене҆. є҆лли҃нь рóдо, и оу҃чи́тель sкло҃. глю҃тже нѣцїи, а҆ко въсхóтѣ нѣкогда сътвори́ти изрѣ́днѫ нѣкѣю вѣщь въ свое҆ цр҃твїи. ѡ҆же несътвори́къ и҃нъ цáрь никогда, сѝ рѣ́чь, ѿсе́го да пока́жетъ а҆ко мнѡ́гаа и҃мѣ́нїа оу҃же и҃мать. ѣ҆же сътвори́ти храми́нѫ ѿкрꙋ҆ста́ль ка́мень. И҆ рѣ́коше ѣ҆мѫ нѣ́цїи филосѡ́фи. а҆ще бы сътвори́лъ цр҃ѫ ѣ҆дино дѣ́ло ѣ҆гóже ти пока́же҆. то҃ ѡста́лоби ти и҃ и҃ме добро́ по тебѣ, и҃ѵтнѣ́и́шїи боу҃деши па́че въсѣ́ цáреи земльны. и҃ ктѡ́мѫ и҃нъ цáрь не бы ѡбрѣ́стисе мо́гль ѣ҆же постѝгнѫти тѣ҆ въсѣ́мь дѣ́лѣ. Глю҃ть цáрь къни́мь. что҃ ѥ҆ вѣщь ѣ҆же глю҃тѣ филосо́фи. Глю҃тьѣ́мѫ ѿны. рѡ́дъ ѡбрѣта́ѥтсе въ ѣ҆рли́мѣ и҃меноу҃емы ѣ҆врѣ́е. про́чее ѿны цáрь, и҃мѣ́хѫ нѣ́коего мѡ҃и҃сеа҆ и҃мене҆, въ мѣ́сто оу҃чи́телꙗ и҃мь и҃ цра҃ въ дрѣ́вны крѣ́мень. и҃мать҃же ѿто́лѣ тысоу҃ща и ѿсмь съть лѣ́тъ досе́ле. мѡ҃и҃си же ѻ҃нь рѣ́комыи, прѣ́дастъ и҃мь пѣ́ть кни҃гы. а҆коже глю҃ть ѿны. и҃ прьвѣ́ нари́чють врисї҃дь; рѣ́кше бы́тїе. повѣ́ствꙋ҆е́т же та҆ кни҃га ка́ко бы́сть и҃спрьва҆ чла҃къ, и҃ ми́рь въсь. вторꙋ҆ю́же глю҃ть ѣ҆лидї҃мо́дь. рѣ́кше и҃схо́дъ. и҃ повѣ́ствꙋ҆е́ть кни҃га ѻ҃на, ка́ко и҃зыдо́ше ѿны ѣ҆врѣ́е и҃зь ѣ҆гꙋ҆пта. трѣ́тїюже глю҃ть оу҃дїѣ́кра, рѣ́кше левитї҃ко҃. ѣ҆же сказоу҃ѣть ѻ҃сщѣ́нствѣ҆. четвръ́тꙋю же нл-

Digitized by Google

рі́чють оу҃давíрь, ре́кше чи́сль. и̂ повѣ́ствоу́еть сі́а кнїга, ѩко мѡ́ѷси о҃нь, ка́ко подво́и л҃ѣ́тѣ́хь по и̂зшьствíи йхь ѿ҃е́гу́пта. и̂счи́слы, ре́кше и̂счѣ́те вьса́ко пле́ме и̂до́мь вѣ́вре́е. Пе́тѹюже глю́ть е҃лева́рі́мь ре́кше вто́рыи за́конь. ѩко вьса̀ е҃ли́ка напи́са и̂ е҃ли́ка и̂зре́че мѡ́ѷси о҃нь, па̀кы вьсѣ́и кнїѕ҃ѣ, ѿ҃на второе пи́ше и҃гла҃ють. Сі́е кнїгы ца́рь, и̂ йны̀ до҃ ймать рѡ́дь сѣ҃. ѿ҃каче е҃вре́искы. е҃зыко́ соу́ть, и̂ писа́нїа е҃вре́искла. да ѩ҃ше кі̀ покелѣ́ль прнне́сти йхѣ ктебѣ́, ѩко да ймлши тнѐ вѣпола́тѣ́ своеи̂ сътвори́л кі̀ дѣ́ло ди́вно и̂ достосло́вно, е҃го́же несѣ́твори ни́кто́же ѿ҃създа́нїа ми́рь, та́ковое вели́ко добро́. Занѣ̀ ѩ҃ше сътво́риши ца́рь сі́ю храми́нь ѥ҃жѐ вели́ши сътвори́ти. нѣ́ е҃ѣ́шь тлѣ́нна, и̂ въ ма́ло вре́мени погы́бноу́ти ймать и̂ нѝ что́же ѿ҃се́го неприно́брѣ́щеши. нѣ҃ ѩ҃ше сътво́рши сі́е йже ти глю́емь ра̀кы твои̂, ймѣ́еши вѣ́чно и̂ въсе́гдашнѥе йме добро́. ѩко оу҃слы́шавь ца́рь сі́а, възра́довасе sѣ́ло. и̂ посѝхъ а҃ѣ́ї, посила́еть моу́же ца́рскы въ і҃ерли́мѣ́, и̂ въ о҃крѣ́стны вѣ́сѣ́ е҃го̀ съ ца́рскъими писа́нми. пи́шоущи сѝце.

Птоломе́и вели́кыи ца̀рь вѣ́сточны̀ и̂ за́паднии. вамь оу҃ченикѡ̀ пр҃рка мѡ́ѷсе́а гли́мы е҃вре́е, глю́ радова́тисе ка́мь. слы́ша и̂ разоумѣ́хъ о҃ва̀ ѩко по прѣ́мнѡ́го рѡ́дь блгочъстивь и̂ сть є҃. и̂ ѩко ѡ҃брѣ́тошесе ѿ҃ ро́да ва́шего вели́кы и̂ кнїжны чл҃ци. се́го ра̀ди радоу́юсе слы́шещи о҃ васъ ѩко та́ковы е҃сте. и̂ блгода́рь

Digitized by Google

великы бо́гъ, сподоблшёе мѣ въцритисе на вами и
въвьскѣ мирѣ. Ѣдино нѣкое дѣло добро́ въсхотѣ съ-
твори́ти и азъ, своемоу ро́ду ѣллинскомоу. ѣже да́ти
имь очи зрѣти. си рѣчь, кнїгы мноугы стежа́ти мн.
ѣже разоумѣти на́мь мирь въсь, и а́же вьмирѣ
въсѣ. ѣлма царь ѣсмь, шбаче млюсе ва́мь. посла́ти мнѣ
нѣкые кнїгы йхже имѣете. нехо́щбо ничтоже тоу́не,
нъсъйскоуплюнїемь йхъ. се оставлю́ ва́мь ѣдино го́-
дище да́нь къвьскѣ. и въсакон кнїѕѣ неиже ѣ цѣкна́ по-
слю́ къ ва́мь. и сътвори́тими оубо подоба́ть ва́мь,
а́коже въписа́хвы. а́збо не неблгодарьстьвнь ѣсмь,
нъ паки вьсѣ възда́мь ва́мь. изравствоуи́те. Сїа
писа́вь царь, и посла́вь къни́мь. ѣврѣюже а́ко видѣ́ше
писа́нїе ца́рское, ре́ше късебѣ. Кда на́мь ноужда, да́ти
ѣдиномоу йноплеме́ннику и тоужде вѣры на́шее; кнї-
гы на́ше. Нъ шпи́ше къ нюмоу слшвеса съмири́тел-
нал, кнїгыже непосли́. ипи́шѣ сице. ѣврѣе ра́бы твои,
покланяемтисе ца́рю птоломѣе. писа́нїа царствїю ти
прїехѡ. и а́коже подоба́ше поклони́хумсе вьсн. и
оувѣхѡ а́ко въписа́ль ѣсн на́мь ра́ди кнїгы на́ше. и мы
мноугол҃тныи царь, кле́твѣ ймамы шпрькь на́ши. не-
да́ти йхъ йномоу рюдю. сего ра́ди некоуди ти тѣжко
а́ко непосила́е йхъ. изравствѣи. Ца́рже а́ко вид҃ѣ вы-
писа́нїе посла́нное ш ѣврѣехъ. а́кїе призва́вь филосо́фе,
и показа́вь имь писа́нїе. Глютъ къніемь филосо́фы.

Digitized by Google

жи́выи цр҃ъ въ҃вѣ́кы. съ҃ ро́ждь є҃ ѕѣ́ло мно́го зави-
стливь. и҆ ѿмно́гые за́висты, нехо́теть посла́ти и҆́хъ
кьна҃. и҆ и҃нопа́кы. вид҃е́ше те мо́лещасѧ и҃мь. и҆сего́ ра́ди
и҃щоуть ве́щьше о҃ста́вити и҃мь что҃. и҆̀ъ посли кьни҃
писа́нїа оу҃страша́ющаа и҆́хъ. и҆ посла́ и҆ не хо́тещи
т҃е́мь, по́слють и҆́хъ кьна́мь. а҃бїе па́кы пи́шеть ца́рь
кьни́мь си́це. Птоломе́и вели́кыи ца́рь въ҃сточныи
и҆̀за́паднын. къва́мь мѡѵсе́а пр҃рка оу҃ченикѡ, ре́комы
е҃вре́е. глю ва́мь радова́тисѧ. мно́гъ оу҃бо а҆́ко ра́бы
мои҆ е҃сте и҆стинны и҆̀вѣ́рны, се́го ра́ди над҃е́сѧ писа́хъ
къва́мь. нев҃е́дыи а҆́ко завѝстливь и҆̀зль ро́ждь е҃сте
и҃грьд҃ли́вь. ѡ҃бачє нетвори́тємѣ е҃́же разгнѣва́тимисѧ
заніе. та́ко ми си́лѫ вели́кы кѫ́говь. а҃́ще не по́слѣете
мѝ кни́гы ва́ше въ҃скорѣ, бра́нь вели́кѫ съ҃твѡ́рѫ нань.
и҆ гра́дь ва́шь ѡ҃гнє сьжегѫ. е҃важе къс҃ѣ́ помьч҃е положѫ. т҃ъ́чїю съ҃мотри́те съ҃твори́ти поль́зное ва́мь. Да
а҆́ко ви́дшѣше оу҃бо е҃вре́е ца́рево посла́нїе прещє́нїемь
стра́шеціе. а҃бїе и҆ нехо́теще посла́шеѩ. Ца́рже а҆́ко ви́д҃е
кнїгы ра́дост҃ны бы́вь. ѡ҃бачє е҃вре́нскаа бѣ́хѫ и҆ пи-
са́нїа и҆ словесà. и҆ ѡ҃ се́мь т҃ъ́чїю съмышла́е бѣ҃ ца́рь
что҃ съ҃твори́ть. Глю́ть е҃мѫ филосѡ́фы. повели́ ца́рь
да по́слють на́мь и҆ оу҃чи́теліе и҃̀ни́хъ е҃́же и҆̀зтлькова́-
ти кни́гы наѥ҃ллѝнскыи е҃зыкъ. да разоумѣ́емь что҃
глю́ть сі҃е кни́гы. Та҆́же па́кы посила́еть ца́рь и҃нла
писа́нїа и҃моуіце си́це. Птоломе́и вели́кыи ца́рь въ҃

стокѹ и западѹ. вамь оученикѡ прка мшисѣа, глемы еврѣе глю радовати се. овощникь красн затворень. и источникъ стоудень покрывень. коею ползѹ имѣють ѡбои. сице и книгы ихже послaсте мнѣ. ако затворени исъкрывени имѣю и. нъ аще хощете съвршенѣ доброе сътворити. послите на члкы протлъковати их. ѡбаче знати имь ѡба езыка. и сказовати еврѣнскы. азже изберѹ свои члкь еллинѡ соуще прѣписовати та. Сътворите оубо добро сіе съвршенѣ. ако да прiимете дарованіе еже обѣщахъ вамь, изравствоуите. Еврѣе же тогда инехотеще. посилаютъ седмьдесеть оучитель, изтлъковати книгы ѡны. Цар же ако видѣвьшь, радостію прiетьшь и почѣть. таже поставиеть их въ седмьдеть келіе. стои четыридесеть оучитель. подва въкоеиждо келіи, единого еврѣина а дрѹгаго еллина. и повелѣвь давати имь царскые сънѣды. и порѹчивь, единь дроугаго оучителіе невидѣти, донелиже изтлъкѹють и прѣпишѹ вьсе книгы. Сътворивше оубо тамо врѣме довольно. дондеже прѣписавше на еллинскы езыкь. единь дроугаго неоузрѣвь ниже побесѣдовавь. и благоволенiемь бжiемь книгы вьсе, единa ѡдроугіе неразьнствоваше. нъ въсa быше съгласна. Тогда дасть имь царь мнѡгы дары идарованіа. и тако ѡпоустивь их пакы пoити въсвоа, рекше къ iерлмь.

Digitized by Google

11. Изъ Сборника 1076 год. За четенье-то на светы-тѣ книгы.

Добро ѥсть, братиѥ почитаньѥ книжьноѥ. паче вьсѣкомоу хрьстьяноу: блажени бо, рече, испытаѭштии съвѣдѣниѣ ѥго, вьсѣмь сръдцьмь вьзищѫтъ ѥго. чьто бо рече: испытаѭштеи съвѣдѣниѣ ѥго; Ѥгда чьтеши книгы, не тъштисѧ бързо ништисти до дроугыѣ главизны, нъ поразоумѣи, чьто глѭть книгы и словеса та, и тришьды обращтаѭсѧ о ѥдинои главизнѣ рече бо: въ сьрдьци моѥмь съкрыхъ словеса твоѣ, да не съгрѣшѫ тебѣ. Не рече: оустъ тъчьѭ изглаахъ, нъ и въ сьрдьци съкрыхъ, да не съгрѣшѫ тебѣ. и поразоумѣваѭ оубо истиньнѣ писанѣ, правимъ ѥсть ими. рекѫ же книгы. Не съставить бо сѧ корабль безгвоздии, ни правьдьникъ беспочитанѣ книжьнааго: и ѣко же пѣньникомъ оумъ стоить оу родитель своихъ, тако и правьдьникоу о почитании книжьнѣмь. красота воиноу оружиѥ. и кораблѫ (ю) вѣтрила: тако и правьдьникоу почитаниѥ книжьноѥ. отъкрыи бо, рече, очи мои да разоумѣѭ чюдеса отъ закона твоѥго. очи бо глеть размъслъ сръдчьныи, и прочеѥ.

Не съкрыи отъ мене заповѣдии твоихъ, разоумѣи, ѣко не отъ очию съкрыи, нъ отъ разоума и сръдца. тѣмь же и похоули не пооучаѭштаѭсѧ,

Digitized by Google

гл҃а: проклати оукланмышт҃еисѧ отъ заповѣдии твоихъ. тѣмь же и самъ сѧ похвали, гл҃а: Коль сладъка словеса твоѧ, паче меда оустомъ моимъ, и законъ оустъ твоихъ паче тысѧшта злата, и сребра, и въспѣтъ, гл҃а: Въздрадоуѥсѧ азъ о словесьхъ твоихъ, ꙗко обрѣтаѥ користь мъногоу. користь бо нарече словеса бжиѧ, гл҃а: Ꙗко обрѣтохъ, недостоинъ сѣ, такъ даръ ѥже ми сѧ пооучати словесьмъ твоимъ дьнь и ношть.

То мы, братиѧ поразоумѣнимъ и послоушаимъ разоумьнымъ оушима, и поразоумѣнимъ силѫ и пооучениѥ стыхъ книгъ. Послоушаи тъ житъıѧ сталаго василиѧ и сталаго ıѡ҃н. златооустаго и сталаго кирила фїлософа и инѣхъ многъ стыихъ, како и ти съпьрва, повѣдаѭтъ о нихъ рекѫште, измлада прилежаахѫ стыхъ книгъ, тоже и на добраѧ дѣла подвигноушасѧ. кыѭ, како ти начатъкъ добрымъ дѣломъ пооучениѥ стыихъ книгъ! да тѣми, братиѧ, и сими подвигнѣмъ сѧ на пѫть житиѧ ихъ и на дѣла ихъ, и пооучаимъсѧ вьиноу книжьнымъ словесьмъ, творѫще волѭ ихъ ꙗкоже велѧть, да и кѣчьнъıѧ жизни достоини ѫдемъ, въ вѣкы аминь.

Digitized by Google

III. ОБРАЗЦИ ОТЪ НОВА-ТА КИРИЛИЦА.

I. Изъ острожска-та Библія, що не напечатана въ XVI-ыя вѣкъ *)

Лук. гл. II. 20—21.)

Възвратѝшасѧ пастырїе, славѧще и хвалѧще ба о всѣхъ ѩже слышѧша и видѣша, ѩкоже глано бысть к нимъ. И ѥгда исполнишасѧ осмь днїи, да обрѣзжутъ ѥго, и нарекоша имѧ ѥмꙋ іс, нареченное ѧггеломъ преже даже не зачасѧ въ чревѣ.

Тамъ. — 25 — 32.

Бѣ члкъ въ іерлимѣ, ѥмꙋже имѧ симеѡнъ, и члкъ сей праведенъ и благочестивъ, чаа ѹтѣхы илевы, и дхъ бѣ стъ в немъ. и бѣ ѥмꙋ ѡбѣщанно дхомъ стымъ, невидѣти смрти, преже даже не видитъ ха гнѧ. И прїиде дхомъ в црковь. И ѥгда введоста родителѧ ѻтроча іса, сътворити имѧ по ѡбычаю законномꙋ ѡ немъ. и той прїемъ ѥго на рꙋкꙋ свою и блви ба, и рѣ. ннѣ ѿпꙋщаеши раба твоего влко, по глꙋ твоемꙋ с миромъ. ѩко видѣстѣ ѡчи мои спсенїе твое, ѥже ѥси ѹготовалъ пре лицемъ всѣхъ людїи. свѣ въ ѿкровенїе ѧзыкомъ, и слꙋ людїи твоихъ іилѧ.

---

*) Пълна библія на староблъгарскый езыкъ напечатана была въ Россія пьрвый пѫть въ градъ Острогъ, на Волына, въ 1581 год.

Digitized by Google

2. Изъ Московска-та Библія, що ѥ напечатана въ XVII-ыя вѣкъ *)

Лук. гл. II. 20 — 21.

Возвратѝшасѧ пастырїѥ, славѧще ѝ хвалѧще бга ѿ всѣхъ ѩже слы́шаша ѝ вѝдѣша, ѩкоже глано бы́сть к нѝмъ. И ѥгда̀ ѝспо́лнишасѧ о҃смь днéй, да̀ ѡбрѣ́зѹ́тъ ѥго́, ѝ нарекóша ѩмѧ ѥмꙋ̀ ӏ҃съ, нарече́нное а҃гглóмъ пре́жде да́же не зача́тсѧ во чре́вѣ.

Тамъ. 25—32.

Бѣ́ чл҃къ во ӏерлимѣ́, ѥмꙋ́же ѩмѧ сѵмеѡ́нъ, ѝ чл҃къ сѐй пра́веденъ ѝ бл҃гочести́въ, ча́ѧ ѹ҃тѣ́хи ӏ҃илевы, ѝ дх҃ъ бѣ́ стъ̀ в нéмъ. ѝ бѣ́ ѥмꙋ̀ ѡбѣщáнно дх҃ом стымъ, не ви́дѣти сме́рти, пре́жде да́же не ви́дитъ хр҃та̀ гдн҃а. И прїѝде дх҃омъ въ цр҃ковь. И ѥгда̀ введо́ста роди́теля о҃троча̀ ӏ҃са, сотвори́ти ѩмѧ по о҃бы́чаю зако́нномꙋ ѿ нéмъ. ѝ то́й прїѥ́мъ ѥго́ на рꙋ́ки свою̀, ѝ бл҃гословѝ бга, ѝ речѐ: ны́нѣ ѿпꙋщáеши раба̀ твоего̀ вл҃ко, по глаго́лꙋ твоемꙋ̀ с ми́ромъ. ѩкш вѝдѣ́стѣ о҃чи моѝ спсе́нїе твоѐ, ѥ҃же е҃сѝ ѹ҃гото́валъ пред̀ лице́мъ всѣ́хъ лю́дїй. свѣ́тъ во ѿкрове́нїе ꙗ҃зы́кшмъ, ѝ сла́вꙋ люде́й твои́хъ ӏ҃илѧ.

3. Изъ най-нова-та Библія, що ѥ напечатана въ XIX-ыя вѣкъ.

Еванг. Лук. II. 20—21.

Возвратѝшасѧ пастырїѥ, славѧще ѝ хвалѧще Бга ѿ всѣхъ, ѩже слы́шаша ѝ вѝдѣша, ѩкоже глаго́лано

*) Пълна Библія напечатана въ Москва пьрвый пѫть въ 1663 год. — вече въ исправенъ видъ — по начьртаніе-то на Патріарха Никона, който прїѣлъ за ржководотво грьцкѫ-тѫ и Острожкѫ-тѫ Библіи.

Digitized by Google

бы́сть к ни́мъ. И̑ е̑гда̀ и̑спо́лнишасѧ о̑смь дне́й, да
ѡ̑брѣ́зꙋ́тъ е̑гѡ̀, и̑ нарекоша́ и́мѧ е̑мꙋ́ Ї҃съ, нарече́нное
А̑ггломъ пре́жде да́же не зача́тсѧ во чре́вѣ.

Тамъ — 25—32.

Бѣ́ чл҃вѣ́къ во Ї҃ерли́мѣ, е̑мꙋ́же и́мѧ Сѷ́меѡ́нъ,
и̑ челове́къ се́й пра́веденъ и̑ благочести́въ, ча́ѧ оу҃тѣ́хи
Ї҃илевы, и̑ Дх҃ъ бѣ́ стъ̀ въ не́мъ: и̑ бѣ́ е̑мꙋ́ ѡ̑бѣ́ще-
а́нно Дх҃омъ сты́мъ, не ви́дѣти сме́рти, пре́жде
да́же не ви́дитъ Хр҃та Гдн҃а. И̑ прїи́де дх҃омъ в҃ цр҃ковь;
и̑ е̑гда̀ введо́ста роди́теля о̑тро́ча Ї҃са, сотвори́ти
и́мѧ по о̑бы́чаю зако́нномꙋ ѡ̑ не́мъ, и̑ то́й прїе́мъ
е̑гѡ̀ на рꙋ́кꙋ свое́ю, и̑ благослови́ Бг҃а, и̑ рече́: Нын҃ѣ
ѿпꙋщае́ши раба́ твоего́, Вл҃ко, по глаго́лꙋ твоемꙋ́,
съ ми́ромъ. Я̑кш ви́дѣсте́ о̑чи мои́ спасе́нїе твое́
е̑́же е̑сѝ оу҃гото́валъ пре́дъ лице́мъ всѣ́хъ люде́й:
свѣ́тъ во ѡ̑кровре́нїе ꙗ̑зы́кшмъ, и̑ сла́ꙋ люде́й
твои́хъ Ї҃илѧ.

Матѳ. гл. XI. 1.

Глаго́лаше же ко оу҃ченики́мъ свои́мъ: чл҃вѣ́къ
нѣ́кїй бѣ́ бога́тъ, и̑́же и́мѧше приста́вника: и̑ то́й
ѡ̑клевета́нъ бы́сть къ немꙋ́, я̑кш расточа́етъ и́мѣ́нїа
е̑гѡ̀. И̑ пригласи́въ е̑гѡ̀ рече́ е̑мꙋ́: что̀ се́ слы́шꙋ ѡ̀ тебѣ́;
воздаждь ѡ̑вѣ́тъ ѡ̑ приставле́нїи домо́внѣмъ: не
возмо́жеши бо ктомꙋ́ до́мꙋ строи́ти. Рече́ же въ себѣ́,
приста́вникъ до́мꙋ: что̀ сотворю́, я̑кш гдь̀ мо́й ѡ̑ѥ́м-
летъ строе́нїе до́мꙋ ѡ̑ менѐ; копа́ти не могꙋ́, проси́ти
стыжꙋ́сѧ. Разꙋмѣ́хъ, что̀ сотворю́: да е̑гда̀ ѡ̑ста́-
ленъ бꙋ́дꙋ ѡ̑ строе́нїа до́мꙋ, прїи́мꙋтъ мѧ̀ въ до́мы

Digitized by Google

своѧ. И призвавъ ѥдинаго когождо ѿ должникъ
гдиⷭна своегѡ, глаголаше пєрвомѹ: колицѣмъ должєнъ
ѥсѝ гдиⷭнѹ моємѹ; Онъ же рєчє: стѡ мѣръ масла. и
рєчє ємѹ: пріимѝ писанїє твоє, и сѣдъ скоро напишѝ
пѧтьдесѧтъ. Потомъ же рєчє другомѹ: ты же коли-
цѣмъ должєнъ ѥсѝ; онъ же рєчє: стѡ мѣръ пше-
ницы. и глаголa ємѹ: пріимѝ писанїє твоє, и на-
пишѝ осмьдесѧтъ. И похвалѝ гдь домѹ строитєлѧ
непраⷷднаго, ѩкѡ мѹдрѣ сотворѝ, ѩкѡ сынове вѣка
сегѡ мѹдрѣйши пачє сынѡвъ свѣта в' родѣ своємъ
сѹть. И ѧзъ вамъ глаголю: сотворѝтє себѣ дрѹги ѿ
мамѡны непраⷷвды да, ѥгдѧ ѡскѹдѣєтє, пріѧмѹтъ вы
въ вѣчныѧ кровы.

Вѣрный въ малѣ, и во мнозѣ вѣренъ ѥсть и не-
праⷷведый въ малѣ, и во мнозѣ непраⷷведенъ ѥсть. Ащє
оубѡ въ непраⷷведнѣмъ ѡмѣнїи вѣрни не бысте, во
йстиннѣмъ ктѡ вамъ вѣрѹ ѩметъ; И ащє въ чѹжємъ
вѣрны не бысте, ваше ктѡ вамъ дастъ; Никїй же раⷦ
можетъ двѣма гдиⷭномa работати: ѩбо илѝ ѥдинаго
возненавидитъ, а дрѹгаго возлюбитъ: илѝ ѥдинагѡ
держѝтсѧ, ѡ дрѹзѣмъ же нерадѣти начнетъ: не
можетє Бгѹ работати и мамѡнѣ. Слышахѹ же сїѧ
всѧ и Фарїсєє сребролюбцы сѹщє, рѹгахѹсѧ ємѹ.

Члвѣкъ же нѣкїй бѣ богатъ, и ѡблачѧшє сѧ въ
порфѵрѹ и вѵссонъ, весєлѧсѧ на всѧ днї свѣтлѡ.
Нищъ же бѣ нѣкто ѩменемъ Лазарь, ѩже лежѧшє
предъ враты ѥгѡ гноєнъ. И желѧшє насытитисѧ ѿ
крѹпицъ пѧдлющихъ ѿ трапєзы богатагѡ: ѩбо и псы

Digitized by Google

приходя́ще ѡ҃близа́хѫ гно́й е҆гѡ̀. Бы́сть же ѹ҃мре́ти ни́цемѹ, и҆ несо́мѹ вы́ти а҆гг҃лы на ло́но Авраа́мле: ѹ҃мре же и҆ бога́тый, и҆ погребо́ша е҆гѡ̀. И҆ во а҃дѣ возведъ о҃чи свои́, сы́й въ мѹ́каχъ, ѹ҃зрѣ́ Авраа́ма и҆здале́ча, и҆ Ла́заря на ло́нѣ е҆гѡ̀: И҆ то́й возгла́ша, рече́: о҃че Авраа́ме, поми́лѹй ма, и҆ посли́ Ла́заря да ѡ҃мо́читъ коне́цъ пе́рста своегѡ̀ въ водѣ́, и҆ ѹ҃стѹди́тъ а҆зы́къ мо́й, я҆кѡ страждѹ́ ко пла́мени се́мъ. Рече́ же Авраа́мъ: ча́до, помни́, я҆кѡ воспрїа́лъ е҃сѝ блага́ꙗ твоа́ въ живото́ѣ твое́мъ, и҆ Ла́зарь, та́кожде зла́а: ны́нѣ же здѣ́ ѹ҃тѣша́ется, ты́ же стра́ждеши. И҆ надъ всѣ́ми сі́ми между́ на́ми и҆ ва́ми про́пасть вели́ка ѹ҃тверди́ся, я҆кѡ да хотя́щїи прейти́ ѿсю́дѹ къ ва́мъ, не возмо́гѹтъ, ни и҆́же ѿтѹ́дѹ къ на́мъ прехо́дятъ. Рече́ же: молю́ тѧ ѹ҃бѡ о҃че, да по́слеши е҆гѡ̀ въ до́мъ о҆҃ц҃а моегѡ̀: И҆мамъ бо пя́ть бра́тїи: я҆кѡ да засвидѣ́тельствѹетъ и҆́мъ, да не и҆ ты́ї прїи́дѹтъ на мѣ́сто сїѐ мѹче́нїꙗ. Глаго́ла е҆мѹ̀ Авраа́мъ: и҆́мѹтъ Мѡ҃ѷсе́а и҆ прр҃о́ки: да послу́шаютъ и҆́хъ. О҆́нъ же рече́: нѝ, о҃че Авраа́ме: но а҃ще кто̀ ѿ ме́ртвыхъ и҆́детъ къ ни́мъ, пока́ютсѧ. Рече́ же е҆мѹ̀ а҃ще Мѡ҃ѷсе́а и҆ прр҃о́кѡвъ не послу́шаютъ, и҆ а҃ще кто̀ ѿ ме́ртвыхъ воскре́снетъ, не и҆́мѹтъ вѣ́ры.

Мае. гл. XI. 2—11.

Ї҃ѡа́ннъ слы́шавъ во ѹ҃зи́лищи дѣ́лъ Хр҃то́ва, посла́ два̀ ѿ ѹ҃ченико́въ своихъ, рече́ е҆мѹ̀: ты́ ли е҃сѝ гра́дый, и҆ли и҆ного̀ ча́емъ; И҆ ѿвѣщава́въ І҃с҃ъ рече́ и҆́мъ: ше́дше возвѣсти́те Ї҃ѡа́нновѝ, я҆́же слы́шите и҆ ви́дите: слѣпи́и прозира́ютъ, и҆ хромі́и хо́дятъ, прока-

Digitized by Google

жéннїи ѡчищáютсѧ, и̑ глв҃сїи слы́шатъ, мéртвїи востаю́тъ, и̑ ни́щїи бл҃говѣствꙋ́ютъ: и̑ бл҃жéнъ е҆́сть и̑же а҆́ще не соблазни́тсѧ ѡ̑ мнѣ̀. Тѣ́мъ же и̑сходя́щимъ, нача́тъ І҃и̑съ глаго́лати наро́дмъ ѡ̑ І҃ѡа́ннѣ: чесо́ и̑зы́досте ѣ̀ пꙋ́стыню ви́дѣти; тро́сть ли вѣ́тромъ колéблемꙋ̀; Но чесо̀ и̑зы́досте ви́дѣти; человѣ́ка ли въ мя́гки рѝзы ѡ̑блечéнна; сѐ, и̑же мя́гкаѧ нося́щїи, въ домѣ́хъ цр҃ски́хъ сꙋ́ть. Но чесо̀ и̑зы́досте ви́дѣти; пр҃ро́ка ли; е҆́й глаго́лю вамъ, и̑ ли́шше пророка́. Сей бо е҆́сть, ѡ̑ не́мже е҆́сть пи́сано: сѐ а҆́зъ посыла́ю а҆́гг҃ла моегѡ̀ пред̾ лицéмъ твои́мъ, и̑же ѡ̑гото́витъ пꙋ́ть твоѝ пред̾ тобо́ю. А҆ми́нь глаго́лю вамъ, не вста̀ въ рожде́нныхъ жена́ми бо́лїй І҃ѡа́нна кр҃ти́тела: мнїй же во цр҃твїи нб҃нѣ́мъ бо́лїй е҆́гѡ̀ е҆́сть.

Тамъ XXIII 2 — 39.

На Мѡѷсе́овѣ сѣда́ли сѣдо́ша кни́жницы и̑ фарїсе́е. Всѧ̑ ѹ҆́бо е҆́ликa а҆́ще реку́тъ вамъ блюсти́, соблюда́йте и̑ твори́те: по дѣлѡ́мъ же и̑́хъ не твори́те, глаго́лютъ бо, и̑ не творя́тъ. Свѧзꙋ́ютъ бо времена̀ тя́жка и̑ бѣ́дныѣ носи́ма, и̑ возлага́ютъ на плещы̀ человѣ́ческа: пе́рстомъ же свои́мъ не хотя́тъ движꙋ́ти и̑́хъ. Всѧ̑ же дѣла̀ своѧ̑ творя́тъ, да ви́дими бꙋ́дꙋтъ человѣ́ки: разширя́ютъ же храни́лища своѧ̑, и̑ велича́ютъ воскри́лїѧ ри́зъ свои́хъ. Лю́бятъ же преждевозлегáнїѧ на ве́черѣхъ, и̑ преждесѣда́нїѧ на со́нмищахъ, и̑ цѣлова́нїѧ на то́ржищахъ, и̑ зва́тисѧ ѿ человѣ́къ: ѹ҆̑чтлю, ѹ҆̑чтлю. Вы̑ же не нарица́йтесѧ ѹ҆̑чи́тели: е҆́ди́нъ бо е҆́сть ва́шъ Ѹ҆̑чи́тель, Хр҃то́съ:

Digitized by Google

вси же вы братїа єстѣ. И отца не зовите себѣ на земли: єдинъ бо єсть Отецъ вашъ, иже на небесѣхъ. Нижѣ наричайтеся настависницы: єдинъ бо єсть Наставникъ вашъ Хртосъ. Болїй же въ васъ, да будетъ вамъ слугà. Иже бо возносится, смирится: и смирмайся, возносится.

Горе вамъ, книжници и фарїсеє, ꙗкш затворяете цртвїе небное пред человѣки: вы бо не входите, ни входящихъ оставляете внити. Горе вамъ, книжници и фарїсеє, лицемѣри, ꙗкш снѣдаете домы вдовицъ, и виною далече молитвы творяще: сегѡ ради лишшее прїимете осуждєнїе. Горе вамъ, книжници и фарїсеє, лицемѣри, ꙗкш преходите море и сушу, сотворити єдинаго пришелца, и єгда будетъ, творите єгѡ сына геєнны сугубѣйша васъ. Горе вамъ, вождє слѣпїи, глющїи, иже аще клнется цркновїю, ничесоже єсть: а иже клнется златомъ црковымъ, должень єсть. Бзїи и слѣпїи, что бо болѣе єсть, злато ли, или цркы стящаа злато; И иже аще клнется олтарємъ, ничесоже єсть: а иже клнется даромъ иже верхѹ єгѡ, должень єсть. Бзїи и слѣпїи, что бо болѣе, даръ ли, или олтарь, стый даръ; Иже бѹбш клнется олтарємъ клнется имъ, и сущимъ верхѹ єгѡ: и иже клнется цєрковїю, клнется ею, и живущимъ въ ней: и клныйся небесемъ, клнется престоломъ Божїимъ и сѣдящимъ на немъ.

Горе вамъ, книжници и фарїсеє, лицемѣри, ꙗкш ѡдесятствуете мятву, и копръ, и кумїнъ, и ѡставн-

Digitized by Google

сте вѣцшлѧ закóна, сѹдъ и мúлость и вѣрѯ: сїѧ же подобáше твори́ти, и ѻнѣхъ не ѿставлáти. Вождú слѣпíи, ѿцѣждаю́щїи комарú, вельблѯ́ды же пожира́юще. Гóре вáмъ, книжницы и фарїсе́е, лицемѣ́ри, ꙗкш ѿчищáете внѣ́шнее стклáницы и блю́да, внѯтрьѯ́дѯ же сѹ́ть пóлни хищéнїѧ и непрáвды. Фарїсе́е слѣпы́й, ѿчúсти пре́жде внѯтреннее стклáницы и блю́да, да бѯ́детъ и внѣ́шнее йхъ чúсто. Гóре вáмъ, книжницы и фарїсе́е, лицемѣ́ри, ꙗкш подóбитеся гробѡ́мъ повáпленымъ, йже внѣ́шнѣ ѹ́бо ꙗвля́ются крáсны, внѯтрьѯ́дѯ же пóлни сѹ́ть костéй мéртвыхъ и всáкїѧ нечистоты. Тáкш и вы, внѣ́шнѣ ѹ́бо ꙗвлáетеся человѣ́кшмъ прáведни, внѯтрьѯ́дѯ же е́стѣ пóлни лицемѣ́рїѧ и беззакóнїѧ.

Гóре вáмъ, книжницы и фарїсе́е, лицемѣ́ри, ꙗкш зúждете гробы́ проро́ческїѧ, и крáсите рáки прáведныхъ, и глете, ѧ̈ще бы́хомъ бы́ли во днú ѻ̑цъ нáшихъ, не бы́хомъ ѹ́бо ѻ̑бщницы и̑мъ бы́ли въ крóви прр҃ѡ́къ. Тѣ́мже сáми свидѣ́тельствѹете себѣ́, ꙗкш сы́нове е́стѣ ѝзбúвшихъ прр҃о́кн. И вы и̑спóлните мѣ́рѹ ѻ̑цъ вáшихъ. Sмїѧ порождéнїѧ е́хíднова, кáкш ѹ́бѣжитѣ ѿ сѹда́ о̑гнѧ геéнскагш; Сегѡ́ рáди сѣ ѧ̈зъ послю́ къ вáмъ проро́ки и премѯ́дры и кни́жники: и ѿ ни́хъ ѹ́бїе́те и рáспнете, и ѿ ни́хъ бїе́те на сóнмищахъ вáшихъ, и йзженéте, ѿ грáда во грáдъ, ꙗкш да прїи́детъ на вы всáка крóвь прáведна, проливáемаѧ на землú, ѿ крóве А̑велѧ прáведнагш, до крóве Захáрїи сы́на Варахíина, е́гóже ѹ́бисте междѯ цр҃ко-

Digitized by Google

вїю и ѡлтарємъ. Ѧмиⷩ глаго́лю вамъ, ꙗкш прїидѹтъ всѣ сїѧ на ро́дъ сей. Ієрли́ме, Ієрли́ме, и҃збивый проро́ки и ка́менїемъ побива́ем посланныѧ къ тебѣ, ко́лѣ кра́ты восхотѣ́хъ собра́ти ча́да твоа́, ꙗкоже собира́етъ ко́кошь птенцы́ своа́ подъ крилѣ́, и не восхотѣ́сте; Се́ ѡ҃ставлѧ́ется вамъ, до́мъ ва́шъ пѹ́стъ. Глаго́лю бо вамъ, ꙗкш не и҃мате менѣ ви́дѣти ѿсе́лѣ, до́ндеже рече́те: бл҃гословѣ́нъ гра́дый во и҃мѧ Гд҃не.

Дѣѧн. Апостолс. IX. 1—15.

Са́улъ же е҆щѐ дыха́ ще́нїемъ и҃ ѹ҃бі́йствомъ на ѹ҃чникы́ Гд҃ни, приста́пль ко а҆рхїере́ю и҃спроси́ ѿ негѡ̀ посла́нїѧ въ Дама́скъ къ собо́рищемь, ꙗкш да а҆ще и҃ кі́ѧ ѡ҃брѧ́щетъ тогѡ̀ пѹ́ти сѹ́щыѧ, мѹ́жы же и҃ жены́, свѧ́заны приведе́тъ во Ієрли́мъ.

Внегда́ же и҃ти́, бы́сть е҆мѹ̀ приближи́тисѧ къ Дама́скѹ, и҃ внеза́пѹ ѡ҃блиста́ е҆го́ свѣ́тъ ѿ нб҃сѐ: и҃ па́дъ на зе́млю, слы́ша гла́съ глаго́лющъ е҆мѹ̀: Са́ле, Са́ле, что́ мѧ го́ниши; Рече́ же, кто́ е҆сѝ Гд҃и; Гд҃ь же рече́: а҃зъ е҆́смь Іи҃съ, е҆го́же ты́ го́ниши: жестоко́ ти е҆́сть проти́вѹ рожнѹ̀ пра́ти. Трепе́ща же и҃ ѹ҃жаса́ѧся, глаго́ла: Гд҃и, что́ мѧ хо́щеши твори́ти; и҃ Гд҃ь рече́ къ немѹ̀: воста́ни и҃ вни́ди во гра́дъ и҃ рече́тся ти, что́ ти подоба́етъ твори́ти. Мѹ́жїе же и҃дѹ́щїи съ ни́мъ стоя́хѹ чюдя́щеся, гла́съ ѹ҃бѡ слы́шаще, но никогóже ви́дяще.

Воста́же Са́улъ ѿ земли́: и҃ ѿверстыма о҃чи́ма свои́ма ни е҆ди́наго ви́дѧше, веду́ще же е҆го́ за рѹ́кѹ введо́ша

въ Дамáскъ. И бѣ̀ днй трй не вúдѣ, и ни ѣ̀дѣ, нижѐ пїáше. Бѣ̀ же нѣ̀кто оу҃чнкъ въ Дамáсцѣ, йменемъ Ѳнáнїа, и речѐ, къ немꙋ̀ Гдⷭ̀ь въ видѣ́нїи: Ѳнáнїе, о҃нъ же речѐ, сѐ а҃зъ Гдⷭ̀и. Гдⷭ̀ь же къ немꙋ̀: востáвъ поидй на стóгнꙋ, нарицáемꙋю прáвꙋю, и взыщй въ домꙋ̀ Ѥ́довѣ Сáꙋла йменемъ, Тарсанúна, сѐ бо мл҃твꙋ дѣ́етъ. И вúдѣ въ видѣ́нїи мꙋ́жа, йменемъ Ѳнáнїю, вшéдша и возлóжша нáнь рꙋ́кꙋ, ꙗкш да прóзритъ. Ѿвѣщá же Ѳнáнїа, Гди, слы́шахъ ѿ̀ мнóгихъ ѹ҃ мꙋ́жи сéмъ, колúка зла̀ сотворѝ сты́мъ твоúмъ во Ѥ́рлимѣ; и здѣ́ ймать влáсть ѿ̀ а҃рхїерéй, связáти всѧ̀ нарицáющыа йма твоѐ. Рече́ же къ немꙋ̀ Гдⷭ̀ь: йдй, ꙗкш сосꙋ́дъ йзбранъ мн҃ѣ́сть сéй: пронестй йма моѐ пред̀ ꙗзы́ки и цармй, и сынмй Ѩилевы́ми.

Тамъ XVII. 15—32.

Провождáющїи Пáꙋла, ведóша ѥ̂гѡ̀ дáже до Ѳдúнъ: и прїéмше запов҃дь къ Сúлѣ и Тїмодéю, да ꙗкш скорѣ́е прїйдꙋ́тъ к немꙋ̀, йзыдóша. Бо Ѳдúнѣхъ же жддꙋ́щꙋ йхъ Пáꙋла, раздражáшесѧ дꙋ́хъ ѥ̂гѡ̀ въ нéмъ, зрѧ́щемъ ї҆дѡлъ по́лнъ сꙋ́щъ грáдъ. Стазáшесѧ же о҃ꙋ҃ш на сóнмищи со Ѥ́вреи и съ честúвыми, и на тóржищи по всѧ̀ днй съ приключáющимисѧ.

Нѣ́цыи же ѿ̀ ѐпїкꙋ́ръ и ѿ̀ стѡ̀ї҆къ фїлосѡ́фъ стазáхꙋсѧ съ нúмъ: и нѣ́цыи глáхꙋ, что̀ хо́щетъ сꙋ҃слóвивый сéй глаго́лати; йні же, чꙋ́ждúхъ богѡ́въ мнúтсѧ проповѣ́дникъ бы́ти: ꙗкш Ѩ҃са и воскресéнїе благовѣ́ствовáше и҃мъ. Поéмше же ѥ̂гѡ̀, ведó-

Digitized by Google

ша на Ареопа́гъ, глюще, мо́жемъ ли разумѣ́ти, что́ но́вое сїѣ́ глаго́лемое тобо́ю оу҃че́нїе; стра́нна бо нѣ́кая влага́еши во оу҃шеса́ на́ша: хо́щемъ оу҃бо разумѣ́ти, что҃ хотя́тъ сїа́ бы́ти. Ѵдинѣи́ же вси́ и҃ приходя́щїи стра́ннїи, нивочто́же йно оу҃пражня́хуся, ра́зве глаго́лати что҃-и҃ли слы́шати но́вое.

Ста́въ же Па́велъ посредѣ́ Ареопа́га, рече́: мѫ́жїе Ѵдинейстїи, по всемъ зрю́ вы́ а҃ки бл҃гочести́выя. Проходя́ бо и҃ согляда́я чествова́нїя ва́ша, и҃ wбрѣто́хъ и҃ ка́пище, на не́мже бѣ́ напи́сано, невѣ́домому Бг҃у. Є҃гю́же оу҃бо не вѣ́дуще (бл҃голѣ́пнѣ) чтете́, сего́ а҃зъ проповѣ́дую ва́мъ. Бг҃ъ сотвори́вый мі́ръ и҃ всю́, йже въ не́мъ, сей́ небесе́ и҃ земли́ Гдь сы́й, не въ рѫкотворе́ныхъ хра́мѣхъ живе́тъ, не w҃ рѫкъ человѣ́ческихъ оу҃гожде́нїя прїе́млетъ, тре́бѫ что҃, са́мъ да́я всѣ́мъ живо́тъ и҃ дыха́нїе и҃ всю́. Соткори́лъ же є҃сть w҃ є҃ди́ным кро́ве вѣ́сь ѩ҃зы́къ человѣ́чь жи́ти по всемъ лицу́ земно́мѫ, оу҃ста́вивъ предѣ́чине́нам времена́ и҃ предѣ́лы селе́нїя и҃хъ, взыска́ти Гда, да поне́ ѫ҃ща́ю́тъ є҃го́ и҃ wбря́щю́тъ, йкw не дале́че w҃ є҃ди́нагw коегẃждо на́съ сѫ́ща. Ѡ҃ не́мъ бо живе́мъ и҃ дви́жемся и҃ е҃смы́: йкоже и҃ нѣ́цыи w҃ ва́шихъ кни́жникъ рекоша́, сегѡ́ бо и҃ ро́дъ е҃смы́. Ро́дъ оу҃бо сѫ́ще Бжїй, не до́лжни е҃смы́ непщева́ти подо́бно бы́ти Бжество́ злато́, и҃ли сребру́, и҃ли ка́меню хѵдо́жнѣ начерта́нѫ и҃ смышле́нїю человѣ́чю. Лѣ́та оу҃бо невѣ́дѣнїя презира́я Бг҃ъ, нын҃ѣ повелѣва́етъ человѣ́кwмъ всѣ́мъ всю́дѫ пока́тися: зане́ оу҃ста́вилъ є҃сть де́нь въ о҃ньже хо́щетъ сѫ́дити вселе́ннѣй

въ правдѣ, ѡ мужѣ, его́же предста́ви, вѣрѣ пода́ всѣ́мъ, воскреси́въ его́ ѿ мертвы́хъ.

Слы́шавше же воскресе́нїе мертвы́хъ, ѻ́вїи ѻ́ругу рѣга́хусѧ: ѻ́вїи же рѣ́ша, да слы́шимъ тѧ́ па́ки ѡ сѣ́мъ. И́ та́ко Па́велъ и́зы́де ѿ среды́ и́хъ. Нѣ́цыи же мужїе прилѣпи́вшесѧ ѥ́мꙋ, вѣ́роваша: въ ни́хже ѳ́ѣ и́ Дїони́сїй Ареопагі́тскїй, и́ жена́ и́менемъ Да́маръ, и́ дрꙋзі́и съ ни́ми.

Послан. Іакова — III. 2 — 12.

И́ще кто́ въ сло́вѣ не согрѣша́етъ, сей совершенъ мужъ, си́ленъ ѡ́бꙋздати и́ всѣ́ тѣ́ло. Се́ бо и́ ко́нѣмъ ꙋ́здꙋ во ꙋ́стѣ влага́емъ, да повину́ютсѧ на́мъ, и́ всѣ́ тѣ́ло и́хъ ѡ́бращае́мъ. Се́ и́ корабли́ вели́цы сꙋ́ще, и́ ѿ жесто́кихъ вѣ́тръ вѣ́ркꙋ заточа́еми, ѡ́браща́ютсѧ ма́лымъ корми́лцемъ, а́мо́же стремле́нїе пра́вѧщаго хо́щетъ: та́кожде же и́ а́зы́къ ма́лъ ꙋ́дъ е́сть, и́ велми́ хва́литсѧ. Се́ ма́лъ ѻ́гнь, и́ ко́ль вели́ки ве́щи сожига́етъ: и́ а́зы́къ ѻ́гнь, лѣ́пота непра́вды, си́це и́ а́зы́къ водвора́етсѧ во ꙋ́дѣхъ на́шихъ, скверна́ всѣ́ тѣ́ло, и́ пала́ ко́ло рожде́нїѧ на́шего, и́ ѡ́пала́мсѧ ѿ геѣ́нны.

Всѧ́ко бо е́стество́ звѣре́й же и́ пти́цъ, га́дъ же и́ ры́бъ, ꙋ́кроща́етсѧ и́ ꙋ́кроти́тсѧ е́стество́мъ чл҃вѣ́ческимъ: а́зы́ка же никто́же мо́жетъ ѿ чело-вѣ́къ ꙋ́кроти́ти, не ꙋ́держи́мо бо зло́, и́спо́лнь ѧ́да смертоно́сна. Тѣ́мъ бл҃гословла́емъ Бг҃а́ и́ О҃ца́ и́ тѣ́мъ клене́мъ человѣ́ки бы́вшыѧ по подо́бїю Бж҃їю. ѺТ҃ тѣ́хже ꙋ́стъ и́схо́дитъ бл҃гослове́нїе и́ кла́тва, не

Digitized by Google

подобáетъ, брáтіе моѝ возлюблéннаи, сíмъ тáкω бывáти. Є̀дá ли íстóчникъ ѿ є̀дúнагω оу̑стїѝ íсточáетъ слáдкое и̂ гóрькое; Є̀дá мóжетъ, брáтіе моѝ, смокóвница мâслины творúти, íлѝ вїноградáнаѝ лозá смúквы; Тáкоже ни є̀дúнъ íстóчникъ слáнъ и̂ слáдкъ творúтъ вóдъ.

Послан. 1 къ Коринѳ. I. 18—29.

Слóво крéстное погибáющымъ, оу̑бω ю̀рóдство ѐсть, а̂ спасáемымъ нáмъ сúла Бжїа̀ ѐсть. Пúсано бо ѐсть погублю̀ премýдрость премýдрыхъ, и̂ рáзумъ разýмныхъ ѿвéргω. Гдѣ̀ премýдръ; гдѣ̀ книжникъ; гдѣ̀ совопрóсникъ вѣ̀ка сегὼ; не ѡ̂глупѝ ли Бгъ премýдрость мíра сегὼ; Понéже бо въ премýдрости Бжїей не разумѣ̀ мíръ премýдростїю Бга, благоизвóлилъ Бгъ бл҃говíствомъ прóповѣ̀ди спастú вѣ̀рующихъ. Понéже и̂ Íудéи знáменїа прóсятъ, и̂ Є̀ллини премýдрости йщутъ: мы̀ же проповѣ̀дуемъ Хр҃та̀ рáспята, Íудéомъ оу̑бω соблáзнь, Є̀ллинωмъ же безýмїе, самѣ̀мъ же звáннымъ Íудéомъ же и̂ Є̀ллинωмъ Хр҃та̀ Бжїю сúлу и̂ Бжїю премýдрость. Занѐ бу̑е Бжїе премýдрѣе человѣ̀къ ѐсть: и̂ немощнóе Бжїе, крѣпчáе человѣ̀къ ѐсть.

Вúдите бо звáнїе вáше, брáтіе, йкω не мнóзи ли премýдри по плóти, не мнóзи ли сúлни, не мнóзи ли благорóдни: но бу̑ма мíра и̂збрá Бгъ, да премýдрыа посрамúтъ: и̂ немщнàа мíра и̂збрá Бгъ, да посрамúтъ крѣ̀пкаа: и̂ худорóднаа мíра и̂ оу̑ничижéнныа и̂збрá Бгъ, и̂ не сущаа, да сущаа ѻ̂упраздни́тъ: йкω да не похва́литсѧ всѧ́ка плóть пред̀ Бгомъ.

Digitized by Google

Тамъ XIII. 1—7.

Ѩ҆ще а҆зы́ки челове́ческими глаго́лю и҆ А҆гг҃лскими, любве́ же не и҃мамъ, бы́хъ (ꙗ҆кѡ) мѣ́дь звена́щи и҆ли́ кѵ́мвалъ звоца́й. И҆ а҆́ще и҃мамъ проро́чество, и҆ вѣ́мъ та́йны всѧ҆ и҆ вѣ́сь ра́зумъ, и҆ а҆́ще и҃мамъ всю вѣ́ру, ꙗ҆кѡ и҆ го́ры преставля́ти, любве́ же не и҃мамъ, ничто́же е҆́смь. И҆ а҆́ще раздамъ всѧ҆ и҃мѣ́нїа моѧ҆, и҆ а҆́ще преда́мъ тѣ́ло моѐ во е҆́же сжещи́ сѧ҆, любве́ же не и҃мамъ, ника́ма по́льза мнѣ́ е҆́сть. Любы́ долготерпи́тъ, мл҃дствуетъ: любы́ не зави́дитъ: любы́ не превозно́ситсѧ, не горди́тсѧ, ни безчи́нствуетъ, не и҃щетъ свои́хъ сѝ, не раздража́етсѧ, не мы́слитъ зла́, не ра́дуетсѧ ѡ҆ непра́вдѣ, ра́дуетсѧ же ѡ҆ и҆́стинѣ. Всѧ҆ лю́битъ, всемꙋ҆ вѣ́ру е҆́млетъ, всѧ҆ ѻ҆у҆пова́етъ, всѧ҆ терпи́тъ. Любы́ николи́же ѿпа́даетъ.

Послан. къ Колосс. III. 18—25.

Жены́ повинꙋ́йтесѧ свои́мъ мꙋ́жемъ, ꙗ҆коже подоба́етъ, ѡ҆ Гд҃ѣ. Мꙋ́жїе, люби́те жены́ ва́ша, и҆ не ѡ҆горча́йтесѧ къ ни́мъ. Ча́да, послꙋ́шайте роди́телей свои́хъ во всемъ҃: сі́е бо ѻ҆у҆го́дно е҆́сть Гд҃еви. О҆т҃цы, не раздража́йте ча́дъ ва́шихъ, да не ѻ҆у҆ныва́ютъ. Раби́, послꙋ́шайте по всемꙋ҆ плотски́хъ госпо́дїй ва́шихъ, не пред' о҆чи́ма то́чїю рабо́тающе а҃ки челове́коѵго́дницы, но въ простотѣ́ се́рдца, бо́ѧщеся Бг҃а. И҆ всѧ́ко, е҆́же а҆́ще что́ творите́, ѿ дꙋ́шꙋ дѣ́лайте, ꙗ҆коже Гд҃ꙋ, а҆ не челове́кѡмъ, вѣ́дуще, ꙗ҆кѡ ѿ Гд҃а прїи́мете воздаа́нїе достоа́нїа: Гд҃ꙋ бо Хр҃тꙋ҆ рабо́таете. И҆ ѡ҆́бидаи́й воспрїи́метъ, е҆́же ѡ҆́биде, и҆ нѣ́сть лица҆ ѡ҆́би-

Digitized by Google

новéнїѧ. Госпóдїе, прáвдꙋ и оу҃правлéнїе рабꙋ́мъ подавáйте, вѣ́дѧще, ꙗ́кш и вы ймате Гда на нб҃сѣ́хъ.

Послан. къ Евреемъ — I.

Многочáстнѣ и многообрáзнѣ дрéвле Бг҃ъ глаго́лавый о҆цéмъ во пророцѣ́хъ, въ послѣ́докъ днíй сíхъ глагóла нáмъ въ Сн҃ѣ, ег҃óже положи́ наслѣ́дника всѣ́мъ, ймже и вѣ́ки сотвори́. Йже сы́й сїáнїе слáвы и о҆́бразъ ꙋ҆постáси ег҃ѡ̀, нося́ же всѧ́ческаѧ глагóломъ сúлы своеѧ́, собóю ѡ҆чищéнїе сотвори́въ грѣхѡ́въ нáшихъ, сѣ́де ѡ҆десны́ю престóла величествїѧ на высóкихъ. Толúкш лꙋ́чшїй бы́въ а҆гг҃лwвъ, ел҃úкш преслáвнѣе пáче ꙗ́хъ наслѣ́дствова ймя. Комꙋ́ бо рече́ когдá ѡ҆ а҆гг҃лѣ́хъ: Сн҃ъ мóй ѣ҆сú ты, а҃зъ днéсь родúхъ тѧ̀; и пáки: а҃зъ бу́дꙋ ем҃ꙋ̀ во о҆́ца, и тóй бу́детъ мнѣ̀ въ Сн҃а; Е҆гдá же пáки вводúтъ первороднаго во вселéнную, глаго́летъ: И да поклóнатсѧ ем҃ꙋ̀ вси а҆гг҃ли Бж҃їи. И ко а҆гг҃лwмъ оу҃бш глаго́летъ: творáй а҆гг҃лы своѧ̀ дхѝ и слꙋгы́ своѧ̀ о҆́гнь палáщъ: къ Сн҃ꙋ̀ же: престóлъ твóй, Бж҃е, въ вѣ́къ вѣ́ка: жéзлъ прáвости, жéзлъ цр҃твїѧ твоегѡ̀. Возлюби́лъ ѣ҆сú прáвдꙋ, и возненави́дѣлъ ѣ҆сú беззакóнїе: сегѡ̀ рáди помáза тѧ, Бж҃е, Бг҃ъ твóй елéемъ рáдости пáче причáстникъ твоúхъ. И пáки: Въ начáлѣ ты, Гд҃и, землю ѡ҆снова́лъ ѣ҆сú и дѣ́ла рꙋ́кꙋ твоéю сꙋ́ть нб҃сá. Та̀ погúбнꙋтъ, ты́ же пребывáеши: и всѧ̀ ꙗ́коже рúза ѡ҆ветшáютъ, и ꙗ́кш о҆дéждꙋ свїе́ши ѧ̀, и ѩ҆змѣнáтсѧ: ты́ же тóйжде ѣ҆сú, и лѣ́та твоѧ̀ не ѡ҆скꙋдѣ́ютъ. Комꙋ́ же ѡ҆ а҆гг҃лъ рече́ когдá: сѣ́дь ѡ҆-

Digitized by Google

десну́ю мене́ до́ндеже положу́ враги́ твоя́ подно́жіе но́гъ твои́хъ: Не вси́ ли су́ть слу́жебнїи ду́си, въ слу́женїе посыла́еми за хотя́щихъ насл҃до́вати спасе́нїе;

Тамъ — XI. 17 — 40.

Вѣ́рою приведе́ Авраа́мъ Іса́ака, йскуша́емь, и̂ е̂динороднаго приноша́ше, ѡ҃бѣтова́нїа прїе́мый. Къ немужде́ гла́но бы́сть: я҃кw ѡ҃ Іса́цѣ наречѐтсѧ тебѣ̀ сѣ́мѧ. Помы́сливъ, я҃кw и̂ и̂з' ме́ртвыхъ воскреси́ти си́ленъ е҃сть Бг҃ъ, тѣ́мже того́ и̂ въ при́тчи прїа́тъ. Вѣ́рою ѡ҃ гряду́щихъ благослови́ Іса́акъ Іа́кwва и̂ Ісава́. Вѣ́рою Іа́кwвъ, оу҃мира́ѧ, коегѡ́ждо сна҃ Іѡсифова́ благослови́, и̂ поклони́сѧ на ве́рхъ жезла́ е҃гѡ. Вѣ́рою Іѡсифъ, оу҃мира́ѧ, ѡ҃ и̂схожде́нїи сыно́въ Ї҃илевыхъ па́мятствова, и̂ ѡ҃ косте́хъ свои́хъ запове́да.

Вѣ́рою Мѡ҃ѷсе́й, роди́всѧ, сокрове́нъ бы́сть три́ мцы ѿ ѻ҃те́цъ свои́хъ, зане́ ви́дѣша красно̀ ѻ҃троча̀: и̂ не оу҃боя́шасѧ повелѣ́нїѧ царе́ва. Вѣ́рою Мѡ҃ѷсе́й, вели́къ бы́въ, ѿве́ржесѧ нарица́тисѧ сн҃ъ дще́ре фараѡ́новы. Па́че же и̂зво́ли страда́ти съ людьми́ Бж҃їими, не́жели и҃мѣ́ти вре́менную грѣха̀ сла́дость. Бо́лшее бога́тство вмѣни́въ Е҃гу́петскихъ сокро́вищъ поноше́нїе Хр҃то́во: взира́ше бо на мздовоздаа́нїе. Вѣ́рою ѡ҃ста́ви Е҃гу́петъ, не оу҃боя́всѧ я҃рости царе́вы: невиди́маго бо я҃кw ви́дѧ, терпа́ше. Вѣ́рою сотвори́ па́схѹ и̂ проли́тїе кро́ве, да не погу́бля́ѧй первороже́ннаѧ ко́снетсѧ и҃хъ. Вѣ́рою прендо́ша чермно́е мо́-

Digitized by Google

ре ѧкн по сѹсѣ землѝ: ѥгѡже йскѹше́нїе прїе́мше Ѥги́птѧне йстопи́шасѧ. Вѣ́рою стѣ́ны Їерїхѡ́нскїѧ падо́ша, ѡбхожде́нїемъ седми́хъ дне́й. Вѣ́рою Рааѵъ блѵдни́ца не поги́бе съ сопроти́вльшимисѧ, прїи́мши сходники съ ми́ромъ, (и̂ и̂ны́мъ пѹте́мъ и̂зве́дши).

И̂ что̀ е̑щѐ глю̀, не доста́нетъ бо мѝ повѣ́ствѹющѹ вре́мени ѡ̂ Гедео́нѣ, Бараа́цѣ же и̂ Самѱѡ́нѣ, и̂ Їе́фдаи́, ѡ̂ Дв҃дѣ же и̂ Самѹи́лѣ, и̂ ѡ̂ (дрѹги́хъ) проро́цѣхъ, и́же вѣ́рою побѣди́ша цр҃твїа, содѣ́ла́ша пра́вдѹ, полѹчи́ша ѡ̂бѣ́това́нїа, загради́ша ѹ̑ста̀ льво́въ, ѹ̑гласи́ша си́лѹ о̑гненнѹю, и̂збѣгло́ша о̑стре́м мечѧ, возмогло́ша ѿ не́мощи, бы́ша крѣ́пцы во бране́хъ, ѡ̂врати́ша въ бѣ́гство полкѝ чѹжди́хъ. Прїа́ша жены̀ ѿ воскресе́нїа ме́ртвыхъ свои́хъ: и̂ны́и же и̂звїе́ни бы́ша не прїе́мше и̂збавле́нїа, да лѹ́чшее воскресе́нїе ѹ̑лѹча́тъ. Дрѹзі́и же рѹга́нїемъ и̂ ра́нами и̂скѹше́нїе прїа́ша, е̑щѐ же и̂ ѹ̑зами и̂ темни́цею. Ка́менїемъ повїе́ни бы́ша, претре́ни бы́ша, и̂скѹше́ни бы́ша, ѹ̑бі́йствомъ мечѧ ѹ̑мро́ша. Проидо́ша въ ми́лотехъ и̂ въ ко́зїихъ ко́жахъ, лише́ни, скорбѧ́ще, ѡ̂зло́блени. И̑хже не бѣ̀ досто́инъ (вѣ́сь) мі́ръ, въ пѹстыня́хъ скита́ющесѧ и̂ въ гора́хъ, и̂ въ верте́пахъ, и̂ въ̀ про́пастехъ земны́хъ. И̂ сі́и вс҃и послѹ́шествовани бы́вше вѣ́рою, не прїа́ша ѡ̂бѣ́това́нїа, Бг҃ъ лѹ́чшее что̀ ѡ̂ на́съ предзрѣ́вшѹ, да не без на́съ соверше́нство прїи́мѹтъ.

Digitized by Google

Притч. Соломон. — VI. 4 — 11.

Не да́ждь сна́ твои́ма о́чи́ма, ниже́ да воздре́млеши твои́ма вѣ́ждома: да спасе́шися а̃ки се́рна ѿ тене́тъ, и̂ а̃кѡ пти́ца ѿ сѣ́ти. Йди́ ко мра́вїю, ѡ̃ лѣ́ни́ве, и̂ поревну́й ви́дѣвъ пу́ти е̂гѡ̀, и̂ бу́дн о̃нагѡ мудрѣ́йшїй. О̃нъ бо, не сѹ́щу е̂мѹ̀ земледѣ́лцу, ниже́ на́дсмотрителя е̂гѡ̀ и̂мѹ́щїй, ниже́ подъ̀ власто́ю сы́й, гото́витъ въ жа́тву пи́щу, и̂ мно́гое въ лѣ́то твори́тъ ѹ̂гото́ванїе. Йли̂ йди́ ко пчелѣ́, и̂ ѹ̂вѣ́ждь, ко́ль дѣ́лателница е̃сть, дѣ́ланїе же ко́ль честно́е твори́тъ: е̂́мже трѹдѡ́въ ца́рїе и̂ простїи во здра́вїе ѹ̂потребля́ютъ, люби́ма же е̃сть всѣ́ми и̂ сла́вна: а̃ще си́лою и̂ немощна́ сѹ́щи, (но) премѹ́дростїю почте́на произведе́ся.

Доко́лѣ, ѡ̃ лѣ́ни́ве, лежи́ши, когда́ же ѿ сна́ воста́неши; Ма́лѡ ѹ̂́кѡ спи́ши, ма́лѡ же сѣ́дѝши, ма́лѡ же дре́млеши, ма́лѡ же ѡ̃бе́млеши пе́рси рѹка́ма: пото́мъ же на́йдетъ тебѣ́ а̃ки со́лъ пу́тника ѹ̂бо́жество: скѹ́дость же а̃ки благі́й тече́цъ. А̃ще же не лѣ́ни́въ бу́деши, прі́йдетъ а̃кѡ и̂сто́чникъ жа́тва твоя̀, скѹ́дость же а̃ки злы́й тече́цъ (ѿ тебе́) ѿбѣ́жи́тъ.

Тамъ — X — XV.

Сы́нъ премѹ́дръ весели́тъ о̃ца̀: сы́нъ же безѹ́менъ печа́ль ма́тери. Не по́льзѹютъ сокрѡ́вища беззако́нныхъ: пра́вда же и̂зва́витъ ѿ сме́рти. Нищета́ мужа́ смира́етъ: рѹ́цѣ же мужественныхъ ѡ̂богаща́ютсѧ. Сы́нъ нака́занъ премръ бу́детъ: безу́мный же слугою ѹ̂потреби́тсѧ. Йже хо́дитъ

простw, ходитъ надѣѧсѧ: развращаѧ же пѫтїѧ своѧ, познанъ бѫдетъ. Намизаѧй ѻкомъ съ лестїю, собираетъ мѫжемъ печали: ѡбличаѧй же со дерзновенїемъ, миротворитъ. Ненависть воздвизаетъ распрю: всѣхъ же нелюбопрителныхъ покрываетъ любовь. Йже ѿ оустенъ произноситъ премѫдрость, жезломъ бїетъ мѫжа безсердечна. Пѫтѧ жизни хранитъ наказанїе: наказанїемъ же не ѡбличенный, заблѫждаетъ. Покрываютъ враждѫ оустнѣ правыѧ: йзносѧщїи же оукоризнѫ, безѫмнѣйшїи сѫть. ѿ многословїѧ не йзбѣжеши грѣха: щадѧй же оустнѣ, разѫменъ бѫдеши. Смѣхом безѫмный творитъ злаѧ: премрость же мѫжеви раждаетъ разѫмъ. Преходѧщей бѫри, нечестивый йсчезаетъ: правный же, оуклонивсѧ, спасаетсѧ во вѣки. Йкоже гроздїе зелено вредъ зѫбѡмъ, й дымъ очима: такw законопрестѫпленїе творѧщымъ є. Страхъ Гдне прилагаетъ днй: лѣта же нечестивыхъ оумалатсѧ. Пребываетъ съ праведными веселїе: оупованїе же нечестивыхъ погибаетъ. Оустà правнагw капютъ премѫдрость: ѧзыкъ же неправеднагw погибнетъ. Мѣрила льстивыѧ мерзость пред Гдемъ: вѣсъ же праведный прїятенъ емѫ. Не оупользѫютъ ймѣнїѧ въ день ѓрости: правда же йзбавитъ ѿ смерти. Правда непорочнагw йсправляетъ пѫтй. нечестїе же впадаетъ въ неправдѫ. Скончавшисѧ мѫжѫ праведнѫ, не погибнетъ надежда: похвала же нечестивыхъ

Digitized by Google

погúбнетъ. Прáведный ѿ лóва оу҃бѣгнетъ: въ негѡ́же мѣ́сто предаéтсѧ нечестúвый. Во оу҃стѣ́хъ нечестúвыхъ сѣ́ть грáжданшмъ: чр҃ство же прáведныхъ благопоспѣ́шно. Въ благословéнїи прáвыхъ возвы́ситсѧ грáдъ: оу҃сты́ же нечестúвыхъ раскопáетсѧ. Жена́ благодáтна возно́ситъ мр҃жѫ слáвѫ: престóлъ же безчéстїа жена́ ненавúдящаѧ прáвды. Богáтства лѣнúвїи скр҃бни бывáютъ: крѣ́пцыи же оу҃тверждáютсѧ богáтствомъ. Не сматрáй своегѡ́ до́мѫ, наслѣ́дитъ вѣ́тры: порабо́таетъ же безу́мный разу́мномѫ. Ѿ плода́ прáвды дрéво жúзни прозябáетъ: ѿéмлютсѧ же безврéменно дꙋ́шы беззако́нныхъ. Йще прáведный е҆два́ спасáетсѧ, нечестúвый же и҆ грѣ́шный гдѣ̀ а҆вúтсѧ; Жена́ мр҃жественнаѧ вѣнéцъ мр҃жѫ своемѫ: ѩкоже въ дрéвѣ чéрвь, тáкѡ мр҃жа погрблáетъ жена́ злотвóрнаѧ. Прáведникъ мúлуетъ дꙋ́шы скотóвъ свои́хъ: оу҃трóбы же нечестúвыхъ немúлостивны. Пѧтїѣ́ безу́мныхъ прáви пред҃ нúми: послу́шаетъ совѣ́тъвъ мр҃дрый. Сѧ́ть, ѩже глаго́люще оу҃язвлáютъ а҆́ки мечú: а҆зы́цы же премр҃дрыхъ и҆́сцѣлáютъ. Сы́нъ благоразу́мный послу́шливъ ѻц҃ꙋ́: сы́нъ же непокорлúвый въ погúбель. Въ по́хотехъ е҆́стъ всáкъ прáздный: рꙋ́ки же мр҃жественныхъ въ прилѣжáнїи. Словесѣ́ непрáведна ненавúдитъ прáведникъ: нечестúвый же стыдúтсѧ, и҆ не возмнѣ́тъ дерзновéнїа. Свѣ́тъ прáведнымъ всегдá: свѣ́тъ же нечестúвыхъ оу҃гасáетъ. Ймѣ́нїе, поспѣшáемо съ беззако́нїемъ, оу҃мáлено бывáетъ: собирáй же

Digitized by Google

себѣ со благочéстїемъ, ѝзобúлствовати бу́детъ. Лу́чше начинáющїй помогáти сéрдцемъ ѿбѣщáющагѡ, и̑ въ надéждѣ веду́щагѡ. Всáкъ хúтрый творúтъ съ рáзумомъ: безу́мный же прострéтъ свою́ злóбу. Ничегѡ̀ и̑ безчéстїе ѿéмлетъ наказáнїе, храня́й же ѿбличéнїа, прослáвитсѧ. Желáнїа благочестúвыхъ наслажда́ютъ ду́шу: дѣлá же нечестúвыхъ далéче ѿ рáзума. Ходя́й съ премýдрыми премýдръ бу́детъ: ходя́й же съ безу́мными познáнъ бу́детъ. Прáведнїи наслажда́тсѧ въ богáтствѣ лѣ́та мнѡ́га: непрáведнїи же погúбнутъ вскорѣ. Мýдрыа жены̀ создáша до́мы: безу́мнаа же раскопá рукáма своúма. Взыщеши премýдрости оу̑ злы́хъ, и̑ не ѿкры́шеши: чу́вство же оу̑ мýдрыхъ оу̑до́бно. До́мове беззако́нныхъ трéбятъ ѿчищéнїа: до́мове же прáведныхъ прїáтни. До́мове нечестúвыхъ и̑счéзнутъ: селéнїа же прáвъ творя́щихъ пребу́дутъ. Е̑сть пу́ть, и̑́же мнúтсѧ человѣ́кѡмъ прáвъ бы́ти, послѣ́днаа же е̑гѡ̀ прихо́дятъ во днá а̑́да. Премýдръ оу̑бои́тсѧ оу̑клонúтсѧ ѿ злá: безу́мный же на себѣ́ надѣ́ѥтсѧ смѣша́етсѧ со беззако́нным. Дрýзи возненави́дятъ дрýга̀ъ оу̑бо́гихъ: дрýзи же бога́тыхъ мно́зи. Безчéстаи оу̑бѡ́гїа, согрѣша́етъ: мúлуи же ни́щыа, блаже́нъ. Во всáкомъ пекýщемсѧ е̑сть и̑зобúлїе: любосла́стный же и̑ безпеча́лный в' скýдости бу́детъ. Вѣне́цъ премýдрыхъ богáтство и̑хъ; жнтїе же безу́мныхъ зло́. Долготерпѣ́ливъ мýжъ мно́гъ въ рáзумѣ: малодýшный же крѣ́пкѡ безу́-

Digitized by Google

менъ. Гнѣвъ гнѣвитъ и разумныя: отвѣтъ же смиренъ отвращаетъ ярость, а слово жестоко воздвизаетъ гнѣвы. Жертвы нечестивыхъ мерзость Господеви: обѣты же правоходящихъ приятны ему. Не возлюбитъ ненаказанный обличающихъ его, съ мудрыми же не повелѣваетъ. Сердцемъ веселящимся, лице цвѣтетъ: въ печалехъ же сущимъ, сѣтуетъ. Лучше частица малая со страхомъ Господнимъ, нежели сокровища велія безъ казни. Лучше оучреженіе отъ зелія съ любовію и благодатію, нежели представленіе телцевъ со враждою. Мужъ ярый оустрояетъ брани: долготерпѣливый же и бездушію оукрощаетъ. Терпѣливый мужъ оугаситъ сваки: нечестивый же воздвизаетъ паче. Пятіе праздныхъ постлани терніемъ: мужественныхъ же оуглаждени. Домы досадителей разоряетъ Господь: оутверди же предѣлъ вдовицы. Гнѣвитъ себѣ мздоимецъ: ненавидяй же даровъ пріятія спасется. Видящее око дубрава веселитъ сердце, слава же благая оутвержаетъ кости.

Екклесіаста — I. 2 — 11.

Света суетствій, рече Екклесіастъ: суета суетствій, всяческая суета. Кое изобиліе человѣку во всемъ трудѣ егоже, имже трудится подъ солнцемъ; Родъ преходитъ, и родъ приходитъ, а земля во вѣкъ стоитъ. И восходитъ слнце, и захождитъ слнце, и въ мѣсто свое влечется: сіе возсіявая тамо, идетъ къ югу, и обходитъ окрестъ: идетъ духъ,

Digitized by Google

и на кр8ги свои ѡбращáется дх8ъ. Вси потóцы йдутъ въ мóре, и мóре нѣсть насыщáемо: на мѣсто, áможе потóцы йдутъ, тáмѡ тíи возвращáются йти. Всѧ словесá трýдна, не возмóжетъ мýжъ глати: и не насытится óко зрѣти, ни испóлнится оу8хо слы́шанїѧ. Что́ было́, тóжде ёсть, ёже бу́детъ: и что́ было́ сотворéное тóжде йматъ сотвори́тисѧ: и ничтóже нóво под сл҃нцемъ. Йже возглагóлетъ и речéтъ: сѐ сїѐ нóво ёсть, оу8жѐ бы́сть въ вѣцѣхъ бы́вшихъ пр҃éжде нáсъ. Нѣсть пáмать пéрвыхъ и послѣднимъ бы́вшимъ не бу́детъ йхъ пáмать съ бу́дущими напослѣдокъ.

Тамъ — II. 4 — 11.

Возвели́чихъ твореніе моѐ: создáхъ мѝ дóмы, насади́хъ мѝ вїногрáды. Сотвори́хъ мѝ вертогрáды и насади́хъ въ ни́хъ древéсъ всѣкагѡ плодá. Сотвори́хъ мѝ кѹпѣли водны҃ѧ, ёже напáсти ѿ ни́хъ прозябéніе древéсъ. Притажáхъ рабы҃ѧ и рабы҃ни, и домочáдцы бы́ша мѝ: и стажáніе скотá и стáдъ мнóго мѝ бы́сть, пáче всѣхъ бы́вшихъ пр҃éжде менѐ во Ї҃ерли́мѣ. Собрáхъ мѝ злáто и сребрó, ймѣнїѧ цр҃éй и странъ: сотвори́хъ мѝ поющихъ и поющыѧ, и оу8слаждéніѧ сынóвъ человѣческихъ, вїночéрпцы и виночéрпицы. И возвели́чихсѧ, и приложи́хсѧ мýдрости пáче всѣхъ бы́вшихъ пр҃éжде менѐ во Ї҃ерли́мѣ: и мýдрость моѧ пребы́сть со мнóю. И всѐ, ѣгѡ́же проси́ста ѻ҃чи мои́, не ѿмáхъ ѿ ни́хъ, и не возбрани́хъ сéрдцу моемý ѿ всѣкагѡ

весе́лїѧ моегѡ, ѩкѡ се́рдце моѥ возвесели́сѧ во всѣ́комъ тр҃дѣ́ моѥ́мъ: и̂ сїѥ́ бы́сть ча́сть моѧ̀ ѿ всегѡ̀ тр҃дà моегѡ̀. И̂ призрѣ́хъ а҃зъ на всѣ̂ творе́нїѧ моѧ̂, ѩ̀же сотвори́ста рѹ́цѣ мои́, и̂ на тр҃дъ, ѩ̀мже тр҃ди́хсѧ твори́ти: и̂ сѐ всѣ̂ сѣ́тà, и̂ произволе́нїе дх҃а, и̂ нѣ́стъ и҃зо́билїе под҃ со́лнцемъ.

Премудрости — V. 6 — 14.

Заблѹди́хомъ ѿ пѫ́ти и̂́стиннагѡ, и̂ пра́вды свѣ́тъ не ѡ̂блисти́ нáмъ, и̂ слнце не возсїѧ̀ нáмъ. Беззако́нныхъ и̂спо́лнихомсѧ сте́зь и̂ погы́бели, и̂ ходи́хомъ въ пѫ́стыни непроходи́мыѧ, пѫ́ти же Гдн҃ѧ не оу҃вѣ́дѣхомъ. Что́ по́льзова нáмъ гордыни́ѧ; и̂ бога́тство съ величáнїемъ что́ воздадѐ нáмъ; Прендо́ша всѣ̂ о҃на ѩкѡ сѣ́нь и̂ ѩкѡ вѣ́сть претека́ющаѧ. И҃ѩкѡ кора́бль прехо́дѧй волнѹ́ющюсѧ во́дѹ, ѥ̂гѡ́же прохо́дѹ нѣ́сть стопы̀ ѡ̂брѣ́сти, нижѐ стезѝ ше́ствїѧ ѥ̂гѡ̀ въ волна́хъ, и̂лѝ ѩкѡ пти́цы прелета́ющыѧ по а҃ерѹ ни ѥ̂ди́но ѡ̂брѣта́етсѧ зна́менїе пѫ́ти... и̂лѝ ѩкѡ стрѣ́лою и̂спѹще́ною на намѣ́реное мѣ́сто разсѣ́ченный а҃еръ внеза́пѹ въ себѣ́ само́мъ заключе́нъ бы́сть, ѩкѡ не позна́тисѧ прохо́дѹ ѥ̂ѧ: та́кѡ и̂ мы̀ рожде́ни ѡ̂скѹдѣ́хомъ, и̂ добродѣ́тели оу҃бѡ ни ѥ̂ди́нагѡ зна́менїѧ мо́жемъ показа́ти, во зло́бѣ́ же на́шей скончáхомсѧ. И҃́бо оу҃пова́нїе нечести́ваго ѩкѡ пра́хъ ѿ вѣ́тра под҃е́млемый, и̂ ѩкѡ пѣ́на ма́гка ѿ бѹ́ри растѡ́ргнена, и̂ ѩкѡ ды́мъ ѿ вѣ́тра разлива́етсѧ, и̂ ѩкѡ па́мать пришѣ́лца ѥ̂ди́нагѡ днѐ пре́йде.

Digitized by Google

Тамъ — VII. 7 — 14, 22 — 30.

Помоли́хся, и́ да́нъ бы́стъ мнѣ ра́зумъ: и призва́хъ, при́йде на мя́ Дх҃ъ прему́дрости. Предсѣди́хъ ю҆ па́че ски́петрwвъ и́ престо́лwвъ, и́ богатство ничто́же вмѣни́хъ къ сравне́нію тому́. Ниже́ оу҆подо́бихъ ѣ́мь ка́мени драгоцѣ́нному: я҆́кw всѣ́ зла́то пред҃ не́ю песо́къ ма́лый, и́ я҆́кw бре́нїе вмѣни́тся пред҃ не́ю сребро́. Па́че здра́вїя и́ красоты́ возлюби́хъ ю҆, и́ пред҃избра́хъ ю҆ вмѣ́сто свѣ́та и҆мѣ́ти, я҆́кw не оу҆гаса́емо е҆́сть блиста́ніе ѣ́мь. Прїидо́ша же мнѣ́ блага́ вся́ вку́пѣ съ не́ю, и безчи́слено бога́тство рукама́ ѣ́мь. И́ возвеселихся҆ w҆ всѣ́хъ. я҆́кw и҆́ми w҆кладаетъ прему́дрость: не вѣ́дѣхъ же ю҆ роди́телницу бы́ти си́хъ. Нелѣ́стнѣ научи́хся, без҃ зави́сти преподаю́, и́ бога́тства ѣ́мь не сокрыва́ю: не w҆скудно бо е҆́сть сокро́вище человѣ́кwмъ.

Е҆́сть бо въ то́й Дх҃ъ ра́зума сты́, е҆диноро́дный, многочастный, то́нкій, благодви́жный, свѣ́тлый, нескве́рный, я҆́сный, невреди́тельный, благолюби́вый, о҆́стръ, невозбра́ненъ, благодѣ́лателенъ, человѣ́колюби́въ, и҆звѣ́стный, крѣ́пкій, безпеча́льный, всесѝльный, всевиду́щій и́ сквозѣ́ вся́ проходя́й ду́хи разуми́чныя, чи́стыя, тончайшыя. Всѣ́кагw бо движе́нїя подви́жнѣйша е҆́сть прему́дрость: достиза́етъ же и́ проница́етъ сквозѣ́ всѣ́ческая ра́ди (своея́) чистоты́. Па́ра бо е҆́сть си́лы Бж҃їа, и́ изліа́ніе Вседержи́теля сла́вы чи́стое: сегw ра́ди ничто́же w҆скверне́но на ню҆ напада́етъ. Сїа́ніе бо е҆́сть свѣ́та присносу́щнагw, и́ зерца́ло непоро́чно Бж҃їа

дѣйствїа, и образъ благостыни его. Єдина же сѹщи всяческаа можетъ, и пребываюши въ себѣ всѧ ѡбновлаетъ, и по родѡмъ въ дѹшы преподобныхъ преходяши, дрѹги Бжїа и пророки оустроаетъ. Никогоже бо любитъ Бгъ, токмо сего, йже съ премѹдростїю пребываетъ. Єсть бо сїа благолѣпнѣеше слнца, и паче всякагѡ расположенїа звѣздъ, свѣтѹ соравняема ѡкрѣтаетсѧ первааѧ: сего бо премлетъ нощь, премѹдрости же не ѡдолѣетъ злоба.

Премудр. Іис. сына Сирах. — VI. 7 — 17.

Аще стажеши дрѹга, во искѹшенїи стажи его, и не скорѡ оувѣриса емѹ. Єсть бо дрѹгъ во времѧ свое, и не пребѹдетъ во времѧ скорби твоеѧ. И єсть дрѹгъ премѣнайсѧ во врага, и сваръ поношенїа твоегѡ ѡкрыетъ. И єсть дрѹгъ ѡбщникъ трапезамъ, и не пребѹдетъ во времѧ скорби твоеѧ: и во благихъ твоихъ бѹдетъ якоже ты, и на рабы твоѧ дерзнетъ. Аще смирен бѹдеши, бѹдетъ на тѧ, и ѡ лицѣ твоегѡ скрыетсѧ.

Ѡ врагѡвъ твоихъ ѡлѹчисѧ, и ѡ дрѹгѡвъ твоихъ внимай. Дрѹгъ вѣренъ, кровъ крѣпокъ: ѡкрѣтыи же его, ѡкрѣте сокровище. Дрѹгѹ вѣрнѹ нѣсть измѣны, и нѣсть мѣрила доброты его. Дрѹгъ вѣренъ, врачеванїе житїю, и боащиисѧ Гда ѡбрацѹтъ его. Боащыйсѧ Гда оуправляетъ дрѹжбѹ свою: якоже бо самъ, такѡ и искренниї его.

Digitized by Google

Тамъ — XXXVII. 7 — 19.

Всѧкъ совѣтникъ возноситъ совѣтъ: но ѥсть совѣщаѧй ѡ себѣ самомъ. Ѿ совѣтника храни дѹшѹ твою, и разѹмѣй пѣрвѣе, что ѥмѹ потрѣба: самъ бо себѣ совѣщаваетъ. Да не когда возложитъ на тѧ жрѣбїй, и речетъ ти: добръ пѹть твой: и станетъ прѧмѡ, видѣти, что сбѹдетсѧ тебѣ. Не совѣщаваи съ подзираюцимъ тѧ, и ѿ завидѧщихъ ти скрыи совѣтъ. Со женою ѡ ревнѹющей ѥй, и со страшливымъ ѡ брани, съ купцемъ ѡ мѣнѣ, и со купѹюцимъ ѡ продажѣ, со завидливымъ ѡ благодарѣнїи, и съ немилостивымъ ѡ помилованїи, съ лѣнивымъ ѡ всѧкомъ дѣлѣ, и съ наемникомъ годовыимъ ѡ совершенїи, съ рабомъ лѣнивымъ ѡ мнозѣ дѣланїи: не внемли симъ ѡ всѧкомъ совѣщанїи.

Но токмѡ съ мѹжемъ благоговѣйнымъ прѝсно бѹди, ѥгоже аще познаеши соблюдающа запѡвѣди Гдня. Иже дѹшею своею по дѹши твоей, и аще согрѣшивши, соболитъ съ тобою. Й совѣтъ сердца оустави, нѣсть бо ти вѣрнѣе ѥгѡ: дѹша бо мѹжа возвѣщати нѣкогда болѣе ѡбычѣ, нежели седмь блюстители высоцѣ сѣдѧщїи на стражи. Й ѡ всѣхъ сихъ помолисѧ Вышнемѹ, да оуправитъ во йстинѣ пѹть твой.

Іова — XXXIX 19—29.

Йли ты ѱложилъ ѥси коня силою, и ѡблекъ же ли ѥси выю ѥгѡ въ страхъ; Ѿложилъ ли ѥси ѥго всеорѹжїемъ, славѹ же персей ѥгѡ дерзостїю; Копы-

Digitized by Google

томъ конá на пóли йграéтъ, и йсхóдитъ на пóле съ крѣпостїю. Срѣтáѧ стрѣлы посмѣвáется, и не wвратúтсѧ w желѣза. Над' нúмъ йграéтъ лýкъ и мéчь, и гнѣвомъ потребúтъ зéмлю: и не йматъ вѣры йти, дóндеже вострýбитъ трýбы. Трýбѣ же вострýбившей, глетъ: блáгоже: йздалéча же wбонмéтъ рáть со скакáнїемъ и ржáнїемъ.

И твоéю ли хúтростїю стоúтъ йстребъ, распростéръ крилѣ, недвúжимь, зрѧ на югъ; Твоúмъ же ли повелѣнїемъ возносится орéлъ; немúсыть же на гнѣздѣ своéмъ сѣдѧ вселмéтся на версѣ кáмене и въ сокровéнѣ; Тáмw же сый йщетъ крáшна, йздалéча óчи егw наблюдáютъ.

Тамъ — XLI. 4—25.

Извлечéши ли змíѧ оудúцею. йли wбложúши оуздú w ноздрѣхъ егw; йли вдѣжеши колцѣ въ нóздри егw; шúломъ же провертúши ли оустнѣ егw; Возглетъ же ли ти съ молéнїемь, (йли) съ прошéнїемъ кроткw; сотворúтъ же ли завѣтъ съ тобóю; пóймеши же ли егó рабá вѣчна; поиграéши же ли съ нúмъ, йкоже со птúцею, йли свáжеши егó йкw врáбїѧ дѣтицѣ; . . . Всѧ плáвающаѧ собрáвшесѧ, не под'úмутъ кóжи ѣдúныѧ óшиба егw, и корáбли рыбарей главы егw.

Кто wкрыетъ лицѣ wблечéнїѧ егw; въ согбéнїе же пéрсей егw кто вниdетъ; Дверú лицá егw кто wверзетъ; óкрестъ зубóвъ егw стрáхъ. Оутрóба егw щиты, мѣдяны, союзъ же егw йкоже смоúтъ

Digitized by Google

ка́мень . . . . Въ чха́нїи ѣгѡ̀ возблиста́етъ свѣ́тъ: о́чи же ѣгѡ̀ вида́нїе денни́цы. Їзъ оу́стъ ѣгѡ̀ и҃схо́дятъ а҃ки свѣщы горя́щыя, и҆ размѣщ҃тсѧ а҃ки и҃скры о́гненныя: и҃зъ ноздре́й ѣгѡ̀ и҃схо́дитъ дыи́мъ пѣщи горя́щїа о҆гне́мъ оу́глїа: дш҃а́ же ѣгѡ̀ а҃кѡ пла́мы и҃зъ оу́стъ ѣгѡ̀ и҃схо́дятъ. На выи́ же ѣгѡ̀ водворя́етсѧ сі́ла, пред҆ ни́мъ тече́тъ па́гва . . . . Се́рдце ѣгѡ̀ ѡ҃жестѣ́ а҃ки ка́мень, стои́тъ же а҃ки на́ковалня неподви́жна. Ѡ҃бра́щ҃тсѧ же ѣ҆мѹ̀, стра́хъ свѣтре́мъ четверони́гимъ по земли́ ска́чѹщымъ. Я҃ще сря́щ҃тъ ѣгѡ̀ кѷпїа́, ничто́же сотвори́тъ ѣ҆мѹ̀, копїе́ вонзе́но и҆ вро́нѧ: вмѣня́етъ бо желѣ́зо а҃ки плева́, мѣ́дь же а҃ки дре́во гни́ло . . . Ло́же ѣгѡ̀ о҆стни́ о҆стрїи́. всѧ́ко же зла́то морско́е по́д ни́мъ, а҃кѡже бре́нїе безчи́слено. Кожизае́тъ бе́здну, а҃кѡже пѣ́щь мѣ́дную: . . . . вмѣни́лъ бе́здну въ прохожде́нїе. Ничто́же е҆́сть на земли́ подо́бно ѣ҆мѹ̀ сотворе́но . . . Всѣ́ высо́кое зри́тъ: са́мъ же ца́рь всѣ́мъ сы́нѡмъ въ вода́хъ.

Прор. Даніила — II. 31—35.

И҆ сѣ̀ тѣ́ло е҆ди́но, ве́лїе тѣ́ло о҆́но, и҆ ѡ҃бли́чїе ѣгѡ̀ высо́ко, стоѧ́щее пред҆ лице́мъ твои́мъ, и҆ о҆́бразъ ѣгѡ̀ стра́шенъ. Тѣ́ло, ѣгѡ́же глава́ ѿ̀ зла́та, рм҃цѣ́ и҆ пе́рси и҆ мы҆́шцы ѣгѡ̀ сре́бряны, чре́во и҆ сте́гна мѣ́дяны, гѡ́лени желѣ́зны, но́зѣ, ча́сть о҆у҆́бѡ нѣ́кая желѣ́зна, и҆ ча́сть нѣ́кая скѵ҆де́льна. Ви҆дѣ́лъ е҆сѝ до́ндеже ѿ̀торже́сѧ ка́мень ѿ̀ горы́ без҆ рм҃цѣ́, и҆ о҆у҆да́ри тѣ́ло въ но́зѣ желѣ́зны, и҆ и҆стни́ и҆́хъ до конца́. Тогда́ сотро́шасѧ вкѹ́пѣ скѵ҆де́ль, желѣ́зо, мѣ́дь, сребро́ и҆

Digitized by Google

злáто, и̂ бы́сть ѩ̆кω прáхъ ѿ гꙋ́мнà лѣ́тнѧ: и̂ взмтъ ѧ̀ премногі́й вѣ́тръ, и̂ мѣ́сто не ѡ̂брѣ́тесѧ и̃мъ. Кáмень же поразúвый тѣ́ло бы́сть горà велúка, и̂ напо́лни всю̀ зéмлю.

Тамъ — IV. 7—11.

И̂ сѐ дрéво средѣ̀ землѝ, и̂ высотà ѐгѡ̀ велúка. И̂ возвели́чисѧ дрéво тò, и̂ оу̑крѣпúсѧ, и̂ высотà ѐгѡ̀ досязáше до нб̃сѐ, и̂ величинà ѐгѡ̀ до конéцъ землѝ всѣ̀. Лúствїе ѐгѡ̀ прекрáсное, и̂ плóдъ ѐгѡ̀ мнóгъ, и̂ пи́ща всѣ́хъ въ нéмъ, и̂ подъ ни́мъ вселя́хꙋ́ сѧ всѝ звѣ́рїе дúвїи. и̂ въ вѣ́твехъ ѐгѡ̀ живя́хꙋ́ (всѧ̂) птúцы небéсныѧ, и̂ ѿ негѡ̀ пытáшесѧ всѧ́ка плóть . . . И̂ сѐ Бóдрый и̂ Сты́й ѿ нб̃сѐ сни́де, и̂ возгласѝ крѣ́пцѣ, и̂ тáкω речѐ: посѣцы́те дрéво, и̂ ѡ̂бúйте вѣ́тви ѐгѡ̀, и̂ ѿтрясúте лúствїе ѐгѡ̀, и̂ разсы́плите плóдъ ѐгѡ̀, да позы́блютсѧ звѣ́рїе подъ ни́мъ, и̂ птúцы съ вѣ́твей ѐгѡ̀.

Прор. Исаіи — I. 2—26.

Слы́ши нб̃о, и̂ вни́ши землѐ, ѩ̆кω Гдь̃ возгла̃: сы́ны родúхъ и̂ возвы́сихъ, тíи же ѿвергóшасѧ менѐ. Познà вóлъ стяжáвшаго и̑, и̂ ѻ̂слъ ѩ̆сли гдúна своегѡ̀: Iи̃лъ же менѐ не познà, и̂ лю́дїе моѝ не разꙋмѣ́ша. Оу̑вы́, ѩ̆зы́къ грѣ́шный, лю́дїе и̂спóлнени грѣхѡ́въ, сѣ́мѧ лꙋка́вое, сы́нове беззакóнни, ѡ̂стáвисте Гда̃, и̂ разгнѣ́васте Стáго Iи̃лева: ѡ̂вратúстесѧ вспя́ть. Что́ ѐщѐ оу̑язвля́етесѧ, прилагáюще беззакóнїе; Всѧ́каѧ глава̀ въ болѣ́знь, и̂ всѧ́кое ср̃це въ печáль. Ѿ нóгъ дáже до главы̀ нѣ́сть въ нéмъ цѣ́лости: ни стрꙋ́пъ, ни ѩ̆звà, ни рáна палящаѧ пластыремъ приложúти, нижѐ ѐлéа,

Digitized by Google

нижѣ ѡ҃бразáнїа. Землѧ вáша пꙋстà, грáди вáши ѻ҃гнéмъ пожжéни, странꙋ вáшꙋ прéдъ вáми чꙋждіи пождáютъ. и ѡ҃пꙋстѣ́ низвращéнна ѿ людéй чꙋждúхъ. Ѻ҃стáвитсѧ дщéрь Сїѡ́нѧ, ꙗ҃кѡ кꙋ́ща въ вїнограднѣ́, и ꙗ҃кѡ ѡ҃вощное хранúлище въ вертограднѣ́, ꙗ҃кѡ грáдъ воюéмый. Й а҃ще не бы҃ Гдь̀ Сава҃ѳ̀ъ ѡ҃стáвилъ нáмъ сѣ́мене, ꙗ҃кѡ Содóма оу҃бѡ бы́ли бы́хомъ, и ꙗ҃кѡ Гомóрръ оу҃подóбилисѧ бы́хомъ.

Оу҃слы́шите слóво Гднѐ, кнáзи Содóмстїи, внемли́те закóнꙋ Бжїю, людїе Гомóрръстїи. Что́ ми мнóжество жéртвъ вáшихъ, глетъ Гдь̀; и҃спóленъ ѣ́смь всесожжéнїй ѻ҃вничъ, и тꙋ́ка а҃гнцѡвъ, и крóве ю҃нцéвъ, и козли́въ не хощꙋ̀. Нижѣ́ приходúте ѧ҃ви́тисѧ мн҃̀: кто́ бо и҃зыскà сїѧ̀ и҃зъ рꙋ́къ вáшихъ; ходúти по дворꙋ̀ моемꙋ̀ не приложúтѣ. Й а҃ще принесéте мн҃̀ семї́далъ, всꙋ́е: кадúло, мéрзость мн҃̀ ѣ́сть. Новомѣ́сячїй вáшихъ, и сꙋ́ббо́тъ, и днѣ́ велúкагѡ не потерплю́: постà, и прáздности, и новомѣ́сячїй вáшихъ, и прáзднико҃въ вáшихъ ненави́дитъ дꙋ́шà моѧ̀: бы́сте мн҃̀ въ сы́тость, ктомꙋ̀ не стерплю́ грѣ́хѡвъ вáшихъ. Ѥ҃гдà простéте рꙋ́ки (вáша) ко мнѣ́, ѿвращꙋ̀ о҃чи мои́ ѿ вáсъ: и а҃ще оу҃мнóжите молéнїе, не оу҃слы́шꙋ вáсъ: рꙋ́ки бо вáша и҃спѡ́лнены крóве.

Ѩ҃змы́йтесѧ, (и) чи́сти бꙋ́дите, ѿними́те лꙋка́вства ѿ дꙋ́шъ вáшихъ прéдъ о҃чи́ма моѝма, престáните ѿ лꙋка́вствъ вáшихъ. Навчи́тесѧ добрѡ̀ твори́ти, взыщи́те сꙋ́дà, и҃збáвите ѡ҃бúдимаго, сꙋ́дите сúрꙋ, и ѡ҃привди́те вдовúцꙋ, и прїи́ди́те, и и҃стѧ́жимсѧ,

Digitized by Google

глетъ Гдь. И аще бѫдутъ грѣси ваши якw багрѧное, якw снѣгъ оубѣлю: аще же бѫдутъ явw червлёное, якw волнѫ оубѣлю. И аще хощете, и послѹшаете менѐ, блага земли снѣсте: аще же не хощете, нижѐ послѹшаете менѐ, мечь вы поястъ: оустá бо Гдня глашa сїѧ.

Какw бысть блѧдница градъ вѣрный, Сїѡнъ полнъ сѫдá; въ немже правда почиваше, нынѣ же (въ немъ) оубійцы. Сребрò ваше неискѹшёно, корчемницы твоѝ мѣшаютъ вїнò съ водóю. Кнáзи твоѝ не покарáютсѧ, общницы татéмъ, любѧще дáры, гонѧще воздаянїе, сирымъ не сѫдѧщїи, и сѫдъ вдовицъ не внимáющїи. Сегѡ рáди такw глетъ Влка Гдь Саваѡ́ѳъ: горé крѣпкимъ во Іилм: престáнетъ бо ярость моѧ на противныѧ, и сѫдъ врагѡмъ моймъ сотворю. И наведѫ рѫкѫ мою на тѧ, и разжегѫ въ чистотѫ, непокарáющихсѧ же погѫблю, и ѿнимѫ всѣхъ беззакóнныхъ ѿ тебѐ, и всѣхъ гóрдыхъ смирю. И пристáвлю сѫдїи твоѝ якоже прéжде, и совѣтники твоѧ якw ѿ начáла: и по сихъ наречёшисѧ грáдъ прáвды, мáти градовѡмъ вѣрный Сїѡнъ.

Тамъ — XIV. 3—27.

И бѫдетъ въ тóй дéнь, оупокóитъ тѧ Гдь ѿ болѣзни и ярости твоеѧ, и ѿ работы жестóкїѧ, ѥюже работалъ ѥсѝ имъ. И прїймеши плáчь сéй на црѧ Вавилóнска, и речёши въ тóй дéнь: какw престá йстазѫй, и престá понѫждáй; Сокрѫшй Бгъ ярéмъ грѣшникwвъ,

Digitized by Google

ѿрéмъ князéй, поразúвъ ѩзы́къ ѩростїю, ѩзвою неисцѣ́лною, поражáй ѩзы́къ ѩзвою ѩрости, ёюже непощадѣ́ почи́, оу҃повáющи. Всѧ̀ землѧ̀ вопїе́тъ съ весе́лїемъ, и҆ древа́ Лївáнова возвеселúшасѧ ѡ҃ тебѣ́, и҆ кéдръ Лївáнскїй: ѿнелѣ́же ты҆ оу҃снý́лъ е҆сѝ, не взы́деть посѣка́й нáсъ. Ѧ҆дъ до́лѣ ѿгорчúсѧ, сръ́тъ тѧ̀: костáша съ тобóю всѝ и҆сполúни ѡ҃бладáвшїи землéю, подвизáвшїи ѿ҃ прто́лкъ свои́хъ всѣ́хъ цре́й ѩзы́ческихъ. Вси҆ ѿ҃вѣщаю́тъ, и҆ реку́тъ тебѣ́: и҆ ты҆ плѣне́нъ е҆сѝ, ѩкоже и҆ мы҆: и҆ въ нáсъ кмѣне́нъ е҆сѝ. Сни́де слáва твоѧ̀ во ѧ҆дъ, мно́гое весе́лїе твое́: подъ тобóю посте́лютъ гни́лость, и҆ покро́къ твóй че́рвь, Ка́кѡ спадѐ съ нб҃сѐ денни́ца восходѧ́щаѧ заѹ́тра; сокрꙋ́шúсѧ на земли́ посылáй ко всѣ́мъ ѩзы́кшмъ.

Ты҆ же ре́клъ е҆сѝ во оу҃мѣ́ твоéмъ: на нб҃о взы́ду́, вы҆ше звѣ́здъ нбны́хъ постáвлю престо́лъ мóй, сáду́ на горѣ́ высóцѣ, на горáхъ высо́кихъ, ѩ҆же къ сѣ́вру́: взы́ду́ вы҆ше о҃блакъ, бу́ду́ подóбенъ Вы҆шнемý. Нынѣ́ же во ѧ҆дъ сни́деши, и҆ во ѡ҃снованїѧ земли́. Ви́дѣвшїи тѧ̀ оу҃дивя́тсѧ ѡ҃ тебѣ́, и҆ реку́тъ: сéй чл҃къ раздражáй зéмлю, потрясáй царѝ, положи́вый вселéнную всю̀ пу́сты́, и҆ гра́ды е҆мѹ̀ разсы́па, плѣне́нныхъ не разрѣша́ше. Вси҆ цр҃їе ѩзы́кшвъ оу҃спóша въ чéсти, кíйждо въ домѹ̀ своéмъ: ты҆ же повéрженъ бу́деши въ горáхъ ѩкѡ мертвéцъ мéрзскїй со мно́гими мертвецы҆ и҆зсѣ́чеными мечéмъ, сходя́щими во ѧ҆дъ. Ѩкѡже ри́за въ кро́ви намочéна не бу́детъ чиста́, та́кожде и҆ ты҆ не бу́деши чи́стъ:, занѐ зéмлю

мою погубилъ есй, и людн моя изкилъ есй: не пребудеши въ вѣчное время, сѣмя злое. Оуготови чада твоя на оубіеніе грѣхами отца твоегѡ, да не востанѹтъ, и наслѣдятъ землю, и наполнятъ землю ратми.

И востанѹ на на, глетъ Гдь Савашдъ, и погублю имя йхъ, и ѡстанокъ, и сѣмя, сіа глетъ Гдь. И положѹ Вавилѡна пѹста, якѡ вогнѣздитися ежемъ, и бѹдетъ никочтоже: положѹ и вреніа пропастъ въ пагубѹ. Сіа глетъ Гдь Савашдъ: якоже глахъ, такѡ бѹдетъ, и якоже совѣщахъ, такѡ пребѹдетъ. Еже погубити Ассѵріанъ на земли моей, и на горахъ моихъ: и бѹдѹтъ въ попраніе, и ѡймется ѡ нихъ яремъ йхъ, и слава йхъ ѡ рамень йхъ ѡймется. Сей совѣтъ, егоже совѣща Гдь на всю вселенѹю, и сіа рѹка на вса языки вселенныя. Иже бо Бгъ Стый совѣща, кто разоритъ; и рѹка егѡ высокѹю кто ѡвратитъ;

Прор. Іереміи — XLVI. 3—12.

Козмите орѹжіе и щиты, и йдите на брань. Ѡседлайте кони, и всѣдайте всадники, и станите къ шлемѣхъ вашихъ: оуставите кѡпіа, и ѡблецыітесяъ брона ваша. Что оубѡ видѣхъ йхъ страшливыихъ; и хребты ѡвращающихъ: крѣпцыи йхъ избиты, побѣгоша скорѡ, и не ѡзрѣшася вспять: ѡвсюдѹ страхъ, глаголетъ Гдь. Не оутечетъ легкій, нижѣ возможетъ избавитися крѣпкій на полѹночь: близ рѣки Ефрата побѣжденн сѹть, и падоша. Кто есть той, йже якѡ рѣка

Digitized by Google

восхо́дитъ, и̂ я̆кш рѣ́ки воздви́жутсѧ во́лны е̂гѡ̀; Во́ды е̂гу́пта я̆кш рѣ́ка взы́дутъ, и̂ я̆кш рѣ́ка восколе́блютсѧ во́ды е̂гѡ̀. И̂ рече́: взы́ду, и̂ покры́ю зе́млю, и̂ погу́блю гра́дъ, и̂ живу́щыѧ въ не́мъ. Возсѧ́дите на ко́ни, и̂ оу̂стро́йте колесни́цы, и̂зыди́те, си́лнїи мѵ́ринстїи, и̂ Лі́вїане воорѫже́ннїи цита́ми, и̂ Лі́дѧне, взы́дите налаца́юще лу́къ. Де́нь се́й Гдⷭ Бга Вседержи́теля, де́нь ѿмще́нїѧ, да ѿмсти́тъ врагѡ́мъ свои́мъ, и̂ пожре́тъ ѧ̃ ме́чь Гдⷭ, и̂ насы́титсѧ, и̂ оу̂пїе́тсѧ кро́вїю и̂́хъ, я̆кш же́ртва Гдⷭ Вседержи́телю въ землѝ полу́ночнѣ́й, бли́зъ рѣ́ки е̂вфра́та. Взы́ди въ Галаа́дъ, и̂ возмѝ ритї́ну, дѣ́во дщѝ е̂ги́петска: всу́е оу̂мно́жила е̂сѝ враченаї́ѧ твоѧ́, и̂ цѣ́лбы нѣ́сть тебѣ́. Оу̂слы́шаша ѩ̂зы́цы гла́съ, и̂ пла́чь твои́ напо́лни зе́млю: я̆кш си́лный срѣ́тесѧ съ си́лнымъ, и̂ о́ба вку́пѣ ѩ̂знемого́ста и̂ паде́ста.

Плача Прор. Іереміи — I. 1, 2, 4, 6, 20, и II. 1—13, 15.

Ка́кш сѣ́де е̂ди́нъ гра́дъ оу̂мно́женный людьмѝ: Бы́сть я̆кш вдови́ца, оу̂мно́женный во ѩ̂зы́цѣхъ. влады́ѧ страна́ми, бы́сть под да́нїю. Пла́ча пла́каса въ ноцѝ, и̂ сле́зы е̂гѡ̀ на ла́нитѣхъ е̂гѡ̀, и̂ нѣ́сть оу̂тѣша́ѧй е̂го̀ ѿ всѣ́хъ любѧщихъ е̂го̀: всѝ дрѫжа́щїисѧ съ ни́мъ ѿвергу́шасѧ е̂гѡ̀, бы́ша е̂мꙋ̀ вразѣ́.

Пѧтїѣ́ Сїѡ́ни рыда́ютъ, я̆кш нѣ́сть ходѧ́щихъ по ни́хъ въ пра́зднике: всѧ̂ врата̀ е̂гѡ̀ разоре́на, жерцы̀ е̂гѡ̀ воздыха́ютъ, дѣ́вицы е̂гѡ̀ веду́мы, и̂ са́мъ ѿгорчева́емъ въ себѣ́. И̂ ѿ́мсѧ ѿ дще́ре Сїѡ́ни

всѧ лѣпота ѥѧ: бы́ша кнѧзи ѥѧ ѩкш ѻ҃вни не и҃мѹщїи пѧ́жити, и҆ хождáхѹ не съ крѣ́постїю предъ лицемъ гонѧщагш. Ви́ждь, Гд҃и, ѩкш скорблю́, оу҆тро́ба моѧ смѧтéсѧ во мнѣ́, и҆ превратúсѧ ср҃це моé, ѩкш го́рести и҆спо́лнихсѧ: ѿ внѣ́ ѡ҆безчáди менѐ мéчь, ѩки смéрть въ домѣ́.

Кáкш ѡ҆мрачи́ во гнѣ́вѣ своéмъ Гд҃ь дмі́ре Сїѡ́нюю, свéрже съ нб҃сѐ на зéмлю слáвѹ І҃илéвѹ, и҆ не помѧнѣ́ подно́жїѧ ногъ́ своéю въ дéнь гнѣ́ва и҆ ѩрости своегѡ̀ Погрѹзи́ Гд҃ь, и҆ не пощáдѣ́: всѧ̀ крáснаѧ Ія́кшвлѧ разорѝ ѩростїю своéю, твердыни дмі́ре І҃ѹдины и҆звéрже на зéмлю, ѡ҆скверни́ кнѧзи ѥѧ̀ Сокрѹши́ во гнѣ́вѣ ѩрости своегѡ̀ вéсь ро́гъ І҃илевъ, ѡ҆кратѝ вспáть десни́цѹ ѥгѡ̀ ѿ лица̀ врагá, разжжѣ́ во Ія́кшвѣ ѩкш ѻ́гнь плáмы, и҆ потребѝ всѧ̀ ѻ́крестъ. Напражѣ́ лу́къ свóй ѩкш рáтникъ протúвный, оу҆тверди́ десни́цѹ свою́ ѩкш сѵпостáтъ, и҆ и҆зби́ всѧ̀ крáснаѧ ѻ́чїю моéю въ селéнїихъ дмі́ре Сїѡ́ни, и҆злїѧ̀ ѩкш ѻ́гнь ѩрость свою́. Бы́сть Гд҃ь ѩки врáгъ, погрѹзи́ І҃илѧ, погрѹзи́ всѧ̀ до́мы ѥгѡ̀, разсы́па всѧ̀ стѣ́ны ѥгѡ̀, и҆ оу҆мно́жи дмі́ри І҃ѹдинѣ́ смирéна и҆ смирéнѹ. И҆ развéрзе ѩки вїногра́дъ селéнїе своѐ, разсы́па пра́здники ѥгѡ̀: забы́ Гд҃ь, ѩ҆же сотвори́ въ Сїѡ́нѣ пра́здники и҆ сѵ҃ббѡ́ты, и҆ ѡ҃сло́ви прещенїемъ гнѣ́ва своегѡ̀ ц҃рѧ̀ и҆ кн҃зѧ и҆ жерца̀. Ѻ҆ри́не Гд҃ь жéртвенникъ свóй, ѿтрáсѣ ст҃ы́ню свою́: сокрѹши́ рѹкóю вражїею стѣ́нѹ забрáлъвъ ѥгѡ̀: глáсъ дáша въ домѣ́ Гд҃ни, ѩкш въ дéнь пра́здника.

И҆ сѣ́това предградúе, и҆ ѡ҃грáда вкѹпѣ́ и҆знемóже.

Digitized by Google

Крастóша въ зéмлю врата̀ ѐ̀, погꙋбѝ и̑ сокрꙋшѝ керѐи ѐ̀, царѧ̀ ѐ̀, и̑ кнáзи ѐ̀ во и̑зыíцѣхъ: нѣ́сть закóна, и̑ пророцы ѐ̀ не ви́дѣша видѣ́нїѧ ѿ Гдà. Сѣдóша на земли́, оу҃молкóша старѣ́йшины дще́ре Сїѡ́ни, посыпáша пéрсть на главы́ своѧ̀, препоѧ́сашасѧ во врéтища, низведóша въ зéмлю старѣ́йшинъ дѣ́въ Іерꙋсалúмскихъ. Ѡ҃скꙋдѣ́ша о҃чи мои́ въ слезáхъ, смꙋти́сѧ сéрдце мое́, и̑злїя́сѧ на зéмлю слáва моѧ̀, ѿ сокрꙋшéнїи дще́ре людéй мои́хъ, внегдà ѡ҃скꙋдѣ́ младéнецъ и̑ сꙋщїи́ на стóгнахъ грáдскихъ. Мáтеремъ свои́мъ рекóша: гдѣ́ пшени́ца и̑ вїно́; внегдà разслáбленымъ бы́ти ꙗ̆кѡ ꙗ̆звенымъ на стóгнахъ грáдскихъ, ѐгдà и̑зливáхꙋсѧ дꙋ́шы и̑́хъ въ лóно мáтерей и̑́хъ, Что́ ти засвидѣ́тельствꙋю; и̑лѝ что̀ оу҃подóблю тебѣ́, дще́ Іерлúмле; кто́ тѧ̀ оу҃тѣ́шитъ, дѣ́вице дще́ Сїѡ́нѣ; ꙗ̆кѡ возвели́чисѧ чáша сокрꙋшéнїѧ твоегѡ̀, кто̀ тѧ̀ и̑сцѣли́тъ; Восплескáша рѫкáма ѿ тебѣ́ вси́ минꙋ́ющїи пꙋ́тéмъ, позвиздáша и̑ покивáша главóю своéю ѿ дще́ри Іерлúмли, рекꙋ́ще: сéй ли грáдъ, вѣнéцъ слáвы, весéлїе всеѧ̀ земли́.

Кн. 1. Царствъ — II. 1—10

И̑ помоли́сѧ А҃нна, и̑ рече́: оу҃твердúсѧ сéрдце мое́ въ Гдⷭ̀ѣ, вознесéсѧ рóгъ мóй въ Бз̀ѣ моéмъ: разшири́шасѧ оу҃стà моѧ̀ на врагú моѧ̀, возвеселúхсѧ ѿ спасéнїи твоéмъ. Ꙗ̆кѡ нѣ́сть стъ̀, ꙗ̆кѡ Гдь̀, и̑ нѣ́сть прáведенъ, ꙗ̆кѡ Бг̀ъ нáшъ, и̑ нѣ́сть стъ̀ пáче тебе́. Не хвали́тесѧ, и̑ не глаго́лите высо́кая въ гордыни: нижѐ да и̑зы́детъ велерѣ́чїе и̑з' оу҃стъ вáшихъ, ꙗ̆кѡ

Digitized by Google

Бг҃ъ разумѣвъ Гдь, и Бг҃ъ оуготовлаѧй начинанїѧ своѧ. Лѹкъ силныхъ изнемо́же, и немощствующїи препоѧсашасѧ со́лою: испо́лненїи хлѣба лишйшасѧ, и алчущїи пришéлствоваша въ зéмлю: ꙗкѡ неплóды родѝ сéдмь, и мнѡгаѧ в' чáдѣхъ изнемо́же. Гдь мертвúтъ и живúтъ, низво́дитъ во ад҃ъ, и возво́дитъ: Гдь оубо́житъ и богатúтъ, смиряéтъ и высúтъ: востаѧвлаéтъ ѿ земли оубо́га, и ѿ гноища воздвизáетъ нúща, посадúти ег҃о съ могущими людéй, и прто́лъ слáвы даѧ въ наслѣдїе и҃мъ. Даѧй млтвѹ молящемуѧ, и блгослови лѣта праведнагѡ, ꙗкѡ не въ крѣпости сúленъ мѹжъ. Гдь нéмощна сотвори сопостáта ег҃ѡ: Гдь ст҃ъ. Да не хвáлитсѧ предáрый премýдростїю своéю, и да не хвáлитсѧ сúлный сúлою своéю, и дане хвáлитсѧ богáтый богáтствомъ своúмъ: но ѿ сéмъ да хвáлитсѧ хвалúйсѧ, ёже разумѣти и знáти Гда, и творúти сѹдъ и прáвдѹ посредѣ земли. Гдь взы́де на нс҃ва, и возремѣ: тóй сѹдитъ концéмъ земли, прáведенъ сúй. Й дáстъ крѣпость царéмъ нáшимъ, и вознесéтъ рóгъ хрїстá своегѡ.

Кн. 2 Царствъ — I. 19 -27 *)

Воздвúгни стóлпъ, Їнлю, надъ оумéршними, на высóкихъ твоúхъ ꙗзвеными! Какѡ падóша сúлнїи; Не возвѣщáйте въ Гéдѣ, нижѐ повѣдайте на ѩсхóдищахъ Ѩскалѡнúхъ, да не возвеселáтсѧ дщéри иноплемéнничи, ни да возрáдѹютсѧ дщéри нешбрѣзан-

*) Туй не образцова Елегія, въ която Давидъ оплаква Саула и Іонаѳана.

Digitized by Google

ныхъ. Горы Гелвуйскїя, да не снидетъ роса, ниже дождь на васъ! ѣкw тамw повержены бысть щитъ сильныхъ: щитъ Сауловъ не бысть помазанъ єлеемъ. ѿ крове ѣзвеныхъ, и ѿ тука сильныхъ лукъ Іwнаѳанов не возвратися тощъ вспять, и мечь Саулов не возвратися тощъ. Саул и Іwнаѳанъ, возлюбленїи и прекрасїи, неразлучни, благолѣпни въ животѣ своемъ, и въ смерти своей не разлучишася! Паче орлwвъ легцы, и паче львwвъ крѣпцы. Плачите по Саулѣ, дщери Іилевы, иже васъ wблачаше въ червленицы со оукрашенїемъ вашимъ, и возлагаше оукрашенїе злато на ризы ваша. Какw падоша силнїи посредѣ брани; Іwнаѳане, до смерти на высокихъ твоихъ ѣзвенъ еси. Болѣзнwю wб тебѣ, брате мой Іwнаѳане, красный ми зѣлw: оудивися любовь твоа wт мене паче любве женскїа. Какw падоша силнїи, и погибоша орwжїа бранна;

Псалт. Псаломъ XCVII.

Воспойте Гдеви пѣснь новѫ, ѣкw дивна сотвори Гдь: спасе его десница егw и мышца стаа егw. Сказа Гдь спасенїе свое, предъ языки wкры правду свою. Помяну милость свою Іакwвwв, и истину свою дому Израилев: видѣша вси концы земли спасенїе Бга нашегw. Воскликните Бгови вся земля, воспойте, и радуйтеся, и пойте. Пойте Гдеви в гуслехъ и гласѣ псалмстѣ, Въ трубахъ кованыхъ и гласомъ трубы рожаны: воструби́те предъ цремъ Гдемъ. Да подвижится море и исполненїе егw, вселенная и вси

Digitized by Google

живу́щіи на не́й. Р҃ѣки воспле́щутъ рукою вку́пѣ, го́ры возра́дуются ѿ лица̀ Гдн҃а, я́кш гра́детъ, я́кш и́детъ су́дити земли́: суди́ти вселе́ннѣй в' пра́вдѣ, и́ лю́демъ пра́востїю.

Псалм. Псаломъ — XIV.

Гд҃и, кто̀ ѡби́таетъ в' жили́щи твое́мъ; и́ли кто̀ всели́тся во сто́ю го́рѣ твою̀; Ходя́й непороче́нъ, и́ дѣ́лаяй пра́вдѣ, глаго́лай и́стинѣ въ ср҃цѣ свое́мъ. И́же не ѡу҃льсти́ а҃зыко́мъ свои́мъ, и́ не сотвори́ и́скреннемѹ̀ своемѹ̀ сла́, и́ поноше́нїа не прїя́тъ на бли́жнїа сво҃а: ѡу҃ничиже́нъ е҃сть пред ни́мъ лука́внѹмый, бо́ящыжеся Гда҃ слави́тъ: клены́йся и́скреннемѹ̀ своемѹ̀, и́ не ѿмстя́ся: сре́бра своегѡ̀ не дадѣ̀ въ ли́хвѹ, и́ мзды̀ на непоки́нныхъ не прїя́тъ. Творя́й сі́а не подви́жится во ве́къ.

Псаломъ — XVIII.

Нб҃са пов҃да́ютъ сла́вѹ Бж҃ію, твори́ніе же рукѹ̀ е҃гѡ̀ возв҃ща́етъ тве́рдь. Де́нь днѝ ѿрыга́етъ гл҃ъ. и́ но́щь но́щи возв҃ща́етъ ра́зумъ. Не су́ть ре́чи, нижѐ словеса̀, и́хже не слы́шатся гла́си и́хъ. Во всю̀ зе́млю и́зы́де в҃ща́нїе и́хъ, и́ въ концы̀ всели́нныя глаго́лы и́хъ. Въ со́лнцѣ положи́ селе́нїе своѐ: и́ то́й я́кш жени́хъ и́сходя́й ѿ черто́га своегѡ̀, возра́дуется я́кш и́споли́нъ теши́ пу́ть. Ѿ кра́я нб҃сѐ и́схо́дъ е҃гѡ, и́ ср҃тє́ніе е҃гѡ̀ до кра́я нб҃сѐ: и́ нѣ́сть и́же ѡу҃кры́ется теплоты̀ е҃гѡ̀. Зако́нъ Гд҃нь непороче́нъ, ѿвраща́яй дѹ́шы: свидѣ́тельство Гд҃не вѣ́рно, ѡу҃мѹдря́ющее

Digitized by Google

младе́нцы. Ѻ̀правда́нїм Гдн҃м пра́ва, весела́щаѧ ср҃це: за́повѣдь Гдн҃а свѣ́тла, просвѣща́ющаѧ о́чи. Стра́хъ Гдн҃ь чи́стъ, пребыва́ѧй въ вѣ́къ вѣ́ка: сѹ́дбы҃ Гдн҃и. и҆стинны, ѡ҆правда́нны вкупѣ́, вожделѣ́нны па́че зла́та и҆ ка́мене че́стна мно́га, и҆ сла́ждшаѧ па́че ме́да и҆ со́та. И҆́бо ра́бъ твои́ храни́тъ м҃: внегда́ сохрани́ти м҃, воздаа́нїе мно́го. Грѣхопаде́нїѧ кто́ разѹмѣ́етъ; ѿ та́йныхъ мои́хъ ѡ҆чи́сти мѧ, и҆ ѿ чѹ́ждихъ пощади́ раба́ твоего́. А҆́ще не ѡ҆бладаю́тъ мно́ю, тогда́ непоро́ченъ бу́дѹ, и҆ ѡ҆чи́щѹсѧ ѿ грѣха́ вели́ка. И҆ бу́дѹтъ во бл҃говоле́нїе словеса́ ѹ҆̀стъ мои́хъ, и҆ помышле́нїе ср҃ца моегѡ̀ пре́дъ тобо́ю вы́нѹ, Гдн҃и помо́щниче мо́й и҆ и҆зба́вителю мо́й.

Псаломъ — XXXII. 1—12.

Ра́дѹйтесѧ, пра́ведницы, ѡ҆ Гдѣ́: пра́вымъ подоба́етъ похвала́. И҆спове́дайтесѧ Гдн҃ѣви въ гу́слехъ, во ѱалти́ри десѧтострѹ́нныхъ по́йте ем҃ѹ̀. Воспо́йте ем҃ѹ̀ пѣ́снь но́вѹ, до́брѣ по́йте ем҃ѹ̀ со восклица́нїемъ. Я҆́кѡ пра́во сло́во Гдн҃е, и҆ вся́ дѣла́ е҆гѡ̀ въ вѣ́рѣ: лю́битъ ми́лость и҆ сѹ́дъ Гдь: ми́лости Гдн҃и и҆спо́лнь земля́. Сло́вомъ Гдн҃имъ небеса́ ѹ҆̀тверди́шасѧ, и҆ дх҃о́мъ ѹ҆̀стъ е҆гѡ̀ вся́ си́ла и҆́хъ. Собира́ѧй а҆́кѡ мѣ́хъ во́ды морски́ѧ, полага́ѧй въ сокро́вищахъ бе́здны. Да ѹ҆̀бои́тсѧ Гдн҃а вся́ земля́, ѿ него́же да подви́жѹтсѧ вси́ живѹ́щіи по вселе́ннѣй: а҆́кѡ то́й рече́, и҆ бы́ша: то́й повелѣ́, и҆ созда́шасѧ. Гдь разори́тъ совѣ́ты а҆зы́кѡвъ, ѿмета́етъ совѣ́ты кнѧзе́й: совѣ́тъ же Гдн҃ень во вѣ́къ

Digitized by Google

пребываетъ, помышленїа сръца его въ родъ и родъ. Блженъ языкъ, емуже есть Гдь Бгъ его, людїе, иже изкра въ наслѣдїе себѣ.

Псаломъ — XLV.

Бгъ намъ прибѣжище и сила, помощникъ въ скорбехъ обрѣтшихъ ны зѣло. Сего ради не убоимся, внегда смѣщается земля, и прелагаются горы въ сръца морска. Возшумѣша, и смятошася воды ихъ, смятошася горы крѣпостїю его. Рѣчная устремленїа веселятъ градъ Божїй: освятилъ есть селенїе свое Вышнїй. Бгъ посредѣ его, и не подвижится: поможетъ ему Бгъ утро заутра. Смятошася языцы, уклонишася цртвїа; даде глась свой Вышнїй, подвижеся земля. Гдь силъ съ нами, заступникъ нашъ Бгъ Іаковль. Пріидите, и видите дѣла Божїа, иже положи чудеса на земли: премлетъ брани до конецъ земли, лукъ сокрушитъ, и сломитъ оружїе, и щиты сожжетъ огнемъ. Упразднитеся, и разумѣйте, яко азъ есмь Бгъ: вознесуся на земли. Гдь силъ съ нами, заступникъ нашъ Бгъ Іаковль.

Псаломъ — LXXXI.

Бгъ ста въ сонмѣ боговъ, посредѣ же боги разсудитъ: доколѣ судите неправдо, и лица грѣшниковъ пріемлете: Судите сироу и убогу, смирена и нища оправдайте: измите нища и убога, изрукы грѣшничи избавите его. Не познаша, ниже уразумѣша, во тмѣ ходятъ: да подвижатся вся основанїа земли. Азъ рѣхъ: бози есте, и сынове Вы-

Digitized by Google

шнагѡ всѝ: вы́ же ꙗ҆́кѡ чл҃вѣ́цы оу҆мира́ете, и҆ ꙗ҆́кѡ є҆ди́нъ ѿ кнѧзе́й па́даете. Воскрѣни́, Бо҃же, сѣди́ земли́: ꙗ҆́кѡ ты́ наслѣ́диши во всѣ́хъ ꙗ҆зы́цѣхъ.

Псаломъ — CIII.

Бл҃гослови́, дꙋше́ мо́ѧ, Гд҃а: Гди́ Бо҃же мо́й, возвели́чился є҆сѝ зѣ́лѡ: во и҆спове́данїе и҆ въ леле́потꙋ ѡ҆блѣ́клсѧ є҆сѝ. Ѡ҆де́ѧйсѧ свѣ́томъ ꙗ҆́кѡ ри́зою, простира́ѧй не́бо ꙗ҆́кѡ ко́жꙋ. Покрыва́ѧй вода́ми превы́спренняѧ своѧ́, полага́ѧй о҆́блаки на восхожде́нїе своє́, ходя́й на крилꙋ́ вѣ́трено. Твори́й а҆́гг҃лы своѧ́ дꙋ́хи, и҆ слꙋ́ги своѧ́ пла́мень о҆́гненный. Ѡ҆снова́ѧй зе́млю на твє́рди ѥ҆ѧ́: не преклони́тсѧ въ вѣ́къ вѣ́ка. Бе́здна, ꙗ҆́кѡ ри́за, ѡ҆дѣ́ѧнїе ѥ҆ѧ́: на гора́хъ ста́нꙋтъ во́ды. Ѡ҆ запреще́нїѧ твоегѡ̀ побѣгнꙋ́тъ, ѿ гла́са гро́ма твоегѡ̀ оу҆боя́тсѧ. Восхо́дятъ го́ры, и҆ низхо́дятъ поля́ въ мѣ́сто, є҆́же ѡ҆снова́лъ є҆сѝ и҃мъ. Предѣ́лъ положи́лъ є҆сѝ, є҆гѡ́же не прейдꙋ́тъ, ниже́ ѡ҆врата́тсѧ покры́ти зе́млю. Посыла́ѧй и҆сто́чники въ дебрехъ, посредѣ́ го́ръ пройдꙋ́тъ во́ды. Напаю́тъ всѧ́ зве́ри се́лныѧ: ждꙋ́тъ ѻ҆на́гри въ жа́ждꙋ свою́. На тыѩ́хъ пти́цы не́бныѧ привита́ютъ: ѿ среды́ ка́менїѧ дадя́тъ гла́съ. Напаѧ́ѧй го́ры ѿ превы́спреннихъ своихъ́: ѿ плода́ дѣ́лъ твои́хъ насы́титсѧ земля́. Прозяба́ѧй трависѣ́ скотѡ́мъ, и҆ зла́къ на слꙋ́жбꙋ человѣ́кꙋмъ, и҆звести́ хлѣ́бъ ѿ земли́: и҆ вино́ весели́тъ сє́рдце человѣ́ка, оу҆ма́стити лицє́ ѥ҆ле́емъ: и҆ хлѣ́бъ сє́рдце человѣ́ка оу҆крѣпи́тъ. Насы́тятсѧ древа́ пшльска́ѧ,

Digitized by Google

кѣдри Лївáнстїи, йхже ѣси насадúлъ. Тáмw птúцы вогнѣздáтсѧ: ѐродіево жилúще предводúтелствуетъ йми. Гóры высóкїа ѣлéнемъ, кáмень прибѣжúще зáйцемъ. Сотворúлъ ѐсть лýнъ во врéмена: сóлнце позна̀ зáпадъ свóй. Положúлъ ѣси тмý, и вы́сть нóщь, въ нéйже прóйдутъ вси звѣрїе дубравнїи: скúмни рыкáющїи восхúтити, и взыскáти w̃ Бг̃а пúщу себ̀ѣ. Возсíя слнце, и собрáшасѧ и въ лóжахъ свои́хъ лягýтъ: и́зыдетъ человѣ́къ на дѣ́ло своé, и на дѣ́ланїе своé до вéчера.

Ѩкw возвелúчишасѧ дѣлá твоя, Гдн̃и: всѣмý премýдростїю сотворúлъ ѣси: и́сполнисѧ земл̀я твáри твоéя. Сíѐ мóре велúкое и прострáнное: тáмw гáди йхже нѣ́сть числá, живýтная мáлая съ велúкими. Тáмw корáбли преплáвают̀ъ . . . . Вс̀ѣ въ тебѣ́ чáютъ, дáти пúщу и́мъ во блáго врéма. Дáвшу тебѣ́ и́мъ, соберýтъ: w̃вéрзшу тебѣ́ рýку, всѧ́ческая и́спóлнятсѧ блáгости: w̃вращúшу же тебѣ́ лúце, возмятýтсѧ. w̃и́меши дýхъ и́хъ, и и́счéзнутъ, и въ пéрсть свою̀ возвратя́тсѧ: пóслеши дýха твоегó, и созúждутсѧ: и w̃бновúши лúце зéмли. Бýди слáва Гдн̃а во вѣ́ки: возвесели́тсѧ Гдь̃ w̃ дѣлѣ́хъ свои́хъ. Призирáй на зéмлю, и творúй ю̀ трясти́сѧ: прикасáйсѧ горáмъ, и дымя́тсѧ. Воспою̀ Гдн̃еви въ животѣ́ моéмъ, пою̀ Бг̃у моемý дóндеже ѐсмь. Да оу̀сладúтсѧ ѐмý бесѣ́да мо̀я, áзъ же возвеселю́сѧ w̃ Гдѣ́. Да и́счéзнутъ грѣ́шницы w̃ земли́, и беззакóнницы, ѩкоже не бы́ти и́мъ: блгви́, дшѐ моя̀, Гдн̃а.

Digitized by Google

Псалом — CXXXVI.

На рѣкáхъ Вавилóнскихъ, тáмо сѣдóхомъ и плáкахомъ, внегдá помянýти нáмъ Сіóна. На вéрбіихъ посредѣ егó обѣсихомъ óргáны нáша. Ꙗкw тáмо вопроси́ша ны плѣни́ши нáшіи о словесѣ́хъ пѣсней, и вéдущіи нáсъ о плѣнѝ; воспóйте нáмъ ѿ пѣсней Сіóнскихъ. Кáкw воспоéмъ пѣснь Гдню на земли́ чýждей; Ꙗ́ще забýдý тебé, Іерусалúме, забвéна бýди десни́ца моя́. Прилúпни ꙗ́зыкъ мóй гортáни моéмý, ꙗ́ще не помянý тебé, ꙗ́ще не предложý Іерусалúма ꙗкw въ нача́лѣ весéлїа моегó. Помяни́, Гди, сы́ны Едóмскїа въ дéнь Іерусалúмль, глагóлющыя: и́стощайте, и́стощайте до ѡснова́нїя егó. Дщи́ Вавилóня, ѡкаа́нная, блаженъ ꙗ́же воздáстъ тебѣ́ воздáнїе твоé, ꙗ́же воздала́ еси́ нáмъ: блаже́нъ ꙗ́же ꙗ́метъ и разбі́етъ младéнцы твоя́ ѡ кáмень.

Псалом — CXLIII. 1 — 10.

Блгослове́нъ Гдь Бгъ мóй, навчáй рýцѣ мои́ на ѡполче́нїе, пéрсты моя́ на брáни. Мл҃ть моя́ и прибѣ́жище моé, застóпникъ мóй и ѡзакóнитель мóй, защúтитель мóй, и на негó оуповáхъ: повинóвай лю́ди моя́ подъ мя́. Гди, что́ е́сть человѣ́къ, ꙗкw познáлся еси́ емý; и́ли сы́нъ человѣ́чь, ꙗкw вмѣня́еши егó; Человѣ́къ сѣтѣ́ оуподóбисѧ: днiе егѡ ꙗкw сѣ́нь преходя́тъ. Гди, преклони́ нéса, и сни́ди: коснúся горáмъ, и воздымáтся: блесни́ мóлнїю, и разженúши ѧ́: посли́ стрѣ́лы твоя́, и сма-

Digitized by Google

тѣши мѧ. Посла рѹкѹ твою съ высоты: ѩзми мѧ и ѩзбави мѧ҃ѡ водъ многихъ, ѩзъ рѹкы сыновъ чѹждихъ, ѩхже оустà глаголаша сѹетѹ, и десница ѩхъ, десница непрàвды. Бже, пѣснь новѹ воспою тебѣ, во псалтири десятострѹннѣмъ пою тебѣ, даю҆щемѹ спасéніе царéмъ, ѩзвавлю҆щемѹ Дв҃да раба своегѡ ѿ меча лю́та.

Кн. Исходъ — XV. 1 — 19.

Поймъ Гдв҃и, слáвнѡ бо прослáвисѧ: конà и всáдника вéрже въ мóре. Помóщникъ и покровúтель бысть мнѣ во спасéніе: сéй мóй Бг҃ъ, и прослáвлю є҆гѡ: Бг҃ъ ѻц҃à моегѡ, и вознесѹ є҆гѡ. Гдь сокрѹшáй крáни, Гдь и҃мà є҆мѹ. Колесни́цы Фарáѡновы, и сúлѹ є҆гѡ вéрже въ мóре: ѩзкрáнныѧ всáдники трїстáты потопи́ въ чермнѣмъ мóри. Пѣчúною покры́ ѩхъ: погразóша во глѹбинѣ ꙗкѡ кáмень. Десни́ца твоà, Гди, прослáвисѧ въ крѣпости: десна́ твоà рѹкà, Гдь, сокрѹши́ врагú: и мнóжествомъ слáвы твоéмъ стéрлъ є҆сѝ сопротúвныхъ. Послáлъ є҆сѝ гнѣвъ твóй, пожрè мѧ ꙗкѡ стéбліе. И дýхомъ ѩростú твоéмъ разстѹпúсѧ вода: ѹ҃гѹстѣша ꙗкѡ стѣна вóды, ѹ҃гѹстѣша и҃ волны посредѣ мóря. Рèчь врáгъ: гнáвъ, постúгнѹ, раздѣлю корúсть, и҃спóлню дýшю мою, ѻ҆бнажѹ́ мечéмъ моúмъ, господствовати бѹдетъ рѹкà моà. Послáлъ є҆сѝ дýха твоегѡ, покры́ мѧ мóре: погразóша ꙗкѡ ѻ҆лово в҃ водѣ сѣлнѣй. Кто подóбенъ тебѣ в҃ козѣхъ Гдь, кто подóбенъ тебѣ; прослáвленъ во сты́хъ, дúвенъ въ слáвѣ, творáй чѹдеса;

Digitized by Google

Простерлъ єсѝ десни́цу твою́ пожре́ а҃ земла́. Наста́вилъ єсѝ пра́вдою твое́ю лю́ди твоя́ сі́я, и҃же и҃зва́вилъ єсѝ: оу҃тѣ́шилъ єсѝ кр҃ѣпостію твое́ю во ѻ҃бита́тель сто́ю твою́, Слы́шаша и҃зы́цы, и҃ прогнѣ́вашася, болѣ́зни прі́ѧша живу́щіи къ Фі҃ліст҃і́мѣ. Тогда́ потща́шася вла́ки ѻ҃домстіи, и҃ кна́зи Моавіт҃стіи, прі́ѧтъ а҃ трепе́тъ: раста́ша вси́ живу́щіи въ Хана́нѣ. Да нападе́тъ на ма́ стра́хъ и҃ трепе́тъ: велі́чіемъ мы́шцы твоея́ да ѡ҃каменатся, до́ндеже пройдетъ лю́діе твои́, Г҃и, до́ндеже прой-де́тъ лю́діе твои́ сі́и, и҃же стяжа́лъ єсѝ. Введ҃ъ насади́ а҃ въ го́рꙋ достоя́нія твоегѡ́, въ гото́вое жи-ли́ще твое́, є҃же содѣ́лалъ єсѝ, Г҃и, ст҃ы́ню, и҃же оу҃гото́вастѣ рꙋ́цѣ твои́. Г҃дь ца́рствꙋетъ вѣ́ки, и҃ на вѣ́къ, и҃ ещѐ. Ѻ҃гда́ вни́де ко́нница Фараѡ́нова съ колесни́цами и҃ вса́дники в҃ мо́ре, и҃ наведѐ на ни́хъ Г҃дь во́ды морскꙋ́ю: сы́нове же І҃и-левы прондо́ша сꙋ́шею посредѣ́ мо́ря.

4. Изъ црковны-тѣ книгы, що ѡ҃ напечатаны въ XIX-ма вѣкъ.

Покая́нія ѿ҃вѣ́рзи ми две́ри, Жизнода́вче: оу҃тре-ю́ютъ бо дх҃ъ мо́й ко хра́мꙋ ст҃о́мꙋ твоемꙋ, храмъ посмѣ́ тѣлѣ́сный вѣ́сь ѡ҃скверни́хъ: но я҃кѡ щедръ ѡ҃чи-сти благоꙋтро́бною твое́ю ми́лостію.

Черто́гъ твои́ вижду́, спа́се мо́й, оу҃кра́шенный, и҃ ѻ҃дежды не и҃маю́, да вни́ду кѡ́нь: просвѣ́ти ѡ҃дѣя́нія дꙋши́ моея́, свѣтода́вче, и҃ спаси́ ма.

Digitized by Google

Плотію оуснувъ ꙗкw мертвъ, царю и Гди, тридневенъ воскресъ есѝ, Адама воздвигъ w тлѣ, и оупраздневъ смерть, пасха нетлѣнїа, мира спасенїе.

Хртосъ раждается, славите, Хртосъ съ небесъ, срацыте, Хртосъ на земли, возноситеся: пойте Гдеви вся земля и веселїемъ воспойте людїе: ꙗкw прослависѧ.

Бгъ сыи мира, онъ щедроты, великаго совѣта твоегw Ѩггла, миръ подающа, послалъ есѝ намъ. Тѣмъ богоразумїемъ къ свѣтѹ настављшеся, w ноци оутренюще славословимъ тѧ чловколюбче.

Таинство странное вижѹ и преславное: небо вертепъ, престолъ херувимскїй дв҃ы, ꙗслы вмѣстилище: въ нихже возлежѣ невмѣстимый хртосъ бгъ, егоже воспѣвающе величаемъ.

Глѹбины wкрылъ есть дно, и сушею своѧ влечетъ: въ неи покрывъ противныѧ крѣпкїи во бранѣхъ гдь, ꙗкw прослависѧ.

Сѹшѹ глѹбородителнюю землю солнце нашествова иногда: ꙗкw стѣна бо wгѹстѣ оба полы водѧ людемъ, море пѣшеходимымъ и бговогодну поющымъ, поимъ гдеви, славѹ бо прослависѧ.

Воскресенїа день, просвѣтимся людїе, пасха гдня пасха: w смерти бо къ жизни, и w земли къ небесѝ Хртосъ Бгъ насъ приведе, побѣдную поющымъ.

Снизшелъ есѝ въ преспѹдняѧ земли, и сокрѹшилъ есѝ вѣчныѧ, содержащыѧ связанныѧ, Хрте, и тридневенъ, ꙗкw w кита Ѩна, воскресъ есѝ w гроба.

Воскресе́нїе твоє Хр҃те спа́се, а҃гглы поютъ на небесе́хъ, и҆ на́съ на земли́ сподо́би чи́стымъ се́рдцемъ Тебѣ сла́вити.

Возведи́ о҃чи твои́, сїѝне и҆ ви́ждь: се́ бо прїи́доша къ тебѣ́, я҆́ко бг҃осве́тлаа свѣти́ла ѿ за́пада, и҆ се́вера, и҆ мо́ра, и҆ восто́ка ча́да твоа́ въ тебѣ́ благослови́вшаа хр҃та во ве́ки.

Жите́йское мо́ре, воздвиза́емое зло́ напа́стей бу́рею къ ти́хому прistáнищу твоему́ прите́къ, вопїю ти: возведи́ ѿ тли́ живо́тъ мо́й Многомі́лостиве.

О҃бразъ е҃смь неизрече́нныа твоеа́ сла́вы, а҃ще и҆ я҆́звы ношу́ прегрѣше́нїй: оу҆щеди́ твоє созда́нїе, я҆́ко, и҆ ѿчи́сти твои́мъ благоутро́бїемъ: и҆ вожделѣ́нное о҃те́чество педа́жды ми, рая́ па́ки жи́теля ма́ сотвори́ма.

Пла́чу и҆ рыда́ю, е҃гда́ помышля́ю сме́рть, и҆ ви́ждь во гро́бѣ лежа́щую, по о҃бразу Бж҃їю созда́нную на́шу красоту́, безобра́зну, безсла́вну, не и҆ма́щую ви́да. ѿ чю́десе! что́ сїѐ е҃же ѿ на́съ бы́сть та́инство? ка́ко предаю́хомся тлѣ́нїю; ка́ко сопряго́хомся сме́рти; коѝстину Бж҃їимъ повелѣ́нїемъ, я҆́коже пи́сано е҃сть, подаю́щагѡ престаа́вшіемуся оу҆поко́енїе.

Ви́вшася и҆сто́чницы бе́здны, влаги непричастны и҆ ѿкры́шася мо́ра волну́ющася ѿновани́ю бу́рею: мани́емъ бо запрети́лъ е҃сѝ е҃му́ и҆зра́дным же лю́ди спа́слъ е҃сѝ, пою́щыа пѣ́снь тебѣ́, Гди.

Бж҃їа снехожде́нїа о҃гнь оу҆стыдѣ́ся въ Вавило́нѣ и҆ногда́: сегѡ ра́ди о҃троцы въ пе́щи ра́дующуюся ногою́, я҆́кѡ во цвѣ́тнищѣ лику́ющіе, пое́хѡ: благо́сенъ е҃сѝ Бж҃е о҃тецъ на́шихъ.

Digitized by Google

Моли́тву пролію ко Гдⷭ, и тому возвѣщю печа́ли мою: я́ко зѣло́ душа́ моя́ и́спо́лнися, и живо́тъ мо́й а́дꙋ приближи́ся, и молю́ся, я́ко Іѡна: ѿ тли́ Бо́же возведи́ мя.

Оу́слы́ша прⷪро́къ пришествіе, твоє Гди и оу́бои́ся, я́ко хо́щеши ѿ дѣвы роди́тися и человѣ́комъ яви́тися, и глаго́ла́ше: оу́слы́шахъ слы́ша́ніе твоє́, и оу́боя́хся. Сла́ва си́лѣ твоє́й Гди.

Ескꙋ́ю мя ѿри́нꙋлъ е́сѝ ѿ лица́ твоегѡ, Свѣ́те незаходи́мый, и покры́ла мя е́сть тмꙋ́ждна́ тма́ ока́ннаго; но ѡ́братѝ мя, и къ свѣ́тꙋ за́повѣ́дей твои́хъ пꙋ́тѝ моя́ напра́ви, молю́ся.

Ви́дите, ви́дите, я́ко а́зъ е́смь Бгъ, ма́нꙋ ѡ́дождди́вый и во́дꙋ и́зъ ка́мене и́сточи́вый дре́вле въ пꙋстыни лю́демъ мои́мъ, десни́цею и крѣ́постїю мое́ю.

Ескꙋ́ю оу́нывающи, дꙋше́ моя́, грѣхꙋ́ рабо́таеши, и́ескꙋ́ю, немощна́ сꙋ́щи ко врачꙋ́ не притека́еши; Се́ вре́мя благопрїа́тное, се́ спасе́нїа нынѣ́ де́нь и́стинный: воста́ни, ѡмы́й твое́ лице́ покаа́нїи слеза́ми, и е́ле́емъ благотворе́нїа сердца́ просвѣти́, я́ко да ѡбра́щеши ѡ́чище́нїе ѿ Хрта Бга и ве́лію ми́лость.

Ты́ моя́ крѣ́пость Гди, ты́ моя́ и си́ла, ты́ моя́ ра́дованїе, не ѡстави́ль нѣ́дра. о́ча, и на́шꙋ нище́тꙋ просвѣти́вый. Тѣ́мъ ск прⷪро́комъ Аввакꙋ́момъ зовꙋ́ти: си́лѣ твоє́й сла́ва, чловколю́бче.

Воспо́йте, лю́дїе благослове́нніи въ Сіѡ́нѣ, и моли́твꙋ воздади́те Хрту во Іерли́мѣ: са́мъ бо гради́тъ со ѡ́бластїю во са́ѡѣ. Въ не́мъ же оу́тверди́ся прⷪковь, зовꙋ́щи: ѡса́нна, вогда́ мъ е́сѝ гради́й.

Digitized by Google

Веселѝся, Ієрлѝме, торжествуѝте любѧщіи Сі҃ѡна: цáрствуѧй бо во вѣ́ки Гдь сѝлъ прїи́де. Да благогове́тъ всѧ̀ земля̀ ѿ лица̀ є҃гѡ, и̂ да вопїе́тъ: блгвѝте всѧ̀ дѣла̀ Гдня̀ Гда̀.

Бг҃ъ Гдь, и̂ я҃вѝся на́мъ, состáвите прáздникъ: и̂ весели́мсѧ, прїи́дите возвели́чимъ Хр҃та̀ съ вáїями и̂ вѣ́твьми, пѣ́сньми зовýще: блгве́нъ гряды́й во и́мѧ Гдá Сп҃са на́шегѡ.

Сѣ́ченное сѣчéтсѧ Мóре Чермно́е, волнопита́емаѧ же и̂зсуша́ется глубинà: тáмѡ же ку́пиѳ безорýжнымъ бы́вши проходи́ма, и̂ всеорýжнымъ гро́къ, пѣ́снь же богокрáснаѧ воспѣва́шесѧ: слáвнѡ прослáвисѧ Хр҃то́съ Бг҃ъ на́шъ.

Тебѣ̀ на водáхъ повѣ́сившаго всю̀ зе́млю нешдержи́мѡ твáрь ви́дѣвши на лóбнѣмъ ви́сима оу҃жáсомъ мно́гимъ содрогáшесѧ, нѣ́сть ст҃ъ рáзвѣ тебѣ̀ Гди, взывáюще.

На кр҃тѣ̀ твоѐ бжтвенное и̂стощáнїе провѝдѧ Ѵвакýмъ, оу҃жáсѧ, вопїи́ше: ты́, си́лныхъ пресѣ́клъ є҃сѝ держáвѹ блже, пришествíѧсѧ сýщымъ во ádѣ, ꙗ҆кѡ всесѝленъ.

Бг҃оявлéнїѧ твоегѡ, Хр҃тѐ, къ на́мъ мúлостивнѡ вы́вшагѡ, Ѝса́їа, свѣ́тъ ви́дѣнъ невечéрнїй, и̂з нóщи оу҃тренева̀, взывáше: воскрéснетъ мéртвїи, и̂ вóстанѹтъ сýщїи во гро́бѣхъ, и̂ всѧ̀ земноро́дніи возрáдуются.

Оу҃жасúсѧ бои́мсѧ нéбо, да подвúжатсѧ ѿснова́нїѧ землѝ: сé во вo мертвецѣ́хъ вмѣня́ется во

Digitized by Google

вы́шнихъ живы́й, и̂ во гро́бъ ма́лъ странноприе́млется, е́гоже о́троцы благовѣ́сте, свяще́нницы воспо́йте, лю́дїе превозноси́те, во вся̂ вѣ́ки.

Не рыда́й мене́, ма́ти, зра́щи во гро́бѣ, е́гоже во чре́вѣ безъ се́мене зача́ла е̂си Сы́на: воста́нь во и̂ просла́влюся, и̂ вознесы́ со сла́вою непреста́нну, я̆ко Бг̃ъ, вѣ́рою и̂ любо́ю тя̀ велича́ющыя.

О̃ ежтвенна́гw! w̃ любе́зна́гw! w̃ сладча́йша́гw твоего̀ гла́са! съ на́ми во нело́жну w̃вѣщался е̂си быти до скончанїа̀ вѣ́ка, Хр̃те: е̂гẃже вѣ́рнїи оу̑тверждє́нїе наде́жды и̂мы́ще, ра́дуемся.

Спаси́телю Бг̃у, въ мо́ри лю́ди немо́крыми нога́ми наста́вльшему, и̂ Фараẃна со всѣ́мъ во́инствомъ пото́плшему, тому̀ е̂ди́ному пои́мъ, я̆кw просла́вися.

Пла́вающаго въ молвѣ́ житє́йскихъ попече́нїй, съ корабле́мъ потопла́ема грѣ́хи и̂ душетлѣ́нному звѣ́рю примѣша́ема, я̆кw Iẃна Хр̃те́ вопїю̀ тѝ: и̂зъ смертоно́сныа глубины́ возведѝ ма̀.

О̃чи́сти ма̀, спе̃, мнẃга бо беззако́нїа̀ моа̀, и̂ и̂зъ глубины́ зо́лъ возведѝ молю́ся: къ тебѣ́ бо возопи́хъ, и̂ оу̑слы́ши ма̀ Бже̃, спасе́нїа̀ моегẁ.

О̃бы́де ма̀ послѣ́дняа бе́здна, нѣ́сть и̂збавле́нїа: вмѣни́хомся я̆кw о̃вцы заколе́нїа. Спасѝ лю́ди твоа̀ Бже̃ на́шъ, ты́ бо крѣ́пость немоществующихъ и̂ и̂справле́нїе.

Процвѣ́ла ӗ́сть пу́стыня я̆кw кри́нъ, Гд̃и, и̂зы́ческаа неплодоносящаа це́рковь прише́ствїе́мъ твои́мъ. Въ не́йже оу̑твердѝся моѐ сце,

Ѩкѡ ви́дѣ Ѩса́ІА ѳбра́зно на престо́лѣ превознесе́на Бга, ѿ а҃гглъ сла́вы дорино́сима: ѿ окаа́нный, вопі́аше, а҃зъ: прови́дѣхъ во воплоща́ема Бга, свѣта невече́рна и҆ ми́ромъ влады́чествующа.

Бе́здна послѣ́днѧѧ грѣхѡ́въ ѳ҃выи́де мѧ, и҆ исчеза́етъ дх҃ъ мо́й: но простры́й, Ѩко, высо́кою твое́ю мы́шцѣ, ѩкѡ Петра́ мѧ, оу҃правѝтелю, спаси́.

Къ тебѣ́ оу҃тренюю, милосе́рдіа ра́ди себе́ йстощи́вшемѧ непрело́жно, и҆ до страсте́й безстра́стно прекло́ншемѧся, Сло́ве Бжі́й. Ми́ръ пода́ждь ми́ру па́дшемѹ, чл҃вколю́бче.

Союзо́мъ любве́ связу́еми а҃пли, влады́чествующемѹ всѣ́мъ сеѣ́ Хр҃тѹ воздо́ше, красны́ но́ги ѡ҃чища́хѹ, благовѣ́ствующе всѣ́мъ ми́ру.

Но́щь не свѣтла́ невѣ́рнымъ, Хр҃тѣ, вѣ́рнымъ же просвѣще́нїе въ сла́дости слове́съ твои́хъ. Сегѡ́ ра́ди къ тебѣ́ оу҃тренюю, и҆ воспѣва́ю твое́ бжтво́.

Оу҃жасе́ся ѡ҃ се́мъ нб҃о, и҆ земли́ оу҃ди́вишася концы́, ѩкѡ Бгъ а҃вѝся чл҃кѡмъ пло́тски, и҆ чре́во твое́ вы́сть простра́ннѣйшее нб҃съ: тѣ́мъ тѧ́ Бцѹ а҃гглшвъ и҆ чл҃вѣ́кшвъ чинонача́лїа велича́ютъ.

Бга чл҃вѣ́кшмъ не возмо́жно ви́дѣти, на него́же не смѣ́ютъ чи́ни а҃гластїи взира́ти: тобо́ю бо, Всечи́стаѧ, а҃вѝся чл҃вѣ́кшмъ Сло́во воплоще́но, его́же велича́юще, съ небе́сными вои́ тѧ́ оу҃блажа́емъ.

Оу҃жасо́шася всѧ́ческаѧ ѿ бжтвенны́ѧ сла́вѣ твое́ѧ: Ты́ бо, неискѹсобра́чнаѧ дво, и҆мѣ́ла е҆сѝ во оу҃тро́бѣ надъ всѣ́ми Бга, и҆ роднла́ е҆сѝ безлѣ́тнаго Сна, всѣ́мъ воспѣва́ющымъ тѧ́, ми́ръ подава́ющаѧ.

Digitized by Google

Рáдуйся, Цр҃це, матероде́вственная сла́во: всѣ́ка бо оу҃достовѣща́телнаная благоглаго́ливая оу҃ста́ вмтíйствовати не мо́гутъ, тебѣ́ пѣ́ти досто́йно: йзмѣня́етъ же о҃у҃мъ всѣ́къ твоé рождество́ разумѣ́ти: тѣ́мже тя́ согла́сно сла́вимъ.

Всѣ́къ земноро́дный да взыгра́ется, дх҃о́мъ просвѣща́емь: да торжествýетъ же безплóтныхъ оу҃мо́въ е҃стество́, почита́ющее свѧще́нное торжество́ Б҃гома́тере, й да копíетъ: ра́дуйся, всеблже́ннаа Бц҃е, чи́стаа прснодво́.

Ка́мень нерѣкосѣ́чный ѿ несѣко́мыа горы́ тебѣ́, дво́, краегóлный ѿсѣчéся, Хр҃то́съ, совосп҃и́вый разстоя́щамся е҃стества́: тѣ́мъ весели́ющеся тя́, Бц҃е, велича́емъ.

Се́ жени́хъ гряде́тъ въ полу́ночи, й блаже́нъ ра́бъ, е҃го́же ѿбря́щетъ бдя́ща: недостóйны жь паки, е҃го́же ѿбря́щетъ оу҃ныва́юща. Блюди́ у҃бо, дш҃е мо́я, не сно́мъ ѿтмлотúся да не смéрти преда́ма бу́деши, й цр҃твїа вн҃ѣ̀ затворúшися: но восправи́ зовýщи: ст҃ъ, ст҃ъ, ст҃ъ е҃сй, Бж҃е, Бц҃ею помúлуй на́съ.

Сїа̀ глаго́летъ Гдь Їи҃сусъ: лю́дїе мои́, что́ сотвори́хъ вáмъ; и҆ли́ чи́мъ вáмъ ст҃ужи́хъ; Слѣпцы́ ва́ша просвѣти́хъ, прокажéнныа ѡ҃чúстихъ, мр҃тва́ сýща на о҃дрѣ̀ возста́вихъ. Лю́дїе мои́, что́ сотвори́хъ вáмъ; й что́ мн҃ѣ воздáсте; за ма́нн҃ѣ жéчь, за во́дѹ о҃цетъ, за е҃же люби́ти ма́ ко крт҃ѹ̀ ма́ пригвозди́сте. Ктомѹ̀ не терплю́ про́чее: призовѹ̀ мо́а҆ зы́кы, й тúи ма́ просла́вятъ со о҃цéмъ й дх҃о́мъ, й а҆зъ и҃мъ да́рую живо́тъ вѣ́чный.

Digitized by Google

Ѡдѣ́йся свѣ́томъ ꙗ́кω ри́зою, на́гъ на сѣдѣ́ стоя́ше: и̂ въ ланиты́ ѹ̑да́рєнїе прїе́мъ ѿ рꙋ́къ, йхже созда́, Беззако́нїи же лю́дїе на крⷭ̑тѣ́ прибо́ждиша Гда̀ сла́вы. Тогда̀ завѣ́са церко́вная раздра́сѧ, со́нце помѣ́рче, не терпѣ́вше зрѣ́ти Бга̀ досаждаема, ѥ́йже трепе́щетъ всѧ̀ твар̀: томꙋ̀ поклони́мсѧ.

Дне́сь Ёлика тва́рь предстои́тъ Пила́тꙋ̀ и̂ крⷭ̑тꙋ̀ предае́тсѧ Зижди́тель всѣ́хъ, ꙗ́кω а̑гнецъ приводи́мый свои́мъ во́лею: гвоздьмѝ приброжда́етсѧ и̂ въ ре́бра пробода́етсѧ, и̂ гꙋ́бою напа́етсѧ ма́нны ѿ̂ждди́вый: по ланите́ зазна́етсѧ и̂зба́витель ми́ра: и ѿ̂ свои́хъ ра́въ порꙋга́етсѧ созда́тель всѣ́хъ. Ѳ̑ вели́каго чюдесе́, бїа̀! ѿ̂ распина́ющихъ мо́литъ своего̀ Ѻ̑ца̀, глаго́ла: Ѻ̑че, ѿ̂стави и̑̀мъ грѣ́хъ сей: не вѣ́дятъ бо беззако́нїи что̀ непра́ведное содѣва́ютъ.

Стра́шное и̂ пресла́вное та́йство дне́сь дѣ́йствꙋемо зри́мъ: нешесза́емый ѹ̑держива́етсѧ: вѧ́жетсѧ разрѣ́шаемый Ада́ма ѿ̂ кла́твы: испытꙋ́емый сѣ́нѝ и̂ ѹ̑тро́бы непра́ведну и̑спꙋща́ется: въ темни́цѣ затворя́етсѧ, йже бе́здну затвори́вый: Пила́тъ предстои́тъ, ѥ́мꙋже со трепе́томъ предстоя́тъ небе́сныѧ си́лы: зазна́етсѧ рꙋко́ю созда́нїа Созда́тель: на дре́во ѿ̂сꙋжда́етсѧ сꙋда́и̑ жнвы̑мъ и̂ ме́ртвымъ: во гро́бѣ заключа́етсѧ разори́тель а̑да. Йжѐ всѧ̀ терпа́й милосе́рдну, и̂ всѣ́хъ спасы́й ѿ̂ кла́твы, незло́бивѣ Гди, сла́ва тебѣ́.

Тебѣ̀ ѿ̂дѣ́ющаго свѣ́томъ, ꙗ́кω ри́зою, сне́мъ Ꙗ̑ѡсифъ съ дре́ва съ Ни̑кодѝмомъ, и̂ ви́дѣвъ тѧ̀ на́га,

Digitized by Google

мёртва, непогребённа, благосёрдный плачь воспріймъ, рыдáла глаголáша: оўвы мнѣ, сладчáйшій Іисе, ёгда же вмáлѣ сóлнца на кртѣ вúсима оўзрѣвше, мрáкомъ ѡблагáшася, и раздирáшеся церкóвныя завѣсы: но сé нынѣ кúнди тѧ мнѣ рáди вóлею подъéмша слéрть. Кáкw погребé тѧ Бже мóй; или какóю плащани́цею ѡкрúю; кóими ли рúкама прикоснýся нетлѣнному твоемý йсхóду, Щéдре; Величáю страсти твоя: пѣснь слóвлю и погребéнїе твоé со воскресéнїемъ, зовýй, Гди слáва тебѣ.

Днéсь содержúтъ гробъ содержáщаго дланїю твáрь, покрывáетъ кáмень покрывшаго добродѣтелію нбсá спúтъ живóтъ, и áдъ трепéщетъ, и Адáмъ ѡ оўзѣ разрѣшáется. Слáва твоемý смотрéнію, йже совершúвъ всѣ оўпокоéнїе вѣчное, даровáлъ есú нáмъ, Бже, всестóе йзъ мéртвыхъ твоé воскресéнїе.

Что зрúмое видѣнїе; кóе настоящее оўпокоéнїе; Цáрь вѣкóвъ, йже страстїю совершúвъ смотрéнїе, во гробѣ сѵббóтствуетъ, нóвое нáмъ подáлъ сѵббóтство. Томý возопiймъ: воскресни Бже, сýдай земли, йкw ты цáрствуеши во вѣки, неизмѣрнyю имѣй вслю мúлость.

Прiйдúте, видúмъ живóтъ нáшъ во гробѣ лежáщъ, да во гробéхъ лежáщыя ѡживúтъ: прiйдúте днéсь йже йзъ Iýды, спáщыя зрáще пророчески ѐмý возопiймъ: возстáни, оўснýлъ есú йкw лéвъ, кто воздвúгнетъ тѧ Црю; Но востáни самовлáстнw дáвый себé ѡ нáсъ вóлею, Гди, слáва тебѣ.

Digitized by Google

Днешній дні тайну великій Моисе́й прообразова́ше, глаго́ля: и̂ благослови́ Бг̃ъ дне́нь седмы́й. Сі́а бо е́сть благословенна́я суббо́та: сей е́сть оу҃поко́єніа дне́нь, ко́немже почи́ отъ всѣ́хъ дѣ́лъ свои́хъ є҆диноро́дный Сы́нъ Бж̃ій, смотре́ніемъ е́же на смє́рть, пло́тію сѹббо́тствовавъ: и̂ ко́емже ѹ҆, па́ки возвраще́нъ, воскресе́ніемъ дарова́ нашь живо́тъ вѣ́чный, я҆ко є҆ди́нъ Бл҃гъ и̂ человѣколю́бецъ.

Да молчи́тъ всѧка́а пло́ть челове́ча, и̂ да стои́тъ со стра́хомъ и̂ тре́петомъ и̂ ничто́же земно́е въ себѣ́ да помышля́етъ: Ца́рь бо ца́рствующихъ и̂ Г҃дь госпо́дствующихъ прихо́дитъ заклатіса́ и̂ да́тіса въ снѣ́дь вѣ́рнымъ. Предхо́дятъ же семѹ̀ ли́цы а҆ггелстіи̂ со всѧ́кимъ нача́льствомъ и̂ вла́стію, многоочи́тіи херуві́ми и̂ шестокрыла́тіи Серафі́ми, ли́ца закрыва́юще и̂ попю́ще пѣ́снь: а҆ллилꙋі́а, а҆ллилꙋі́а, а҆ллилꙋі́а.

Тебѣ Т҃ди, сѹ́щаго по всѣ́й твари, гр҃ѣ́шніи ка́мо вѣ́жимъ; На́ша сѣ́ни живе́ши, во а҆́дъ попра́лъ е҆сѝ смє́рть. По глубинѣ́ морскі́и; и̂ та́мо рѹ́ка твоя́, вла́ко. Къ тебѣ́ прибѣга́емъ, тебѣ́, припа́дающе, мо́лимсѧ: воскресы́й и̂зъ мє́ртвыхъ, поми́лѹй на́съ.

Ско́ро и̂ поспѣ́шно да́ждь оу҃тѣше́ніе рабо́мъ твои́мъ, Христе́, всегда́ оу҃слы́шати дх҃ѹ́мъ на́шимъ: не развлачи́мсѧ ѹ҆ дѣ́лъ на́шихъ въ ско́рбѣхъ: не оу҃дали́мсѧ ѹ҆ мы́слей на́шихъ во ѹ҆вѣстова́ніихъ. Но при́сно на́съ предвари́, приближи́мсѧ на́мъ, приближи́мсѧ вездѣ́сы́й: я҆коже со а҆́пы твои́ми всегда́ е҆сѝ; сі́це и̂ тебѣ́

Digitized by Google

желáющымъ соединй себѣ, Щéдре, да совокýпленн Тебѣ поéмъ и славослóвимъ Всестáго Дýха твоегó,

Дхъ стый бѣ оýбw, и прúсно, и ёсть и бýдетъ: нижé начинáемь, нижé престáй, но прúсно Óцу и Сну счинéнъ и счисля́емь: живóтъ, и животворáй: свѣтъ и свѣта подáтель самоблагíй, и истóчникъ блгтыíни: ймже Óцъ познавáется, и Снъ прославля́ется, и ѿ всѣхъ познавáется: ёдина сúла, ёдино счетáнїе, ёдино поклонéнїе Стыíм Трцы.

Дхъ Стый, свѣтъ и живóтъ, и живый истóчникъ оýмный: дхъ премýдрости, дхъ рáзума, блгíй, прáвый, оýмный, ѡвладáй, ѡчищáй прегрѣшéнїм: Бгъ и воготворáй: óгнь ѿ óгня происходáй, глаголáй, дѣáй, раздѣля́й даровáнїа: ймже прóроцы всй и бжéственнїи ápли съ мчники вѣнчáшася. Странное слышанїе, странное видѣнїе, óгнь раздѣля́йся въ подаáнїе даровáнїй.

Прїидúте, людїе, трїи постáсному Бжеству поклонúмся, Сну во Óцѣ со Стыíмъ Дхомъ: Óцъ бо безлѣтнw роди Сна сопрúсносýщна и сопрестóлна, и Дхъ Стый бѣ во Óцѣ съ Сномъ прославля́емь. Ёдина сúла, ёдино сýщество, ёдино бжтво. Ёмýже поклоня́ющеся, всй глаголéмъ: стый Бже, всá содѣвый Сномъ, содѣйствомъ Стáгw Дха: Стый Крѣпкїй, ймже Óца познáхомъ и Дхъ Стый прїйде въ мíръ: Стый Безсмéртный, оýтѣшителный Дше, ѿ Óца йсходáй и въ Снѣ почивáй: Трце Стáм, слáва тебѣ.

Digitized by Google

Ѧггл҃ъ предста́тель съ нб҃сѣ по́сланъ бы́сть рещи҃ Бц҃ѣ: ра́дуйся. Ѝ со безпло́тнымъ гла́сомъ воплоща́ема тѧ̀ зрѧ̀, Гди, оу҃жаса́шеся, и̂ стоя́ше зовы́й къ не́й такова́м: ра́дуйся, ѥ҆́юже ра́дость возсїа́етъ, ра́дуйся, ѥ҆́юже кла́тва и̂счезнетъ: ра́дуйся, па́дшагѡ Ѧ҆да́ма воззва́нїе, ра́дуйся, сле́зъ и̂ Е҆́винихъ и̂збавле́нїе: ра́дуйся, высото̀ нєудобосходи́маѧ чл҃вѣ́ческими по́мыслы, ра́дуйся, глубино̀ нєудобозри́маѧ и̂ а҆́гглскима о҆́чима: ра́дуйся, ѩ҆́кѡ е҆́сѝ Цр҃е́во сѣда́лище, ра́дуйся, ѩ҆́кѡ но́сивши нося́щаго всѧ̂: ра́дуйся звѣ́здо̀ и̂вла́ющаѧ со́лнце, ра́дуйся оу҃тро́бо бж҃ественнагѡ воплоще́нїа: ра́дуйся, ѥ҆́юже и̂бновля́ется тва́рь, ра́дуйся, ѥ҆́юже покланя́емся Творцѹ̀. Ра́дуйся, нєвѣ́сто неневѣ́стнаѧ.

Не оу҃молчи́мъ никогда́, Бц҃е, си́лы твоеѧ̀ глаго́лати недосто́йнїи: а҆́ще бо ты҆̀ не бы҆̀ предстоя́ла молѧщи, кто̀ бы҆̀ на́съ и̂зба́вилъ ѿ҃ толи́кихъ бѣ́дъ; кто̀ же бы҆ сохрани́лъ до нын҃ѣ свобо́дны; Не ѿ҃ствѝпимъ, Влчце, ѿ҃ тебє̀: твоѧ̀ бо рабы҆̀ спаса́еши при́снѡ ѿ҃ всѧ́кихъ лю́тыхъ.

Всемі́рнꙋю сла́вꙋ, ѿ҃ чл҃вѣ́къ проза́бшꙋю, и̂ Влкꙋ ро́ждшꙋю, нб҃нꙋю две́рь, воспои́м Мр҃ію Дв҃ꙋ, безпло́тныхъ пѣ́снь, и̂ вѣ́рныхъ оу҃добре́нїе. Сїѧ̀ бо и̂ви́ся нб҃о̀ и̂ хра́мъ Бж҃ества̀: сїѧ̀ прегражде́нїе вражды҆̀ разрѹши́вши, ми́ръ введе́, и̂ цр҃твїе ѿ҃вѣ́рзе: сїю̀ оу҃бо и҃мꙋ́ще вѣ́ры оу҃тверже́нїе, попо́рника и҃мамы и̂зъ нея̀ ро́ждшагося Гда. Дерза́йте оу҃бо,

Digitized by Google

дерзáйте, людіе Бжіи: йво Тóй побѣдúтъ врагú, йкш всесúленъ.

Прéйде сѣнь законнаѧ, блгти пришéдши. Йкоже бо кѵпинá не сгараше, ѡпалáема: тáкш два родилá êсй, й дѣва пребылá êсй. Емѣстш столпá óгненнагш, прáведное возсíя сóлнце: емѣстш Мшѷсéа, хрто́съ, спасéніе дѵ́шъ нáшихъ.

Въ Чермнѣмъ Мóри неискѵсобрáчныѧ невѣсты óбразъ написáся йногдá. Тáмш Мшѷсéй, раздѣлúтель воды: здѣже Гаврíйлъ слѵжúтель чѵдесé. Тогдá глѵбинѵ шéствова немóкренш Йсрáиль: нынѣ же хртá родú безсѣменш Два. Мóре по прошéствіи Исрáилевѣ пребысть непроходно: непорóчнаѧ, по рждствѣ Ємманѵúлевѣ, пребысть нетлѣнна. Сыíй, й прéжде сыíй, явлéйся йкш чловѣкъ, Бже, помúлѵй нáсъ.

Кто́ тебѣ не оублажúтъ, престáѧ Дѣво; кто́ ли не воспоéтъ твоегѡ пречтагш рождествá; Безлѣтнш бо ѿ Óцá возсíявый снъ êдинорóдный, тóйже ѿ тебé, чтаѧ, прóйде, неизречéннш воплóщся, êстествóмъ Бгъ сыíй, й êстествóмъ бывъ чловѣкъ нáсъ рáди, не во двою лицѣ раздѣлáемый, но во двою êстествѣ неслúтнш познавáемый. Того́ молú, чтаѧ, всеблжéннаѧ, помúловатися дѵшáмъ нáшимъ.

Кáкш не дивúмся Бгомѵ́жномѹ рждствѣ твоемѹ́, пречтнáѧ, йскѵшéніемъ бо мѵ́жеска не пріúмши, всенепорóчнаѧ, родилá êсй безъ Óцá сна плóтію, прéжде

Digitized by Google

вѣкъ ѿ о҃ца рожде́ннаго безъ ма́тере, ника́кожде претерпѣ́вшаго и҃змѣне́нїа, и҃ли смѣше́нїа, и҃ли раздѣле́нїа, но о҃бою сѫщество свóйство цѣ́ло сохра́ншаго. Тѣ́мже Мт҃и Дв҃о Кл҃це, Того́ моли́ спасти́ся дш҃а́мъ правосла́вно Бц҃ѣ и҃сповѣ́дающихъ тѧ.

И҃же тебѣ ра́ди б҃гоотє́цъ про́рокъ Дави́дъ пѣ́сненно ѿ тебѣ́ провозгласи́ велича́ тебѣ́ сотвóрше́мѕ: предста́ Ц҃рца о҃десню́ тебѣ́. Тѧ́ бо, Мт҃рь, ходата́нцѕ живота́ пака́за безъ о҃ца́ и҃зъ тебѣ́ вочелове́читисѧ благоволи́вый Б҃гъ, да свóй па́ки ѿбновúтъ о҃бразъ, и҃стлѣ́вшїй страстьмú, и҃ забло́ждшее горохúщное ѿбрѣ́тъ о҃вча́, на ра́мо воспрїи́мъ, ко о҃ц҃ѣ̀ принесе́тъ и҃ своемѣ̀ хотѣ́нїю: съ нб҃ными совокѹпúтъ сúлами, и҃ спасе́тъ, Бц҃е, мúръ, Хр҃то́съ, и҃мѣ́й ве́лїю и҃ бога́тꙋю ми́лость.

Ц҃рь нб҃ный за чл҃вѣколю́бїе на земли́ а҃вúсѧ, и҃ съ чл҃вѣки пожи́вѣ: ѿ Дв҃ы бо чты́а пло́ть прїе́мый, и҃ и҃зъ нея́ прошéдый съ воспрїа́тїемъ, е҃ди́нъ е҃́сть Сн҃ъ, сѵ́гꙋбъ е҃стество́мъ, но не и҃поста́сію. Тѣ́мже соверше́нна того́ Б҃га, и҃ соверше́нна челове́ка воúстинꙋ проповѣ́дающе, и҃сповѣ́дѧемъ хр҃та́ Б҃га на́шего. Е҃го́же моли́, Мт҃и безневѣ́стнаѧ, поми́ловатисѧ дш҃а́мъ на́шимъ.

Нынѣ́ Кр҃тꙋ̀ покланáющесѧ, всѝ воззовéмъ: ра́дꙋйсѧ дре́во жúзни, ра́дꙋйсѧ скúптре сва́тыи хр҃то́въ, ра́дꙋйсѧ чл҃вѣ́кшвъ сла́ва нб҃наѧ, ра́дꙋйсѧ

Digitized by Google

царе́й похвало́, ра́дуйся держа́во вѣ́ры, ра́дуйся ѻ҃ружі́е непобѣди́мое, ра́дуйся врагу́въ ѿгна́ніе, ра́дуйся сі́а́ніе свѣ́тлое, спаси́тельное ми́ро, ра́дуйся мч҃е́никωвъ ве́лі́а сла́во, ра́дуйся си́ло пра́ведныхъ, ра́дуйся а҃ггл҃ωвъ свѣ́тлосте, ра́дуйся всечестне.

Слово Василія Великаго за истинно-то благочестіе.

Нын҃ѣ мно́зи ѿ чл҃вѣ́къ ѡ҃ запове́дехъ оу҃бω Спа́совыхъ ѩ҃вѣ не рада́тъ, преда́нію же чл҃вѣ́ческомѹ повину́ются па́че. Е҃же бо въ гора́хъ жи́ти и̂ пѹ́стыі́нахъ, и̂ е҃же въ кле́ти себѣ́ затвора́ти, и̂ е҃же е҆ди́ною дне́мъ ѩ҃сти, и̂ е҃же всѧ́чески ѡ҃свѣща́тисѧ хл҃ѣ́ба и̂ воды́, вре́тище же носи́ти, и̂ желѣ́зомъ свя́зовати свое́ тѣ́ло, и̂ е҃же безъ ѻ҃бѹ́ви ходи́ти, на земли́ же лега́ти, и̂ вѣ́гати мно́гіа бесѣ́ды, преда́ніе е҃сть свѧты́хъ мѹ́жей до́брѣ оу҃мы́шлено. Но до́лжни сѹ́ть сі́а̂ твори́ти пре́жде хр҃ни́ти за́пωвѣди Гдни҃: долготерпѣ́ніе, глаго́лю, и̂ и҃стинѹ, смиреномѹ́дріе и̂ воздержа́ніе, злы́хъ напомина́ніе, и̂ насто́ѧщихъ безпристра́стіе, вѣ́рѹ же и̂ терпѣ́ніе и̂ любо́вь нелицемѣ́рнѹ, е҆́мже кромѣ́ не возмо́жно оу҃годи́ти Бг҃ѹ. Подова́етъ во и҃стинѹ и̂ та̂м храни́ти, и̂ ѻ҃бѣ́хъ не ѡ҃ставля́ти, и̂ злы́хъ ѡ҃свѣща́тисѧ дѣ́ла́ній по Гдню преда́нію.

Бѣ́гаемъ оу҃бω гнѣ́ва и̂ памѧтозло́бія, кля́твы же и̂ оу҃коре́нія, дмѣ́нія же и̂ тщесла́вія, лжи́ и̂ клеветы́, вражды́ и̂ за́висти и̂ всѧ́кія зло́бы.

Digitized by Google

Їзъ оу҃кw не хранѧщаго сїѧ реченныѧ запwвѣди Гдни, кленѹщасѧ же и лгѹща и оу҃корѧюща wт҃ чwждихъ злыихъ, не пріемлю, нижѣ аще всѣ житіе своѥ во ретици и пепелѣ живетъ и ни єдинѹ же воспріемлетъ пищѹ: но занеже лѹчшее быти мню, ѥже по силѣ постничество оу҃мѣрити себѣ, неже человѣческихъ преданїй держатисѧ, не радѣти же wт҃ заповѣдехъ Гдниихъ.

Їзъ оу҃бw мнѡгїѧ видѣкъ конечное воздержанїе имѹщыѧ и мертво тѣло wбносѧщыѧ многагw ради постническагw чрезмѣрїѧ, сѣлѡ тыѧ пріемлю: занеже вѣмъ воздержанїе и бѣсы изгонѧющее, єгдѧ имать wсвѣщенїе заповѣди Гдни и злыихъ wсвѣщенїе. Їкоже по томъ видѣхъ йхъ кленѹщихсѧ, и лгѹщихъ, и оу҃корѧющихъ *), молихъ тѣхъ глаголѧ: wт҃ братїе, єлмѧ стыихъ мwжей преданїѧ творите, прилежите и заповѣдемъ Господнимъ, и wсвѣщаитесѧ совѣщанїй лѹкавыхъ: клятвы и хѹлы, лжи и паматозлобїѧ, и прочихъ. Wни же не пріѧша совѣта: и wт҃ сегѡ авишасѧ, ѩкw и wни, ѩже творѧхѹ славы ради человѣческїѧ такw дѣлахѹ, и вѧщше ничтоже. Воздержанїе бо болѣзнь имать плотскѹю: а ѥже wсвѣщатисѧ лжи, и оу҃коренїѧ, и клятвы, внимѧнїѧ требѹетъ єдинагw. Сїѧ бо законоположникъ хртосъ взаконилъ єсть, wт҃ нихже и мѹчитъ и претитъ престѹпающымъ.

*) Винит. падежъ равенъ съ родителныя (руссисмъ).

Digitized by Google

Тоже, негово — за завистьта.

Бѣжи́мъ, бра́тіе, за́висти, бѣсо́вскїа сѣ́ти, да не оу҃вя́зше въ зло́бѣ грѣхо́вней, го́ршей мѹ́цѣ пре́дани бѹ́демъ. Гдѣ бо го́рдымъ проти́вится, смире́ннымъ же благода́ть даётъ. Йдѣ́же оу҃бѡ за́висть и̂ рве́нїе, та́мѡ нѣ́сть посѣще́нїа Бж҃їа благода́ти, но̀ всѧ̀ хѹ́дна ве́щь и̂ дїа́воле зломы́слїе. Что̀ оу҃бѡ е҃сть за́висти о҆кая́ннѣе; Зави́дитъ лѣ́ни́вый трѹ́до́мъ богатѣ́ющаго, а̂ не пона́дится пре́жде са́мъ къ трѹ́дѹ, ѿ негѡ́же че́сть. Зави́дитъ грѣ́шникъ чистотѣ́ пра́ведничи, а̂ не хо́щетъ са́мъ пре́жде востяга́тися ѿ грѣха́. Зави́дитъ бѹ́дни́къ цѣлому́дрїю кро́тостїю, но не хо́щетъ оу҃подо́битися житїю е҃гѡ̀. Зави́дитъ лѹка́вый властели́нъ дрѹгѡ́мъ свои́мъ, и҆́же то̀ма̀ доидо́ша че́сти, а̂ не помане́тъ хрта̀ глаго́люща; „дрѹ́же, не о҆́бижда́ тебе́, возми́ твоѐ и̂ ѿиди́: хощѹ̀ же и̂ послѣ́днемѹ̀ да́ти я҆́кѡ и̂ тебѣ́. Йли́ нѣ́сть ми лѣ́ть, е҆́же хощѹ̀ сотвори́ти во свои́хъ: И҆ли́ о҆́ко твоѐ лѹка́во, но а҆́зъ бла́гъ е҆́смь.“

Да тѣ́мъ не высо́кѡ ходи́те, но за́висть ѿста́вите: за́висть бо ско́рбь се́рдцѹ̀ и̂ тла̀ дѹ́шѝ, сѣ́ди́ло тѣ́лѹ̀, разоре́нїе любвѝ, ко всѣ́мъ вражда́, ѿлѹче́нїе ро́дѹ̀, спо́на добродѣ́тели, зало́гъ мѹче́нїю, лише́нїе бѹ́дѹщїѧ жи́зни, гее́нны насла́ждїе. Да сїѣ́ слы́шавше, бра́тіе, не и҆мѣ́емъ за́висти, но̀ въ любвѝ пребѹ́демъ. Бг҃ѹ̀ на́шемѹ̀ сла́ва.

Digitized by Google

Изъ ѥдно слово Григорія Богослова—за Богословіе-то

Ѧще любопы́тствѹеши Сн҃а рожде́нїе, и̂ Дх҃а и̂схожде́нїе, и̂ а҃зъ любопы́тствѹю ѿ тебе́ (позна́ти) смѣше́нїе дв҃шѝ и̂ тѣ́ла, ка́ко е҃сѝ пе́рсть, и̂ кѹ́пно о҃бразъ Бж҃їй; Что́ движитъ тѣ́, и̂ что́ движимое; Ка́ко чѹ́вство въ то́мже пребыва́етъ, и̂ внѣ́шнимъ привлека́етъ; Ка́ко ѹ҃мъ въ тебѣ́ пребыва́ваетъ, и̂ рожда́етъ мы́сль въ дрѹго́мъ ѹ҃мѣ́; Ка́ко сло́вомъ мы́сль сообща́етсѧ. и̂ не ѹ҃ вѣ́шшимъ глаго́лю, ко́е нб҃а ѿвраще́нїе; ко́е зв҃ѣ́здъ движе́нїе, и̂ли чи́нъ, и̂ли мѣ́ра, и̂ли спѹ́тствїе, и̂ли ѿстоа́нїе; Кі́а пре-дѣ́ли мо́ря; Ѻ҃кѹ́дѹ кѣ́трѹкъ тече́нїѧ, и̂ли годо-вы́хъ време́нъ ѿвраще́нїѧ, и̂ли дожде́й и̂злїа́нїѧ; Ѧще ничто́же и̂зъ сѝхъ оу҃разѹмѣ́лъ е҃сѝ, ѿ чл҃вѣ́че! (не́гли же нѣ́когда оу҃разѹмѣ́еши, е҃гда́ воспрїи́меши совершѣ́нное: „оу҃зрю бо, глаго́летъ писа́нїе, небеса́, дѣ́ла пе́рстъ Твои́хъ,“ да позна́емъ, а҃кѡ ны́нѣ зри́мѧ на́ми не сѹ́ть са́мая и̂стина, но и̂стины о҃-бразы) а҃ще самогѡ́ себѣ́ не позна́лъ е҃сѝ, кто́ е҃сѝ ты̀ ѿ сѝхъ разсѹжда́ющїй; а҃ще и̂ сѝхъ не посты́глъ е҃сѝ, ѿ ны́хже и̂ чѹ́вство твое́ свидѣ́тел-ствѹетъ, то ка́ко Бг҃а, что́ Ѻ҃нъ, и̂ е҃ли́къ е҃сть, подро́бно позна́ти непщѹ́еши; Сі̀ѣ вели́кагѡ зна́къ е҃сть безѹ́мїѧ. Но а҃ще нѣ́коликѡ вѣ́риши мнѣ́, не-дерзновє́нїѧ богосло́вѧ, о҃бо оу҃бѡ посты́глъ е҃сѝ, о҃бо же постиза́ти моли́сѧ. Ѻ҃ное, въ тебѣ́ пребыва́ющее, возлюбѝ: сі̀ѣ же въ сокро́вищахъ да пребыва́етъ.

Digitized by Google

Жи́телствомъ взыи́ди, ѡчище́нїемъ стяжи́ чи́стое. Хо́щеши ли богосло́въ бы́ти когда́ либо и҃ Бжтва́ досто́инъ; повелѣ́нїе сохрани́, по за́повѣдемъ ше́ствуй (дѣ́ланїе бо сте́пень е҆́сть къ го́рнемъ зрѣ́нїю), тѣ́ломъ порабо́тай дꙋши́. Е҆да́ кі́й е҆́сть чл҃вѣ́къ, и҆́же бы мо́гль толи́кѡ вознести́ся, и҆́кѡ и҃ въ мѣ́рꙋ Па́вла прїя́ти; Обаче́ и҃ о҃нъ са́мъ глаго́летъ, и҆́кѡ зри́тъ въ гада́нїи, и҃ и҆́кѡ бꙋ́детъ вре́мя, е҆гда́ оу҃зритъ лице́мъ къ лицꙋ́.

Ска́жемъ, и҆́кѡ тыи҃ и҃но́гѡ любомꙋ́дрѣе въ словесѣ́хъ, Бг҃а же безсмнѣ́ннѡ ни́зшїй: не́гли и҃но́гѡ разꙋ́мнѣе, но и҆́стины толи́кѡ тыи҃ ни́зше, е҆ли́кѡ бытїе҆ Бжїе҆ превыша́етъ бытїе҆ твое҆. И҃мѣ́емъ о҃бѣтова́нїе позна́ти нѣ́когда, е҆ли́кѡ позна́хомсѧ. А҆́ще невозмо́жно е҆́сть и҃мѣ́ти здѣ́ соверше́ннагѡ сꙋ́щихъ позна́нїя, то что҆́ ѡ҆ста́етсѧ; чесогѡ҆ надѣ́тисѧ; Ца́рствїя небе́снагѡ, всѧ́кѡ рещи́. Но о҃но по моемꙋ́ мнѣ́нїю, не и҃ное что҆́ е҆́сть, ра́звѣ полꙋче́нїе чистѣ́йшагѡ и҃ соверше́ннѣйшагѡ: соверше́ннѣйшее же и҃зъ сꙋ́щихъ е҆́сть позна́нїе Бг҃а. Но о҃но ча́стїю да держи́мъ, ча́стїю, до́ндеже е҆́смы на земли́, да постиза́емъ, ча́стїю же то́кмѡ да храни́мъ, да за любомꙋ́дрїе҆ возъимѣ́емъ прилоꙋ́дїе сїе҆ Всесты́мъ Трцы ѡ҆сїа́нїе, ка́мъ е҆́сть, и҃ какова́, и҃ коли́ка, а҆́ще лѣ́ть е҆́сть та́кѡ глаго́лати ѡ҆ хр҃тѣ́Iнѣ Гд҃ѣ нáшемъ.

Слово св. Іоанна Златоуста — въ деня св. Пасхи.

Аще кто благочестивъ и боголюбивъ, да насладится сегω, добрагω и свѣтлагω торжества. Аще кто рабъ благоразумный, да внидетъ радуяся въ радость гда своегω. Аще кто потрудился постяся, да воспріиметъ нынѣ динарій. Аще кто ѿ перваго часа дѣлалъ есть, да пріиметъ днесь праведный долгъ. Аще кто по третіемъ часѣ пріиде, благодаря да празднуетъ. Аще кто по шестомъ часѣ достиже, ничтоже да сумнится, ибо ничимже ѿтщетѣвается. Аще кто лишися и девятагω часа, да приступитъ ничтоже сумняся, ничтоже боася. Аще кто точію достиже и во единонадесятый часъ, да не оустрашится замедленіа: любочестивъ бо сый влка, пріемлетъ послѣднягω якоже и перваго: оупокоеваетъ въ единонадесятый часъ пришедшаго, якоже дѣлавшаго ѿ перваго часа. И послѣднаго милуетъ, и первомъ оугождаетъ, и ономъ даетъ, и семъ дарствуетъ. И дѣла пріемлетъ, и намѣренію цѣлуетъ, и дѣланіе почитаетъ, и предложеніе хвалитъ. Тѣмже оубω внидите вси въ радость гда своегω: и первіи и вторіи, мздꙋ пріимите. Богатіи и оубозіи, дрꙋгъ со дрꙋгомъ ликꙋйте. Воздержницы и лѣнивіи, день почтите. Постившіися и непостившіися, возвеселитеся днесь. Трапеза испълнена, насладитеся вси. Телецъ оупитанный никтоже да изыдетъ алчай:

Digitized by Google

вси́ наслади́тесѧ пи́ра вѣ́ры: вси́ воспріи́мите бога́тство бла́гости. Никто́же да рыда́етъ у҃бо́жества, а҃вѣ́йсѧ бо о҃бщее цр҃тво. Никто́же да пла́четъ прегрѣше́нїй, проще́нїе бо ѿ гро́ба возсїѧ́. Никто́же да оу҃бои́тсѧ сме́рти, свободи́ бо на́съ спа́сова сме́рть, оу҃гаси́ ю҃, и҃же ѿ нея́ держи́мый. Плѣни́ а҃да, сошє́дый во а҃дъ: ѿгорчи́ е҃го́, вкусѝвша пло́ти е҃гѡ́. И҃ сїѐ предпрїе́мый Иса́їа возопи́: а҃дъ, глаго́летъ, ѿгорчи́сѧ, срѣ́тъ тѧ̀ до́лѣ. Ѻ҃горчи́сѧ, и҃бо оу҃праздни́сѧ. Ѻ҃горчи́сѧ, и҃бо порѵ́ганъ бы́сть. Ѻ҃горчи́сѧ, и҃бо оу҃мертви́сѧ. Ѻ҃горчи́сѧ, и҃бо низложи́сѧ. Ѻ҃горчи́сѧ, и҃бо связа́сѧ. Прїѧ́тъ тѣ́ло, и҃ бо́гѵ приразѝсѧ. Прїѧ́тъ зе́млю, и҃ срѣ́те нб҃о. Прїѧ́тъ е҃́же ви́дѧше, и҃ впадѐ во е҃́же не ви́дѧше. Гдѣ́ твоѐ, сме́рте, жа́ло; гдѣ́ твоѧ̀ а҃де, побѣ́да; Воскре́се Хр҃їсто́съ, и҃ ты̀ низве́ргласѧ е҃сѝ. Воскре́се Хр҃їсто́съ, и҃ падо́ша де́мѡни. Воскре́се Хр҃їсто́съ, и҃ ра́дѹютсѧ а҃г҃гли. Воскре́се Хр҃їсто́съ, и҃ жи́знь жи́телствѹетъ. Воскре́се Хр҃їсто́съ, и҃ мёртвый ни е҃ди́нъ во гро́бѣ: Хр҃їсто́съ бо востáвъ ѿ мёртвыхъ, нача́токъ оу҃сопшихъ бы́сть. Томѹ̀ сла́ва и҃ держа́ва, во вѣ́ки вѣ́кѡвъ а҃ми́нь.

IV. ГЛАГОЛИЦА.

§. 2. Освень кирилица-та има и друга старобългарска азбука наричвана *глаголица*. Туй таквозь нейно названіе, що са-употребява сега отъ сичкы-тѣ учены славенисты, види-са, че е произлѣзло отъ четвърта-та буква „*глаголь*:“ но то не е толкози древнье и далечно, нито съвременно съ появяванье-то на самата азбука. По Шафариково-то забѣлѣжванье, то са-появява не по-рано отъ XVI-ыя вѣкъ: въ глагольскы и кирилловскы книгы, що сѫ напечатаны въ Тюпингъ и Урахъ, (въ 1560 г.), пьрвый пѫть при името „*грвашска слова*“ появяватъ-са изрекванья „*глагола, глагольско слови, глаголиша*, да стоѫтъ въ параллель съ „*кирилица, кирилъска* или *кирилична слова*“. А до туй време и йоще послѣ глаголица-та носила разны названія: извѣстна-та парижска рѫкопись (Nr. 1240) нарича ѭ „abecenarium bulgaricum“ (X—XII в.); папа Иннокентій IV (1248) въ своята булла къмъ сеньскыя епископъ дава и неопредѣлено име „littera specialis; бревноскый аббатъ Дивишъ I въ букваря си отъ 1360—1366 г. нарича ѭ просто alphabetum skavorum, т. е. slavorum; у Кроаты-тѣ отъ незапаметны времена (най-малко въ XIII и XIV в.) тя са-зовяла „litterae croaticae“. Но и въ XVI-ыя в. нейно-то названіе „*глаголица*“ не было толковь распространено и общеупотребително: учены-тѣ въ XVI и XVII-ыя в., особито въ Римъ,

Digitized by Google

обыкновенно ѣ зовяли „litterae hieronymianae *), или litterae illyricae.“

Друго названіе на тъзи азбука, употребявано у древни-тѣ Кроаты и Далматы, ѥ „*буквица*.“ Туй име отъ дума-та „*буква=словце*, писма“ означава изобщо *писмена*, и по древность-та си да ли не надминува сичкы-тѣ другы названія.

§ 3. За пьрвоначалныя видъ на глаголица-та, за число-то на буквы-тѣ и трудно може са-каза нѣщо опредѣлително. Нейны-тѣ извѣстны начьртанія съ названіе-то на буквы-тѣ и слѣдоватъ по реда на време-то тъй: парижско-то abecenarium bulgaricum (XI—XII в.), на бревноскыя аббатъ Дивиша I (1360—1366 г.), пражско-то (1434 г.), на Ангела Россу (около 1591 г.) и на Мавра Орбинія (1601 г.)

Можемъ да са-упознаймы съ вида и състава на глаголица-та отъ слѣдующа-та таблица, що ѥ зета изъ послѣднье-то (1853 г.) Шафариково съчиненіе *о глагольской письменности* „Památky Hlaholského Pisemnictwi.“

---

*) Далматско-то духовенство отдавало нейно-то изнамѣрванье на блаженнаго Іеронима, уроженецъ Стридонскый (род. 331 † 420), конто съвсѣмъ си нѣма мѣсто-то.

Digitized by Google

Начьртаніе на глаголица-та	Назван. и изговоръ	кирил.	Числ. значеніе	Начертаніе	Назван. и изговоръ	кирил.	Числ. значеніе
ⰰ ⰰ	имена-та и изговарынье-то на буквы-тѣ не едиакво съ кирилица-та, а редъ-тъ имъ нѣколко	а	1	ⰸ ⰸ	не настанень по числително-то имъ значеніе, и нѣколко по догадкы и съображенія.	т	300
ⰱ ⰱ		б	2	ⰹ ⰹ		оу	400
ⰲ ⰲ		в	3	ⰺ ⰺ		ф	500
ⰳ ⰳ		г	4	ⰻ ⰻ		х	600
ⰴ ⰴ		д	5	ⰼ ⰼ		ѡ	700
ⰵ ⰵ		є	6	ⰽ ⰽ		ц	800
ⰶ ⰶ		ж	7	ⰾ ⰾ		ч	900
ⰷ ⰷ		ѕ	8	ⰿ ⰿ		ш	1000
ⰸ ⰸ		ꙁ	9	ⱀ ⱀ		щ	
ⰹ ⰹ		и	10	ⱁ ⱁ		ъ	
ⰺ ⰺ		і	20	ⱂ ⱂ		ы	
ⰻ ⰻ		ћ, j	30	ⱂⱂ ⱂⱒ		ь	
ⰼ ⰼ		к	40	ⱃ ⱃ		ѣ	
ⰽ ⰽ		л	50	ⱄ ⱄ		ю	
ⰾ ⰾ		м	60	ⱅ ⱅ		ꙗ	
ⰿ ⰿ		н	70	ⱆ ⱆ		ѫ	
ⱀ ⱀ		о	80	ⱇ ⱇ		ѭ	
ⱁ ⱁ		п	90	ⱈ ⱈ		ѩ	
ⱂ ⱂ		р	100	ⱉ ⱉ		ѯ	
ⱃ ⱃ		с	200	ⱊ ⱊ		ѳ	
				ⱋ ⱋ		ѵ	

Digitized by Google

§ 4. На глагольскы-тѣ буквы видъ-тъ, както и на кирилловскы-тѣ, въ разны времена са-измѣнявалъ, — и Шафарикъ, въ своѥ-то послѣднье съчиненіѥ о *глагольской письменности* *), като раздѣля сичкы-тѣ нейны паметници на два періода — *древній*, който са-простира до XII-ыя. в., и *новый* отъ XIII-ыя в., указва и на значително-то различіѥ на само-то начьртаніѥ на буквы-тѣ и въ ѥдина и въ другыя періодъ. Въ пьрвыя періодъ, говори той, буквы-тѣ сѫ околчасты като латинскы-тѣ во време-то на Карла Великаго; а въ вторыя періодъ — ѫгловаты, като латинскы-тѣ отъ готическа-та наричвана фактура въ XIV — XV-ыя в. Освень туй глаголица-та отъ пьрвыя періодъ има 38 буквы, а глаголица-та отъ вторыя поріодъ има само 32 буквы, безъ грьцка-та или кирилловска-та ѣ, която ѥ въведена отъ Карамана: въ тъзи дирня-та нѣма ѥ, ѯ, ѯ, ѳ, ѳ, ѵ. Шафарикъ нарича азбука-та отъ пьрвыя періодъ *бѣлгарска*, защото писаны-тѣ съ нея паметници принадлежѫтъ на Македонія и на съсѣдны-тѣ ѝ страны (на мънасыритѣ въ Аѳонска-та гора, на Охрида, Бояна и на мънастыря св. Іоанна Рылскаго), а отъ 2-ыя періодъ азбука-та нарича *хървашска*, защото паметницы-тѣ на новыя періодъ принадлежѫтъ на Хървація или на приморска-та адріятическа Кроація въ смысьла на Константина Багрянороднаго. Отъ тѣзи азбукы пьрвата, що са-представи въ § 3, Шафарикъ избралъ за

*) Památky Hlah. Pisem. Введеніѥ преведено отъ свещ. В. Войтковскы въ Ж. М. Н. Пр. 1855 г. Но. VII и VIII.

Digitized by Google

свое-то изданіе на паметници-тѣ отъ глагольска-та писменность.

§. 5. Въ начьртаніе-то на глаголица-та, както са-види отъ представена-та въ § 3-й таблица, господствува или просто съединеніе на търкаленца съ просты чьрты, или просто преобръщанье на готова вече буква: тъй напр. ⰾ ю преобърнѧта ⰿ, ⰸ — преобърнѧта ⰵ, ⰵ — преобърнѧта ⰷ и друг. т., а нѣкои начьртанія ясно показватъ, че тѣ сѫ писаны о́тдесно на́лѣво — като напр. ⰷ, ⰾ, ⰻ, ⰲ, ⰷ, ⰲ, ⰵ, и ⰵ.

Но коя отъ древни-тѣ азбукы послужила въ образецъ за глаголица-та, до сега не е йоще наздраво рѣшено: ни на едного отъ учены-тѣ изслѣдователи не е йоще поработила честь-та да врьхлѣти доро за нити слѣдъ за туй. Наистина, отдѣлны-тѣ ѝ буквы имать подобны на себе-си въ другы-тѣ алфавиты, но сходства на отдѣлны буквы може да са-найдѫтъ сѣкадѣ, ако са-употреби усиліе: тъй ⰰ прилича на ру́на *) ᚨ ac, ⰱ — на преобърнѧта пальмирска beth и друг. так. Но сходство-то на отдѣлны буквы, а не на сичката азбука или на по-голѣма-та ѝ часть, не довожда до вѣренъ домысьлъ за коя-годѣ азбука, която да бы послужила за начало и основа на глаголица-та и да бы была въ таквози блізко сродство съ нея, както грьцка-та съ кирилица-та. Шафарикъ, като са-чуди съ правилно-то развитіе на глаголскы-тѣ буквы изъ два елемента — отъ простъ кржгъ и права линія чрезъ искусственно тѣхно раздробяванье, сплитанье и о-

*) Руничеcка зовжтъ нѣкаква-си скандинавска азбука.

Digitized by Google

бръщанье, допуща догадкѫ, че глаголица-та ѥ съвсѣмъ ново, органическы устроѥно произведеніе на изобрѣтателенъ духъ.

§ 6. Исторія-та на свои-тѣ страны не записала опредѣлително, отъ кого, въ коя година и въ кое мѣсто ѥ съставена глаголица-та, да са опредили сичко туй останѫло въ дѣлъ на учены-тѣ изслѣдованія и съображенія. При сичкы-тѣ обширны и добросъвѣстны разыскванія на учены-тѣ, които са-свьршватъ съ ѥдны домыслы и догадкы, име-то на съставителя на глаголица-та остава до сега неизвѣстно; а време-то и мѣсто-то на нейно-то съставянье опредѣлява-са само приблизително, ако и доволно достовѣрно.

До предъ нѣкоко време отъ днесь, комахай сичкы-тѣ славенисты полагахѫ, че глаголица-та, по време-то на происхожданье-то си, макаръ и да не ѥ была по-стара отъ кирилица-та, но твьрдѣ доближавала до най-древнія (X—XI в.) неинъ періодъ, именно до втора-та половина на X-ыя вѣкъ. Освень другы доказателства, за убѣжденіе въ туй привождахѫ и глаголскѫ-тѫ подпись на Іерисскаго свещенника Георгія подъ грьцкый документъ отъ 982 г., който въ Иверскыя мънастырь на Аѳонска-та гора былъ разгледанъ и преписанъ (въ 1845 — 1846 г.) отъ архимандрита Порфирія Успенскы. За таквази древность на глаголица-та туй мнѣніе бѣше господствующе и го поддьржаше самъ П. І. Шафарикъ съ остроумны догадкы. За отечество на глаголица-та той полагаше тогази не Българіѫ, при сичка-та очевидна древность на нейны-тѣ до сега извѣстны глаголскы паметницы,

Digitized by Google

но хърватскѫ-тѫ земѭ и Кроацію, като ѭ пріема въ смысьла на Константина Богранороднаго, т. е. като разумѣва подъ нея часть отъ сегашня Истрія, сичко-то приморье, часть отъ Кроація и Далмація до рѣка Нерета и съ съсѣдни-тѣ острови.

По-послѣ П. І. Шафарикъ въ послѣднье-то си съчиненіе „за порѣкло-то и отечество-то на глаголица-та (über den Ursprung und die Heimath des Glagolitismus.) издадено въ Прага въ 1858 г., съ утвърдителны доказателства, отдава първо-то глаголитско съставянье на изобрѣтателныя светы-Кирилловъ геній, когато, наскоро слѣдъ общето покрьщанье на Българы-тѣ (862 г.), щялъ той да преведе св. писаніе на старобългарскы. Въ туй-си съчиненіе на 7-ма стран. 13 парагр. той въ заключеніе говори: „първый основатель на глаголица-та ѥ былъ ѥдинъ книжьевникъ оріенталистъ, който чърпалъ тъзи азбукѫ изъ финиційска-та и ѥврейско-самарянска-та писменность...: слѣдователно такъвзи книжьевникъ оріенталистъ, като изобрѣтатель на глаголска-та азбука, изъявява-са да ѥ былъ ученный-тъ писачь (философъ) Константинъ, тълкователь-тъ на Соломоновы-тѣ списанія, благовѣститель-тъ на Сарацины-тѣ и Хазары-тѣ и поборный-тъ преодолѣтель надъ ѥврей-тѣ въ религіозны-тѣ препирни съ тѣхъ.“

За сѫществуванье-то на по-дѫлбока (отъ Шафариково-то мнѣніе) глаголитска древность Копитаръ и Григоровичь са-силятъ да докажѫтъ, че глаголица-та въ бытіе-то си ѥ много по-древня и по-първа отъ кирилица-та. Туй тѣхно мнѣніе сподѣля

Digitized by Google

днесь и Франье Миклошичь съ сичкы-тѣ комахай днешни славенисты. Ф. Миклошичь дава утвърдително мнѣніе, че люлка-та на глаголица-та съществувала йоще въ Азія у Славены-тѣ (разбира-са, Старобългары-тѣ), че тѣ употребявали глаголицѫ-тѫ въ писменность йоще въ поганство-то си, а не (по предполаганье-то на по-предишни отъ днесь мнѣнія) че была тя тогази у тѣхъ просты рѣзскы и чьртежи; но св. Кирилъ можилъ само да ѭ подпълне, поусъвьрши и въ по-добьръ редъ да ѭ распореди. И тъй, както сичкы-тѣ азбукы сѫ са-слѣлы една изъ друга, тъй и глаголица-та може да са е слѣла изъ новече другы: защото у нея были са спазяли бѣлѣзы отъ финиційско, коптско, арменско че и еврейско писмо. Туй послѣднье мнѣніе, като за по достовѣрно, днесь-днесь е пріето за господствующе.

А за днесь наричвана-та кирилица, съгласно комахай сичкы-тѣ славенисты полагатъ, че тя е была послѣ съставена въ начало-то на X-ыя вѣкъ (около 916 г.) отъ св. Климента, който е былъ единъ отъ св. Кирилловы-тѣ ученицы. Той, разбира-са, по грьцко побужданье съставилъ тъзи азбукѫ изъ двадесеть-тѣхъ и четыри грьцкы буквы и четырнадесеть глаголскы, като преоприличилъ тѣзи дирни-тѣ. И тъй съ тъзи по-дирня съставена българо-грьцка или грьцко-глаголска азбука замѣстила-са глаголица-та въ най-древнія періодъ на старобългарска-та писменность. Туй са-подтвьрдява и отъ самы-тѣ най-стары рѫкописны глаголскы паметници, въ които явно

Digitized by Google

са-види истрывано глаголско-то писмо и замѣстяно послѣ съ кирилловско.

По тѣзи достовѣрны предполаганья приличало бы глаголица-та да са-нарече *кирилица*, а днесь наричьана-та кирилица да са-преименува *климентовска* азбука.

§. 7. Глаголскы-тѣ буквы, както и наричваны-тѣ кириловскы, употребявали-са и въ видъ на аритметическы цыфры; коя буква какво число означава, туй са-показа въ азбука-та (вижь § 3). При буквы-тѣ, пріемваны за цыфры, полагало-са по ѥдна точка и отъ двѣ-тѣ имъ страны, а надъ тѣхъ са-тегляло чьрта, която въ нѣкои паметници са-отпущала, за излишна вечь при точкы-тѣ: .а. = 1, .ав. = 11. Въ сложны-тѣ числа точкы-тѣ са-полагали или предъ сѣка буква, напр. .ѵ.ѯ.ѳ.ѱ. = 1222, или само предъ пьрва-та и слѣдъ послѣдня-та .ѵѠѳѳ. = 1359. Освенъ туй трѣба да са-забѣлѣже, че по-голѣмы-тѣ числа, като са-начене отъ 2000 пишѫтъ-са тъй: *ѥдиници*, *десетници*, *стотици* изобразяватъ-са съ буквы, а слѣдъ тѣхъ ѥде дума-та ѡѕѳрѧѕѡѵ напр. .ав.ѡѕѳрѧѕѡѵ т. е. 11000. Нѣкога са-вставя з между цыфры-тѣ. Въ употребеніе-то на буквы-тѣ съ значеніе на цифры, глаголица-та, очевидно, ѥ сходна съ кирилица-та. Но при опредѣленіе-то на численно-то буквално значеніе, тѣ са-отдалечены ѥдна отъ друга: у пьрва-та строго ѥ удьржанъ грьцкый-тъ образецъ (вижь въ Старобълг. грам. § 2. заб. 4.), като са оставены настрана буквы-тѣ: ѣ, ж, щ, ц, ѵ, и доро безъ нужда са-приносятъ грьцкы-тѣ чиѣленны зна-

Digitized by Google

кове ҁ ҁ за 90, ѧ и ѯ за 900; а у втора-та неотстѫпно са-слѣдова редъ-тъ на буквы-тѣ отъ ѧ=1 до ѯ=1000, както са-види въ § 3-й.

§. 8. Въ глаголскы-тѣ паметници има и завързвано писмо и титла, както и въ кирилловскы-тѣ; сѫщо тъй, както и тамъ титлы-тѣ са-срѣщатъ толкозь по-рѣдко и по-малко, колкото ѥ по-древень паметникъ-тъ, толкозь по часто и повечь, колкото паметникъ-тъ ѥ по-подиренъ: дѣто сѫ малобройны въ пьрвыя періодъ, тѣ значително сѫ размножаватъ во вторыя. Съсъ титла са-пишяли комахай сѫщи-тѣ думы, както и въ кирилица-та, коѥто може да са-види отъ предлаганы-тѣ тука примѣры:

ѧ҃ѓѫѧ҃ѳ҃ : ѧ҃ѓѳѫѯѧѧ҃ѳ҃· ѧ҃ѓѧ҃ѳ҃ : ѧ҃ѓѯѯѡѵѯѧѧ҃ѳ҃· ѥ҃ѧѧ҃ѳ҃ : ѥ҃ѧ҃ѧ҃ѳ҃· ѥ҃ѧѯѯѵѵ҃ : ѥ҃ѧ҃ѧѯѯѧѵѵ҃· ѥ҃ѧѯѯѧѧѵѵ҃ : ѥ҃ѧ҃ѧѯѯѧѧѵѵ҃· ѥ҃ѳ҃ : ѥ҃ѯѧ҃ѳ҃ ѥ҃ѫѳѵ҃ : ѥ҃ѯѫѳѵ҃· ѥ҃ѫѳѳѡѵѵѯ : ѥ҃ѯѫѳѳѡѵѵѯ· ѵ҃ѧ҃ѧ҃ : ѵ҃ѧ҃ѧ҃ѧѳѳ҃ѧ҃· ѧ҃ѧ҃ѳ҃ : ѧ҃ѧ҃ѧ҃ѯѧ҃ѳ҃· ѧ҃ѧ҃ѯ҃ : ѧ҃ѧ҃ѧ҃ѯѧ҃ѯ҃· ѧ҃ѧ҃ѯѵѵ҃ѳ҃ : ѧ҃ѧ҃ѧ҃ѯѧ҃ѯѵѵ҃ѳ҃· ѧ҃ѳ҃ : ѧ҃ѯѡ҃ѓѯѧ҃ѳ҃· ѧ҃ѵ҃ѵ҃ : ѧ҃ѯѡ҃ѓѯѧ҃ѯѵ҃ѵ҃· ѧ҃ѵ҃ѵ҃ѳ҃, ѧ҃ѧ҃ѳ҃: ѵ҃ѧ҃ѵ҃ѵ҃ѧ҃ѳ҃· ҂ѡ҃ : ҂ѡ҃ѯѯѡ҃· ҂ѡ҃ѳ҃ : ҂ѡ҃ѯѡ҃ѯѯѡ҃ѳ҃· ҂ѡ҃ѳ҃ : ҂ѡ҃ѯѡ҃ѯѯѡ҃ѳ҃· ѳ҃ѳ҃ : ѳ҃ѯѡ҃ѯѯѡ҃ѳ҃· ѳ҃ѧ҃ѵ҃ : ѳ҃ѧ҃ѵ҃ѧ҃ѳ҃· ѳ҃ѧ҃ѵ҃ѳ҃, ѳ҃ѧ҃ѳ҃, ѳ҃ѳ҃ : ѳ҃ѧ҃ѯѵ҃ѧ҃ѳ҃·

§ 9. По-голѣма-та часть отъ паметници-тѣ на древнія періодъ или на българска-та глаголица нѣ-

Digitized by Google

мятъ надстръчны знакове; остжпваньe отъ туй са-забѣлѣжва само въ ассеманіево-то и въ григоровичево-то ювангелія; и въ ѣдина и въ другыя списъкъ са-употребява знакъ, приличенъ на грьцко-то гжсто придыханіе. Той стои:

а. надъ думы и слогове, що са-неченватъ съсъ гласна, макаръ и не съвсѣмъ правилно: ҁ҃жэ, ҁ҃э҃ꙋҁфѳ;

б. надъ съгласны предъ които, или послѣ които ѥ отпуснжтъ ѳ; въ такъвзи случай той замѣнява кириловскыя паєрчикъ: ҁ҃ҁ҃ѣ҃ѵѯжэ.

Въ паметници-тѣ на хърватска-та глаголица твьрдѣ часто вм. ѳ, надъ буква-та са-употребява паєрчикъ, който пьрвоначално ѥ приличенъ на съкратенъ ', а послѣ на грьцкыя апострофъ ': жъ'ҁі и жъ'ҁѳ, ҁѧꙗѵ'

Въ грамоты-тѣ отъ XIV-ыя в. нѣкога са-употребява камора или полукржгла чьрта надъ ҁ и надъ другы съгласны, кога ѥ нужно да са-изговарятъ по мекo: ҁ'эѯэѵі, ҁ'ѳы.

§. 10. Сичкы-тѣ извѣстны глаголскы паметници Шафарикъ раздѣля на два періода; *древній*, що са-простира до XII в., и *новый*, който са-наченва отъ XIII в. Паметници-тѣ отъ пьрвыя періодъ комахай сичкы-тѣ, освень два-три, на които происхожданьето ѥ неизвѣстно, написаны или намѣрены сж въ Македонія и въ съсѣдны-тѣ ѝ мѣста (въ аѳонскы-тѣ мънастыри, въ Охрида, Бояна, въ мънас св. Іоан. Рылскаго); а паметници-тѣ отъ новыя періодъ при-

Digitized by Google

надлежѫтъ на хърватска-та земя или Кроація, както са-каза по горѣ (§ 4.)

Древни-тѣ глаголскы паметници, като що сѫ малобройны и особито важны за изучванье-то на старобългарскыя езыкъ, и интересны за новобългарска-та ни възраждвана писменность, представятъ-са тукъ напълно единъ по единъ.

I. *Ассеманіево евангеліе*, въ ватиканска-та библіотека въ Римъ. Тъзи пергаменна рѫкопись, въ четвьртина листъ, има сичко-то 159 листа; писана е, както са-види отъ смѣтка-та на светци-тѣ въ синаксаря и отъ показванье-то на мѣсечна-та дневна дължина, дѣ-годѣ въ Македонія. I. С. Ассеманій, въ 1736 г. во време-то на пѫтуванье-то си въ Ливанъ, купилъ ѫ въ Іерусалимъ отъ православны мънасы, и за туй тя са-вове *Евангеліе ассеманіево*. Въ него са-съдьржаватъ чьтенія-та на светы-тѣ евангелія за презъ цѣла година. по обреда на православна-та цьрква, отъ пасха до велика-та сѫббота, споредъ реда, що е назначенъ въ грьц. типикъ за недѣли-тѣ и сѫбботы-тѣ и по старо-то евсевіево раздѣленіе текста на главы. Текстъ-тъ на чьтенія-та иде отъ 1-ый листъ до 112, календарь-тъ съ чьтенія-та на паметь-та на светіи-тѣ — до 158-й лис.; на края на 159-й лис. стои приготвенье на свещенника за служенье на литургія. Край-тъ и го нѣма, тъй и единъ листъ слѣдъ 49-ыя. Почьркъ-тъ и е правиленъ, облястъ, по-едъръ, не жели въ другы-тѣ глаголскы паметници; тя носи на себе-си знакове отъ дѫлбока древность, макаръ и съ съвьршена точность да са-опредѣли комахай не е

Digitized by Google

възможно. Караманъ и Копитаръ съ догадка относятъ този паметникъ къмъ XI-ыя в. На страны-тѣ 46-та, 76-та, 93-та четѫтъ-са нѣкои неясны приписки, написаны съ кирилловскы буквы въ по-нодирнье време; кирилловскы-тѣ думы и писма, що са-нахождатъ на образьци и на другы украшенія въ началнытѣ расписаны буквы, види-са, да сѫ съвременны съ рѫкопись-та. Употребеніе-то на старо-българскытѣ формы ст вм. щ, що ѥ произлѣзло изъ ск напр. людстїи, употребеніе-то на буква-та щ вм. шт, грьцкы-тѣ ѳ и ѯ, надстръчный-тъ знакъ—придыханіе-то, сичко туй съставя ѥзыка на рѫкопись-та и особенности-тѣ на правописаніе то ѝ. Малкѫ снемкѫ отъ Ассем. ѥв. съобщи Копитаръ (Glag. Cl. tab. II.), а голѣмѫ и най-съвършенѫ — Силвестръ (Paleographie univ. T. I); синаксаря и календаря изъ нея напечата Копитаръ въ Hesych. disc. стран. 40.

II. *Четвероѥвангеліе Викшора Григоровича, въ Казанъ;* то ѥ забѣлѣжително особито, защото въ него са-спазилъ древній-тъ преводъ не на избраны-тѣ ѥвангелскы чьтенія, но на сичкыя ѥвангелскый текстъ напълно, освень твьрдѣ малко изгубены листове. Рѫкопись-та ѥ на дебелъ пергаменъ въ четвьртинка листъ, има 171 листове, 22 тетради, отъ които сѣка ѥ въ 8 листове. Нѣма ѝ начало-то и край-тъ. Писмо-то ѝ ѥ равно и дребно, но на пьрвы-тѣ листове тьмно, намѣстѣ подновявано съ мастило; изобщо тя ѥ исправенъ списъкъ. Изъ отгорѣ и отдолу направно-то по листове-тѣ, глаголскы-тѣ надписи часто има отрыты и замѣнены съ кирилловскы. Тѣзи надписи

Digitized by Google

по нѣкадѣ сѫ съдържаніе (напр. на 3-й лис. о прокляженѣмь), по нѣкадѣ показватъ време и случай, кога са-чьтѫтъ евангелія-та (напр. на 170 лис. на оутрьнищи.) На правно-то по краища-та одесно и отлѣво нахождатъ-са — показванья, кога са-чьтѫтъ евангелія та, тъй и думы-тѣ „къ оно врѣмя“, зачала-та и провазданья на другы евангелія. И туй на много мѣста е отрыто и замѣнено съ кириловскы надписи. Въ текста са-нахождатъ твьрдѣ часто подирни вставкы и поправкы отъ кириллица-та на срьбска рецензія; освень туй, приложены сѫ изображенія — ако и грубы — на трима-та евангелисты: Марка, Лукы и Іоанна. Тъзи рѫкопись, като що происхожда изъ единъ отъ най-древни-тѣ аѳонскы мънастыри, види-са, не трѣба да е по-дирня отъ XI-то столѣтіе, а може да е и по-древня. Въ нея са-срѣщатъ шт и щ особито въ причастія-та, ск са-измѣнява на сц (людсцні), часто s, като що е произлѣзло отъ г (мнози, като да бы было дз по молдавскы), и другы особенности. Съкратенія рѣдко са-срѣщатъ, сѫщо и знакъ-тъ титла; отъ надстрѣчны знакове полукржгла чьрта ˆ часто стои надъ ѫ и твьрдѣ рѣдко надъ і̂ а̂. Извлеченіе изъ Григоровичево-то ев. е напечатано съ кириловскы буквы у Миклошича въ Слав. Библ. Лис. 262 — 263, и друго съ русскы буквы въ II. т. изв. Ак. Н. стр. 243—246.

III. *Боянскый палимпсестъ или второписаное евангеліе*, у В. Григоровича въ Казанъ. Тъзи рѫкопись са-зове *Боянска*, защото происхожда отъ храма на село *Бояна*, близо до сегашня Софія или старый

Digitized by Google

Сѣдьць (Sardica). Ржкопись-та ѥ на пергаменъ въ четвьртинка л. има 109 листове· Ѥвангеліѥ-то, що ѥ писано съ кирилловскы буквы, както са-види по почьрка и по правописаніѥ-то, въ XII-то, а най-късно вь XIII-то столѣтіе, покрыва отрыто глаголско писмо тъй, щото ѥдвамь могжтъ са-пригледа слабы слѣды на отдѣлны буквы, и то вечь не по сичкы-тѣ листове. Отрыты-тѣ писма, по Шафариково-то свидѣтелство, носятъ сичкы-тѣ бѣлѣзы на най-древни-тѣ глаголскы паметници. На ѥдна снемка отъ ѥдна страна Шафарикъ ѥ распредѣлилъ текста изъ ѥвангѡліѥ то св. Марка VII. 31—37.

IV. *Четвероѥвангеліѥ Зографскаго мънастыря*, на *Авонска-ша гора*. То ѥ пергаменна ржкопись въ малка четвьртинка, вече не цѣла, за предопазенье повѣсена на синжирь. Видѣли сж̃ Мина, Михановичь, Григоворовичь (1844 г.) и Авраамовичь пріѥма туй четвероѥвангеліѥ за немного подирнье отъ горѣозначено-то му четвероѥвангеліѥ, и го относя къмъ XII-то столѣтіе. Има въ него на края синаксарь или календарь, писанъ съ кирилловскы буквы.

V. *Глаголиша Клоціѥва*, съвършено бсзъ примѣсванье отъ кирилица. Съ туй име са-означаватъ важны остатъци отъ най-древня глаголска ржкопись, именно дванайсеть листове на пергаменъ въ четвьртинка. Тя съдьржава въ себе-си четыри слова, които нѣколко принадлежжтъ, а нѣколко са-отдаватъ — двѣ на св. Іоанна Златоуста, ѥдно на св. Аѳанасія, и ѥдно на св. Епифанія. Три-тѣ отъ тѣхъ, макаръ и съвсѣмъ отъ другый преводъ, нахождатъ-са въ много древня-

Digitized by Google

та кирилловска ржкопись *Супрасльска-та*. Копитаръ като са-основава на бѣлѣжкы-тѣ на единъ листъ, прiема ѣ за часть отъ голѣма ржкопись на XI-то столѣтiе, съвременна съ Остромирово-то евангелiе, която заключавала въ себе-си повечь отъ 300 листове, и освенъ слова-та на св. отци, може да е съдържавала въ себе-си и другы писанiя. Йоще въ XV-то стол. тъзи ржкопись, цѣла и богато-подвързана, была у владѣтеля на островъ Крѣкъ (Корфу, графа Ивана Франгепана (който умр. 1482. въ Венецiя); послѣ часть отъ нея са-доставила въ дѣлъ на крѣкскыя свещенникъ Лука de Reynaldis, който ѣ подарилъ въ 1500 г. на рыцаря Брейсахера а отъ Брейсахера тя по наслѣдство са-доставила на графа Парида Клоца въ Тридентъ, а по мнѣнiе-то на Доната Фобiаничаона, доставила-са на графа изъ библiотека-та на Кассiонскыя мънастырь, недалечь отъ Крѣкъ. Ржкопись-та, по име-то на послѣднiя ѝ владѣтель, зовеса Клоцiева. Дѣ е писана Клоцiева-та ржкопись, въ Българiя ли или въ Кроацiя — трудно е да са-опредѣли: въ Българiя водѣтъ видъ-тъ на писмата и правописанiе-то (което е по̀ за вѣрванье), а въ Кроацiя водѣтъ мѣсто-то, дѣто е намѣрена тъзи ржкопись, и нѣкои особенности, като напр измѣненiе-то на окончанiя-та ѣмъ и омъ въ оу: достонноу постоу (ред. 106). Копитаръ и Прейсъ, безъ сумнѣнiе, полагали нейно-то начало въ Кроацiя. Писмо-то ѝ е дребно, правилно, доста сходно съ писмо-то на Григоровичево-то евангелiе. Срѣща-са въ нея грьцко ѳ, нѣма ѱ, но исключително само шт,

Digitized by Google

сѫ са-омекотява въ сц. Тъзи рѫкопись ѥ издадена съ кирилловскы буквы и обѣснена отъ В. Копитара въ 1836 г. въ Вінна.

VI. *Отькрышлекъ отъ ѥванґеліе. у А. Михановича въ Цариградѣ*: То сѫ два пергаменны листа въ малка четвьртинка, подарены отъ Мина на императорскыя (австрійскый) генералный консулъ Михановича. По нѣкои извѣстія тѣзи листовы трѣба да сѫ отъ Зографско-то ѥванґеліе и съдьржаватъ въ себе-си изъ ѥванґеліе-то св. Матѳея 5-та и 6-та главы нецѣлы въ 124 редове. На правно-то отъ страна, а нѣкадѣ и въ текста нахождатъ-са кирилловскы приписки и поправкы отъ много подирешенъ корректоръ. Правописаніе-то и намѣстѣ ѥ особито: срѣща-са размѣнено ту ѣ, ту ꙗ, рѣдко и, никадѣ ї и друг. так. Списъкъ-тъ на молитва-та: „отьѵє нашь“ ѥ у В. Григоровича; цѣлъ открышлекъ съ кирилловскы буквы — у Ф. Миклошича.

VII. *Пергаменъ листъ съ отькрышлеци отъ другый листъ у В. Григоровича.* Писмо-то му съвсѣмъ отрыто или измыто, тъй щото може да са-распознаѥ само туй, че рѫкопись-та съдьржавала въ себе-си духовны творенія и принадлежала къмъ рѫкописи-тѣ на пьрвы-тѣ времена (доказателство „къ прѣкымъ мѣрѫ“). Тъзи рѫкопись происхожда изъ мънастыря св. Іоанна Рылскаго.

VIII. *Обрѣзанъ пергаменъ листъ у Григоровича*, който обѣема въ себе-си чьтеніе изъ ѥванґеліе-то св. Іоанна; той происхожда изъ Охридскыя Мънастырь или храмъ.

Digitized by Google

IX. *Листецъ посланія св. апостола Павла*, прилѣпенъ у дъска-та на срьбскыя номоканонъ 1263 год. (изъ Скопя), сега принадлежи на А. Михановича.

При сичко туй глаголскы писма са-срѣщатъ въ нѣкои древны паметници отъ кирилица-та, като напр. въ Охридскыя Праксапостоларь, който по сичкы-тѣ си бѣлѣзы принадлежи на XII-ыя в., и въ македонскыя или струмицкыя Праксапостоларь, който са-относя къмъ XII-ыя или къмъ начало-то на XIII-ыя в. Пьрва-та ржкопись (на пергаменъ въ четвьртинка, въ начало-то и въ края нецѣла, сичка-та 111 листа) съдьржа въ себе-си — *Дѣянія апостолскы, посланія и синаксарь;* намѣрена ѥ въ цьрква-та св. Климента въ Охрида, дѣто несомнѣнно ѥ и написана. Въ нея освень отдѣлны-тѣ въ равны мѣста що са-срѣщатъ глаголскы буквы, видѣтъ-са йоще — на лис. 13-й на полстраница-та или 15-ыя редъ (Дѣян. XVII, 4—17), и на лис. 98 сѫщо около полстраница-та или на 15-ыя редъ (Еф. IV, 11—13, съ открьшлекъ отъ синаксаря) — написаны съ глаголскы буквы. Тѣзи листове принадлежѣтъ на различны писачи: на пьрвыя лис. глаголско-то писмо показва почьркъ на ржка и перо, привыкнѣлы повечь на кирилица-та, и са-отличава съ употребеніѥ-то на сложна-та ы вм. ъи, на форма-та ѫ вм. ѧ и друг. так.; на другыя лис, глагоско-то писмо ѥ по-искусно и по-гладко, носи на себе-си, споредъ както са-види, по правописаніѥ-то и по вида на буквы-тѣ, чьрты като че бы най-подлипны и най-древны.

Втора-та ржкопись (и тя пергаменна въ четър-

Digitized by Google

тинка, сега отъ 88 листове безъ край, нѣма четыри тетради или 24 листа между тетради-тѣ 10-й и 11й или между листове-тѣ 80 и 81) съ правописаніе-то и съ особенности-тѣ на езыка си много са-отличава отъ сичкы-тѣ извѣстны кироллевскы ржкописи. По несомнѣнны бѣлѣзы, тя е преписана посредственно или непосредственно изъ глаголска ржкопись. На 72-й лис. срѣща-са въ нея свойственна-та на глаголита дума сать (inqvit), а на 81-й лис. — глаголска-та буква т, като число, въ таквози съединеніе: скатыхъ отьцъ: х. т. въ халкидонѣ, т. е. вмѣсто: х. л; буквата т е съ кратеніе на дума-та тридесать.

§. 11. Текстъ-тъ на глаголскы-тѣ паметници отъ св. писаніе — отъ евангеліе-то, апостола и плалтыря — намѣстѣ са-различава отъ текста на кирилловскы-тѣ паметници. Представятъ-са тукъ нѣколко примѣры: Мат. V. 43. τὸν πλησίον σοῦ, Вульг. proximum tuum, Четв. Миханов. искрьнѣго своегѡ, Остром. ближънимаго своегѡ. — Іоанна IV. 5. πλησίον τοῦ χωρίου, Вульг. juxta praedium, Евап. Ассем. искрь къси, Остр. близъ кьси. — Матѳ. VIII, 20. αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσιν, Вульг. vulpes foveas habent, Четв. Григ. лиси ѣзкинѣи имать. Остром. лисица ложа имѣть и друг. так. При сичкы-тѣ подобны разности на текста между глаголица-та и кирилица-та, най-дребно-то сличаванье на паметници-тѣ и на едно-то и на друго-то писмо ясно доказва, че преводъ-тъ на св. писаніе — на евангеліе-то, апостола и на псалтыря — въ сѫщность-та си е единъ и тови, какъвто въ глаголскы-тѣ ржкописи, такъвзи и въ ки-

Digitized by Google

рилловскы-тѣ, и е направенъ непосредственно отъ грьцкыя езыкъ, а не отъ латинскыя. За подтвьрдяванье на послѣдня-та мысьль между другы-тѣ служѫтъ имена и думы, въ които грьцка-та η изреквася въ глаголицата съ буква-та н или і, съобразно на грьцко-то произношеніе, а не на латинско-то: Исоусъ, Ісоусъ, грьц. Ιησοῦς, латин. Jesus, Исраиль, Ἰσραήλ, Jsrael, Иероусалимь, Ἱερουσαλήμ Jerusalem, Іосифъ Josephus, Данилъ Daniel, Илиѫ Elies, Ноиль Joel, Ироудъ Herodes, Магдалина Magdalena, аминь amen идр. т. Но въ глаголица-та има значителны разночьтенія срѣщо кирилица-та, които безъ сомнѣніе сѫ получили своє-то начало, ако не изъ Вулгата, то по крайна мѣра изъ грьцкы ржкописи, що сѫ отъ ѥдна и тъзи рецензія съ іеронимова-та Вулгата, напр. Марк. VII, 26. грьц. γυνὴ ἑλληνίς. Вулг. mulier gentilis, глагол. жена поганыни (у насъ *иоганынъ* = *друговѣрецъ*, *иоганска вѣра*=*нехристіенска вѣра*), кирил. жена еллиньска. — Іоан. IX, 8 грьц. τυφλὸς, грьц. запад. προσαίτης, Вулг. medicus, глагол. просїтель, кирил. слѣпъ. — Іоан XIX — 27. грьц. визант. ἡμέρας, грьц. запад. ὥρας, Вулг. hora, глагол. часа, кирил. дьнє. Споредъ туй сичкы-тѣ старобългарскы ржкописи може да са-раздѣлѭтъ на два класса: къмъ пьрвыя са-относятъ кирилловскы-тѣ паметници, които носятъ слѣды отъ въсточна-та или византійско-русска-та рецензія, къмъ вторыя — глаголскы-тѣ и съ тѣхъ преписаны-тѣ кирилловскы, що сѫ произлѣзли изъ-подъ западна-та или италіянска-та рецензія.

Digitized by Google

V. ОБРАЗЦИ ОТЪ ГЛАГОЛИЦА-ТА.

1. Изъ Ассеманіево-то ієвангеліе.

Іоан. I, 1—28. 35—52.

Ⱏⱄⰰⱁⰻⰴⱁⰸ ⰲⰰ ⱄⰰⰻⱁⱆⰹ, ⱁ ⱄⰰⰻⱁⱆⰹ ⰲⰰ ⰹ ⰲⱁⰻⰹⱏ, ⱁ ⰲⱁⰻⰹⱏ ⰲⰰ ⱄⰰⰻⱁⱆⰹ· ⱄⰹ ⰲⰰ ⱁⱄⰰⱁⰻⰴⱁⱁ ⰹ ⰲⱁⰻⰹⱏ· ⱆⰸⱄⰰ ⰿⰰⱏⱆⰸ ⰲⱏⱁⱁ-
ⱛⰵ, ⱁ ⰲⱁⰻⰾ ⱁⰻⰹⱏⰹ ⱁⱆⱍⱆⰻⱄⰻⰹ ⱁⰻ ⰲⱏⱁⱁⱁⱆⰸ, ⰻⰿⰹ ⰲⱏⱁⱁⱁⱆⰸ·
ⱆⰸ ⰿⰻⱆⱆⰸ ⰾⱁⱁⱆⰹⰿⰸ ⰲⰰ, ⱁ ⰾⱁⱁⱆⰹⰿⰸ ⰲⰰ ⱄⱆⰹⰰⰿⰸ ⱍⰰⱄⰻⱆⰰ-
5 ⱏⰻⱆⰸ· ⱁ ⱄⱆⰹⰰⰿⰸ ⱆⰸ ⰿⰸⱆⰸⰰ ⱄⱆⰹⰰⰿⱁⱁⰿⰸ ⱄⰵ, ⱁ ⰿⰸⱆⱆ-
ⰻⰿⰹ ⱁⰻ ⰻⰲⰵⱁⰿ· ⰲⱏⱁⱄⱆⰸ ⱍⰰⱄⰻⱆⰰⰾⰻⰸ ⱁⰻⱄⱆⱏⰰⱏⰻⱁ ⰻⰿⰸ ⰲⰻⰸⱏ,
ⱁⱆⱆⰵ ⰻⱆⱆⰻ ⱁⰻⰻⱏⱁⰸ· ⱄⰸ ⱑⰾⱄⰰⰻ ⱆⰸ ⱄⱆⰹⰰⰿⰰⰾⰰⰸⱄⱆⰹⰰⰿⱁⱁⰿⰸ,
ⰾⱏ ⱄⱆⰹⰰⰾⰰⰿⰰⰾⰰⰸⱄⱆⰹⰰⰿⱁⱁⰿⰸ ⰻ ⱄⱆⰹⰰⰿⱆⰰ, ⰾⱏ ⱆⱄⱁ ⱆⰹⰰⰾⰻⰵ
ⱄⱆⱆⰻⰵⱆⰸ ⰻⱆⱆⰻ· ⱁⰻⰲⰰ ⱄⱆⰹⰰⰿⱆⰸ, ⱁⰸ ⰾⱏ ⱄⱆⰹⰰⰾⰰⰿⰰⰾⰰⰸⱄⱆⰹⰰⰿⱁⱁ-
10 ⰻⰿⰸ ⰻ ⱄⱆⰹⰰⰿⱆⰰ· ⰲⰰ ⱄⱆⰹⰰⰿⱆ ⱍⱄⱆⰿⱁⱁⱁⰹⰸⰹⰸ, ⱁⰾⰻⰲⰰ ⱁⰾⰻⰵⱄⱆⰹⰰⰾⰰⰾⱏⱁⱁⰾⰾ-
ⰻⰿⰸ ⰹⰸⱄⰰⰾⰰⰹⰻⰵ ⱍⰰⰻⰵⱄⱆⰹⰰⰾⰻⰾⰾⰸ ⱍⰰⰾⰻⰵⱁⱁⰾⰾⰸ ⰹⰸ ⱆⰸ ⱁⰾⰻⰵ-
ⰾⰾⰸ ⰲⰰ, ⱁ ⱁⰾⰻⰵⱏ ⰿⰰⱏⱆⰸ ⰲⱏⱁⱁⱁⱆⰸ, ⱁ ⰹⰻⱄⰸ ⱁⰾⰵⱏⱁⰸ ⰻⰸⰵ ⱁⰻ
ⱁⰾⰵⱏⰵⰻⰿⰸ· ⰻⰾⰾⱁⰹⰻ ⰾⰾⰸ ⱁⰾⰵⱏⰵⰻⰿⰸ ⰻ, ⰾⰾ+ⱄⰸⰿⰸ ⱁⰹⱁⰾⰾⰸ ⰻⰸⰵ
ⱁⰾⰵⱏⰵⰻⰿⰸ· ⰲⰰ ⱄⱆⰹⰰⰿⱆⰸ, ⱁⰸ ⰾⱏ ⱄⱆⰹⰰⰾⰰⰿⰰⰾⰰⰸⱄⱆⰹⰰⰿⱁⱁⰿⰹⰸ-
15 ⰻⰿⰸ ⰹ ⱄⱆⰹⰰⰿⱆⰰ· ⰲⰰ ⱄⱆⰹⰰⰿⱆ ⰸⱄⱆⰿⱁⱁⱁⰹⰸⰹⰸ, ⱁⰾⰻⰲⰰ ⱁⰾⰵⱏⰵⰻⰿⰸ
ⰾⰾⰸ ⰲⰰ, ⱁⰾⰵⱏⰵⰻⰿⰸ ⱁⰾⰵⱏⰵⰻⰿⰸ ⰾⰾⰸ ⰲⰰ ⱁⰾⰵⱏⰵⰻⰿⰸ ⰾⰾⰸ ⰲⰰ ⱁⰾⰵⱏⰵⰻⰿⰸ
ⰾⰾⰸ ⰲⰰ ⱁⰾⰵⱏⰵⰻⰿⰸ ⰾⰾⰸ ⰲⰰ ⱁⰾⰵⱏⰵⰻⰿⰸ ⰾⰾⰸ ⰲⰰ ⱁⰾⰵⱏⰵⰻⰿⰸ ⰾⰾⰸ ⰲⰰ
ⱁⰾⰵⱏⰵⰻⰿⰸ ⰾⰾⰸ ⰲⰰ

ᛟᛘᛋ· ᚳᛇᛒᛃ ᚠᛝᚦᛘᛇᛯᛇ ᚠᛇᛑᛉᛝᛚᚣ ᚠᛗᚦᛃᛋᛝᛇᛯ, ᚠᛋ ᛘᛋᚦᛃᛋᛗᛇ ᛗᚠᛇ-
᛭ᛈᛚᛃᛋᛝ ᛟᛋᛝᚠᛋ, ᛟᛋᛝᛉ ᛑᛋ ᛚᛃᛇᚣ ᛇᛘᛋ᛭ᛗ, ᛘᛋ ᛗᛟᚹᛑᛇᚣᚣᛚᛃᛃ·
ᛗ ᛟᛇ ᛇᛟᛘᛋ ᛟᛋᛑᚣᚣᛚᛃᚣᛘᛇᛃᛃᛟᛘᛑᚣᛇ ᛗᛇᛃᚠᛗᛇᚣᛇ, ᛇᛒᛃᛃ ᛗᛇᛟᛋᛃᛃ-
ᛁᛁᛈ ᛗᚹᛃᛇᛗ ᛇᛘᛋ ᛗᛇᚦᛚᛟᛟᛃᚠᛃᛃᛗᛑᚣᛃ ᛗᛇᚦᚠᛇᛇᛈ ᛗ ᛃᛇᛑᚣᛑᚣᚣᛚᛃᛃᛋ, ᛃᛃ
ᛑᛋᛛᛃᛗᛇᛯᛇᛈᛘᛋ ᛗ: ᛘᛋᛃᛉ ᚢᛘᛇ ᛇᛟᛉ? ᛗ ᛗᛟᛗᛇᛑᚣᚣᛚᛃᛃ ᛗ ᚹᛇᛇᛘᛑ-
ᛑᚣᛃᛋᛝᛇ ᛟᛈ, ᛗ ᚹᛇᛑᚣᚣᛚᛃᛃ: ᚣᚢᛇ ᚹᚣᚣᛟᛗᛃ ᚠᛃᛃ ᚳᛃᛗᛟᛘᛇᛃᛃᛃ· ᛗ
ᛑᛋᛛᛃᛗᛇᛯᛇᛟᛗᛁᛈ ᛗ: ᚢᛘᛇ ᛞᛈᛇ ᛘᛋᛃᛉ ᛇᛟᛗ? ᛗᛃᛗᛋᚠ ᛃᛗ ᛇᛟᛗ? ᛗ
ᛟᛃᛃᚠᛟᛯᛃᛃ: ᚹᚣᚣᛟᛗᛃ· ᚱᛋᛯᛃᛯᚢᛋ ᛃᛗ ᛞᛈᛇ ᛇᛟᛉ ᛘᛋᛃᛉ? ᛗ ᛇᛘᛑᚣᚣ:
ᚹᛗᛋ· ᚳᚣᛁᛁᛈ ᛇᛠᛞ: ᚢᛘᛇ ᛇᛟᛃᛉ? ᚣᚠᛃ ᛇᛘᛋᛃᛑᚣᚣᛘᛋ ᚣᚠ(ᛠᛋ) ᛗᛇᛟᛋ-
ᛃᚠᛑᛋᛛᛁᛃᛗᛠᛋ ᚠᛋᛗᛋ· ᛭ᛋᛘᛇᛯ ᛟᛃᚠᛃᛯᚣᛃᛁᛁᛗᚠᚣᛯᛇ ᛯ ᛘᛇᛯᛈᚣ ᛟᚠᛠᛗᛇᛠᛗᛋ? 10
ᚳᛇ᛭ᛇ: ᚠᛃᛋ ᛟᛃᚠᛃᛟᛋ ᛑᛋᛛᛇᛗᛃᛈᛁᛁᛘᚠᚣᛃᛯ ᛑᛗᛋ ᛗᛇᛠᛘᛑᛋᛛᛗᛋ: ,,ᛗᛟᛟ-
ᛗᚣᚠᛑᛘᛇᛯ ᛗᛇᛈᛘᛋ ᛟᛯᛟᛗᛇᛠᛛᛋᛛᛋ,'' ᚣᚢᛇ ᚣᛇ᛭ᛇ ᛗᛟᚣᛯᚣᛃᛁᛁᛋ·
ᛗ ᛗᛇᛟᛋᛃᚠᚣᛗᛑ ᛈᚣᚠᚣᛇᛈ ᛇᛘᛋ ϕᚠᚣᛗᛟᛇᛠᛗ, ᛗ ᛑᛋᛛᛗᚣᛯᛟᛋᛛᛁᛈ ᛗ,
ᛗ ᚣᚣᛁᛁᛈ ᛠᛠᛠᛇ: ᛭ᛋᛘᛇᛯ ᛠᛈᛇ ᚢᚣᛋᛑᚠᛇᛁᛁᛗᛑ, ᚠᛑᛇ ᛘᛋᛃᛗ ᚠᚣᛟᛗ
ᚣᚣᛗᛑᛘᛇᛯᛟᛋ ᚠᛉ ᛗᚣᛃᛗ ᚠᛗᛑ ᛗᚣᛯᚣᛃᛟᛋ? ᛇᛘᛋᛃᛑᚣᚣᛑᛋᚠ ᛗᛘᛋ ᛗᛇᚣᚠᚣᛋ 15
ᛟᛃᚠᛚᛇᛠᛃᛈ: ᚠᛑᛋ ᚢᚣᛋᛑᚠᛚᛃᛈ ᛑᛋᛉ ᛑᛋ ᛑᛇᛃᚣᛟ, ᛗᛇ ᛟᚣᚣᛟᚣ ᛯᛇ
ᛑᚠᛟᛯ ᛟᛘᛇᛗᛑᛘᛋ, ᛇᛠᛇᛯᛇ ᛑᛋᛛᛉ ᚠᛇᛑᚣᚣᛟᛘᛇ, ᚣᚣᛇᛈᛃᛁᛁᛉ ᛗᛇ ᛠᛠᛋ-
ᚠᚣᛟ, ᚣᚢᛇ ᛗᚣᚣᛃᛁᛁᛋ ᛠᛠᛋᚠᛇᛇᛈ ᛇᛟᛘᛋ, ᛇᛠᛠᛯᛯᛯᛇ ᚠᛑᛋ ᚠᚣᛟᛗᛠᛋ ᛃᚣ-
ᛟᛟᛘᛇᛯᚠᛋ ᛇᛘᛋᚣᚣᛟᛘᛠ ᚣᛇᛠᛠᛋᛇ(ᚠᛇ) ᛟᚠᛠᛗᛇᛯᛯ ᛇᛯᛟ· ᛟᛠᛗ ᛑᛋ
ᛑᛠᛃᚠᚠᛗᛗ ᛈᛋᛠᛠᛁᛈ ᛇᛈᛇᚠᛋᛗᛇ(ᛃᛃ)ᛋ ᛗᛇᛃᚣᚠᚠ, ᛠᛃᚣᛇ ᛈᚣ 20
ᛗᛇᚠᚠᛋ ᚢᚣᛋᛟᛘᛈ·

ᛩᛋ ᛇᚠᛇ ᛑᚣᚣᛯᛠᛈ ᛟᛘᛇᛯᚣᚠᛁᛁᛇ ᛗᛇᚠᚠᛋ ᛗ ᛇᛘᛋ ᛯᛯᛇᛇᚠᛗᛑᚢᛋ
ᛇᛯᛇ ᚣᛋᛋᛑᚠ, ᛯᛯᛋᛟᚣᚣᛯ ᛃᛇᛉ ᛗᛟᛯᛯᛟᚣ ᚣᛇᚣᚣᛈᛑᚠ, ᛗ ᛯᚣᚣᛑᛇᛯᚣᚣ: ᛟᛇ,
ᚠᛯᛇᚹᛋᛋ ᛈᛇᛃᛟᛟ· ᛗ ᛯᛯᛟᚣᛯᛁᛁᛗᚠᚣᛟᛘᚠ ᛗ ᛇᛈᚠ ᛯᛯᛇᛇᚠᛗᛑᚢᛋ ᚣᚣᛋᛑᚠ-
ᛇᛯᛇᚣᚣᛋᛋᛑᚠ, ᛗ ᛑᛇ ᛗᛟᛯᛯᛟᚣ ᛗᚣᚣᛯᛯᛟᛘᛇ· ᛗ ᛇᛈᚠ(ᚠ)ᛋᛋ ᛟᛈ ᛗᛟᛯᛯᛟᚣ 25
ᛗ ᛋᛗᛟᚣᛯᛋᛋ ᛯᛈ ᛑᛇ ᛟᛇᛈᚣ ᛗᚣᚣᛯᛈᛋᛋᚠ, ᚣᚣᛇᛇᚣᛯᚣᚣᛇ ᛗᛯᛯᛇ: ᛭ᛋᛘᛇᛯ
ᚳᛇ᛭ᛇᛗᛇᚠ? ᛇᛗᛇ ᛟᚣᛯ ᚳᚣᛁᛁᛈᛑᛘᛇᛯ ᛇᛯᛯᛯ: ᚳᚠᛋᛗᛋᛞ, ᛇᛟᚣᛯ ᚣᚣᛇᚠᚣᛯᚣᚣᛯᛘᛋ
ᛟᛈ ᛟ᛭ᛇᛇᚠᚣᛟᛯᛇᛯᛯᛯᛇᛯ, ᛇᛋ᛭ᛯᛇ ᚣᛟᛗᛋᛛᛁᛈ? ᚣᚣᛇᛇᚣᛯᚣᚣᛇ

Digitized by Google

ᎹᏔᏍ: ᎮᏏᎹᏁᏗᎹᏍ, ᏬᏃᏁᏃᏍᏍ· ᎮᏏᏃᏁᏃᏆᏍᏙᏁ ᏯᏁ Ꮉ ᏬᎹᏁᏗᏆᏗᏍᏙᏍ,
ᏏᏁᏃᏁᏁ ᏯᎹᏬᏗᏍᏙᏁ, Ꮉ ᏠᏃᏃᏆᏍᏙᏁ ᏓᏏᏬᏁᏁ· ᏯᏃᏁᏃᏍᏬᏍ ᏯᏁᏁ
ᏠᏁ ᏗᏏᏁ ᏁᏁᏬᏬᏁᏍᏗᏁ· ᏠᏁ ᏯᏁ ᏍᏬᏃᏁᏏᏃᏍᏍ ᏆᏃᏏᏍᏍᏏᏍᏍ
ᏁᏁᏃᏍᏬᏍ ᏬᏙᏍ ᏬᏠᏁᏬᏁ ᏆᏃᏏᏍᏍᏏᏍᏍ ᏬᏙᏍ ᎹᏬᏍᏍ Ꮉ ᎹᏁ
ᏬᏁᏍᏬᏍ ᏭᏁᏃᏃᏃᏍᏍᏍᏍ· ᏁᏠᏁᏗᏁᏁᏁᏍᏍ ᏆᏃᏏᏍᏍᏏᏍᏍ ᏆᏃᏏᏍᏍᏏᏍᏍ
ᏆᏃᏏᏍᏍᏏᏍᏍ, Ꮉ ᏃᏏᏍᏏᏍᏍ ᏆᏃᏏᏍᏍᏏᏍᏍ: ᏬᏠᏁᏗᏁᏁᏍᏍᏍᏍᏍ ᏍᏍᏁᏆᏍᏍᏍᏍ, ᏁᏯᏁ
ᏁᏆᏗᏁᏍᏍ ᏬᏙᏍ ᏁᏠᏁᏍᏍᏍᏍᏍ

ѧѳШѣ ⱗѧѣѣⰵШⰵ· Ч ѧѧѣ+ѧѳѧѣ ⰻⱗⱗ: +ⱗⱗЧРѳ, +ⱗⱗЧРѳ ѧѧѣ+ѧѳѧѣ€ ЧР+ⱗⱗ, ⰻⱗѳ ⱔⰻѳѧѣ ⱗѧѣѣЧⱁⱗⰻ Рⰻѳⰻⱔⱔ ⰻⱗѳЧѣ·ⱔⱗѣ, Ч +Рⱘⰻѧѣѳѳ ⱏⰻѳⱔ€ ЧР·ѳⱔѣѧѣ€ⰵ€ Ч РЧѧѣѣѳѣ€ⰵ€ Рѣѣѳѳѣ ⱔѳѳЬРѣ ⱔѧѣѣⱔ·

2. Изъ Григоровичево-то Четвероюевангеліе.

Ioan. XI. 1—45.

Ⱏ▲ ⱔⰻ ⰻѣⰵⰵРѳ ⱏⰻѣ€ ѣ+ѣ+ѣ·ѳ ⰻЧ·ѳ Чⰵⱗⱗ+Рⰵⰻ€, ѧѣ+ѣ·ѳⱗЧ+ ⱗⱗ+ѣⰵⰵРѣ+ Ч ⱗⱗ+ѣⱗⱗ·ѳЧ ⰻⰻⱔⱗ·ѳЧ ⰻ€· Ⱏ▲ ⱔⰻ ⱗⱗ+ѣⰵ▲ Рⰻⱗⱗѣ+ѣ+Ч·ѳШ▲ ѧⰻⰻРⰻѣѣ+ ⱗⱗѳѣⰻ€, Ч ⰻⱗѳѣ·ѳШⰵ ⰻ▲ⰻ ⰻ

ⵜⵛⵎⵎⵣ ⵒⵣⵖⵔⵣ, ⵣⵖⵔⵜⵣⵒⵔⵖ ⵕⵣⵀⵃⵣⵎⵎⵖ· ⵔⵣⵒⵒⵣ ⵚⵣ ⵃⵒⵔⵣ ⵒ ⵣⵖⵔⵛⵃⵖⵎⵎⵆ ⵒⵖⵃⵒ, ⵒⵔⵆ ⵚⵣ ⵛⵔⵖⵒⵣⵂⵛⵀ, ⵂⵜⵒ ⵒ ⵣⵣⵣⵖⵔⵣⵒⵔⵆⵆ ⵣⵖⵔⵜⵜ ⵅⵃⵜⵅⵒⵃⵣⵀⵎⵎⵖ· ⵎⵎⵖⵅⵃⵜ ⵃⵒⵔⵖ ⵆⵛⵖⵆ ⵔⵣⵣⵣ: ⵔⵒⵒⵕⵔⵒⵣⵣⵀ ⵣⵖ, ⵃⵜⵃⵜⵃⵖ ⵣⵛⵛⵖⵃⵂⵎⵎⵖ, ⵆ ⵃⵜⵃⵃⵣⵣⵖ ⵣⵀ ⵆⵔⵜⵣⵖ ⵃⵜⵃⵆ, ⵃⵜ ⵆⵂⵃⵣⵣⵎⵎⵒ, ⵂⵜⵒ ⵔⵒⵕⵂⵜⵒⵛⵛⵖⵆ ⵒⵃⵆⵛⵛⵖ ⵃⵖ ⵒⵒⵣⵣⵎⵎⵒ: ⵒⵆⵃⵂⵜⵒⵛⵛⵖ ⵒⵃⵆⵛⵛⵖ ⵃⵖ ⵣⵣⵣⵖⵔⵣⵒⵔⵆⵆ ⵣⵖⵔⵜⵜ ⵆⵛⵖⵆ ⵔⵣⵣⵣ:

ШЭЛЬ ЧЭ ЧЭДЭ, РЭ ЬД РЭ ЧДДЭЧД ЭЧЭ, ЧЛЭЛЭ ДЭЬДЬ-
ЧЭ Ч ЧРЬЬЭЧЧЬ· ЧРЛЭЭЧ ЛЭ, ДЭЄЧЭЧ ДЭ РЭЄЄ ЧЭ ЬЭЧДЭ,
Ч ЭЧЧДЬШЬЬЄШЧЧЭ ЄЄ, ЧЧЛЬЛЧЭЬЭШЭ ЧДЬЬЧЧЄЄ, ЬЬЭ ЭЄЛЬЬЭ
ЧЭЬДЧЧЬ Ч ЧЛЬЛЭ. РЭ РЭЧ ЧЛЬЭЄ, ЭЛЬЬЭЛЛЛЄЄЧЭ: ЬЬЭ
ЧЛЬЭЧЧЭ РЬ ЭДЭЭДЭ, ЬЛЬ РЛЬЬЭЧЧЭ ДЄ ЧЧЭ· ЧДЬЬЧЛЄЬ ЛЭ, ЬЬЭ
РЬЧЛЬЭ, ЧЛЬЭ ЬД ЧДДЭЭДЭ, ЧЧЛЛЬЧЧЭШЧ Ч, РЬЛЬЭ ЭЧЧЭ РЬ
РЭЭЭЭ, ЭЛЬЬЭЛЛЛЄЄЧЧЧЭЄ ЭЧЧЭ: ЭЭДЧРЭЛЬЧ, ЬШЧЧЭ ЬЧ ЬЧЧЛЛЭ
ДЭЛЭЛЭ, РЭЬЬЧ ЧЧЭЧ ЬЬЬЬЧЧЬЭ ЭЭЧЬЭЭЛЭ· ЧДЭЭЧ ЛЭ, ЬЬЭ ЧЧЭ-
ЛЛЬ ЄЄ РЛЬЬЧЭЄШЧЧЭЄ ДЄ, Ч РЬЧЭШЭЛЛЭЭШЄЭЄ ДЭ РЭЭЄЄ ЧЧ-
ЛЛЄЭЄ РЛЬЬЧЭЄШЧЧЄ ДЄ, ЛЬЬРЬЬЧЧЧ ЛЭЭЬЭЭ, Ч ЧЧЭЛЧЧЭЄЧЧЧ ДЄ
ДЬЧЧЭ, Ч ЬЭЧЭ: ЬЭЛЛЭ РЭЛЛЭЭЛЧДЭЧЧЭ Ч? ЭЛЬЬЭЭЛЛЬШЄ ЭЧЧЭ:
ЭЭДЭЧЭЛЛЧ, ЭЬЄЛЛЧ (Ч) ЧЧЛЭЛЛЛЛ· Ч РЬЭДЭЛЛЛЭЛЧ ДЄ ЧДЭЭДЭ·
ЭЛЬЬЭЭЛЛЬЬЬЭЄ ЛЭ ЧЛРЛЭЧ: ЧЧЛЛЛЛЛ, ЬЬЬЭ ЛЛРЬЛЛЧЬШЭ Ч·
ЭЛЛЧРЬЧ ЛЭ ЭЧЧЛ РЧЬЛ ЬЧШЄ: РЭЭЧЭЛЛЬЬШЭ ЛЛЧ ДЛ, ЭЧЧ-
ЧЬЛЛЛЛЛЧЭ ЭЭЧЧ ДЭЛЧЧЭЭЧЭЭ, ДЭЛЧЧЧЭЬЧЧЧЧ, ЛЬЬ Ч ДЛ РЭ-
ЭЭЧЧЛЬЭЧЧЛ? ЧДЭЭДЭ ЛЭ РЬЬЬЛЛЧЄ РЧЛ ДЭЭЬД, РЬЧЛЛЭЭ
ЬЛЛ ЭЬЭЬЬЭЭ· ЬД ЛЭ РЭШЧЧЛЛ, Ч ЬЬЧЧЭЬРЛ РЬЬЛЭЭЛЬЬЬЭ РЬЬ
РЭЭЧ· ЭЛЛЬЬЭЭЛЛЬЬ ЧЛЭЭДЭ: ЧРЛЛЛЭЧЧЧЧЬЭ ЭЛЛЬЬЭЭЛЛ ЧЧЛЛЛЛЛЛ
ЭЧЧЭЭ ДЭЭДЧЛЬЬ ЭЭЧЭЬЛЭШЬЬЬЭЭ ЧЧЬЬЛЧЧЬ: ЭЭДЧРЭЛЛЧ, РЭЭЭ
ДЧЧЬЛЛЛЛЧЧЧЧ, ЧЭЧЧЧРЬЛЬЛЛЛЛЭЛРЛЛ ЬЭЭ ЭДЧЧЛЛ· ЭЛЛЬЬЭЭЛЛЬЬ
ЭЛ ЧЛЭЭЧ: РЭЭЛЬЬЛЛ ЛЛЧ ЧЧЛ, ЬЬЭ ЬШЧЧЭ ЧЛЛЬЭЭЭШЧ,
ЭЭЛЛЛЬЛЧШЧ ДЛЛЬЬЧЧЄ ЬЭЛЛЛЧЄ? ЧЛЛЛЄ ДЄ ЛЭЭ ЬЬЧЧЭРЛЛ, ЧЛЛЭ-
ЛЛЭ ЬД ЭЭЧЭЬЛЛЧ ЛЛЭЛЛЄ· ЧДЭЭДЭ ЛЭ ЧЛЛЛЧЭЛЛЭ ЧЛЛЧ-
ДЧЬЛЛ ЭЧЧЭ Ч ЬЭЧЭ: ЭЧЧЛЛЧЭ, ЛЧЬЬЛЛЄ ЧЧЭЬД ЧЛЛЛЛЬЬЄ, ЬЬЭ
ЭЭДЛЛЛЧЧШЬЬ ЧЧЄ· ЬЬЛЛ ЛЛЭ ЧЛЛЛЬЬЛЛ, ЬЬЭ ЧЛЛДЭЭЛЛЬЬ ЧЧЭРЭ
РЭДЛЛЭЭШЬЬЭШЭ· РЛЛ РЬЬЬЭЛЛЬ ЬЬЬЛЛЭ ДЧЧЛЭЭЭЬЬЧЧЬЬЬЬЭЛЛ ЭЬЬЛЛДЧЧЧЛ
ЬДЬЛЛ, ЛЛЬ ЧЛДЬЭЄ ЄЧЧЭЭЄЧЧЛ, ДЬЭ ЧЧЛЄ ЧЧЄ РЭЭДЛЛЬЬ· Ч. ДЭЭ
ЬЭЬЛ, ЭЛЛЬДЭЧЧЛ ЧЭЛЛЄЭЧЧЛ ЧЛЛЛЛЛЧЬ: ЛЛЬЛЛЬЬЭ, ЭЬЄЛЛЄ

Digitized by Google

ѵѧѣѱѳ· ч ѕѳѣѕѳѣѯ ѫѵѵѧѣьѳч, ѧѣсєѣѣ+ѱѳ ѱѧѯ+ѵѵ+ ѕ ьѯєѣ+ѵѵ+ ѫѣьѧѣѫѵѵѳ, ч ѣѣѵѯ ѧѯѯ ѫѣсьѫѫѧѣѵѵѳ ѧѣсєѣ+ѱѧ· ѯѣ+ѯѧѳѣѣ+ ѵѵѳ ѫѫѫѫѳ: ь+ѣѣѣьѣШѕѵѵѧ ѕ, ѕ ѱѧѣѣѣѕѵѵѧ ѧѯѧ ѵѵѵѕ· ѵѵѳѱѧѧѯ ѡѯ ѧѵѵѳ ѕѵѱѣѯѕ, ѱьѕШѳѣѣѳШѫѳ ь+ѳ ѵѵ+ьѕѕ, ѕ ѵѵѕѣѣѣѵѳѳШѧ, ѧѡѯ ѫ·ѳѵѵѵѧьѕ ѕѫѫѫ, ѣѣьѧѵѵ+Ш€ ѵѵѳ ѱѧѯ·

10

3. Изъ Четвероєвангеліе-то Михановича.

Матѳ. VI, 1–16.

Ѵѵ·ѳѱѧѵѵѣѣѵѵѧ ѵѵѕѣѣѫѫѵѵ·ѳѕѱ€ ѵ+ШѧѯЄ ѱѧѵѵѵѱѧьѕѵѵѕ ѵьѣѣѣѳ ѯѣѧѵѵѣь+ѳч, ѣѣ+ ѵѵѕѣѣѕѵѵѕ ѕєѣѣѧѵѵѧ ѕѵѵѵ· +Шѵѵѧѣѕѕ ѣѣ ѡѯ ѱѕ, ѵѵ·ѳѣѣѣѳч ѱѧѕєѵѵ+ѵѵѧ ѫѵѵ·ѳ ѫѵѵ·ѳѵ+ ѵ+ШѧѯѣѧѦ, ѕѡѯ ѧѯѧѫ·ѳѱ+ ѱѧєѵѵѧѣѫ·(ѧѯѣѣ)+ ЄЄєѵѵ ѵьѣѣѣѳ ѫѧѱѣѵѵѧ€ѵѵѕ ѵьѣѣѣѳ ѫѧѱѣѵѵѧ€ѵѵѳ ѵѵѵѧѣь+ѳѕѵѵѳ ѕ ѵѵ·ѳ ѫѵѵ·ѳѵѵѵѵѣѣѳѳ ѣѣ+ ѫѧѱѣѵѵѧ€ѵѵѳ· ѵѵѧѣѣѧ ѯѧѱѣѵѵѧ€ѵѵѳ ѵ+ѯѵѵ·ѳ, ѵѵ·ѳѫьѣѕѕѵѵѳ ѵѵѵ·ѳѣѣѳѵѵѳ· ѵѵѧѣѣѧ ѯѧѱѣѵѵѧ€ѵѵѳ ѵ+ѯѵѵ·ѳ, ѵѵ·ѳѫьѣѕѕѵѵѳ ѵѵѧѣѣѧ ѫѵѵѧѣѵѵѧ

ѯꙗѣѳѠѱѳѧѮѳѴѱ· ѿѳѧѮѥѠѵѳ ѣѳ ѳѥ, ⷭѣѣ Ѵѣ ѿѳѧѮѣѱѣⷭ ѱѣѣ-
ѱѣѣ+Ѯѳ ѳѴѴѣѣѿѳ ⷣѳѳѣѳѠШ+Ѯѳ ѣѣѯѣѣѯѠѵѳ· Ѯѣ Ѡѣѣѣѣѣѵѣ
ѳѥ ⷣѣѣ ѳѿѳ· ѴⷭѳѳѠѵѳ ѣѣ ѣѵѣѯѴѳ Ѵ+Шѳ, ѳѣѳѣѯ ѵѣⷭѳѣѣ-
ѯѵѵѣ, Ѡѣⷭѣѣѣ ѠѣѣШѯѱѳⷭ Ѵ+ШѯѱѣⷭѴ· ѵ+++ѣ ⷣѣѣ ѿѣѣѳѵѣ
ѴѳѠ ѳѥ: ѣѵѵѳѴѣ Ѯ+Шѳ, ѳѣѯѣ (ѯ)ѳѳ Ѯ+ Ѯѣѣѯѳѳѣѣѳ, ѣ+
ѳѴѰѥѵѵѳѳ ѳѥ Ѡѵѵѥ ѵѵѴѰѣ· ѣ+ Ѡѣѳѣѣѵѵѳ Ѵⷭѳ+ѣѣѯѳѵѵѴѰѯ
ѵѵѴѰѣ· ѣ+ ⷣѯѥѣѣѯѵѵѳ ѴѰѣⷭ ѵѵѴѰⷭ, ⷭѣ Ѯѣѣѯѳѳ Ѡ Ѯ+
ѣѯѿѳ· ѩѣⷭѣѣѣ Ѯ+Шѳ Ѯ+ѳѵѵ+Ѵ+ѳѿ++ѣѯ ѣѳѰѯ ѣ+ѣѣѣ Ѯ+ѿѳ
ѣѳѰѯѳѳ· Ѡ ѣѵѵѳѠⷣѳѳѵѳ Ѯ+ѿѳ ѣѣѳѳѯѳѠ Ѯ+Шѥ, ⷭѣѣ ѿѳѠ
ѣѵѵѳѠⷣШѵѵ+ѯѿѳ ѣѣѳѳѣѣѳѠѯ+ѯѿѳ Ѯ+ШѠѿѳ· Ѡ Ѯѯѵѳѳѵѯѣѣ
Ѯ+ѳѳ ѵѳ Ѯ+Ѡ+ѳѵѵѳ, Ѯѳ ѳѣѣѥ+ѵѳ ѳѵѵѳ ѮѯѥѣѳⷭѣѣѵѯѠ· ⷭѣѣ
ѵѵѴѰѯ ѯѳѵѵѳѳѳѵѯ ѳ ѵ+ѿѳ ѵѵѯѴѳ ѵ+Ш ѳ Ѯѯѥѣѣѳѳ· ⷭШ-
ѵѵѯ ѣѣ ѮѯѵѵѳѳѠⷣѳѵѵѯ ѱѣѯѵѴѣ+ѯѿѳ ѳѳѱѣⷭѣШѯѯѠ(ѳ) ѳѣѳ,
Ѯѳ ѵѵѯѴѳ ѵ+Ш ѳ ѵѵѳѳѠⷣѳѵѵѳ ѳѳѱѣⷭѣШѯѯѳѳ ѵ+Шѳѣѳѳѵѵѯ·
ѯѣѣ+ ѣѯ Ѡѯѯѳѵѵѯ ѳѳѳѠѳѳѠѵѵѯѯѳ ѳѳѱѣⷭѣШѯѯѠ ѵ+Шѳѣѳѳѵѵѯ·
ѯѣѣ+ѣѳѳѠѳ

ⰲⰻⰲⰰⰽⰰⰀⰲⰸⰳⰹⰳⰹ ⰲⰰ ⰲⰲⰰⰽⰰⰻⰽⰸ, ⰰ ⰿⰿⰵⰽⰸⰻⰰ ⰲⰲⰰⰹⰹⰿⰸ ⰳⰲⰵⰹⰹⰿⰿⰲ·
ⰹⰸⰿⰿⰲ ⰽⰲ ⰻⰸⰿⰿⰲ ⰾⰲⰹⰲⰲⰿⰸ, ⰳⰳⰲⰾⰲ ⰿⰾⰲⰳⰿⰿⰾⰸⰿⰿⰲ ⰲⰳⰰⰽⰵ ⰳ ⰿⰰ-
ⰳⰸⰻⰲⰳⰹⰸ ⰳⰸⰲⰿⰵⰽⰰⰻⰲⰲ? ⰲⰸ ⰲⰸⰳⰳⰰ Ⱃⰿⰵⰲ ⰽⰰⰲⰿⰾⰻ ⰳⰲⰵⰿⰸ ⰳ ⰽⰰ-
ⰽⰰⰲ ⰽⰰⰲⰿⰾⰻ, ⰳ ⰿⰿⰲⰹⰾⰻⰽⰵ ⰳⰳⰵⰽⰰⰾⰾⰰⰳⰳⰿⰿ ⰾⰵⰵⰽⰰⰲⰽⰸⰳⰿⰿⰲⰹⰳⰰ·
ⰿⰾⰰⰳⰳⰰ ⰽⰲ ⰳⰸⰽⰵ ⰽⰰⰲⰵⰓⰾⰲⰿⰲⰵ ⰾⰽⰰⰲⰹⰰⰳⰸ, ⰿⰲⰾⰿⰸⰲⰲⰸⰳⰸⰳⰹ
ⰽⰰⰲⰳⰰⰽⰰⰲⰸⰲ ⰿⰲⰾⰸⰳⰿⰲⰲⰸⰳⰸⰳⰹ ⰳⰿⰿⰹⰲⰽⰾⰸⰳ· ⰽⰾⰹⰹⰸ Ⱃⰲ ⰿⰿⰹⰰⰾⰿⰹ
ⰿⰾⰹⰹⰸⰳⰳⰸ, ⰿⰾⰰⰳⰳⰿⰰⰽⰵⰻⰻⰿⰸⰳⰳⰸ ⰳⰳⰰⰾⰵⰵⰸ ⰿⰿⰹⰰⰾⰿⰹ, ⰲⰳⰳⰰⰽⰰⰲⰵⰵ ⰾⰸⰸⰳⰿⰲ-
ⰳⰳⰸⰲⰲⰸⰳⰸ ⰲⰰⰽⰰⰽⰸⰳⰸ· ⰿⰿⰰⰲⰲⰲ Ⱃⰸⰲⰲⰳⰿⰸ ⰿⰿⰹⰰⰾⰿⰽⰸ ⰽⰰⰸⰳⰳⰰⰽⰸ ⰲⰳⰳⰸ
ⰲⰾⰰⰳⰽⰰⰽⰸ, ⰽⰰⰾⰰⰽⰳⰳⰰⰾ ⰾⰾⰰⰽⰰⰽⰸ ⰾⰾⰰⰽⰰⰽⰸ ⰽⰰⰽⰸ ⰲⰾⰰⰽⰰⰽⰸ ⰲⰲⰰⰽⰸ,
ⰿⰿⰹⰰⰾⰿⰽⰸ ⰲⰾⰰⰽⰰⰽⰸ ⰾⰽⰲⰲⰳⰳⰰⰽⰵ, ⰹⰸⰽⰰⰾⰾⰰⰽⰸ ⰽⰰⰽⰵ ⰲⰾⰰⰽⰰⰽⰸ-
ⰾⰰⰽⰵⰻⰻⰿⰿⰲⰳⰳⰸ ⰽⰵ ⰾⰲⰳⰳⰲⰽⰵ. ⰳⰳⰾⰽⰲ ⰲⰓⰵⰽⰲⰹⰰⰾⰾⰻⰻ ⰽⰵ, ⰽⰲⰾⰽⰲ
ⰽⰸⰸⰲ ⰾⰸ ⰽⰿⰿⰽⰰⰾⰽⰿⰲⰲⰳⰸ· ⰲ ⰹⰽⰰⰲⰿⰹⰽⰰⰾⰸ ⰽⰽⰰⰽⰾⰸⰸ ⰾⰽⰰⰽⰾⰸⰸⰽⰰⰾⰾⰻⰻ
ⰿⰿⰹⰰⰾⰽⰽⰸ· ⰲⰳⰳⰸⰽⰲ ⰽⰵ ⰳⰳⰿⰸⰾⰾⰸⰲⰰⰾⰾⰻ, ⰾⰽⰰⰾⰾⰰⰽⰾⰾⰻ ⰽⰵ ⰲⰳⰳⰳ,
Ⱃⰲⰳⰽⰰ ⰾⰲⰳⰲⰲⰳⰸⰲⰲ ⰲⰓⰽⰽⰰⰽⰽⰿⰿⰲ, ⰲⰳⰲⰲⰽⰲ ⰿⰸⰸⰽⰽⰲⰲⰽ ⰿⰿⰹⰰⰾⰿⰽⰸ ⰾⰰ-
ⰽⰰⰸⰳⰸ ⰾⰾⰲⰲⰲⰳⰿⰿⰽⰰⰽⰾⰲⰲⰿⰸ· ⰾⰲⰓⰸⰳⰲⰾⰿⰸⰸ ⰽⰸⰸⰳⰸⰸⰳⰸ ⰾⰾⰲⰲⰲⰳⰸⰸ
ⰾⰾⰲⰲⰲⰳⰸⰸⰽⰰⰾⰾⰻⰻ ⰽⰵ ⰾⰲⰳⰳⰲⰽⰵ Ⱃⰲⰳⰽⰰ: ⰾⰸ, ⰲⰳⰲⰲⰽⰲ ⰾⰲⰳⰲⰿⰿⰲⰹⰲⰽⰸ
ⰾⰲⰓⰲ, ⰽⰽⰸⰸⰲⰿⰿⰸ ⰿⰸⰸⰽⰲⰲⰲⰳⰸ, ⰲ ⰲⰳⰲⰲⰽⰲ ⰽⰸⰸⰸⰾⰾⰸⰸⰽⰰⰾⰾⰻⰻ ⰾⰲⰲⰲⰳⰸⰸ
ⰾⰾⰸⰸⰾⰾⰲⰲⰿⰿⰽⰸ, ⰽⰽⰸⰸⰳⰸⰸⰾⰾⰸⰸ ⰿⰸⰸⰽⰲⰲⰲⰳⰸⰸ ⰾⰽⰲⰲⰿⰿⰽⰸ.

V. Изъ Охридскыя Праксапостоларь.

Дѣян. XVII, 4—7.

ⰾ ⰲⰿⰲⰲⰽⰾ ⰲⰿⰿⰸ ⰾⰾⰾⰽⰸ ⰿⰾⰸⰽⰲⰿⰾⰻⰻⰳⰵ ⰾ ⰿⰽⰾⰾⰸⰸⰽⰾⰾⰻⰻⰳⰵ
ⰸⰳⰵ ⰽⰸ ⰿⰰⰿⰾⰸⰸⰸⰸ ⰾ ⰸⰸⰾⰾⰸⰸ, ⰹⰳⰵⰸⰿⰿⰾⰽⰾⰸⰸ ⰲⰽⰾⰸⰸⰾⰾⰸⰸ ⰲⰰⰽⰸⰸⰽⰸⰸ ⰰⰰⰰⰽⰸⰸ ⰾⰰⰰⰽⰸⰸ
ⰾⰾⰸⰸⰽⰸⰸⰽⰸⰸ, ⰽⰽⰸⰸⰾⰾⰸⰸ ⰽⰽⰸⰸ ⰾ ⰸⰿⰿⰰⰰⰽⰸⰸ, ⰾⰳⰵⰸⰿⰿⰾⰽⰾⰸⰸ ⰾⰰⰰⰽⰸⰸ ⰽⰸⰸⰽⰸⰸ
ⰾⰾⰸⰸⰽⰸⰸⰽⰸⰸ ⰾⰾⰸⰸⰽⰸⰸⰽⰸⰸ ⰾⰾⰸⰸⰽⰸⰸⰽⰸⰸ ⰾⰾⰸⰸⰽⰸⰸⰽⰸⰸ ⰾⰾⰸⰸⰽⰸⰸⰽⰸⰸ ⰾⰾⰸⰸ

ШЭ ՄԽՖՖՓՐՙՖՇ ՠՀՖՀ ՅՄՅԽՖՇ ՙՖՖՖՇ, Շ ՓԻՋՅՖՖ ՁՄՄՎՅԽՖШЭ, ՠՖՖՖՎՙՖՀ ՒՅ ՖԽԻՖՋ: Շ ՒԽՇШЭՖՖШЭ ՎՖ ՖՅՠՠՖ ԻՁՖՁՅՓՅՎՖ, ՇՁՙԻԻՀ ՅՎ (ՇՙՖՎՅՁՄՇ ՙՖ ՓԻԽՅ-ՖՅՠՠՖ· Շ ՓՅՅԼԽՙՄՎՖШЭ ՀՅ ՅՎ) ՎՖՀՙՠՠԻԻՀ ԻՁՖՁՅՓԻ Շ ՅՄՅԽՖՇ ՅՄՎ ԼԽԻՄՎ ՙՖ ՖԽԻՖՀՖՅՠՠՖ, ՙԽՇՠՠՀ ՅՎ: ՀԻՅ ԽԻՙՖՁՎՙՀՠԻՎՖШЭ ՎՖՁՁՅՖՖՅՓՀՅ, ՁՇՇ ՁԻՠՠՅ ՓՖՇՓՀ ՒԽՇ-ՖՀՀՄՖ, ՅՀՀՀՅ ՒԽՇՀՄՇՖ ԻՁՖՁՅՖԽՖ: Շ ՁՇ ՎՖՁՇ ՒԽՅՄՇՎՎՖՓՅ ՓԽԻՎՅՠՠՖ (ՙՅՁԻԽՅՎՅՠՠՖ ՄՎՎՅԽՀՄՖ, ՎՅՁԻԽՀՀ ՇՓՅՖՖՅ ՖՖԻԻ-ՖՅՖՀՀՀՅ ԼՖՇՇՄՇ, ՇՁՅՅՁԻ)·

Digitized by Google

ТИПОГРАФИЧЕСКЫ ПОГРѢШКЫ.

Стр.	ред.	писано.	поправи.
17	23	и паерькъ́.	и юрчикъ́.
19	26	и паеркъ́	и юрчикъ́
30	12	уловъ҃ськꙑн	уловъ҃ськꙑн
31	7	въ окрѣвенніє	въ отъкрѣвенніє
32	6	и хвалѧщіє	и хвалѧщіє
34	17	марта .в.	марта .к.
35	23	сватꙑнма	сватꙑнма
47	21	вѣроуѫ и	вѣроуѫи
48	10	глашѫ	глашѫ
64	12	сомо́рищемь	собо́рищемъ
18	1	благостꙑíни	благостꙑíни
82	27	ѿбложи́лъ ли	ѿбложи́лъ ли
91	24	ѡслó́ви	ѡслó́ви
93	18	на нсѣ̀	на нсѣ̀
114	14	невѣ́сто	невѣ́сто
132	22	ѡѳрѣзєѵѳ	ѡѳрѣзєѵѳ

Digitized by Google

Digitized by Google